

γλωσσικές
ασκήσεις

για το γενικό λύκειο

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

Γλυκερία Β. Κανδήρου Δημήτριος Ε. Πασχαλίδης Σπύρος Ν. Ρίζου

Συντονισμός: Χρίστος Λ. Τσολάκης

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

**γλωσσικές
ασκήσεις**

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συγγραφείς

Γλυκερία Β. Κανδήρου
Φιλολόγος, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Δημήτριος Ε. Πασχαλίδης
Φιλολόγος, Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Σπύρος Ν. Ρίζου
Φιλολόγος, Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Συντονιστής

Χρίστος Λ. Τσολάκης
Καθηγητής Νεοελληνικής Γλώσσας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Υπεύθυνες για το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Χριστίνα Αργυροπούλου
Σύμβουλος
Χριστίνα Βέικου
Σύμβουλος

Δημιουργικό

Βαλεριάνο Τροϊάνι

Αποχρωματισμοί

De Novo

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ανάπτυξη στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

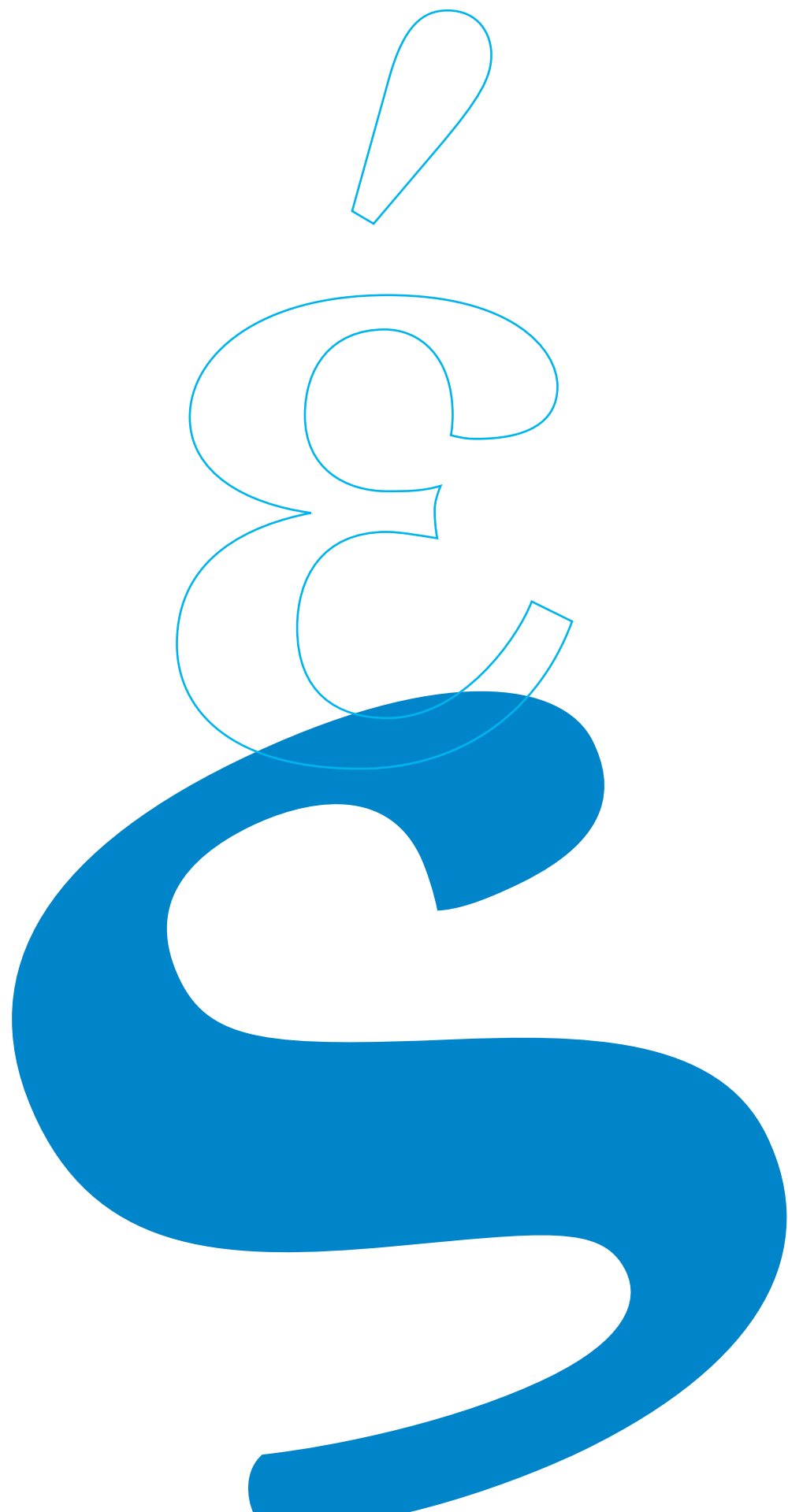
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αντί Προλόγου.....	7
Α΄ Από τις σημασίες των λέξεων	
1. Συνώνυμα.....	11
2. Αντώνυμα.....	31
3. Παρώνυμα - Ομώνυμα.....	37
4. Παροιμίες.....	43
5. Κυριολεξία - Μεταφορά - Πολυσημία των λέξεων.....	47
6. Ορισμός.....	67
7. Ύφος - Επίπεδα λόγου.....	73
8. Άλλες χρήσεις των λέξεων.....	81
Β΄ Από το γλωσσικό μας παρελθόν.....	87
Γ΄ Από τη μορφολογία των λέξεων.....	107
Δ΄ Από την ετυμολογία των λέξεων.....	119
Ε΄ Λέξεις από ξένες γλώσσες στην ελληνική.....	143
ΣΤ΄ Από τη σύνταξη των λέξεων.....	149
Ζ΄ Στίξη.....	161
Η΄ Παράγραφος.....	169
Θ΄ Περίληψη.....	195

Αντί Προλόγου

Σκοπός του βιβλίου αυτού είναι να σε βοηθήσει να περάσεις στα ενδότερα της γλώσσας. Περνάει στα ενδότερα της ύπαρξής του και της σκέψης του εκείνος που περνάει στα ενδότερα της γλώσσας του. Σοφά το είπε ο Μπρεχτ: «Γλώσσα είμαι εγώ. Γλώσσα είσαι εσύ. Γλώσσα είναι ο κόσμος...». Και, αφού απαριθμήσει κι άλλους στοχασμούς αυτού του είδους, καταλήγει πάλι στο «Γλώσσα είμαι εγώ». Μ' αυτόν, άλλωστε, τον λόγο του Μπρεχτ ανοίγουν τις σελίδες τους τα βιβλία του Λυκείου «Έκφραση - Έκθεση». Το σχετικό κείμενο το βρίσκεις στις πρώτες γραμμές του βιβλίου της Α΄ Λυκείου. Όπου θα βρεις και ανάλογο κείμενο του Μανόλη Τριανταφυλλίδη. «Γλώσσα, λέει, δεν είναι, καθώς φαντάζονται κάποιοι, αράδιασμα από λέξεις, τύπους και κανόνες, όπως αναγράφονται σε λεξικά και γραμματικές..., παρά η έκφραση του εσωτερικού μας κόσμου, κύμα ζωής, άνοιγμα και επαφή ψυχών... σκέψη και ενατένιση της μοίρας. Γλώσσα είναι ολόκληρος ο λαός».

Ανάλογα μιλάει και ο Λεβ Βυγκότσκι. «Μια απογυμνωμένη από τη σημασία της λέξη», θα μας πει, «δεν είναι λέξη: είναι ένας κενός ήχος...». Κι ακόμη «Η γλώσσα δεν είναι έκφραση μιας έτοιμης σκέψης. Η σκέψη δεν εκφράζεται μόνον με τη λέξη, αλλά γίνεται κιόλας μέσα σ' αυτήν... Η λέξη που της έχουν αφαιρέσει τη σκέψη είναι νεκρή λέξη.

Άσχημα

σα μέλισσες σε άδειο πανέρι
μυρίζουν οι νεκρές λέξεις.

Αλλά και σκέψη που δεν έγινε λέξη παραμένει σκιά, ήχος και καπνός... Η συνείδηση καθρεφτίζεται στη λέξη όπως ο ήλιος σε μια σταγόνα νερού».

Άλλοι, πάλι, από εκείνους που μελέτησαν αυτά τα θέματα παραλλήλιστα τον αδιάσπαστο δεσμό γλώσσας και σκέψης με την αδιάσπαστη σύνδεση των δύο πλευρών της ίδιας κόλλας χαρτιού. Κόλλα χαρτιού με μια μονάχα πλευρά δεν νοείται. Έτσι δεν νοείται γλώσσα χωρίς σκέψη και σκέψη χωρίς γλώσσα (Φ. Σοσίρ).

Και, βέβαια, δεν θα μπορούσαν να υστερήσουν σ' αυτά οι Αρχαίοι Έλληνες. «Διάνοια και

λόγος ταυτόν», μας μινάει ο Πλάτων. Γι' αυτόν τον σοφό η σκέψη είναι εσωτερικευμένη γλώσσα, ενώ η γλώσσα είναι εξωτερικευμένη σκέψη. Εξάλλου οι Έλληνες χρησιμοποιούσαν την ίδια λέξη «λόγος», για να δηλώσουν τόσο τη γλώσσα όσο και τη λογική. Σήμερα μιλούμε για ενδόμυχο λόγο και για φωνούμενο λόγο. Είναι αξιοσημείωτο ότι και στις δύο περιπτώσεις μιλούμε για λόγο.

Καταλαβαίνεις, τώρα, τι σημαίνουν όλα αυτά. Αυτά σημαίνουν ότι δεν μπορούμε να γυμνάσουμε τη σκέψη μας, αν δεν γυμνάσουμε τη γλώσσα μας και, αντίστροφα, δεν μπορούμε να γυμνάσουμε τη γλώσσα μας, αν δεν γυμνάσουμε τη σκέψη μας. Γλώσσα και σκέψη γυμνάζονται μαζί. «Και τα μαθηματικά;» ρωτούν κάποιιοι. «Δεν γυμνάζεται ο νους με τα μαθηματικά;». Και βέβαια γυμνάζεται. Γυμνάζεται και με τα μαθηματικά και με όλα χωρίς εξαίρεση τα μαθήματα που διδάσκει στο σχολείο. Και τα μαθηματικά, όμως, είναι γλώσσα. Είναι σύμβολα κι αυτά, όπως σύμβολα είναι και οι λέξεις. Μόνο που αυτά τα σύμβολα τα χρησιμοποιούμε μόνον κατά τη λογική, ενώ τις λέξεις τις χρησιμοποιούμε και κατά τη λογική και κατά τις συγκινήσεις μας.

Σημαίνουν ακόμη όλα αυτά ότι η γλώσσα παίρνει δύναμη από τη σκέψη και η σκέψη από τη γλώσσα. Διανοητική, λοιπόν, ενέργεια η γλώσσα. Αλλά και κοινωνική ενέργεια, αφού είναι κοινωνικό φαινόμενο. Κοινωνική ενέργεια και επικοινωνιακή ενέργεια, δηλαδή ενέργεια που αναπτύσσεται κατά την ανθρώπινη επικοινωνία. Γλώσσα και κοινωνική ζωή βρίσκονται σε διαρκή αλληλενέργεια. Κοινωνικές, διανοητικές και γλωσσικές δυναμικές αλληλοεπηρεάζονται και αλληλοδιαμορφώνονται. Αυτό σημαίνει ότι η ενέργεια που παράγεται και αναπτύσσεται στην κοινωνική ζωή διοχετεύεται στη γλώσσα και τη διαμορφώνει. Όπως σημαίνει ότι και η ενέργεια που παράγεται και αναπτύσσεται με τη γλώσσα διοχετεύεται στη ζωή και τη διαμορφώνει. Είναι, συνεπώς, φυσικό σε μια εξελισσόμενη και διαμορφούμενη κοινωνία να παρουσιάζεται διαμορφούμενη και εξελισσόμενη και η γλώσσα. Παρατηρείται μια διακύμανση ανάμεσα στις κοινωνικές και τις γλωσσικές μεταβλητές. Στατικές παραμένουν οι γλώσσες των στατικών κοινωνιών. Οι ζωντανές γλώσσες και οι ζωντανές κοινωνίες διαφοροποιούνται από τις παλαιότερες μορφές τους. Μια γλώσσα αλλάζει στη φωνητική, στη μορφολογία, στη σημασιολογία, στη σύνταξη. Μόνο που αυτές οι αλλαγές συντελούνται με βραδείς ρυθμούς και ανεπαίσθητα. Κατανοούνται μόνον και κρυσταλλώνονται ύστερα από μεγάλα χρονικά διαστήματα, όταν πια έχουν λησμονηθεί ή έχουν πάψει να λειτουργούν οι παλαιές μορφές των γλωσσικών φαινομένων.

Με τη γλώσσα, λοιπόν, δεχόμαστε επιδράσεις και ασκούμε επιδράσεις. Με τη γλώσσα, είπαν, γίνονται τα πάντα. Ακόμη και οι επαναστάσεις. Η γλώσσα δεν αντανακλά παθητικά την κοινωνική ζωή και τον αγώνα της, αλλά συμμετέχει σ' αυτά και τα επηρεάζει / διαμορφώνει.

Αντλεί, επομένως, η γλώσσα τη δύναμή της από τη σκέψη, η οποία είναι διανοητική ενέργεια, ένα αυτό, ακόμη την αντλεί από την κοινωνική επικοινωνία, που την είπαμε επικοινωνιακή ενέργεια, δεύτερο αυτό. Αλλά την αντλεί και από το ίδιο το σύστημά της. Σύστημα είναι η γλώσσα. Ένα όλον δηλαδή οργανωμένο, που πειθαρχεί σε νόμους γραμματικούς και συντακτικούς.

Πάντως η γλώσσα δε χωράει σ' αυτά τα βιβλία. Δε χωράει σε κανένα βιβλίο. Είναι απέρα-

ντη. Ωστόσο οι μηχανισμοί που την παράγουν βρίσκονται μέσα σου. Τα βιβλία, όπως κι αυτό που κρατάς, σου προσφέρουν ευκαιρίες να τους θέσεις σε κίνηση / λειτουργία. Γι' αυτό και στο μάθημα αυτό λιγότερα έχεις να μάθεις και περισσότερα έχεις να κάνεις: έχεις να δημιουργήσεις. Εκεί σε οδηγεί και η δομή του βιβλίου, στη δημιουργία. Η γλώσσα, άλλωστε, είναι δημιουργική. «Κάθε φορά, είπαν, που ο λόγος ξετυλίγει ένα γεγονός, ο κόσμος χτίζεται από την αρχή. Τίποτε δεν είναι τόσο σημαντικό όσο ο λόγος, ο οποίος δημιουργεί τόσο πολλά με τόσο λίγο» (Emil Benveniste). Από τον λόγο αυτόν υπογράμμισε την πρόταση «Ο λόγος δημιουργεί πολλά με λίγο». Γράφει και ο Σεφέρης: «Στερνός σκοπός του ποιητή δεν είναι να περιγράφει τα πράγματα, αλλά να τα δημιουργεί ονομάζοντάς τα». Δηλαδή να τα δημιουργεί με λέξεις (=ονομάζοντάς τα). Κράτησέ το και πάμε στον άλλο μεγάλο μας ποιητή, τον Οδυσσέα Ελύτη. Γράφει: «Κοιτάξτε τα χείλη μου. Από αυτά εξαρτάται ο κόσμος». Πλάθει, μας λέει, τους κόσμους του με τα χείλη του, με τον λόγο του δηλαδή. Αλλά και ο Θεός, λέει η Γραφή, με τον λόγο δημιούργησε τα σύμπαντα: «Εἶπεν ὁ Θεός: γενηθήτω φῶς καὶ ἐγένετο φῶς» και για τα άλλα έτσι.

Όσο και αν όλα αυτά αποτελούν σχηματικές εκφράσεις, δείχνουν εν τούτοις την πίστη του ανθρώπου στη δημιουργική δύναμη του λόγου. Αυτήν, λοιπόν, τη δημιουργική δύναμη του δικού σου λόγου δοκιμάζει να ξυπνήσει αυτό το βιβλίο. Μια δημιουργική δύναμη που έχει να κάνει με τις σημασίες των λέξεων και με τους σημασιακούς ιριδισμούς τους.

Χρῖστος Α. Τσολάκης

Νίκος
Χατζηκριάκος-
Γκίκας
(1906-1994).
Το εργαστήρι.
1960.
Λάδι σε μουσαμά
(130 εκ. Χ 162 εκ.).

Νίκος
Χατζικυριάκος-
Γκίκας
(1906-1994).
Νυχτερινό - σπίτια.
1967.
Λάδι σε μουσαμά
(48 εκ X 62 εκ.).

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

1. Συνώνυμα

Συνώνυμα λέμε τις λέξεις που, ενώ συνήθως διαφέρουν φθολογικά μεταξύ τους, έχουν εντούτοις την ίδια περίπου σημασία: π.χ. σηκώνω, εγείρω, ανορθώνω, ανεβάζω, υψώνω, ανυψώνω. Είναι σπάνιες σε μια γλώσσα οι λέξεις που έχουν την ίδια ακριβώς σημασία, δηλαδή οι ταυτόσημες (εκτός βέβαια αν λογαριάσουμε εκείνες που λέγονται διαφορετικά σε διάφορους τόπους, όπως π.χ. αγλάδι - απίδι, πετεινός - κόκορας). Οι συνώνυμες λέξεις εκφράζουν έννοιες που συγγενεύουν μεταξύ τους σημασιολογικά. Συχνά εκφράζουν τις διάφορες αποχρώσεις της ίδιας έννοιας (π.χ. βλέπω, κοιτάζω, παρατηρώ, διακρίνω) και βρίσκονται μεταξύ τους σε μία σχέση διαβάθμισης και κλιμάκωσης.

Αυτές τις σημασιολογικές αποχρώσεις οφείλουμε να τις παρατηρούμε, να τις μελετούμε, να τις διακρίνουμε και κατά την επικοινωνιακή περίπτωση να τις χρησιμοποιούμε στο λόγο μας. Αυτό σημαίνει ότι τις περισσότερες φορές δεν μπορούμε να μεταχειριστούμε το ένα συνώνυμο στη θέση του άλλου. Συνήθως πρέπει κάθε φορά να συλλογιστούμε, για να βρούμε εκείνη από τις συνώνυμες λέξεις που ταιριάζει καλύτερα σ' αυτό που θέλουμε να πούμε.

Τα συνώνυμα είναι μεγάλος πλούτος για μια γλώσσα. Με τη μελέτη τους πλουτίζεται η ατομική γλώσσα, οξύνεται το μυαλό και βαθαίνει η μόρφωση.

-
- Μ. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνική Γραμματική (της δημοτικής), ΟΕΣΒ, Αθήνα, 1941.
 - Μ. Τριανταφυλλίδης, Λεξιλογικές Ασκήσεις, Θεσσαλονίκη, 1967.
 - Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο, τ. Γ΄, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.

1. Να συμπληρώσετε τα κενά με το κατάλληλο ρήμα από αυτά που βρίσκονται στο πλαίσιο.

1. Συνηθίζει να άποψη, όταν κρίνει ότι η προηγούμενη δεν τον εξυπηρετεί.
2. Η Κίρκη τους συντρόφους του Οδυσσέα σε γουρούνια.
3. Ο ληστής, για να μην τον αναγνωρίσουν.
4. το παλτό της, για να το φορέσει και η κόρη της.
5. Η αληθινή τέχνη την πραγματικότητα.
6. Όλοι οι υπουργοί Παιδείας αναλαμβάνουν τα καθήκοντά τους με το όραμα να το εκπαιδευτικό σύστημα.
7. Ο ρόλος του χριστιανισμού είναι να την καταναλωτική κοινωνία σε κοινωνία αγάπης.
8. Με τα επιχειρήματά του κατάφερε την τελευταία στιγμή να την κοινή γνώμη και να κερδίσει τις εντυπώσεις.
9. Ύστερα από παρέμβαση της αντιπολίτευσης μερικές διατάξεις του νομοσχεδίου για την υγεία.
10. Εξαιτίας της αρρώστιας τα σχέδιά του.
11. Στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας ο άρτος και ο οίνος σε σώμα και αίμα Χριστού.
12. Αποφάσισα να το κατάστημά μου.

μετασηματίζω	μεταστρέφω	μεταμορφώνω	τροποποιώ
ανακαινίζω	μεταμφιέζω	μεταπλάθω	μετατρέπω
μεταρρυθμίζω	μεταποιώ	μετουσιώνω	μεταβάλλω

2. Να συμπληρώσετε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με ένα από τα συνώνυμα που βρίσκονται μέσα στο πλαίσιο.

1. Φοράει μπότες μέχρι το γόνατο και βραδινό κοστούμι· τέτοιες είναι συνηθισμένες στους καλλιτέχνες, για να τραβούν την προσοχή.
2. Στις του οφείλεται ότι ζει απομονωμένος, χωρίς φίλους και παρέες.
3. Λόγω δεν μπορεί να συνεργαστεί με τους άλλους.
4. Τις του χαρακτήρα της άλλοι τις ανέχονται και άλλοι όχι.
5. Είναι όλο · ούτε μια μέρα δεν μπορείς να ζήσεις μαζί του.
6. Η της ζωγραφικής του όχι μόνο δεν ενοχλεί, αλλά επαινείται από πολλούς, γιατί τη θεωρούν στοιχείο προσωπικού ύφους.

ιδιαιτερότητα	ιδιοτροπία	εκκεντρικότητα
ιδιορρυθμία	ιδιοσυγκρασία	παραξενιά

3. Το ρήμα παύω και τα συνώνυμά του σταματώ, διακόπτω έχουν γενικά τη σημασία «δε συνεχίζω (να κάνω) κάτι».

Το ρήμα τελειώνω και τα συνώνυμά του τερματίζω, περατώνω, φέρω εις πέρας, αποτεινώνω, ολοκληρώνω, λήγω δηλώνουν ότι «δε συνεχίζεται να γίνεται κάτι» με την πρόσθετη πληροφορία ότι «έχει περατωθεί, έχει φτάσει στο τελικό του όριο». Από τα δύο τελευταία το ολοκληρώνω σημαίνει «τελειώνω κάτι πλήρως ή με πληρότητα», το λήγω είναι αμετάβατο. Συμπληρώστε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με ένα από τα παραπάνω ρήματα:

1. αύριο η προθεσμία υποβολής δηλώσεων στην Εφορία.
2. να ασχολούμαι μ' αυτό το ζήτημα.
3. Είμαστε στη δυσάρεστη θέση να σας ανακοινώσουμε ότι τη συνεργασία μαζί σας.
4. Η ανέγερση του ναού με τη συνδρομή των πιστών.
5. Η επιτροπή ελπίζει ότι σύντομα το έργο της.
6. το κάπνισμα ύστερα από την αρρώστια που τον βρόκε.
7. σε ένα χωριό, για να ξεκουραστούμε.

4. Να αντικαταστήσετε με άλλες συνώνυμές τους τις υπογραμμισμένες λέξεις.

1. Οι εχθροί της δημοκρατίας βυρσοδομούν αδιάκοπα.
2. Χρησιμοποίησε αθέμιτα μέσα, για να αναρριχηθεί στην εξουσία.
3. Περίμενε με αδημονία το τρένο.
4. Έδειξε πρωτοφανή αδράνεια την ώρα του ατυχήματος.
5. Καταδικάστηκε για ιδιοποίηση δημόσιου εγγράφου.
6. Πρέπει να αντιμετωπίσουμε θαρραλέα τις δυσμενείς συνθήκες.
7. Με τις πράξεις σου αμαύρωσες το όνομά σου.
8. Έχει την τάση να είναι δικτικός στην κριτική του.
9. Είναι αδύνατο να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα με ενδοτικότητα
ή αδιαφορία.
10. Πρέπει να περιμένουμε έντονες αντιδράσεις, επειδή διακυβεύονται
μεγάλα συμφέροντα.

5. Οι λέξεις σκέφτομαι και στοχάζομαι είναι συνώνυμες· έχουν όμως διαφορετική σημασιολογική απόχρωση, όπως φαίνεται και από το παρακάτω κείμενο. Θα μπορούσατε να εντάξετε σε ένα σύντομο κείμενο δύο (ή περισσότερες) συνώνυμες λέξεις με τέτοιο τρόπο, ώστε να φαίνεται η νοηματική απόχρωση της καθεμιάς;

Υπάρχουν, λέει ο Γερμανός φιλόσοφος Σοπενχάουερ, τριών ειδών συγγραφείς: πρώτα εκείνοι που γράφουν χωρίς να σκέφτονται. Αυτοί γράφουν «από μνήμης», από αναμνήσεις ή με δάνεια από ξένα βιβλία. Είναι οι πολυαριθμότεροι. Έπειτα αυτοί που σκέφτονται την ώρα που γράφουν· σκέφτονται για να γράψουν. Και τούτοι είναι κάμποσοι. Τέλος, όσοι έχουν ήδη σκεφτεί, και είναι φυσικά σπάνιοι. Και σε τούτους όμως πρέπει να γίνει ακόμα μια διάκριση. Ανάμεσα στους λίγους συγγραφείς που πραγματικά, σοβαρά και από πριν σκέφτονται τα όσα γράφουν, ελάχιστοι είναι εκείνοι που στοχάζονται τα ίδια τα πράγματα, οι άλλοι έχουν στο νου τους μόνο βιβλία, όσα δηλαδή έχουν ήδη ειπωθεί από άλλους. Δε μελετούν τα ίδια τα ζητήματα, για να σχηματίσουν τη δική τους γνώμη, αλλά τα σκέφτονται διαμέσου τρίτων. Για να στοχαστούν, έχουν ανάγκη να ερεθιστούν άμεσα και δυνατά από ξένες δεδομένες σκέψεις. Δεν υπάρχει, επομένως, πρωτοτυπία στο έργο τους· εξαρτώνται, επηρεάζονται από τους άλλους.

Ε.Π. Παπανούτσος

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Να κατατάξετε κλιμακωτά από το ασθενέστερο στο ισχυρότερο τα εξής συνώνυμα:

1. αφοσίωση, αγάπη, λατρεία, συμπάθεια
2. επιδοκιμάζω, εγκρίνω, επαινώ, επικροτώ, εκθειάζω
3. κατάπληξη, απορία, έκπληξη
4. βλαβερός, ολέθριος, άχρηστος
5. αδιαφορώ, μισώ, αποστρέφομαι, απεχθάνομαι
6. άκαρδος, βάρβαρος, άγριος, άπονος, σκληρός
7. αναγκαίος, απαραίτητος, χρήσιμος
8. κάποτε, σπανιότατα, συχνά, σπάνια, συχνότατα, συνήθως
9. εκλιπαρώ, παρακαλώ, ικετεύω
10. ψέμα, τερατολογία, υπερβολή
11. αναγκαίος, χρήσιμος, απαραίτητος
12. αποδοκιμάζω, στυλιτεύω, επικρίνω, αποπαίρνω, καυτηριάζω
13. απαθής, ασυγκίνητος, ανάλητος, ανείσθητος
14. σκεπτικισμός, αβεβαιότητα, αμφιβολία, αμφισβήτηση
15. διαψεύδω, αναιρώ, ανασκευάζω, αντικρούω

7. Σας δίνονται οι εξής συνώνυμες λέξεις:

δύναμη: η γενική έννοια του «δύνασθαι» (ψυχική, σωματική, οικονομική κ.τ.λ.)

ισχύς: χρησιμοποιείται όταν αναφερόμαστε σε άσκηση εξουσίας

ρώμη: η σωματική δύναμη

σθένος: χρησιμοποιούμε τη λέξη για να δηλώσουμε ψυχικές δυνάμεις

Να εντάξετε την καθεμία σε μια σύντομη περίοδο λόγου.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Σας δίνονται συνώνυμα του επιθέτου γόνιμος και σύντομες επεξηγήσεις για το πώς ή πού χρησιμοποιείται το καθένα.

Να εντάξετε καθεμία από αυτές τις συνώνυμες λέξεις σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον.

γόνιμος: έχει την ευρύτερη σημασία απ' όλα

εύφορος: για παραγωγή καρπών

καρποφόρος: 1. για χαρακτηρισμό δέντρου
2. για ενέργεια με θετικά αποτελέσματα

δημιουργικός: για δημιουργήματα στο πνευματικό και κοινωνικό πεδίο

παραγωγικός: 1. για δημιουργία οικονομικών αγαθών
2. για κάποιον που παράγει πολύ έργο

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

9. Να συμπληρώσετε τα κενά με τις λέξεις πρώην ή τέως και να προσδιορίσετε τη σημασιολογική τους διαφορά.

1. Ο νέος υπουργός διαχώρισε τη θέση του από τον
2. Εγώ παρέδωσα στο σημερινό διευθυντή της Τράπεζας. Είμαι, επομένως, ο διοικητής.
3. Στην εκδίλωση που οργάνωσε το Πανεπιστήμιο προσκλήθηκε ο πρύτανης κ. Χ. και όλοι οι πρυτάνεις του ιδρύματος.
4. Μερικοί αθλητές της Ανατολικής Γερμανίας κατέφυγαν στην Αμερική.

10. Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες ισοδύναμες.

- 1. Του καταλόγισαν παραλείμεις και λάθη, που οδήγησαν στη χρεοκοπία της επιχείρησής.
- 2. Καταδικάστηκε για διασπορά ψευδών ειδήσεων.
- 3. Έγιναν διεξοδικές συζητήσεις, πριν υπογράψουν οι δύο χώρες το σύμφωνο φιλίας.
- 4. Η ζωή διέπεται από φυσικούς νόμους.
- 5. Η γερμανική κυβέρνηση ζήτησε την έκδοση ενός ατόμου που θεωρείται υπεύθυνο για διάφορες τρομοκρατικές ενέργειες στη Γερμανία.
- 6. Η σύλληψη ενός δραπετή ήταν το έναυσμα, για να ξεσπάσουν ταραχές στις φυλακές υψίστης ασφαλείας.
- 7. Πήρε όλα τα ενδεδειγμένα για την περίπτωση μέτρα.
- 8. Μετά τον πόλεμο καταστράφηκε παντελώς.
- 9. Έχω την αίσθηση ότι μου λες ψέματα.
- 10. Η κομποροφημοσύνη και η μεγαλομανία του είναι παροιμιώδεις.

11. Να βρείτε τα συνώνυμα των παρακάτω επιρρημάτων:

- αδιακρίτως -
- αδιάκριτα -
- άμεσα -
- τέλεια -
- τελείως -
- έκτακτα -
- ευχαρίστως -
- συνοπτικά -

12. Στο κείμενο που ακολουθεί να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες λέξεις με άλλες συνώνυμες τους.

Για να γίνει ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας, πρέπει να πάψει πρώτα να πιστεύει στο χωροφύλακα. Να βλέπει σ' αυτόν το σύμβολο της εξουσίας κι όχι την ενσάρκωσή της. Να μην τον κρίνει απαραίτητο στο κάθε του βήμα, επιτηρητή και παιδαγωγό. Ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας δίνει εξετάσεις καθημερινά όχι μονάχα μπροστά στην κάλπη: δίνει εξετάσεις στα πιο μικρά πράγματα της καθημερινής ζωής: σέβεται τη θέση του στην «ουρά», προσέχει να μην ενοχλεί το διπλανό του, πιστεύει πως έχει πρώτα καθήκοντα κι έπειτα δικαιώματα. Η κοινωνική αγωγή είναι αναγκαία προϋπόθεση της Δημοκρατίας. Όταν ακούω κάποιους να λένε πως τους χρειάζεται δικτατορία, χαμογελώ μέσα μου, παρ' όλη μου την αθυμία, γιατί συλλογίζομαι πως δεν το καταλαβαίνουν τι λένε πραγματικά: ότι τους λείπει η αγωγή. Πώς μπορεί να νοηθεί Δημοκρατία δίχως το σεβασμό του διπλανού σου;

Υπάρχει όμως κι ένα άλλο στάδιο βαρβαρότητας που πρέπει να ξεπεραστεί, για να είναι ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας: το στάδιο του θαυμασμού προς τη βαναυσότητα. Η χοντρή πλάνη να την περνάει κανείς για δύναμη. Συναντούμε κοινωνικά σύνολα που δεν ξέρουν, δεν υποπτεύονται τι κρύβεται πίσω από τη βαναυσότητα: πόση ουσιαστική αδυναμία, πόση ανάγκη για άμυνα, πόση μεταμφιεσμένη μνησικακία, πόσα συμπλέγματα, πόση περιφρόνηση προς το ανθρώπινο γένος, πόσοι παράγοντες αστάθμητοι και σκοτεινοί. Η πραγματική δύναμη είναι κάτι πολύ πιο δύσκολο εξακριβώσιμο απ' ό,τι πιστεύει ο κόσμος. Εμφανίζεται αθόρυβη και σεμνή, εκεί που κανένας σχεδόν δεν το φαντάζεται: στο εργαστήριο του σοφού, στο κελί του αγίου, στη φυλακή του επαναστάτη. Σπανιότατα στο προσκήνιο. Γιατί δύναμη ανθρώπου θα πει ένα και μόνο: δύναμη ψυχής. Κι αυτή φανερώνεται στη μοναξιά και στον κατατρεγμό, όχι στην αγορά και στο θρίαμβο.

Άγγελος Τερζάκης, Προσανατολισμός στον αιώνα

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

13. Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες εκφράσεις με άλλες ισοδύναμες.

1. Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης εξαπέλυσε μύδρους κατά
της κυβερνητικής πολιτικής στον τομέα της οικονομίας.
2. Οι ανταγωνιστές του χάλκευσαν συκοφαντίες εναντίον του, προκειμέ-
νου να τον εμποδίσουν να αναλάβει τα νήια της επιχείρησης.
3. Η κατάργηση του σταυρού στα ψηφοδέλτια κόβει τον ομφάλιο λώρο
που συνδέει το βουλευτή με τους ψηφοφόρους του.
4. Παρά τα μεγάλα λόγια ότι θα αντιδράσει στις αποφάσεις τους, τελικά
περιορίστηκε σε ρόλο κομπάρσου.
5. Ο μικρότερος γιος πήρε τη μερίδα του λέοντος από την πατρική περι-
ουσία.
6. Αυτό το φόρεμα το έχω από καταβολής κόσμου.
7. Εάν οι υπεύθυνοι παραπέμπουν το θέμα στις ελληνικές καλένδες,
τότε τους αξίζει να τιμωρηθούν παραδειγματικά από τον ελληνικό λαό.

Νίκος
Εγγονόπουλος
(1910-1986).
Οι Διόσκουροι,
1969.
Λάδι σε μουσαμά
(55 εκ X 46 εκ.).

14. Από τα παρακάτω σχόλια σε λήμματα γνωστού λεξικού έχουν αφαιρεθεί τα παραδείγματα. Μπορείτε να γράψετε ένα δικό σας παράδειγμα για κάθε λέξη;

- A. προβολή – προπαγάνδα – διαφήμιση.** Η λέξη **προβολή** έχει γενική σημασία και θετικό περιεχόμενο

Π.χ.
.....

Αρνητική χροιά έχει η σημασία της λ. **προπαγάνδα**: δηλώνει την προβολή πολιτικών, κοινωνικών και ιδεολογικών κυρίως αρχών και διδαγμάτων με κάθε τρόπο, συχνά παραπαιστικό, αποπροσανατολιστικό, επικοινωνιακά ανέντιμο, αφού μπορεί να περιέχει ελλιπείς, παραπομπιμένες ή εσφαλμένες πληροφορίες, που δε βοηθούν να διαμορφώσει κανείς ορθολογική, τεκμηριωμένη και αντικειμενική γνώμη.

Π.χ.
.....

Η μεταπολεμική, όλο και περισσότερο καταναλωτικά προσανατολισμένη, κοινωνία, με προεξάρχουσα χώρα τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, προέβαλε και επέβαλε τη **διαφήμιση**, την προβολή καταναλωτικών κυρίως προϊόντων με κύριο στόχο το εμπορικό κέρδος.

Π.χ.
.....

- B. χορηγώ – επιχορηγώ – επιδοτώ.** Το **χορηγώ** σημαίνει «δίνω» και χρησιμοποιείται συνήθως για χρήματα που δίνονται επισήμως (από το κράτος, οργανισμούς, χορηγούς κ.λπ.) για συγκεκριμένο σκοπό. Το αρχαίο ρήμα *χορηγώ* (<χορ-ηγός < χορός + άγω) σήμαινε «καταβάλλω χρήματα για την προετοιμασία του χορού στα δράματα», αναφερόμενο σε ιδιώτες χορηγούς ή και σε επίσημες αρχές (*δήμος*).

Π.χ.
.....

Το **επιχορηγώ** δηλώνει ότι καταβάλλονται από επίσημη αρχή (κράτος) και από τον κρατικό προϋπολογισμό χρήματα ως πρόσθετη ή συμπληρωματική οικονομική υποστήριξη.

Π.χ.
.....

Το **επιδοτώ** αναφέρεται στην οικονομική ενίσχυση που δίνεται εκτάκτως ή συμπληρωματικά σε ιδιώτες ως κίνητρο για συγκεκριμένη επαγγελματική δραστηριότητα.

Π.χ.
.....

16. αλλαγή, μεταβολή, μεταλλαγή, τροπή, τροποποίηση, μετατροπή, αλλοίωση, διαφοροποίηση

Οι παραπάνω συνώνυμες λέξεις εντάσσονται στη γενική σημασία «της μετάβασης από μια κατάσταση (μορφή, σχήμα) σε μια άλλη».

Με βάση τα παραδείγματα που σας δίνονται να συντάξετε ένα σχόλιο για την καθεμία στο οποίο θα εξηγείτε πού ή πώς αυτή χρησιμοποιείται.

1. Με το δημοψήφισμα του 1974 επίλθε **αλλαγή** του πολιτεύματος της χώρας μας.
2. Η **μεταβολή** ορισμένων άρθρων δεν απαιτεί και αλλαγή του νόμου.
3. Οι συνεχείς **μεταλλαγές** στην πολιτική ζωή της χώρας οδήγησαν σε αδιέξοδο.
4. Στις λέξεις «χτίζω», «χτίστης» έχουμε **τροπή** του «κτ» σε «χτ».
5. Η κυβέρνηση αποφάσισε να επιφέρει **τροποποιήσεις** στο σχέδιο νόμου για τη διαδοχική ασφάλιση.
6. Έκανε πολλές **μετατροπές** στο σπίτι· σχεδόν το ξανάχτισε από την αρχή.
7. Η **αλλοίωση** των χρωμάτων σ' αυτόν τον πίνακα είναι μεγάλη.
8. Η **διαφοροποίηση** του υπουργού από την κυβερνητική πολιτική οδήγησε στην απομάκρυνσή του.

αλλαγή:

.....

μεταβολή:

.....

μεταλλαγή:

.....

τροπή:

.....

τροποποίηση:

.....

μετατροπή:

.....

αλλοίωση:

.....

διαφοροποίηση:

.....

17. Να εντάξετε τα παρακάτω συγγενικά ρήματα στο κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον, έτσι ώστε να διακρίνεται η ιδιαίτερη απόχρωση της σημασίας του καθενός.

μεταφέρω:

.....

μετακινώ:

.....

μεταθέτω:.....

.....

μετακομίζω:

.....

μεταπηδώ:

.....

μεταποπίζω:

.....

μετατάσσω:

.....

μετοικίζω:.....

.....

18. Να βρείτε όσο το δυνατόν περισσότερα συνώνυμα ή συγγενικά των ρημάτων «κλαίω» και «κατηγορώ» και να τα κατατάξετε από τα ασθενέστερα στα ισχυρότερα.

κλαίω:

.....

κατηγορώ:

.....

19. Σας δίνονται ζεύγη συνωνύμων που κατά τη χρήση τους συχνά συγχέονται. Να εντάξετε κάθε λέξη σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον.

αμφιβάλλω (συντάσσεται με πρόθεση και με ονοματική πρόταση [ότι, αν]) = έχω επιφυλάξεις ως προς το αν κάτι είναι σωστό

αμφισβητώ = εναντιώνομαι ρητά σε κάτι, απορρίπτω

αναγκαιότητα = η λογική ή ηθική επιταγή

ανάγκη = υποχρέωση που επιβάλλεται συνήθως έξωθεν

ανακηρύσσω > ανακήρυξη: αναφέρεται στην απόφαση απονομής ενός τίτλου

αναγορεύω > αναγόρευση: αναφέρεται στη διαδικασία απόδοσης τιμής, στην τελετή

απολαμβάνω = ευχαριστιέμαι, μου αρέσει

απολαύω = είμαι αποδέκτης (τιμής, εμπιστοσύνης...)

παρέμβαση: έχει αμετάβατη χρήση και συνήθως καλή σημασία

παρεμβολή: έχει συνήθως μεταβατική χρήση και τις περισσότερες φορές κακή σημασία

βιώνω = ζω κάτι ως έντονη και συνειδητή εμπειρία

ζω (μεταβ. ή αμετάβ.) = η ενέργεια του ζην, της ζωής, περνώ τη ζωή μου

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

20. α) Οι ακόλουθες λέξεις είναι συνώνυμες, εκφράζουν όμως διαφορετικές αποχρώσεις, διαφορετικούς χρωματισμούς της ίδιας έννοιας. Να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις αυτές μέσα σε χαρακτηριστικά παραδείγματα, ώστε να φανεί η σημασιολογική απόχρωση της καθεμιάς.

- βλέπω, κοιτάζω, παρατηρώ, διακρίνω, αντικρίζω, αγναντεύω
- διάλεξη, κήρυγμα, λόγος, μάθημα, ομιλία

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

β) Αν υποθέσετε ότι σας ανέθεταν να συντάξετε τα λήμματα των λέξεων αυτών για κάποιο λεξικό, τι θα γράφατε δίπλα σε κάθε λέξη;

βλέπω
κοιτάζω
παρατηρώ
διακρίνω
αντικρίζω
αγναντεύω
διάλεξη
κήρυγμα
λόγος
μάθημα
ομιλία

21. Να συνδυάσετε τις συνώνυμες λέξεις που σας δίνονται με μια κατάλληλη λέξη ή φράση. Στη συνέχεια να εντάξετε μερικά από τα λεκτικά σύνολα που δημιουργήσατε σε ένα ευρύτερο γλωσσικό πλαίσιο.

- π.χ. 1. διαπράττω αδίκημα..... Ο κατηγορούμενος διέπραξε το αδίκημα της εσχάτης προδοσίας.
 διεξάγω
 δημιουργώ
 επιτελώ
 εκτελώ
 διενεργώ.....
2. προσφέρω
 παρέχω.....
 χορηγώ
 δωρίζω
 δίνω
 χαρίζω.....
 κερνώ
 προμηθεύω
3. αναγκαίος
 αναπόφευκτος
 υποχρεωτικός
 επιτακτικός
 αναπόδραστος
4. αμετάβλητος
 αδιάσειστος
 ακλόνητος
 πάγιος.....
 αναλλοίωτος
 ανεπηρέαστος
 μόνιμος
5. προφυλάσσω
 προστατεύω
 υπερασπίζω
 διασώζω

6. φανερός
 ευδιάκριτος
 εμφανής.....
 πρόδηλος.....
 πασιφανής
 εναργής
7. ενισχύω
 προασπίζω
 υπεραμύνομαι
 προστατεύω
 συνηγορώ
 ευνώ
8. υπομένω
 υποφέρω
 ανέχομαι
 αντέχω
9. συνεχής
 αδιάκοπος
 ακατάπαυστος
 συναπτός.....
 αέναος
 ατέρμονας / ατέρμων (ως β' τύπο)
10. διαβαίνω
 διέρχομαι
 μεταβαίνω
 μετακινούμαι
 μετατοπίζω
 διασχίζω.....
 διαπλέω
 διανύω

23. Υποθέστε πως κάποιος φίλος σας σας κατηγορεί ότι δεν έχετε άποψη για τα διαδραματιζόμενα στη δημόσια ζωή της χώρας μας. Εσείς, φυσικά, διαφωνείτε. Χρησιμοποιήστε σε ένα σύντομο κείμενο τα παρακάτω συνώνυμα, για να διατυπώσετε ευκρινώς τη στάση σας απέναντι σε όσα θετικά ή αρνητικά συμβαίνουν, κατά τη γνώμη σας, στη χώρα μας.

- επιδοκιμάζω, εγκρίνω, αποδέχομαι, επικροτώ
- αποδοκιμάζω, επικρίνω, καυτηριάζω, σπληνιτεύω

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

24. Υποθέστε ότι με μια μεγάλη παρέα φίλων σας παρακολουθείτε μια μουσική συναυλία που δίνεται από ένα νεανικό συγκρότημα, το οποίο έχει φανατικούς φίλους αλλά και επικριτές. Μετά τη συναυλία οι εντυπώσεις και τα συναισθήματα είναι ποικίλα. Χρησιμοποιήστε μερικά από τα παρακάτω συνώνυμα, για να γράψετε μία παράγραφο στην οποία θα περιγράψετε τα ανάμεικτα συναισθήματα της παρέας σας.

- ευχαρίστηση, χαρά, ικανοποίηση, αγαλλίαση, τέρψη
- δυσαρέσκεια, απαρέσκεια, δυσανασχέτηση, αηδία, αποστροφή

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

25. Υπάρχουν στη γλώσσα μας αρκετές συγγενικές λέξεις ή φράσεις που συγχέονται ως προς τη σημασία. Σας δίνονται σχολιασμένες μερικές από αυτές. Να εντάξετε την καθεμία σε μία περίοδο λόγου.

1.	πλεονέκτημα:	(για πράγματα)
	προτέρημα:	(για πρόσωπα)
2.	συμβαίνουντα:	όσα γίνονται τυχαία
	τεκταινόμενα:	όσα γίνονται με μεθόδευση
3.	διαβόητος/περιβόητος:	(μόνο για πρόσωπα) αυτός που έχει κακή φήμη (συνήθως)
	διάσημος:	(μόνο για πρόσωπα) αυτός που έχει καλή φήμη
	περίφημος:	(για πρόσωπα και για πράγματα)· όταν χρησιμοποιείται για πρόσωπα, έχει μερικές φορές ειρωνική χροιά.
4.	ευπαρουσίαστος:	εμφανίσμιος
	ευπρόσωπος:	αξιοπρεπής, ευπρεπής, αυτός που κάνει καλή εντύπωση
5.	αναγνωρίζω:	(θετική σημασία)
	καταλογίζω:	(αρνητική σημασία)
6.	εξαιτίας:	(αρνητική σημασία)
	χάρη σε:	(θετική σημασία)
7.	προξενώ:	(αρνητική σημασία)
	προκαλώ:	(θετική ή αρνητική ή ουδέτερη σημασία) π.χ. θαυμασμό, προβλήματα, οργή, αίσθηση, εντύπωση κτλ.
8.	αιτιολογώ:	τεκμηριώνω, εξηγώ
	δικαιολογώ:	δίνω δίκιο σε κάποιον
9.	επισύρω:	(αρνητική σημασία)
	προσελκύω:	(θετική σημασία)

Αλέκος
Κοντόπουλος
(1905-1975).
**Όταν
περιμένουμε
την Άνοιξη.**
1974.
Λάδι σε μουσαμά
(125 εκ. X 140 εκ.).

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

2. Αντώνυμα

Τα αντώνυμα είναι λέξεις που εκφράζουν αντίθετες έννοιες: π.χ. μεγάλος - μικρός, συχνά - σπάνια. Έχουμε μάλιστα στη γλώσσα μας πολλές στερεότυπες φράσεις όπου λέμε πλάι πλάι τις δύο αντίθετες λέξεις: π.χ. χειμώνα καλοκαίρι, στα μέσα και στα έξω, άκρες μέσες. Με τα αντώνυμα ο λόγος μας γίνεται εκφραστικότερος.

-
- Μ. Τριανταφυλλίδης, Λεξιλογικές Ασκήσεις, Θεσσαλονίκη, 1967.
 - Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο, τ. Γ΄, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.

1. Να βρείτε τα αντώνυμα των παρακάτω επιρρημάτων:

- άμεσα -
 αμέσως -
 τελείως -
 φέτος -
 κοντά -
 διακριτικά -
 αδρομερώς -
 ακροθιγώς -
 ακριβώς -

2. Για κάθε λέξη που υπογραμμίζεται σας δίνονται τρεις, από τις οποίες μία είναι αντώνυμή της. Να βρείτε αυτά τα αντώνυμα. Στη συνέχεια, με τη βοήθεια των αντωνύμων που βρήκατε, να γράψετε ένα σύντομο κείμενο που να αναφέρεται στις αρνητικές επιδράσεις της τηλεόρασης.

1. <u>χειραφέτηση</u>	α. χειραγωγήση	β. αναβάθμιση	γ. υποβάθμιση
2. <u>εμβροίθεια</u>	α. υπανάπτυξη	β. αναποτελεσματικότητα	γ. ρηχότητα
3. <u>διαλεύκανση</u>	α. διάλυση	β. συσκότιση	γ. διαπόμπευση
4. <u>συγχρωτισμός</u>	α. κοινωνικότητα	β. συσκότιση	γ. απομόνωση
5. <u>φιλοπονία</u>	α. ατιμία	β. οκνηρία	γ. αυταπάρηση
6. <u>ενεργητικότητα</u>	α. αλληλενέργεια	β. αστάθεια	γ. παθητικότητα
7. <u>τεκμηριωμένος</u>	α. αμφίβολος	β. αναπόδεικτος	γ. ανακριβής
8. <u>εργήγορη</u>	α. βραδύτητα	β. στασιμότητα	γ. αποχώνωση
9. <u>διαφώτιση</u>	α. προσεταιρισμός	β. προπαγάνδα	γ. ενημέρωση
10. <u>ενημέρωση</u>	α. παραπλάνηση	β. προπαγάνδα	γ. πληροφόρηση

3. Να σχηματίσεις πέντε φράσεις, η καθεμία από τις οποίες να περιέχει ένα ζεύγος αντωνύμων, όπως είναι π.χ. η φράση:
Όποιος γυρεύει τα πολλά χάνει και τα λίγα.

1.
.....
2.
.....
3.
.....
4.
.....
5.
.....

4. Να αντικαταστήσετε με αντώνυμα τις υπογραμμισμένες λέξεις:

1. Όλοι οι άνθρωποι επιδοκιμάζουν τέτοιες πράξεις.
2. Η μπάντα του στρατού παιάνιζε κατά την έπαρση της σημαίας.
3. Είχε ενστερνιστεί τις επαναστατικές ιδέες της εποχής του.
4. Η στάση της αστυνομίας διευκόλυνε το έργο μου.
5. Αποδείχτηκε πως ήταν ευάλωτος σε πιέσεις.
6. Εξαιτίας της κακοκαιρίας ενεργοποιήθηκε όλος ο κρατικός μηχανισμός.
7. Ύστερα από αυτά τα γεγονότα υποβαθμίστηκε πάρα πολύ ο ρόλος του στην κυβέρνηση.
8. Τα σχέδιά σου για το μέλλον είναι ουτοπικά.
9. Ήταν σαφής η προσπάθειά του να εξομοιώσει τους έκτακτους με τους μόνιμους υπαλλήλους.
10. Τον τελευταίο καιρό έχουν βελτιωθεί αισθητά οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες.

6. Το απόσπασμα από τη «Ρητορική» του Αριστοτέλη (Β 1389) που ακολουθεί αναφέρεται στα ήθη των γερόντων και είναι συνέχεια του αποσπάσματος που αναφέρεται στα ήθη των νέων. Αφού υπογραμμίσετε στο κείμενο τα βασικά χαρακτηριστικά των γερόντων, να γράψετε ένα αντίστοιχο κείμενο για τους νέους, τονίζοντας τα χαρακτηριστικά τους που είναι αντίθετα ή διαφορετικά από εκείνα των γερόντων.

Τα ήθη των γερόντων

Οι γεροντότεροι κι όσοι έχουν περάσει πια την ανδρική ηλικία έχουν σχεδόν τον αντίθετο χαρακτήρα. Αλήθεια, επειδή έχουν ζήσει πολλά χρόνια, επειδή έχουν εξαπατηθεί πολλές φορές, επειδή οι ίδιοι έχουν κάνει πολλά σφάλματα κι επειδή οι περισσότερες πράξεις των ανθρώπων είναι κακές, δεν είναι βέβαιοι για τίποτα κι όχι μονάχα δεν κάνουν υπερβολές παρά και ενεργούν πάντοτε λιγότερο από ό,τι πρέπει. Πάντοτε λένε ό,τι νομίζουν, όχι ό,τι ξέρουν καλά. Κι όταν τα λεγόμενά τους προκαλούν αντιρρήσεις, προσθέτουν πάντοτε «ίσως», «μπορεί». Εκφράζονται για όλα τα πράγματα μ' αυτόν τον τρόπο και για κανέναν δεν εκφράζονται με βεβαιότητα. Έχουν κακό χαρακτήρα, επειδή το να υποπτεύεται κανείς για καθετί δείχνει κακό χαρακτήρα. Και είναι καχύποπτοι, δεν πιστεύουν κανέναν και δεν πιστεύουν, γιατί έχουν πείρα. Για τον ίδιο λόγο ούτε σφοδρά αγαπούν ούτε σφοδρά μισούν, αλλά σύμφωνα με το λόγο του Βία αγαπούν, σαν να επρόκειτο την άλλη μέρα να μισήσουν, και μισούν, σαν να επρόκειτο την άλλη μέρα ν' αγαπήσουν. Είναι μικρόψυχοι, επειδή τους έχει ταπεινώσει ο αγώνας της ζωής. Πατί αλήθεια οι επιθυμίες τους δε στρέφονται πια προς τίποτα το μεγάλο και το ανώτερο, αλλά βλέπουν μόνο πώς θα τα οικονομήσουν. Είναι φιλοχρήματοι, από τη μια γιατί έχουν ανάγκη από το χρήμα, κι από την άλλη γιατί έχουν δοκιμάσει πόσο δύσκολο είναι να το αποκτήσει κανείς και πόσο εύκολο να το χάσει. Είναι δειλοί και όλα τους φοβίζουν, επειδή βρίσκονται σε ψυχική κατάσταση εντελώς αντίθετη από εκείνη που έχουν οι νέοι. Αλήθεια, είναι ολότελα ψυχροί, ενώ εκείνοι, καθώς έχουμε πει, είναι θερμοί. Γι' αυτό τα γερατεία δημιουργούν διάθεση για δειλία, επειδή κι εκείνος που φοβάται παγώνει. Αγαπούν υπερβολικά τη ζωή τους και μάλιστα όσο βλέπουν ότι ζυγώνει το τέλος τους. Κι αυτό, επειδή η επιθυμία αναφέρεται πάντοτε σ' εκείνο που δεν έχουμε και, κυρίως, επιθυμούμε ό,τι μας λείπει. Αγαπούν τον εαυτό τους πιο πολύ από ό,τι πρέπει – κι είναι αυτό ένα είδος μικροψυχίας. Η ζωή τους κανονίζεται σύμφωνα με το συμφέρον τους κι όχι σύμφωνα με εκείνο που είναι λεβέντικο. Κι αυτό συμβαίνει πιο πολύ από ό,τι πρέπει, ακριβώς εξαιτίας της φιλαυτίας τους. Αλήθεια, το συμφέρον είναι καλό και για μας τους ίδιους, ενώ το ωραίο είναι αυτό το ίδιο καλό. Δεν είναι ντροπαλοί αλλά ξεδιάντροποι κι αυτό συμβαίνει επειδή, καθώς αποβλέπουν στο συμφέρον τους και όχι στο ωραίο, δεν ενδιαφέρονται για τη γνώμη των άλλων. Η πείρα τους δίδαξε να μην τρέφουν ελπίδες, επειδή τα περισσότερα πράγματα που συμβαίνουν στον κόσμο είναι δυσάρεστα και η έκβασή τους είναι προς το χειρότερο. Αλλά και η δειλία τους είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους δεν τρέφουν ελπίδες. Ζουν πιο πολύ με την ανάμνηση παρά με την ελπίδα, επειδή η πολλή ζωή τους έχει περάσει πια και δεν τους μένει παρά λίγη, και η ελπίδα στρέφεται προς το μέλλον, ενώ η ανάμνηση προς τα περασμένα. Αυτή είναι και η αιτία της φλυαρίας τους. Αλήθεια, συνεχώς διηγούνται όσα τους έχουν συμβεί, επειδή βρίσκουν ηδονή στην ανάμνησή τους. ...

(Μετάφραση Βανδώρου)

7. Από ένα λεξικό συνώνυμων σας δίνονται πέντε λήμματα. Μπορείτε να συμπληρώσετε τα αντώνυμα; Τα συνώνυμα θα σας φανούν χρήσιμα.

διάλυση (n) (θ. διαλύω) Σ: αποσύνθεση, διαμελισμός, εξάρθρωση, ξεχαρβάλωμα, διασκορπισμός, σκόρπισμα, αραίωμα – αραίωση, λύση, χάλασμα, καταστροφή, εξουθένωση, ανάλυση, υδροποίηση, λιώσιμο || ακύρωση, κατάργηση, καταγγελία

A:

.....

καλλιεργώ (ρ. μτβ.) Σ: δουλεύω τη γη, κατεργάζομαι, γεωπονώ, γεωργώ, δουλεύω, οργώνω, καλοδουλεύω, περιποιούμαι τη γη || μορφώνω, αναπτύσσω, προάγω πνευματικά, καταρτίζω, εκπαιδεύω, εκλεπτύνω || υποθάλπω || προκαλώ ανάπτυξη μικροβίων || βελτιώνω, ραφινάρω, τελειοποιώ || θεραπεύω

A:

.....

κυρίαρχος, -n, -o (επ.) (το αρσ. κ. ως ουσ.) (θ. κύριος + άρχω) Σ: κύριος, άρχοντας, εξουσιαστής, αφέντης, αυτεξούσιος, δεσπότης, αρχηγός, δυνάστης, αυτοκράτορας, κυρίαρχης, ηγεμόνας, ισχυρός

A:

.....

συνεχής (o, n), -és (επ.) (θ. συνέχω) Σ: συνεχόμενος, αδιάκοπος, αδιάλειπτος, άπαι(σ)τος, ακατάπαιστος, ασταμάτητος, εξακολουθητικός, συναπτός, διαρκής, διηνεκής, αέναος, ατέλειωτος, ατέρμονας, κολλητός, επαναληπτικός, συχνός, αλληπάλληλος, πυκνός, απανωτός

A:

.....

υποχωρώ (ρ. αμτβ.) (θ. υπό + χωρώ < χώρος) Σ: οπισθοχωρώ, οπισθοβατώ, οπισθοδρομώ, πισωδρομώ, τραβιέμαι, χάνω έδαφος, συμπτύσσομαι, κάνω πίσω, ανακρούω πρύμναν, καρκινοβατώ, αποσύρομαι, αποτραβιέμαι || καθιζάνω, παθαίνω καθίζηση, κατολισθαίνω, κατακαθίζω, βουλιάζω || ελαττώνομαι, μειώνομαι, λιγοστεύω, εξασθενώ, απαμβλύνομαι, εκφυλίζομαι || ενδίδω, δεν επιμένω, δέχομαι, συγκατατίθεμαι, λυγίζω, κάνω αβαρία, κάμπτομαι, υποκύπτω

A:

.....

Νίκος
Εγγονόπουλος
(1910-1986)
Ορφείας,
1972.
Λάδι σε μουσαμά
(55 εκ. Χ 46 εκ.)

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

3. Παρώνυμα - Ομώνυμα

Παρώνυμα ή *παρώνυμες* λέξεις ονομάζονται οι λέξεις που έχουν περίπου όμοια προφορά, ενώ συχνά δεν έχουν καμιά νοηματική σχέση μεταξύ τους. Ακριβώς όμως επειδή μοιάζουν στην προφορά, μερικοί δεν τις ξεχωρίζουν και τις μπερδεύουν, ιδίως στον προφορικό λόγο: π.χ. πρότυπο - πρωτότυπο, σφήκα - σφίγγα. Τα παρώνυμα που διαφοροποιούνται στον τονισμό χαρακτηρίζονται ως *τονικά παρώνυμα*: π.χ. νόμος - νομός. Μερικά τονικά παρώνυμα διαφέρουν και στην ορθογραφία: π.χ. παίρνω - περνώ.

Ομώνυμα ή *ομόηχα* είναι οι λέξεις που προφέρονται όμοια, έχουν όμως διαφορετική σημασία: π.χ. κλίμα - κλήμα. Συνήθως οι ομώνυμες λέξεις έχουν διαφορετική ορθογραφία. Γι' αυτό, αν δεν προσέξουμε, μπορεί να οδηγηθούμε σε παρανόηση ή σε λανθασμένη γραφή είτε των ίδιων των ομωνύμων είτε των παραγώγων τους ή των σύνθετων λέξεων που σχηματίζονται από αυτές.

-
- Μ. Τριανταφυλλίδης, *Νεοελληνική Γραμματική (της δημοτικής)*, ΟΕΣΒ, Αθήνα, 1941.
 - *Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο*, τ. Γ', ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.

1. Οι λέξεις που υπάρχουν μέσα στις παρενθέσεις συγχέονται συχνά ως προς τη σημασία τους. Να συμπληρώσετε τα κενά με τη σωστή λέξη και να χρησιμοποιήσετε την άλλη σε μία φράση, έτσι ώστε να διευκρινιστεί η σημασία της.

1. Έχει πολύ ισχυρή (βουλή, βούληση) και θα καταφέρει να νικήσει τον αντίπαλό του.
.....
2. Κάθισε στο (εδώλιο, ειδώλιο) του κατηγορουμένου συντετριμμένος.
.....
3. Η (έκκληση, έκλυση) ραδιενέργειας εξαιτίας του πυρηνικού ατυχήματος προκάλεσε μεγάλη οικολογική καταστροφή.
.....
4. Ο υπουργός δεσμεύτηκε ότι δε θα υπάρξει (επιβολή, επιβουλή) νέων φόρων.
.....
5. Τα κυβερνητικά μέτρα αποβλέπουν στην πρόοδο και την (ευμάρεια, ευημερία) του τόπου.
.....
6. Ο χώρος δεν προορίζεται για τη (ρήξη, ρίψη) σκουπιδιών και μπαζών.
.....
7. Στην κουζίνα στοιβάζονταν (σωρός, σορός) τα άπλυτα πιάτα.
.....
8. Η συμμετοχή στο αντιπολεμικό συλλαλητήριο υπήρξε (παλαιική, παλλαϊκή).
.....
9. Η οικονομική κρίση που (υποφώσκω, υποβόσκω) στην παγκόσμια αγορά έκανε πολλούς επιχειρηματίες διστακτικούς στην επέκταση του κύκλου των εργασιών τους.
.....
10. Από τις παλιές φωτογραφίες (αναδίδομαι, αναδύομαι) το άρωμα μιας άλλης εποχής.
.....
11. Ο Χ. από τα νεανικά του χρόνια (ενσκήπτω, εγκύπτω) στη μελέτη των έργων του Πλάτωνα.
.....

2. Να σχηματίσετε μικρές φράσεις με τα ακόλουθα παρώνυμα, έτσι ώστε να φανεί η διαφορετική σημασία κάθε λέξης:

1. αιρετός - αιρετικός
2. αισθητικός - αισθαντικός
3. ανία - άνοια
4. απορία - απόρροια
5. τεχνητός - τεχνικός
6. έκλειψη - έκθλιψη
7. εξαιρώ - εξαίρω
8. επήρεια - επιρροή
9. λατόμος - υλοτόμος
10. πρότυπο - πρωτότυπο

3. Να εντάξετε τα παρακάτω σημασιολογικά ζεύγη* σε φράσεις, έτσι ώστε να φανεί η διαφορετική σημασία κάθε λέξης.

1. κόχη - κόγχη
2. νύφη - νύμφη/ες
- 3.πραμάτεια - πραγματεία
4. στοιχειό - στοιχείο
5. αχνός - ατμός
6. σώνω - σώζω
7. αυθεντία - αφεντιά

4. Να ετυμολογήσετε τις ομόηχες λέξεις που υπάρχουν στις παρακάτω φράσεις.

1. Η εξάρτηση του ανθρώπου από το περιβάλλον είναι άμεση και στενή.
2. Οι στρατιώτες παρήλασαν με πλήρη πολεμική εξάρτυση.
3. Ψάξε στο λεξικό να βρεις το λήμμα «έπαρση».
4. Τα αστικά και βιομηχανικά λύματα αποτελούν τη βασική αιτία
ρύπανσης του περιβάλλοντος.
5. Θα κάνω ένα μικρό διάλειμμα στη δουλειά μου.
6. Κατάπτε κατά λάθος ένα υγρό διάλυμα από διάφορες χημικές ουσίες.
7. Ο πρωθυπουργός έκανε έκκληση στο λαό για ομοψυχία.
8. Πολλοί υποστηρίζουν ότι είναι χαρακτηριστικό της εποχής μας
η έκλυση των ηθών.

* Σημασιολογικό ζεύγος ονομάζουμε δύο λέξεις που προέκυψαν/γεννήθηκαν από την ίδια αρχαία λέξη και που παρουσιάζουν διαφορετική φωνητική μορφή και διαφορετική σημασία.

5. Να εντοπίσετε τη σημασιολογική διαφορά των λέξεων κάθε ζεύγους και να σχηματίσετε προτάσεις με μερικές από αυτές.

1. κοινοτοπία - καινοτομία
2. υπονοώ - επινοώ
3. κύρωση - κίρωση
4. απολογία - απολογισμός
5. επενέργεια - παρενέργεια
6. εξάρθρωση - διάρθρωση
7. απερίσπαστος - απερίσκεπτος
8. ανταγωνισμός - συναγωνισμός
9. αντίθεση - αντίφαση
10. πληροφορία - πληροφορική
11. ιεραρχία - ιεράρχηση
12. κληροδοτώ - κληρονομώ
13. απόκλιση - επίκληση
14. επιτείνεται - παρατείνεται
15. ροπή - ριπή

6. Να συμπληρώσετε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με ένα από τα ομόρριζα που γράφονται με έντονα στοιχεία. Πρέπει να προσέξετε, γιατί οι λέξεις αυτές μοιάζουν στη μορφή, αλλά διαφέρουν ως προς τη σημασία.

1. ανάγκη - αναγκαιότητα

- Η περιοριστική οικονομική πολιτική είναι μια που προκύπτει από τις διεθνείς εξελίξεις.
- Λόγω οικονομικών προβλημάτων προβάλλει η να ληφθούν σοβαρά μέτρα.
- Μετά τις κοινωνικές μεταβολές οι αντίστοιχες αλλαγές στο κοινωνικό σύστημα προκύπτουν ως φυσική

2. επέμβαση - παρέμβαση - παρέκβαση

- Οι συχνές των γονέων προκαλούν μεγάλα προβλήματα στα νέα, κυρίως, ζευγάρια.
- Η παρεξήγηση λύθηκε με την των πιο ψυχραιμών της παρέας.
- Με τις συνεχείς του ξεχάστηκε το κύριο θέμα της ομιλίας του.
- Οι φιλολογικές στο κείμενο ήταν απαραίτητες.

3. διαλέγω - εκλέγω - επιλέγω

- Τον να μας εκπροσωπήσει στο διεθνές συνέδριο.
- Τον πρόεδρο της Ένωσης Φιλολόγων.
- Η επιτροπή θα τους πιο κατάλληλους γι' αυτή τη θέση.
- ό,τι σ' αρέσει και πάρ' το.

4. κληροδοτώ - κληρονομώ

- Μαζί με τα ακίνητα και τη θέση του προέδρου της εταιρείας.
- Ο Σολωμός το έργο του στις μελλοντικές γενιές.
- Έχουμε τον πολιτισμό των αρχαίων Ελλήνων.

5. παρακινώ - υποκινώ

- Όσο καιρό δούλευε στην εταιρεία τους συναδέλφους του σε απεργίες.
- Οι φίλοι του τον να μάθει να οδηγεί.
- Όσοι τις ταραχές θα συλληφθούν.

6. κατ' αρχάς - καταρχήν

- δέχομαι την πρότασή σου· ελπίζω να συμφωνήσουμε και στις λεπτομέρειες.
- Το νομοσχέδιο ψηφίστηκε Μένει τώρα να ψηφιστεί και κατ' άρθρο.
- πρέπει να σας συστηθώ.

7. Σας δίνονται ζεύγη από ομόρριζα ονόματα με τη σημασία τους. Πολλοί τα χρησιμοποιούν αδιακρίτως, ενώ, όπως θα δείτε, διαφέρουν ως προς τη σημασία. Να σχηματίσετε με το καθένα από αυτά μία περίοδο λόγου.

1. **αίσθημα:** ό,τι αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις
συναίσθημα: ψυχική κατάσταση που προκαλείται από διάφορα γεγονότα ή σκέψεις

2. **γένεση:** η δημιουργία, η αρχή, ο σχηματισμός
γέννηση: α) η πράξη και το αποτέλεσμα του γεννώ β) η εμφάνιση ενός νέου πράγματος, μιας νέας τάσης

3. **εκμάθηση:** η τέλεια μάθηση, η τέλεια γνώση
μάθηση: η απόκτηση γνώσεων

4. **εξήγηση:** ερμηνεία, ανάλυση
επεξήγηση: πρόσθετη εξήγηση, εξήγηση με περισσότερες λεπτομέρειες, διασαφήνιση

5. **εμπειρία:** βίωμα
πειρά: συσσωρευμένες εμπειρίες

6. **ευθύνη:** η υποχρέωση κάποιου να δώσει λόγο για τις ενέργειές του ή να ανταποκριθεί σε ό,τι έχει αναλάβει
υπευθυνότητα: η συναίσθηση της ευθύνης

7. **μεταγραφή:** (αθλητή/κειμένου/περιουσιακών στοιχείων)
μετεγγραφή: (μαθητή/σπουδαστή)

8. **τεχνική:** η αξιοποίηση και η εφαρμογή των επιστημονικών γνώσεων
τεχνολογία: η μελέτη των τεχνικών και επιστημονικών μεθόδων

9. **ψυχικός:** αναφέρεται στην ψυχή
ψυχολογικός: αναφέρεται στην επιστήμη της ψυχολογίας

Γιώργος
Γουναρόπουλος
(1890-1977).
**Προμηθέας
Δεσμώτης,**
1972.
Κραγιόνια
χρωματιστά
σε χάρντμπορντ
(80 εκ. Χ 100 εκ.).

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

4. Παροιμίες

Οι παροιμίες είναι λαϊκές φράσεις που εκφράζουν με λίγα λόγια σημαντικές αλήθειες. Η αλήθεια εκφράζεται συνήθως με μία αλληγορία, δηλαδή με λόγια που έχουν άλλο νόημα από εκείνο που λένε (π.χ. *Παπούτσι από τον τόπο σου κι ας είναι μπαλωμένο*). Στις παροιμίες παρουσιάζεται συχνά και διάθεση αστεία (π.χ. *Είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλι*). Πολλές παροιμίες λέγονται από τόπο σε τόπο κάπως διαφορετικά. Αρκετές μάλιστα, που δεν έχουν πάντοτε μεταφορικό ή αλληγορικό νόημα, μας δίνουν συμβουλές πρακτικές για τη ζωή (π.χ. *Άκουε πολλά και λέγε λίγα*)· άλλες φανερώνουν αλήθειες ηθικές (π.χ. *Ο ψεύτης και ο κλέφτης τον πρώτο χρόνο χαίρονται*) ή δίνουν οδηγίες για τον καιρό, για τις γεωργικές ή ναυτικές εργασίες, για τον τρόπο ζωής (π.χ. *Ούτε ο Αύγουστος χειμώνας ούτε ο Μάρτης καλοκαίρι*).

• Μ. Τριανταφυλλίδης, *Λεξιλογικές Ασκήσεις*, Θεσσαλονίκη, 1967.

1. Να βρεις σε ποια περίπτωση λέμε τις παρακάτω παροιμίες:

1. Γυρεύει με το βελόνι ν' ανοίξει πηγάδι.
.....
2. Εγώ λέω του σκύλου μου κι ο σκύλος στην ουρά του.
.....
3. Πίσω έχει η αγλάδα την ουρά.
.....
4. Όταν λείπει η γάτα, χορεύουν τα ποντίκια.
.....
5. Δυο γάιδαροι μαλώνανε σε ξένον αχυρώνα.
.....
6. Για χάρη του βασιλικού ποτίζεται κι η γλάστρα.
.....
7. Το καλό το παλικάρι ξέρει κι άλλο μονοπάτι.
.....
8. Ακόμη δεν τον είδαμε και Γιάννη τον εβγάλαμε.
.....

2. Να γράψεις ένα σύντομο κείμενο με πυρήνα καθεμιά από τις παρακάτω παροιμίες:

1. Όπου ακούς πολλά κεράσια κράτα και μικρό καλάθι.
2. Ο καλός караβοκύρης στη φουρτούνα φαίνεται.
3. Καθαρός ουρανός αστραπές δε φοβάται.
4. Όποιος δε θέλει να ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.
5. Όποιος φυλάει τα ρούχα του έχει τα μισά.

3. Να βρείτε παροιμίες που έχουν το ακόλουθο νόημα:

1. Γίνεται τέτοια αναμπουμπούλα, που δε βρίσκει κανείς ούτε τους δικούς του.
2. Οι ενδεχόμενοι κίνδυνοι κάθε στιγμή είναι πολλοί.
3. Τα λόγια σου με γέμισαν χαρά, κι ας μην μπορείς να με βοηθήσεις με ό,τι κάνεις.
4. Με την αλληλεγγύη και τη συνεργασία γίνονται τελειότερα οι δουλειές.
5. Όταν πεινά κάποιος, δεν έχει κέφι.
6. Και άδικα να σε κατηγορήσουν, μπορεί αυτό να σου φέρει μεγάλο κακό.
7. Η συμφωνία του γαμπρού και της νύφης είναι το κυριότερο για ένα γάμο.
8. Να μην πολυπιστεύεις, όταν ακούς να σου τάζουν πολλά.
9. Όπου ανακατώνονται πολλοί, δύσκολο να γίνει σωστή δουλειά.
10. Πρέπει να βοηθούμε τους άλλους χωρίς να περιμένουμε ανταπόδοση.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Στις παροιμίες που ακολουθούν υπογραμμίζονται μερικές ασυνήθιστες ή ιδιωματικές λέξεις. Να τις αντικαταστήσετε με τις αντίστοιχες κοινές και να εξηγήσετε τις παροιμίες.

1. Άλλα λένε το βραδύ κι άλλα λένε το ταχύ.
.....
2. Κατά μάνα κατά κύρη, το παιδί κι η θυγατέρα.
.....
3. Πάρε του γέροντος βουλή, του παιδεμένου γνώση.
.....
4. Καλά είν' τα κουμαρόφυλλα με το ροϊ το λάδι.
.....
5. Πού του γονιού του δε γοικά κακός κακού θα πάει.
.....

5. Να βρείτε μία ή δύο παροιμίες που να λέγονται για τις εξής περιπτώσεις:

1. Για τον κλέφτη ή τον απατεώνα που δεν μπορεί να κάνει τις άνομες πράξεις του μένοντας διαρκώς ασύλληπτος και ατιμώρητος
.....
.....
2. Ειρωνικά, για εκείνους που πάνε να υποδείξουν κάτι στους μεγαλύτερους και τους σοφότερους
.....
.....
3. Όταν οι κακές συναναστροφές επηρεάζουν αρνητικά κάποιον
.....
.....
4. Για εκείνον που αναλαμβάνει υποχρεώσεις πέρα από τις δυνατότητές του
.....
.....
5. Για εκείνον που κατηγορεί κάποιον για ελάττωμα που το έχει ο ίδιος σε μεγαλύτερο βαθμό
.....
.....
6. Για εκείνον που υπονομεύει τους άλλους και στο τέλος πέφτει ο ίδιος στην παγίδα
.....
.....
7. Όταν κάποιος που έχει υπερβολική εμπιστοσύνη στις δυνάμεις του κάνει μια ανόητη ενέργεια
.....
.....
8. Για εκείνον που κρίνει εύκολα και κατακρίνει τους άλλους, όταν δεν ξέρει τις δυσκολίες μιας δουλειάς ή μιας κατάστασης
.....
.....

Θεόφιλος
(1878-1934).
**Ο Φρίξος
επί Χρυσομάλλου
κριού
και η Έλλη**
(68 εκ. Χ 100 εκ.).

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

5. Κυριολεξία - Μεταφορά - Πολυσημία των λέξεων

Οι λέξεις αλλάζουν όπως αλλάζουν και οι άνθρωποι που τις χρησιμοποιούν. Οι δυναμικές που μεταπλάθουν τις ανθρώπινες κοινωνίες μεταπλάθουν και τις γλώσσες. Στατικές είναι μόνον οι γλώσσες των στατικών κοινωνιών. Οι κοινωνίες π.χ. των ζώων είναι στατικές. Γι' αυτό στατικές και αναλλοίωτες είναι και οι γλώσσες τους. Όπως είναι στατικές και οι γλώσσες των «νεκρών» κοινωνιών. Όπου πάλλονται ανθρώπινες κοινωνίες, πάλλονται και οι γλώσσες. Η διακύμανση μιας κοινωνίας συνεπάγεται και τη διακύμανση της γλώσσας της.

Έτσι οι λέξεις αλλάζουν σημασία: η λέξη *θυμός* π.χ. σήμαινε *ψυχή*, η λέξη *ψάλλω* σήμαινε *τραγουδώ*, η λέξη *αύστηρος* σήμαινε *ξηρός*, η λέξη *ὄρνις* σήμαινε *κάθε πτηνό*, ενώ σήμερα δηλώνει την *κότα (ὄρνιθα)*, η λέξη *πονηρός* σήμαινε τον *εργατικό*.

Τα αίτια που αλλάζουν τις σημασίες των λέξεων είναι:

- α. **Πολιτιστικά:** με την αλλαγή του πολιτισμού μπορεί να αλλάξει και η λέξη. Παράδειγμα: *ἀρχεῖον* ονομαζόταν κατά την αρχαιότητα το οίκημα όπου έμεναν οι αρχές (έφοροι) της Σπάρτης. Επειδή όμως αργότερα στο μέρος αυτό φυλάγονταν τα δημόσια έγγραφα, γι' αυτό η λέξη άλλαξε σημασιολογικά και πήρε τη σημερινή της σημασία.

β. *Ψυχολογικά*: η λέξη, εκτός από την κανονική της σημασία, παίρνει συχνά και άλλες σημασίες συμπτωματικές, οι οποίες συμβαίνει να έχουν κάτι κοινό με την αρχική της σημασία. Παράδειγμα: *σιωνός* στην αρχαιότητα λεγόταν το κάθε πτηνό. Επειδή όμως από κάποια χρονική στιγμή και ύστερα η λέξη αυτή σήμαινε το μαντικό πτηνό, γι' αυτό στένεψε σημασιολογικά και κατέληξε να σημαίνει το προφητικό σημείο.

Κάθε λέξη γεννιέται με μια μονάχα σημασία, την αρχική (την κύρια) σημασία της. Με τον καιρό, όμως, με το άνοιγμα στο χρόνο και στο χώρο και με τη χρήση της η αρχική αυτή σημασία μεταχρωματίζεται, αποκτά δηλαδή διάφορες σημασιολογικές αποχρώσεις, χωρίς ωστόσο να απολέσει τον αρχικό της σημασιολογικό πυρήνα. Η λέξη *φύλλο* π.χ. χρησιμοποιήθηκε στην αρχή για να δηλώσει το γνωστό μέρος του φυτού (το *φύλλο του δέντρου*, τα *φύλλα της μηλιάς*). Σιγά σιγά, όμως, απέκτησε και άλλες παραπλήσιες σημασίες, γιατί συνδέθηκε με πράγματα / αντικείμενα τα οποία είχαν κάποιο κοινό γνώρισμα με τα φύλλα των δέντρων. Έτσι λέμε: τα *φύλλα του βιβλίου*, «*Δύο φύλλα έχει η καρδιά*», τα *φύλλα της πόρτας*, το *θυρόφυλλο*, *άνοιξε το φύλλο για να κάνει πίτα*. Οι νεότερες αυτές σημασιολογικές αποχρώσεις (ή και σημασίες) της λέξης *φύλλο* ονομάζονται από την παραδοσιακή γλωσσολογία **δευτερεύουσες ή μεταφορικές σημασίες** (Αχ. Τζάρτζανος).

Η νεότερη γλωσσολογία σε ανάλογες περιπτώσεις κάνει λόγο για **δήλωση** και **συνυποδήλωση**. Με τον όρο *δήλωση* δηλώνει το αρχικό σημασιολογικό φορτίο μιας λέξης, το σημασιολογικό φορτίο δηλαδή με το οποίο τα μέλη μιας γλωσσικής κοινότητας έχουν «συμφωνήσει» να φορτίσουν τη συγκεκριμένη λέξη. Έτσι π.χ. η λέξη *μαύρος* δηλώνει το γνωστό χρωματισμό (ο *κόκορας είναι μαύρος*) που χαρακτηρίζεται από το γνώρισμα της σκοτεινότητας και που η κοινότητα συμφώνησε και αποδέχτηκε σιωπηρά.

Με τον όρο *συνυποδήλωση* η νεότερη γλωσσολογία δηλώνει τις ιδιαίτερες σημασιολογικές αποχρώσεις (ή και σημασίες) που μπορεί να αποκτήσει το αρχικό σημασιολογικό φορτίο μιας λέξης και που έχουν σχέση με κάποιες γλωσσικές περιστάσεις ή με τις εμπειρίες κάποιων ομιλητών. Στην περίπτωση αυτή το *μαύρο* χρώμα μπορεί να δηλώνει κατά συνειρμικό τρόπο «τα *μαύρα* χρόνια ενός πολέμου» ή τον *φασισμό*. Αυτό σημαίνει ότι το περιεχόμενο της λέξης παραπέμπει σε μια ιστορική περίοδο ή σε ένα ολοκληρωτικό καθεστώς, συνδεδεμένο έτσι με την ιστορία ή την πολιτική. Εκείνο, βέβαια, που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι η συνυποδήλωση συνδέεται με τη συγκινησιακή χρήση της γλώσσας, αφού *συν-κινείται* από (και με) τη δήλωση, η οποία με τη σειρά της ακούγεται μέσα στη *συνυποδήλωση*.

Πάντως, όπως και αν εξετάσουμε τη σημαντική της λέξης, είτε με το φακό της παραδοσιακής γραμματικής είτε με το φακό της νεότερης γλωσσολογίας, καταλήγουμε στην ίδια διαπίστωση: στο κέντρο της λέξης υπάρχει ένας αρχικός σημασιολογικός πυρήνας, ο οποίος μεταβάλλεται και ιριδίζει αποκτώντας, ανάλογα με τις περιπτώσεις / περιστάσεις, ποικίλες σημασίες, χωρίς ωστόσο να χάνει τα αρχικά / βασικά σημασιολογικά του γνωρίσματα. Σύμφωνα μ' αυτά θα μπορούσαμε να

εξεικονίσουμε τη λέξη με κύκλο, του οποίου το κέντρο κατέχει η βασική σημασία της, ενώ πέρα από αυτό και ως την περιφέρεια του κύκλου ιριδίζουν οι ποικίλες αποχρώσεις που παίρνει αυτή η (βασική) σημασία.

Σύμφωνα με τα γλωσσικά δεδομένα θα μπορούσαμε να πούμε ότι μια λέξη σημασιολογικά:

- α. *Πλαταίνει*, ανοίγει δηλαδή και αγκαλιάζει περισσότερες από την αρχική περιπτώσεις, που τυχαίνει να έχουν κάτι κοινό με την αρχική σημασία της. Έτσι η λέξη *δόντι* επεκτείνει την αρχική της σημασιολογική φόρτιση (*δόντι* ανθρώπου ή ζώου) και αλλού, ώστε να λέμε: *το δόντι του χτενιού*, *τα δόντια της φαγάνας*, *το δόντι του γκρεμού*, *το πολιτικό δόντι* στην περίπτωση του πολιτικού μέσου.
- β. *Στενεύει*, κλείνει δηλαδή σημασιολογικά και σημαίνει ένα μόνο από τα πολλά και ποικίλα ομοειδή όντα που εξέφραζε. Η λέξη *ποιητής*, π.χ., ενώ δήλωνε καθέναν που κατασκευάζει (ποιεί) κάτι (ποιητής όπλων), τώρα περιορίστηκε σημασιολογικά και δηλώνει το γνωστό μας ποιητή (αυτόν που γράφει ποιήματα).
- γ. *Χειροτερεύει*, φθίρεται δηλαδή η σημασία της και δηλώνει κάτι κακό, ενώ αρχικά δήλωνε κάτι καλό, αποκαλύπτοντας έτσι και την ηθική της κοινωνίας που τη χρησιμοποιεί. Η λέξη *αγαθός*, π.χ., κατάντησε να σημαίνει τον αφελή, τον κουτό, ενώ κατά την αρχαιότητα σήμαινε τον γενναίο. Είναι φανερό ότι οι γενναίοι γίνονταν, εξαιτίας της ανωτερότητάς τους, αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους άλλους... .
- δ. *Καλυτερεύει* (η σημασία), βελτιώνεται δηλαδή η σημασία μιας λέξης και γίνεται καλύτερη από την αρχική της. Η λέξη *λέσχη* π.χ., η οποία, ενώ σήμαινε «*άντρον ληστῶν*», σημαίνει σήμερα το χώρο όπου συναντώνται τα μέλη κάποιας κοινωνικής ομάδας (*λέσχη δημοσίων υπαλλήλων / αξιωματικών κτλ.*).

1. Να αποδώσετε τη σημασία των μεταφορικών εκφράσεων:

1. Του 'στριψε η βίδα!

.....

2. Μου έγινε βραχνάς!

.....

3. Τι γλυκανάλατα αστεία είναι αυτά!

.....

4. Έχω ράμματα για τη γούνα σου!

.....

5. Του μίλησε έξω από τα δόντια.

.....

6. Έχω ένα κεφάλι καζάνι!

.....

7. Μαζεύτηκε εκεί κάθε καρυδιάς καρύδι.

.....

8. Τον κόλλησα στον τοίχο.

.....

9. Πνίγεται σε μια κουταλιά νερό.

.....

10. Μασάει τα λόγια του.

.....

11. Δεν ξέρω τι μαγειρεύουν!

.....

12. Αυτός δε μου γεμίζει το μάτι.

.....

13. Είναι σαν τη μέρα με τη νύχτα.

.....

14. Πήρε τα μάτια του κι έφυγε.

.....

15. Δεν τα σπκώνει κάτι τέτοια.

.....

2. Να βρείτε σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες μεταφορικές φράσεις:

- A. 1. σηκώνω χέρι
- 2. σηκώνω ψηλά τα χέρια
- 3. δίνω τα χέρια
- 4. τρίβω τα χέρια μου
- 5. με το χέρι στην καρδιά
- 6. πάει με το σταυρό στο χέρι
- 7. έχω τα χέρια μου δεμένα
- 8. λύνω τα χέρια κάποιου
- 9. κάνω ό,τι περνάει από το χέρι μου
- 10. τον κρατώ στο χέρι
- 11. είναι του χεριού μου
- 12. έχω το πάνω χέρι
- 13. χάνω κάτι μέσα από τα χέρια μου
- 14. γύρισε με άδεια χέρια
- 15. ζήτησε το χέρι της
- 16. τα είπαμε ένα χεράκι

- B. 1. βρήκα το δάσκαλό μου
- 2. βρήκα τις πόρτες κλειστές
- 3. τα βρήκαμε
- 4. βρήκα τον εαυτό μου
- 5. βρήκα το δρόμο μου
- 6. τα βρήκα σκούρα
- 7. τα βρήκαμε τα λεφτά μας
- 8. βρήκα λογαριασμό

3. Να γράψετε προτάσεις στις οποίες να χρησιμοποιούνται κυριολεκτικά και συνυποδηλωτικά οι εξής λέξεις: πηγή, υιοθετώ, σκηνοθετώ, θυσιάζω, συρρικνώνω.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Να εντάξετε σε περιόδους λόγου τις ακόλουθες μεταφορικές φράσεις:

1. τον ψάρευε
2. τα έκανε θάλασσα
3. τον έπιασε στα δίχτυα της
4. έγινε καπνός
5. πέρασα πολλές φουρτούνες
6. τα 'κανε μούσκεμα
7. πλήρωσε τη νύφη
8. τον έβαλε στο μάτι
9. με πήρες στο λαιμό σου
10. μου έβαλε τα δυο πόδια σε ένα παπούτσι

5. Να βρείτε όσο το δυνατό περισσότερες μεταφορικές εκφράσεις που να περιέχουν τις παρακάτω λέξεις και να πείτε τι σημαίνουν.

1. μάτι/α π.χ. μου άνοιξε τα μάτια, κόβει το μάτι του κτλ.

2. χάνω
3. γάτα
4. ρίχνω
5. κόσμος

7. Να βρεις μεταφορικές φράσεις που να αποδίδουν τη σημασία των φράσεων που ακολουθούν:

1. Προσπαθεί να μας παραπλανήσει, να μας ξεγελάσει, να μας εμποδίσει να δούμε καθαρά.
.....
2. Ανέλαβα όλη την ευθύνη εγώ.
.....
3. Μας λύπησε, μας πίκρανε και μας στενοχώρησε όλους.
.....
4. Είναι πολύ απελπισμένος, βρίσκεται σε απόγνωση.
.....
5. Έφτασαν τα πράγματα στο απροχώρητο, σε αδιέξοδο.
.....
6. Πριν επιχειρήσει κανείς κάτι δύκολο, πρέπει να έχει εξασφαλίσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις.
.....
7. Του παίρνει κανείς λόγια με μεγάλη δυσκολία.
.....
8. Κοιμάται πολύ νωρίς.
.....
9. Έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, είναι αλαζόνας.
.....
10. Δεν ανέχεται την παραμικρή ενόχληση.
.....

8. Να βρεις ένα ή περισσότερα επίθετα που να αποδίδουν το νόημα καθεμιάς από τις ακόλουθες λαϊκές φράσεις. Ύστερα να γράψεις ένα μικρό κείμενο στο οποίο θα περιγράφεις ένα φανταστικό (ή πραγματικό) πρόσωπο, που θα έχει αυτά τα χαρακτηριστικά (μερικά ή όλα).

1. Θέλει το παξιμάδι βρεγμένο.
 2. Βγάζει από τη μύγα ξίγκι.
 3. Του γεννούν και τα κοκόρια.
 4. Δεν ξέρει να μοιράσει δυο γαϊδουριών άχυρα.
 5. Το ένα τού βρομά και τ' άλλο τού μυρίζει.
-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

9. Να αποδώσεις το νόημα των ακόλουθων μεταφορικών φράσεων και να τις χρησιμοποιήσεις σε σύντομες περιόδους λόγου.

1. Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα.
2. Χτίζω πύργους στην άμμο.
3. Ρίχνω λάδι στη φωτιά.
4. Τράβηξε το χαλί κάτω από τα πόδια μου.
5. Για την τιμή των όπλων
6. Περί όνου σκιάς
7. Μην πυροβολείτε τον πιανίστα!
8. Πύρρειος νίκη

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

10. Για τις μεταφορικές φράσεις που ακολουθούν να βρείτε από μια λέξη ή φράση ισοδύναμη.

- π.χ. 1. το παραξήλωσε -> ξεπέρασε τα όρια
2. μπίκες στη μύτη (μας...) ->
3. χώνει τη μύτη του (παντού) ->
4. ως το κόκαλο (βραχίκαμε) ->
5. ως εδώ και μη παρέκει ->
6. βράζει στο ζουμί του ->
7. μια χαρά και δυο τρομάρες ->
8. ο κούκος απδόνι (κόστισε) ->

11. Συχνά μεταχειριζόμαστε μεταφορικά ονόματα ζώων, για να εκφράσουμε πιο έντονα μια ιδιότητα κάποιου ανθρώπου, σωματική ή ψυχική. Έτσι π.χ. λέμε για κάποιον ότι είναι φίδι, όταν είναι ύπουλος, πονηρός και κακός. Να βρείτε ποιες ανθρώπινες ιδιότητες εκφράζονται με τα ακόλουθα ονόματα ζώων:

αρνάκι
αρκούδα
καμήλα
κατσίκι
λιοντάρι
μαϊμού
μουλάρι
χαμαιλέοντας
παγόνι
παπαγάλος
λύκος
όρνιο

12. Να βρείτε μια μεταφορική φράση που να αποδίδει τη σημασία που έχει το καθένα από τα επίθετα που ακολουθούν:

π.χ 1. (είναι) τρελός	->	(είναι) για δέσιμο
2. αστείος	->	
3. χαϊδεμένος	->	
4. άγνωστος	->	
5. ένοχος/μαζεμένος	->	
6. παμπόνηρος	->	
7. φιλάργυρος	->	
8. ψευδολόγος, τερατολόγος	->	
9. δύσκολος, μεμφίμοιρος	->	

13. Να σχηματίσεις τρεις προτάσεις με καθεμία από τις λέξεις που σου δίνονται, παίρνοντας υπόψη σου τις διαφορετικές σημασίες τους, όπως αυτές φαίνονται στις ακόλουθες φράσεις:

α) στάση

1. αναπαυτική στάση
2. ουδέτερη στάση
3. στάση πληρωμών

β) πτώση

1. πτώση από μπαλκόνι
2. πτώση της θερμοκρασίας
3. πτώση της δικτατορίας

γ) πίεση

1. πίεση ενός κουμπιού
2. ασκή πιέσεις
3. πληθωριστικές πιέσεις

δ) ανάβω

1. ανάβω το καντήλι
2. άναψε το γλέντι
3. ανάβω το θερμοσίφωνα

14. Να βρείτε τη σημασία που έχει το ρήμα δίνω στις παρακάτω φράσεις και να το αντικαταστήσετε με ένα κατάλληλο για την κάθε περίπτωση συνώνυμο.

1. Του έδωσα το αυτοκίνητό μου για το Σαββατοκύριακο.
2. Το σπίτι θα το δώσω στην κόρη μου.
3. Της έδωσα για τη γιορτή της δέκα χιλιάδες.
4. Η μητέρα δίνει για τα παιδιά της ακόμη και τη ζωή της.
5. Ο Θεός να δώσει να ξανασυναντηθούμε.
6. Δεν μπορώ να δώσω τόσα λεφτά.
7. Πόσο το δίνεις το σπίτι;
8. Όταν φεύγω, δίνω τα κλειδιά στο θυρωρό.
9. Δόθηκε στην επιστήμη του.
10. Έδωσε τη ζωή του για την πατρίδα.
11. Ζήτησα να μου δώσουν από την κεντρική υπηρεσία δύο ικανούς τεχνίτες.
12. Μου δίνει χαρά η παρουσία σου.
13. Θα δοθεί δεξίωση προς τιμήν των ξένων δημοσιογράφων.

15. Να αντικαταστήσετε με κατάλληλα ρήματα ή περιφράσεις τα ρήματα βάζω, βγάζω και βλέπω. Σε μερικές περιπτώσεις πρέπει να αντικατασταθεί ολόκληρη η φράση.

α) βάζω

1. βάζω προθεσμία
2. βάζω φύλακα
3. βάζω μπρος μια δουλειά
4. βάζω μπροστά κάποιον
5. βάζω τραπέζι
6. το βάζω στα πόδια
7. βάζω το χέρι μου στη φωτιά
8. βάζω κατά μέρος
9. βάζω στο χέρι κάποιον
10. τα βάζω με κάποιον
11. βάζω κάποιον στη θέση του
12. βάζω μυαλό
13. βάζω τη θηλιά στο λαιμό
14. βάζω πλώρη

β) βγάζω

1. βγάζω γλώσσα
2. του βγάζω το λάδι
3. βγάζω χρώματα
4. τα βγάζω πέρα
5. βγάζω στη φόρα
6. βγάζω στο σφυρί
7. βγάζω από τη μέση
8. βγάζω το συμπέρασμα
9. του βγάζω την ψυχή

γ) βλέπω

1. βλέπω σφαιρικά τα πράγματα
2. το σπίτι βλέπει στη θάλασσα
3. τα βλέπω ρόδινα
4. τα βλέπω μαύρα
5. απ' αυτό βλέπουμε... ..
6. είδα κι έπαθα
7. είδα άσπρη μέρα
8. βλέπω με καλό μάτι

16. Φτωχαίνει η ιδιόλεκτός μας (όχι η γλώσσα μας), όταν περιορίζουμε το λεξιλόγιό μας σε μερικές μόνο λέξεις που ταιριάζουν σε πολλές περιπτώσεις. Σε καθεμία από τις παρακάτω φράσεις να αντικαταστήσετε το κάνω με ένα άλλο ρήμα ή με μια περίφραση.

1. Το εργοστάσιό μας κάνει χαλιά από το 1955.
2. Ο Θεός έκανε τον κόσμο.
3. Τι θα κάνεις σήμερα; - Θα κάνω ψητό.
4. Με τη δουλειά του έκανε περιουσία.
5. Του έκανε ένα δώρο.
6. Δεν έχω τι να κάνω· βαρέθηκα να κάθομαι.
7. Τι θα κάνεις όταν μεγαλώσεις;
8. Έκανε δάσκαλος σε πολλά χωριά.
9. Και τι θα μου κάνει, αν δεν υπακούσω;
10. Έκανε πως δε μας είδε, για να μη μας μιλήσει.
11. Έκανε σαν παιδί από τη χαρά του.
12. Πόσο κάνουν τα παπούτσια;
13. Εγώ δεν έχω να κάνω μ' αυτή την υπόθεση.
14. Δεν κάνει να λες ψέματα.
15. Δεν κάνει για δάσκαλος, γιατί δεν αγαπάει τα παιδιά.

17. Μερικές λέξεις πλαταίνουν σημασιολογικά, διευρύνεται η αρχική τους σημασία και αποκτούν ποικίλες σημασίες μέσα στο χρόνο. Να βρείτε τον τρόπο με τον οποίο διευρύνθηκε η σημασία των παρακάτω λέξεων:

1. υπηρέτης
.....
2. καρδιά
.....
3. δόντι
.....
4. ανδράποδο
.....
5. διθύραμβος
.....
6. είλωτας
.....
7. σατράπης
.....

18. α) Να βρείτε την αρχική σημασία των λέξεων της Α' στήλης.
β) Να αντιστοιχίσετε την αρχική σημασία τους με την ευρύτερη που απέκτησαν μέσα στο χρόνο (στήλη Β').

Α' αρχική σημασία		Β' ευρύτερη σημασία	
π.χ. 1. εκατόμβη:	θυσία εκατό βοδιών (ε)	α.	προστασία
2. βουκόλος:	β.	κάθε είδους δωρητής
3. αιγίδα:	γ.	ο άνθρωπος με τον οποίο έχει κανείς ισχυρούς κοινούς δεσμούς
4. χορηγός:	δ.	κάθε είδους συνεισφορά
5. αδελφός:	ε.	μεγάλη θυσία, μεγάλος αριθμός ανθρώπων θυμάτων
6. έρανος:	στ.	φτιάχνω
7. ταξίδι:	ζ.	βοσκός γενικά
8. πολεμώ:	η.	τσιτώνω καθετί
9. τεντώνω:	θ.	κάθε πορεία σε μακρινό μέρος
10. μελάني:	ι.	προσφέρω
11. κερνώ:	ια.	γραφική ύλη

19. Κάποιες λέξεις στενεύουν σημασιολογικά, δηλαδή κρατούν μία μόνο από τις πολλές και ποικίλες σημασίες που είχαν αρχικά.
Μπορείτε να παρακολουθήσετε το στένεμα των ακόλουθων λέξεων;

1. ποιητής
2. τύχη
3. ρήμα
4. άρτος
5. ψάλλω
6. έπος
7. άγαλμα
8. τέμενος

20. Μερικές λέξεις χειροτερεύουν σημασιολογικά, δηλαδή φθείρεται η σημασία τους και δηλώνουν κάτι κακό, ενώ αρχικά δήλωναν κάτι καλό. Να βρείτε:
- την αρχική σημασία των παρακάτω λέξεων
 - τη σημασιολογική μεταβολή (χειροτέρευση) που υπέστησαν μέσα στο χρόνο
 - πού οφείλονται, κατά τη γνώμη σας, οι σημασιολογικές αλλοιώσεις αυτών των λέξεων.

αγαθός

.....

πονηρός

.....

μοχθηρός

.....

βάνουσος

.....

άθλιος

21. Εκτός από τις λέξεις που χειροτερεύουν σημασιολογικά, υπάρχουν και λέξεις που βελτιώνονται/καλυτερεύουν σημασιολογικά. Να εντοπίσετε την αρχική σημασία και τις βελτιώσεις που παρουσιάζουν οι λέξεις:

λεβέντης

.....

νήπιο

.....

υπουργός

.....

δουλειά

.....

τύχη

.....

22. Να βρείτε τη σημασία των λέξεων έπαρση, ασθενής και ακέραιος σε καθεμία από τις παρακάτω προτάσεις:

- α) 1. Μιλάει με έπαρση για τα κατορθώματά του.
2. Κάθε πρωί γίνεται η έπαρση της σημαίας.
- β) 1. Είναι ασθενής χαρακτήρας.
2. Οι ασθενείς μαθητές πρέπει να προσκομίζουν ιατρική βεβαίωση.
3. Όπως όλοι οι άνθρωποι, έχει και αυτός το ασθενές σημείο του χαρακτήρα του.
4. Έχει ασθενή όραση.
5. Οι νέες αυξήσεις στις τιμές των καυσίμων πλήττουν κυρίως τις ασθενέστερες οικονομικά τάξεις.
- γ) 1. Κατέβαλα ακέραιο το ποσό της οφειλής μου.
2. Έχει ακέραιες τις σωματικές και πνευματικές του δυνάμεις.
3. Αναλαμβάνω ακεραία την ευθύνη των πράξεών μου.
4. Έκανα το καθήκον μου στο ακέραιο.
5. Είναι ακέραιος χαρακτήρας.

23. Να βρείτε ποια ήταν η πρώτη σημασία των παρακάτω λέξεων και ποια η σημερινή μεταφορική σημασία τους.

1. φενάκη
2. σταυρώνω
3. ανεργάτιστος.....
4. δορυφόρος
5. εμπορεύομαι
6. μύωπας
7. ξιφουλκώ
8. πυροδοτώ
9. ναρκοθετώ.....
10. προσβάλλω

24. Η λέξη γλώσσα χρησιμοποιείται σε πολλές μεταφορικές φράσεις. Να βρείτε ποια μεταφορική φράση που περιέχει τη λέξη γλώσσα αντιστοιχεί σε κάθε σημασία που σας δίνεται.

1. κουράστηκα, τάλαιπωρήθηκα	π.χ. 1. Μου βγήκε η γλώσσα.
2. αυθαδιάζει	
3. έμεινε άναυδος ή δε θέλει να μιλήσει	
4. αρχίζει να μιλά ελεύθερα και με ευχέρεια	
5. δυσκολεύεται να εκφράσει αυτό που σκέφτεται λόγω ταραχής	
6. δεν μπορεί να κρατήσει ένα μυστικό	
7. μην κακομελετάς	
8. αυτοί που σχολιάζουν κακόβουλα τους άλλους	
9. μιλά με κακία/με καλοσύνη	
10. για λέξη που μας διαφεύγει	

25. Να εντάξετε καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις σε διαφορετικές φράσεις, έτσι ώστε να γίνει φανερή η πολυσημία της λέξης.

1. έκδοση
.....
2. καταβολή
.....
3. κατάσχεση
.....
4. καταγραφή
.....
5. χαλώ
.....
6. χαλαρός
.....
7. κύκλωμα
.....
8. σκηνή
.....
9. σκιάζω
.....
10. όργανο
.....

26. Να εντάξετε τις παρακάτω λέξεις σε διαφορετικές περιόδους λόγου, έτσι ώστε να φανούν οι διαφορετικές νοηματικές αποχρώσεις που απέκτησαν μέσα στο χρόνο. (Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις και μέσα σε χαρακτηριστικές εκφράσεις, που λέγονται σε συγκεκριμένες συνθήκες επικοινωνίας.)

1. φύλλο
-
2. μαύρος
-
3. αγωγή
-
4. αέρας
-
5. ασφάλεια
-
6. γλώσσα
-
7. γλάστρα
-
8. βάση
-
9. παράλυση
-
10. κατάρρευση
-

27. Πολλές λέξεις αλλάζουν σημασία μέσα στο χρόνο. Οι ακόλουθες άλλαξαν σημασία μετά την εμφάνιση του χριστιανισμού. Να βρείτε την αρχική και τη μεταγενέστερη σημασία τους.

1. άγγελος
2. εκκλησία
3. λειτουργία
4. βαπτίζω
5. επίσκοπος.....
6. διάκονος

28. Να σχηματίσετε φράσεις με τις λέξεις που σας δίνονται, παίρνοντας υπόψη τις διαφορετικές σημασίες τους, όπως αυτές φαίνονται στα παρακάτω λεκτικά σύνολα.

α) αδυναμία 1. έλλειψη σωματικής επάρκειας 2. έλλειψη πνευματικής επάρκειας 3. συμπάθεια β) αντίσταση 1. η αντίσταση στον επιδρομέα 2. η αντίσταση στον αέρα 3. η ηλεκτρική αντίσταση γ) σύσταση 1. φυσική σύνθεση, υφή 2. συγκρότηση, ίδρυση 3. συμβουλή 4. παρουσίαση κάποιου νέου προσώπου 5. γραπτή ή προφορική μαρτυρία για το χαρακτήρα ή τις ικανότητες κάποιου 6. διεύθυνση κατοικίας 7. ένωση προσώπων για διάπραξη αξιόποινης πράξης	δ) ασκώ 1. ασχολούμαι συστηματικά με κάτι, κυρίως επαγγελματικά 2. κάνω χρήση ενός δικαιώματος ή εκτελώ μια υποχρέωση 3. εφαρμόζω ή επιβάλλω κάτι με άμεσο ή έμμεσο τρόπο 4. ασχολούμαι μεθοδικά με κάτι, προσπαθώ να αναπτύξω μια ικανότητα με τη συνεχή επανάληψη 5. καθοδηγώ σε μια μεθοδική και συστηματική προσπάθεια που θα έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη μιας ιδιαίτερης σωματικής ή πνευματικής ικανότητας ε) εξετάζω 1. ερευνώ προσεκτικά 2. ερευνώ επιστημονικά τον οργανισμό του αρρώστου 3. ανακρίνω 4. λεπτολογώ, δίνω προσοχή

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

29. Να αποδώσετε τη σημασία των υπογραμμισμένων επιρρημάτων ή επιρρηματικών εκφράσεων με μία ισοδύναμη λέξη ή φράση.

1. Εύπνησε κιόλας το παιδί;
2. Θα του δώσω απάντηση σήμερα κιόλας!
3. Όταν θα τον αναζητήσουν,
θα βρίσκεται κιόλας μακριά
4. Ο καλός τραγουδιστής δεν τραγουδάει απλώς
το τραγούδι, το ερμηνεύει κιόλας.
5. - Τον ξέρεις τον Κώστα;
- Αν τον ξέρω... Είναι συγγενής μου κιόλας.
6. Δεν έχει πάρει πτυχίο ακόμη η κόρη της.
7. Ακόμη και ο συνέταιρός του δεν τον
υποστήριξε όσο έπρεπε
8. - Πώς πηγαίνει η υγεία του;
- Έτσι κι έτσι.
9. Η άποψή μου είναι αμερόληπτη και
αντικειμενική· εγώ έτσι κι αλλιώς δεν κερδίζω
τίποτε απ' αυτή την υπόθεση.
10. Πέρασαν κάπου δέκα χρόνια από τότε
που ξενιτεύτηκε.
11. Κάπου κάπου μας τηλεφωνεί.
12. Ο φίλος σου μια φορά δεν έκανε λάθος·
κάποιος άλλος έχει την ευθύνη.
13. Μιλάει σιγανά, μόλις που ακούγεται.
14. Ο ήλιος μόλις είχε ανατείλει και όμως έκανε
πολλή ζέστη.
15. Γιαλό γιαλό πηγαίναμε κι όλο για σένα λέγαμε.
16. Δεν προσπάθησε απλώς να τονίσει την
άποψή του, αλλά θέλησε να την επιβάλει κιόλας.
17. Η συμμετοχή του ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντική.
18. Επιθυμώ να ανακοινώσω τα αποτελέσματα
στον καθένα ιδιαίτερος.
19. Το σκυλί δε δαγκώνει ποτέ, εκτός αν του επιτεθούν.
20. Σας ζηλεύω, γιατί επισκέφτηκαν αυτές τις
μέρες την πόλη σας τόσο γνωστοί καλλιτέχνες.
21. Προσπάθησαν όπως όπως να καλύψουν
το λάθος τους.

Ν. Μοσχοβάκης
**Σπουδή
αγάλματος.**
1937.
Μολύβι σε χαρτί
(1 εκ. Χ 33 εκ.)

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

6. Ορισμός

Η λέξη ορισμός σχετίζεται ετυμολογικά με το ρήμα ορίζω. Ορίζω σημαίνει θέτω κάτι μέσα σε όρια και, επομένως, όταν κάτι το θέτω μέσα σε όρια, το γνωρίζω, αφού έχω βρει τα όριά του.

Με τον ορισμό εξηγούμε τη σημασία μιας λέξης χρησιμοποιώντας άλλες λέξεις. Αν από έναν ορισμό αφαιρεθεί μία ή περισσότερες λέξεις, τότε ο ορισμός θα είναι ελλιπής και μπορεί να οδηγήσει σε παρανοήσεις.

Δύσκολα μπορούμε να ορίσουμε αφηρημένες έννοιες: π.χ. ελευθερία, δικαιοσύνη.

-
- Μ. Τριανταφυλλίδης, *Λεξιλογικές Ασκήσεις*, Θεσσαλονίκη, 1967.
 - *Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο*, τ. Γ΄, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.

1. Να αντιστοιχίσετε τους όρους της πρώτης στήλης με τη σημασία τους στη δεύτερη στήλη:

A'	B'	
1. ντετερμινισμός	α. ωμότητα, αδιάντροπη ειλικρίνεια
2. κυνισμός	β. δουλοπρέπεια
3. άλλοθι	γ. καιροσκόπος
4. οπορτουνιστής	δ. αιτιοκρατία
5. ραγιαδισμός	ε. δικαιολογία για την αντιμετώπιση μιας κατηγορίας
6. αλλοτρίωση	στ. δημαγωγία
7. δημοκοπία	ζ. εθνικισμός
8. ιδεολόγημα	η. αυστηρή προσκόλληση σε προκαθορισμένες μορφές
9. σοβινισμός	θ. άποψη που επινοείται για να υποστηρίξει θέσεις ή ενέργειες κάποιου
10. φορμαλισμός	ι. αποξένωση

2. Να αντιστοιχίσετε τους ορισμούς που δίνονται στην A' στήλη με τις λέξεις της B' στήλης.

A'	B'	
1. αυτός που αμείβεται χωρίς να εργάζεται	α. παλινωδία
2. ο κύριος τύπος μιας λέξης με τον οποίο αναγράφεται στο λεξικό και κανονίζεται η αλφαβητική της τοποθέτηση	β. σύμπτωση
3. αμχανία επιλογής	γ. υστεροβουλία
4. αναίρεση των λόγων που είπε κάποιος, ριζική αλλαγή στη στάση του	δ. λήμμα
5. διάλογος μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων με σύντομες ερωτήσεις και απαντήσεις	ε. δίλημμα
6. το να συμβαίνουν δύο περιστατικά τον ίδιο καιρό χωρίς αιτιατή σχέση	στ. στιχομυθία
7. σκέψη ή ενέργεια που κρύβει ιδιοτέλεια, που αποσκοπεί σε προσωπικά οφέλη	ζ. αργόμισθος
8. η καλή φήμη για κάποιον μετά το θάνατό του, η μεταθανάτια δόξα	η. αδιαλλαξία
9. ισχυρογνωμοσύνη, έλλειψη συμφιλιωτικής διάθεσης	θ. δηκτικός
10. οξύς, προσβλητικός	ι. υστεροφημία

3. Συμπλήρωσε τους όρους ή τους ορισμούς:

1. = αυτός που προσαρμόζεται στις απαιτήσεις και στους τύπους συμπεριφοράς της ομάδας στην οποία ανήκει, ακόμη κι όταν δεν τον εκφράζουν
2. ντετερμινισμός =
3. ουτοπία =
4. = η ιδιότητα ορισμένων ανθρώπων να φαίνονται έντονα, ζωηρά τα χαρακτηριστικά του προσώπου τους κατά τη φωτογράφιση, την κινηματογράφιση ή την τηλεοπτική τους εμφάνιση
5. = η παραγωγή θρεπτικών οργανικών ουσιών στα φυτά με την επίδραση του ηλιακού φωτός
6. κυβερνοχώρος =
7. = πολιτική πρακτική που χαρακτηρίζεται από υπερβολική προσαρμογή στις περιστάσεις και τάση για εκμετάλλευσή τους, ανεξάρτητα από το αν υπάρχει σύγκρουση με τις ιδεολογικές αρχές
8. παρρησία =
9. ευφημισμός =
10. = η αγάπη προς το αισθητικά ωραίο
11. πανάκεια =

4. Να επιλέξετε τη σωστή σημασία της λέξης (για κάθε λέξη υπάρχει μόνο μια σωστή απάντηση). Να γράψετε φράσεις στις οποίες οι λέξεις θα χρησιμοποιούνται με τη σωστή σημασία.

1. **θύσανος:** α) θυσία ζώων
β) μαύρα, πυκνά σύννεφα
γ) διακοσμητική φούντα συνήθως από νήματα
δ) ουρά λιονταριού

.....
.....

2. **ενδοτικός:** α) εσωτερικός
β) δανεικός
γ) αντίθετος
δ) υποχωρητικός

.....
.....

3. **απνής:** α) αμείλικτος, σκληρός
β) ατιμώρητος
γ) απρόσιτος, απλησίαστος
δ) χορτάτος

.....
.....

4. **γαλουχώ:** α) τρέφω
β) μεγαλώνω
γ) γαλπνεύω, πρεμώ
δ) διαπαιδαγωγώ

.....
.....

5. **φερέγγυος:** α) υποφερτός
β) καταφερτζής
γ) αξιόπιστος
δ) επικίνδυνος

.....
.....

6. **προσιδιάζει:** α) προσθέτει
β) ταιριάζει, αποτελεί γνώρισμα
γ) ιδιωτικοποιεί
δ) είναι ιδιότροπος

.....
.....

7. **απεμπολώ:** α) πουλάω την περιουσία μου
β) αποχωρώ
γ) παραχωρώ τα δικαιώματά μου, προδίνω αρχές
δ) απέχω

.....
.....

8. **ελλοχεύω:** α) είμαι λοχαγός
β) επιτηρώ
γ) караδοκώ
δ) φυλώ σκοπιά

.....
.....

9. **αποκύημα:** α) προϋπόθεση
β) φαντασία
γ) σκέψη, γνώμη
δ) γέννημα, δημιούργημα

.....
.....

10. **ποδηγετώ:** α) περπατώ
β) προηγούμαι
γ) συμβάλλω
δ) καθοδηγώ, χειραγωγώ

.....
.....

5. Σας δίνεται η σημασία ορισμένων λέξεων· εσείς να βρείτε ποιες είναι αυτές οι λέξεις.

1. απερίσκεπτη φλυαρία, επιπόλαιη συζήτηση
2. επικαλούμαι ανύπαρκτους κινδύνους
ή μεγαλοποιώ υπαρκτούς
3. διαίρεση σε μικρά κομμάτια
4. λάτρης, οπαδός, θαυμαστής
5. εξυπηρέτηση προσωπικού συμφέροντος
6. δε συναντάει εμπόδια
7. οικειοποιούμαι, συνήθως με τη βία ή με απάτη,
τα δικαιώματα που έχει κάποιος άλλος σε έναν
τίτλο εξουσίας, σε μια ιδιοκτησία κτλ.
8. χαρακτηρισμός για σύνολο προσώπων ή
πραγμάτων που τα στοιχεία του είναι τελείως
άσχετα μεταξύ τους
9. απαλλαγή από κάποια κηδεμονία ή εξάρτηση
10. αποδοκιμάζω, επικρίνω κάποιον ή κάτι με
ιδιαίτερη οξύτητα και συνήθως δημόσια

6. Να συμπληρώσετε τα κενά των φράσεων επιλέγοντας από το πλαίσιο τον κατάλληλο όρο.

1. Στην εκπαίδευση ορισμένων υπανάπτυκτων χωρών επικρατεί ακόμη
2. Σε μια εποχή όπου κυριαρχεί ο δεν μπορείς να μένεις κλεισμένος στα στενά όρια της πατρίδας σου.
3. Τους μεγάλους καλλιτέχνες δεν τους χαρακτηρίζει ο αλλά η τάση για καινοτομίες.
4. Είναι να υποστηρίξει ότι συμπάσχει μαζί μας, τη στιγμή που αυτός είναι ο κύριος υπαίτιος των δεινών μας.
5. Η ελεύθερη διακίνηση των ιδεών εξασφαλίζει τον και κατοχυρώνει τη δημοκρατία.
6. Έχει αποδειχτεί πως η δημαγωγία και ο πλήττουν τη δημοκρατία.
7. Συχνά οι μεγάλες δυνάμεις αντιμετωπίζουν με τα μικρά κράτη.
8. Απορρίπτεις τα πάντα και δε δέχεσαι καμιά αξία· χωρίς ιδιαίτερο λόγο έχεις οδηγηθεί στο
9. Με την αναξιοκρατία και το είναι αδύνατο να αναδειχτούν οι πραγματικά άξιοι.

σκοταδισμός

φαρισαϊσμός

μυδενισμός

νεποτισμός

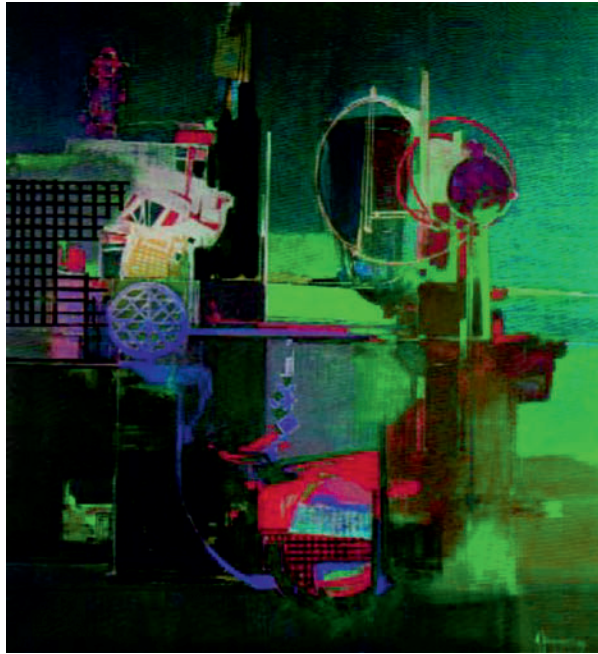
κυνισμός

κοσμοπολιτισμός

πλουραλισμός

φορμαλισμός

λαϊκισμός

Αλέκος
Κοντόπουλος
(1905-1975).
Σύνθεση,
1969.
Λάδι σε μουσαμά
(110 εκ. Χ 100 εκ.)

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

7. Ύφος - Επίπεδα λόγου

Κάθε άνθρωπος είναι και ένας άλλος / διαφορετικός χρήστης της γλώσσας, δεδομένου ότι τη χρησιμοποιεί με έναν ιδιαίτερο, εξατομικευμένο τρόπο, αξιοποιώντας με τις επιλογές του τα ποικίλα μέσα που αυτή του προσφέρει. Διαμορφώνει έτσι το ιδιαίτερο, το δικό του γλωσσικό ύφος.

Ο χρήστης της γλώσσας, ανάλογα με το ύφος του προφορικού ή του γραπτού λόγου σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση γλωσσικής επικοινωνίας και ανάλογα με το επίπεδο λόγου που πρόκειται να χρησιμοποιήσει, επιλέγει την κατάλληλη λέξη και τον τύπο της. Οι διαφορετικές εκφορές του λόγου (επίπεδα γλώσσας) του παρέχουν τη δυνατότητα να επιλέξει το επίπεδο που θα του εξασφαλίσει την επιθυμητή και αποτελεσματική γλωσσική επικοινωνία.

Αυτά σημαίνουν ότι μπορούμε να διακρίνουμε διάφορα και διαφορετικά επίπεδα γλώσσας και ύφους:

1. **Επίσημο:** για λέξεις/φράσεις συνήθως λόγιες, που χρησιμοποιούνται κυρίως στις δημόσιες υπηρεσίες, στη διοικητική, εκκλησιαστική, στρατιωτική κτλ. γλώσσα και σε επίσημες εκδηλώσεις, εθνικές γιορτές, λόγους πολιτικών κτλ., π.χ. παραπέμπω, κώλυμα, αποφαίνομαι.

2. **Επιστημονικό:** για λέξεις/φράσεις που χρησιμοποιούνται στις επιστήμες, π.χ. δακτύλιος, συμβατός, ανθρωποζωικός.
3. **Λαϊκό:** για λέξεις/φράσεις, συνήθως του προφορικού λόγου, που ανήκουν στην αργκό, στη διάλεκτο της πιάτσας, του περιθωρίου κτλ., π.χ. σουρώνω, μου τη βίδωσε, τσανακογλείφτης, κουρμπέτι (= εκτός του σπιτιού χώρος, η πιάτσα).
4. **Λαϊκότροπο:** για λέξεις/φράσεις που είναι ευρέως διαλεκτικές, που μπορεί να είναι γνωστές και στα μεγάλα αστικά κέντρα ή να χρησιμοποιούνται και στη λογοτεχνία. Τα όρια ανάμεσα στο λαϊκότροπο και το λογοτεχνικό είναι συχνά ασαφή, π.χ. κλάρα (= μεγάλο κλαδί), κουρσεύω (= λεηλατώ), κούτρα (=κεφάλι).
5. **Λόγιο*:** για λέξεις/φράσεις που ως προς τη χρήση τους ή και το σχηματισμό τους προέρχονται από την καθαρύουσα ή την αρχαία ελληνική γλώσσα ή δημιουργήθηκαν με αυτές ως πρότυπο, π.χ. λεωφορείο, συνιστώ, αντεπεξέρχομαι, καινοτομία.
6. **Λογοτεχνικό:** για λέξεις/φράσεις που τις συναντούμε πολύ συχνά στην ελληνική λογοτεχνία και οι οποίες μπορεί να χρησιμοποιούνται όχι μόνο σε καθαρά λογοτεχνικά κείμενα αλλά και στον καθημερινό προφορικό ή γραπτό λόγο, ιδιαίτερα όταν θέλει κάποιος να χρωματίσει λογοτεχνικά το ύφος του, π.χ. καρτερώ, λιόγερμα (=το δειλινό).
7. **Οικείο:** για λέξεις/φράσεις του οικογενειακού και του φιλικού περιβάλλοντος, που δε χρησιμοποιούνται, όταν κάποιος απευθύνεται σε επίσημα πρόσωπα, σε αγνώστους ή σε πρόσωπα που κατέχουν κάποια υψηλή θέση στην επαγγελματική κτλ. ιεραρχία, π.χ. σκαρφίζομαι, ρεζίλι, ξεχαρβαλώνω, τσαπατσουλιά, φιγούρα.
8. **Προφορικό:** για λέξεις/φράσεις που ξεχωρίζουν από εκείνες που χρησιμοποιούνται στο γραπτό λόγο. Το προφορικό επίπεδο λόγου βρίσκεται πολύ κοντά στο οικείο και δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτα τα μεταξύ τους όρια, π.χ. τζογαδόρος, φαΐ. Φυσικά, οι λέξεις αυτές δεν αποκλείεται να χρησιμοποιηθούν και στο γραπτό λόγο.
Στα επίπεδα του ύφους και γενικά του λόγου συμπεριλαμβάνονται και το παιδικό (π.χ. νάνι, βαβά), το παρωχημένο (π.χ. μπανιερό, γκαζοζέν) και το χυδαίο.

* Ασκήσεις με πόνγιες πέξεις/φράσεις θα βρείτε στο Β΄ κεφάλαιο ("Από το γλωσσικό μας παρελθόν").

• Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη, 1998.

1. Μιλώντας σε φίλους σου κατά το διάλειμμα αφηγείσαι με τον εξής περίπου τρόπο τα δραματικά γεγονότα βίας που συνέβησαν σε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα της Κυριακής: «Χθες έπαθα την πλάκα μου μ' αυτά που είδα στο γήπεδο. Καμιά πεντακοσαριά οπαδοί κρατώντας κοντάρια και λοστούς μπήκαν μέσα στον αγωνιστικό χώρο και τα έκαναν όλα γυαλιά καρφιά... ».

α) Να συνεχίσεις την αφήγηση με το ίδιο ύφος.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

β) Να περιγράψεις τα ίδια γεγονότα σε γραπτό κείμενο ως ανταποκριτής μιας σοβαρής εφημερίδας.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Να αντικαταστήσεις τις λαϊκές ή οικείες φράσεις που σου δίνονται με άλλες συνώνυμες τους σε ύφος λόγιο:

1. κάνω πλάτες σε κάποιον
2. έχει γερές πλάτες
3. οι φτέρνες του χτυπούν στην πλάτη
4. βάζω πλάτη
5. δεν πήρε χαμπάρι
6. έσκασε ο τοίχος
7. το έσκασε
8. έσκασε μύτη
9. τούμπαρα το αυτοκίνητο
10. τον έφαγαν λάχανο
11. τον λύγισαν τα βάσανα
12. το λέει η καρδιά του
13. λερώνει την τιμή μου
14. του την έφεραν
15. στο κοντινό μέλλον

3. Οι λέξεις που ακολουθούν ταιριάζουν κυρίως σε ύφος ανεπίσημο και οικείο. Προσπαθήστε να βρείτε συνώνυμες λέξεις που να ανήκουν σε διαφορετικό επίπεδο λόγου και να συνδυάζονται με ύφος πιο επίσημο.

1. κουμαντάρω
2. πρήξιμο
3. ξεχαρβάλωμα
4. φτιάχνω
5. ντόμπρος
6. βουτώ
7. ξοδεύω
8. κοκορόμναλος
9. ψάχνω
10. λαιμαργία
11. ταλέντο
12. λαδώνω

4. Χρησιμοποιούμε πολλές φορές στο λόγο μετοχές παθητικού παρακειμένου με αναδιπλασιασμό (όπως στα αρχαία ελληνικά) σε θέση επιθέτου ή ουσιαστικού για λόγους ύφους ή επειδή οι εκφράσεις έχουν γίνει στερεότυπες. Χρησιμοποιήστε σε φράσεις τις εξής μετοχές:

1. προσβεβλημένος
2. εγγεγραμμένος
3. επιτετραμμένος
4. δεδλωμένος
5. σεσημασμένος
6. εσκεμμένος
7. εισηγμένος
8. εξεζητημένος
9. συγκεχυμένος
10. ειλημμένος
11. βεβιασμένος

5. Να βρείτε συνώνυμα επίθετα σε -ης, -ης, -ες που να ταιριάζουν σε πιο επίσημο ύφος και να εντάξετε το καθένα σε μία φράση.

1. δυσβάσταχτος
2. αποτρόπαιος
3. εύγλωττος
4. έξυπνος
5. ξεκάθαρος
6. ωραίος
7. μισπός
8. φλύαρος
9. μισοπεθαμένος
10. μισοτελειωμένος

6. Υποθέστε ότι παραδώσατε στον αρχισυντάκτη της εφημερίδας στην οποία εργάζεστε το παρακάτω κείμενο. Αυτός το βρήκε πολύ καλό και ευαίσθητο, αλλά σας υπογράμμισε μερικές λέξεις και φράσεις που, κατά τη γνώμη του, είναι κοινές και πρέπει να τις αντικαταστήσετε με άλλες, για να υπάρχει ομοιομορφία στο ύφος του κειμένου. Σας είπε μάλιστα να αλλάξετε και τη σύνταξη σε κάποια σημεία, αν είναι απαραίτητο.

Και αυτά (τα παιδιά) δικά μας είναι...

«Στις 11 Σεπτεμβρίου 36.615 παιδιά πέθαναν από την πείνα σε όλον τον κόσμο. Τόσα πεθαίνουν κάθε μέρα. Και αυτά δικά μας. Δεν τα έδειξε καμιά τηλεόραση. Δεν έγραψε γι' αυτά καμιά εφημερίδα. Δεν απηύθυνε μήνυμα γι' αυτά κανείς αρχηγός κράτους. Δεν κρατήθηκε πουθενά ούτε ενός λεπτού σιγή. Δεν τα έκλαψε ο Πάπας. Τα χρηματιστήρια λειτούργησαν κανονικά. Οι ένοπλες δυνάμεις δεν μπήκαν σε κατάσταση ετοιμότητας. Οι διωκτικές αρχές δεν έκαναν καμιά έρευνα για τους ενόχους.

Δική μας είναι η ένοχη σιωπή. Η αλήθεια είναι πικρή: τόσο στη ζωή όσο και στο θάνατο, ορισμένοι άνθρωποι «μετρούν» περισσότερο από άλλους συνανθρώπους τους. Την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα, τη δεκαετία της παγκοσμιοποιημένης «ειρήνης και ευημερίας», περισσότερα από δύο εκατομμύρια παιδιά σφάχτηκαν, έξι εκατομμύρια παι-

διά τραυματίστηκαν ή έμειναν ανάπηρα και δώδεκα εκατομμύρια παιδιά έμειναν άστεγα εξαιτίας των πολέμων σε διάφορα μέρη της γης. Και αυτά δικά μας. Δική μας είναι και η ένοχη σιωπή.

Γιατί ανεχόμαστε να μην τα δείχνει καμιά τηλεόραση, να μην γράφει γι' αυτά καμιά εφημερίδα, να μην απευθύνει μήνυμα γι' αυτά κανείς αρχηγός κράτους, να μην κρατιέται γι' αυτά πουθενά ούτε ενός λεπτού σιγή, να μην τα κλαίει ούτε ο Πάπας. Το κόλπο της σύγκρουσης διαφορετικών και αντίθετων πολιτισμών δε φτάνει για να κρύψουμε τις ενόχες μας. Γιατί όλοι οι άνθρωποι μοιάζουν και μαζί διαφέρουν μεταξύ τους. Μα όσο περισσότεροι άνθρωποι σωμαίνονται, τόσο κάποιοι άλλοι θα βλέπουν σαν έγκλημα είτε τις ομοιότητες είτε τις διαφορές τους».

(από εφημερίδα)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Σου δίνεται ένα απόσπασμα στο οποίο ο Ουμπέρτο Έκο ασκεί κριτική σε όσους χρησιμοποιούν το κινητό τηλέφωνο. Να συνεχίσεις το κείμενο γράφοντας για τις άλλες δύο κατηγορίες (φλύαρους και επιδειξιμανείς) στις οποίες αναφέρεται ο συγγραφέας. Προσπάθησε να έχει το κείμενό σου ειρωνικό ύφος.

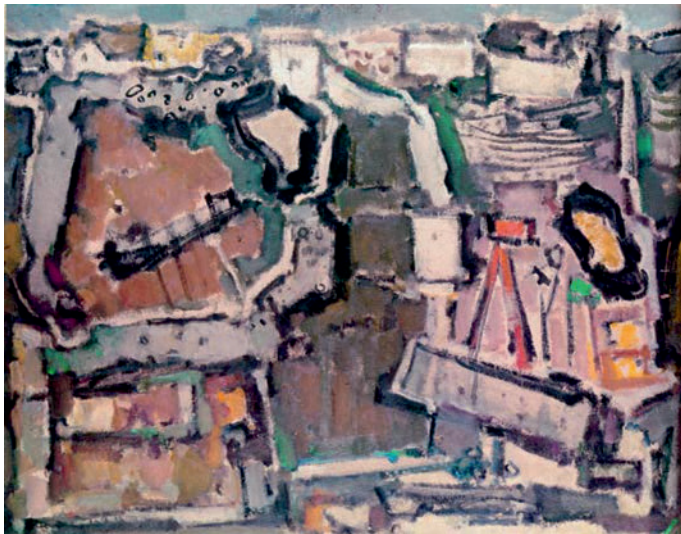
Είναι εύκολο να κάνουμε φτηνή κριτική στους ιδιοκτήτες φορητών τηλεφώνων. Αλλά πριν το κάνουμε αυτό, πρέπει να διαπιστώσουμε σε ποια από τις παρακάτω τέσσερις κατηγορίες ανήκουν.

Πρώτα έρχονται οι ανάπηροι. Ακόμα κι αν η αναπηρία τους δεν είναι ορατή, είναι υποχρεωμένοι να βρίσκονται σε συνεχή επαφή με το γιατρό τους ή τις Πρώτες Βοήθειες. Αξιέπαινη, λοιπόν, η τεχνολογία, διότι έθεσε αυτό το ευεργετικό εργαλείο στην υπηρεσία τους. Δεύτεροι ακολουθούν αυτοί οι οποίοι για σοβαρούς επαγγελματικούς λόγους πρέπει να είναι διαθέσιμοι σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης (διευθυντές πυροσβεστικών σταθμών ή γιατροί, ειδικοί στις μεταμοσχεύσεις οργάνων, οι οποίοι πάντοτε αναμένουν ένα φρέσκο σώμα). Γι' αυτούς το φορητό τηλέφωνο είναι μια σκληρή πραγματικότητα, την οποία υφίστανται, αλλά δεν απολαμβάνουν. (...)

Όλες οι πιο πάνω κατηγορίες αξίζουν το σεβασμό μας. Κατ' ακρίβειαν, για τις πρώτες δύο κατηγορίες είμαστε διατεθειμένοι να ενοχληθούμε ακόμα και την ώρα που γευματίζουμε σε ένα εστιατόριο ή κατά τη διάρκεια μιας κηδείας. (...)

Μένουν άλλες δύο κατηγορίες.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Γιάννης
Σπυρόπουλος
(1912-).
Ξερολιθιές Μικόνου.
Λάδι σε
χάρντιμπορντ
(70 εκ. Χ 90 εκ.).

Κωνσταντίνος
Μαλέας
(1879-1928).
Σαντορίνη.
Λάδι σε μουσαμά
(75 εκ. Χ 187 εκ.).

Α΄ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

8. Άλλες χρήσεις των λέξεων

1. Μερικές φορές σχηματίζοντας διαφορετικές παρομοιώσεις με την ίδια λέξη καταφέρνουμε να ορίσουμε καλύτερα το νόημά της.

Να βρεις τρεις παρομοιώσεις που να ταιριάζουν στην καθεμιά από τις ακόλουθες λέξεις και να εξηγήσεις τη διαφορά που υπάρχει στη σημασία τους.

π.χ. μαλλιά σαν μετάξι: απαλά, μαλακά

μαλλιά σαν χρυσάφι: ξανθά

μαλλιά σαν του σκαντζόχοιρου: όρθια και σκληρά

1.	τρέχει σαν		
2.	περπατάει σαν		
3.	τρώει σαν		
4.	κόκκινος σαν		
5.	ψηλός σαν		

2. Να συμπληρώσετε τα κενά στις προτάσεις που ακολουθούν με ρήματα που έχουν πρώτο συνθετικό πρόθεση και δεύτερο συνθετικό το ρήμα **βάλλω**. Να προσέξετε την ορθογραφία.

1. Το εκλογικό σύστημα στη δεκαετία του 1880 δεν να ψηφίζει κανείς ένα μόνο κόμμα.
2. τα δύο κείμενα, το πρωτότυπο και το αντίγραφο, και διαπιστώσαμε ότι δεν έχουν καμία διαφορά.
3. Το σωματείο μας προτίθεται να τη διεξαγωγή των αρχαιρεσιών, για να μη συμπέσουν με τον εορτασμό της εθνικής επετείου.
4. Το γνωρίζω πως διαρκώς με και με συκοφαντεί στους συναδέλφους μου.
5. Είναι δύσκολο να κανείς τις κακές συνήθειες.
6. Η πολύμηνη αρρώστια του τον
7. Ο Νείλος στη Μεσόγειο σχηματίζοντας ένα τεράστιο δέλτα.
8. Όταν μου στείλετε την εγκυκλοπαίδεια, θα σας το ποσό.
9. Τον σε τέτοιο βαθμό, ώστε είχε γίνει άβουλο όργανό του.
10. Οι φορολογούμενοι πρέπει να τις φορολογικές δηλώσεις τους ως το τέλος του μήνα.

3. Να εντάξετε τα ρήματα που ακολουθούν σε μία μικρή φράση. Φροντίστε να χρησιμοποιηθούν εύστοχα.

ανακύπτω	π.χ. ανακύπτουν δυσκολίες	εκλαμβάνω
αναμοχλεύω	επωμίζομαι
αναλίσκω	κληροδοτώ
αντιδιαστέλλω	κληρονομώ
αντιστρατεύομαι	μετέρχομαι
απεμπολώ	παρακωλύω
απεργάζομαι	περιέρχομαι
αποκομίζω	προσιωνίζομαι
αποσοβώ	συμμερίζομαι
βαυκαλίζομαι	υποσκάπτω
διατείνομαι	χαλκεύω
εδράζομαι	χρηματίζω

4. Συμπληρώστε τα παρακάτω ουσιαστικά με ένα ή περισσότερα κατάλληλα ρήματα:

π.χ. επιτελεί έργο

1. παρενέργειες
2. προβλήματα
3. τους κανόνες
4. στις υποχρεώσεις μου
5. ευθύνη
6. τα πάθη και τις αδυναμίες του
7. η πληροφορία
8. τα δικαιώματά του
9. το μίσος
10. το βιοτικό επίπεδο

5. Συμπληρώστε τα κενά με το σωστό τύπο του κατάλληλου επιθέτου από αυτά που βρίσκονται μέσα στο πλαίσιο.

1. Σε τι χρησιμεύει αυτό το πλέγμα;
2. Κούνησε το γέρικο κεφάλι της και είπε στην εγγονή της: «Αχ, παιδί μου, δεν πρέπει να πικραίνεσαι τόσο πολύ. Ο δρόμος της ζωής είναι
3. Η συζήτησή τους κράτησε πολλές ώρες, γιατί τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν ήταν δύσκολα και
4. Του φόρεσαν στεφάνι.
5. Τα νερά του Αιγαίου πελάγους έχουν εμπνεύσει πολλούς ποιητές.
6. Οι αποφάσεις στην εταιρεία λαμβάνονται με διαδικασίες.
7. Το γεγονός προκάλεσε θλίψη σε όλους τους παρισταμένους.
8. μάνα! Της πέθαναν όλα της τα παιδιά νέα.
9. Είναι στο πιωτό· γι' αυτό και μέθυσε με δυο ποτηράκια.
10. Είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει τις επιθέσεις των πολιτικών του αντιπάλων.
11. Είναι συλλέκτης γραμματοσήμων.
12. Αποδείχτηκε ότι ο φιλήσυχος γείτονάς τους ήταν ο δολοφόνος της υπερόλικης γυναίκας.

αγκάθινος	αγκαθερός	διαφανής	άτυχος
μανιακός	διάφανος	ασυνήθιστος	μανιώδης
ακανθώδης	ασυνήθης	αγκαθωτός	ατυχής

6. Να συμπληρώσετε τα κενά επιλέγοντας το κατάλληλο επίρρημα (ή επιρρηματική έκφραση) από το πλαίσιο.

1. Το ασθενοφόρο έφτασε στον τόπο του δυστυχήματος μετά το τηλεφώνημά τους.
2. Η υπόθεση αυτή με αφορά
3. Δε διαφωνούμε, αλλά απορρίπτουμε εντελώς τις θέσεις σας.
4. Είναι σημαντικό να λείει κανείς σπουδαία πράγματα μιλώντας
5. Τον πήρε και του τα έφαλε.
6. Ο Κ. κατάφερε στη μετάφρασή του να αποδώσει το περιεχόμενο και το ύφος του πρωτοτύπου.
7. Στις οικογενειακές μας εκδρομές περνούμε πολύ, όταν είναι μαζί μας ο μικρός μας γιος, που κάνει συνεχώς αστεία σχόλια και έξυπνες παρατηρήσεις για ό,τι συμβαίνει.
8. Τα αποτελέσματα των εκλογών ήταν απροσδόκητα και για την κυβέρνηση και για την αντιπολίτευση.
9. Ανέλαβα να μεσολαβήσω, για να λυθεί η παρεξήγηση μεταξύ τους.
10. Το υπουργικό συμβούλιο συνεδρίασε, για να συζητήσει τη δραματική τροπή που πήραν τα γεγονότα.
11. κοινωνικής καταγωγής όλοι οι πολίτες είναι ίσοι απέναντι στο νόμο.
12. Φέρθηκες πολύ Δεν ξέρεις ότι δεν πρέπει να παρεμβαίνεις στα προσωπικά ζητήματα των άλλων;
13. Περάσαμε· μας χάρισες μια εξαιρετική βραδιά που θα τη θυμόμαστε πάντα. Σε ευχαριστούμε πολύ.
14. Το νομοσχέδιο για τη Δημόσια Διοίκηση ψηφίστηκε και κατ' άρθρο στη Βουλή.
15. Μόλις έφθασε στο Παρίσι, συνάντησε τους φίλους του και ύστερα επισκέφτηκε τα αξιοθέατα της πόλης.

ευχάριστα	τελείως	αμέσως	αδιάκριτα
ευχαρίστως	τέλεια	άμεσα	αδιακρίτως
ιδιαίτερα	εκτάκτως	απλά	καταρχήν
ιδιαίτερώς	έκτακτα	απλώς	κατ' αρχάς

7. Υποθέστε ότι θέλετε να γράψετε περιληπτικά τις φράσεις που ακολουθούν. Με ποια υπερώνυμα θα αντικαθιστούσατε τα υπώνυμα που υπογραμμίζονται;

1. Στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης σημαντικό ρόλο παίζει ο τύπος, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, ο κινηματογράφος.

.....

2. Ένας επιστήμονας με ηθικές αρχές έχει συνείδηση πως είναι φορέας πνευματικών αξιών και πως, για να τις υπηρετήσει, πρέπει να κοσμείται με τιμιότητα, ειλικρίνεια, αμεροληψία, δικαιοσύνη, ανώτερο ήθος, αξιοπρέπεια και ευγένεια.

.....

3. Ελεύθερα σκέφτεται ο άνθρωπος, όταν είναι απαλλαγμένος από την ιδιοτέλεια, τα πάθη, τις προκαταλήψεις, τους συναισθηματισμούς, την άγνοια, την ωμή βία, την εξωτερική πίεση από δυνάστες και κέντρα εξουσίας.

.....

4. Η συγκέντρωση που έγινε στη Θεσσαλονίκη ήταν πάνδημη. Ο λαός είχε φτάσει από κάθε γωνιά της γης με λεωφορεία, τρένα, πλοία, αεροπλάνα και ιδιωτικά αυτοκίνητα.

.....

5. Στην αρχαία Ελλάδα γνώρισαν ιδιαίτερη ανάπτυξη το έπος, η λυρική ποίηση, το δράμα, η ιστορία, η φιλοσοφία και η ρητορική.

.....

Θεόδωρος
Βρυζάκης
(1814/9-1878).
Η παραμυθία.
1847.
Λάδι σε μουσαμά
(44 εκ. Χ 57 εκ.).

Β' Από το γλωσσικό μας παρελθόν

Η ελληνική γλώσσα φέρνει στο σώμα της όλα εκείνα τα γλωσσικά στοιχεία που χρησιμοποίησε ο ελληνικός λαός από τότε που άρχισε να μιλάει έως σήμερα. Όπως φέρνει στο σώμα της και όλες τις πολιτιστικές κληρονομίες της διαδρομής του ελληνικού λαού μέσα στους αιώνες. Είναι δίκαιο να δεχτούμε ότι στο γλωσσικό και πολιτιστικό παρόν του ελληνισμού συναιρείται το γλωσσικό και πολιτιστικό παρελθόν του. Από αυτήν την άποψη το γλωσσικό και πολιτιστικό παρελθόν ενός λαού με γλωσσική και πολιτιστική συνέχεια ζει μέσα στο γλωσσικό και πολιτιστικό παρόν του. Αυτό άλλωστε επιβεβαιώνει και η διαστρωμάτωση του λεξιλογίου κάθε λαού, η οποία, αν και αναφέρεται στη γλωσσική του συγχρονία, εντούτοις παραπέμπει εμφανώς και στη γλωσσική του διαχρονία. Έτσι, το λεξιλόγιο της ελληνικής γλώσσας διαστρωματώνεται: από λέξεις που κατεβαίνουν από τα αρχαία χρόνια (λέξεις ινδοευρωπαϊκές/αρχικές, λέξεις προελληνικές) και σώζονται έως σήμερα ενεργές· από λέξεις ξενικής προέλευσης που αφομοιώθηκαν από την ελληνική γλώσσα· από απροσάρμοστες ξένες λέξεις· από λόγιες λέξεις. Η ελληνική γλώσσα φτάνει σ' ένα ιστορικό βάθος, ορατό μόνον, τεσσάρων χιλιάδων ετών. Όλος αυτός ο γλωσσικός θησαυρός τής ανήκει. Και έχουν την ευχέρεια οι Έλληνες, όταν τον χρειάζονται, να τον ενεργοποιούν.

3. Τις ακόλουθες φράσεις από τη μυθολογία να τις εντάξετε σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον, χρησιμοποιώντας τες μεταφορικά.

1. άθλος του Ηρακλή
2. γόρδιος δεσμός
3. κόπρος του Αυγείου
4. λερναία ύδρα
5. μίτος της Αριάδνης
6. κλίμη του Προκρούστη
7. από τη Σκύλλα στη Χάρυβδι

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Ποιον άνθρωπο ή ανθρώπους χαρακτηρίζουμε:

1. Άτλαντα
2. Γίγαντα
3. Γοργόνα
4. Διόσκουρους
5. Μέγαιρα
6. Πρωτέα
7. Σάτυρο
8. Σειρήνα
9. Σίβυλλα
10. Σφίγγα

5. Να εντάξετε καθεμιά από τις παρακάτω φράσεις που προέρχονται από τα ομηρικά έπη σε μία σύντομη περίοδο λόγου.

1. άνοιξαν οι ασκοί του Αιόλου
2. αχίλλειος πτέρνα
3. δούρειος ίππος
4. ιστός της Πηνελόπης

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούμε τις ακόλουθες φράσεις, που προέρχονται από τα ομηρικά έπη;

1. αιδώς, Ἀργεῖοι*
2. ἔπτα πτερόεντα
3. ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς
4. μένεα πνέω
5. παρὰ θῖν' ἄλως
6. ἄχθος ἀρούρης

* Οι φράσεις που αντλούνται από αρχαία κείμενα γράφονται κανονικά σε πολυτονικό σύστημα. Βέβαια, όταν εντάσσονται σε νεοελληνικό κείμενο, μπορεί να γραφούν και σε μονοτονικό.

7. Να συμπληρώσετε τα κενά με μία από τις αρχαίες φράσεις που υπάρχουν στο πλαίσιο.

1. Παρόλο που έμεινε πολλά χρόνια στην ξενιτιά, γύρισε πίσω φτωχός. Όταν ξενιτευόταν, πίστευε πως θα γυρίσει φέρνοντας μαζί του το
2. Το συνηθίζει κατά την ώρα της δουλειάς να αρχίζει ατέλειωτες κουβέντες
3. Φτάσαμε τελικά στο γάμο, μια ώρα αφού είχε τελειώσει.
4. Ο τρόπος που έζησε και που αντίκρισε στο τέλος το θάνατο ο Σωκράτης έμεινε για την ανθρωπότητα
5. Ιδέες σβίνουν και νέες ιδέες γεννιούνται· Μέσα όμως στην αδιάκοπη αλλαγή ένα μένει σταθερό: ο έρωτας του ανθρώπου για το αγαθό.
6. Ο «Οιδίπους επί Κολωνώ», γραμμένος από το Σοφοκλή στα τελευταία χρόνια της ζωής του, θεωρείται το του.
7. Όταν ο νεαρός γεωπόνος άρχισε να δείχνει στους χωρικούς επιστημονικούς τρόπους για την καλλιέργεια της γης, αυτοί τον άκουγαν γεμάτοι δυσπιστία για τα που ζητούσε να φέρει στο χωριό τους.
8. Ήταν τόσο λιτό το καθημερινό μας γεύμα στην εξοχή, που το είχαμε ονομάσει
9. Ο Όμηρος ήταν στην αρχαιότητα το ανάμεσα σε επτά πόλεις.
10. Προσπάθησε να μας κάνει να τον λυπηθούμε με

χρυσόμαλλον δέρας	μέλας ζωμός	καινά δαιμόνια
κροκοδείλια δάκρυα	κτήμα εσ αεί	μήλον της Έριδος
κατόπιν εορτής	περί ανέμων και υδάτων	
τα πάντα ρει	κύκνειον άσμα	

8. Παροιμιακές φράσεις είναι λεκτικές δομές οι οποίες κρύβουν διάφορες αλήθειες σχετικές με την κοινωνική, τη θρησκευτική, την πολιτική κτλ. ζωή του ανθρώπου. Οι φράσεις αυτές ειπώθηκαν κατά το παρελθόν (απώτερο ή εγγύτερο) από το λαό ή τους σοφούς. Λέγονται όμως και σήμερα σε ανάλογες περιστάσεις με αυτές που τις γέννησαν. Μπορείτε να πείτε σε ποιες περιστάσεις χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες αρχαίες φράσεις;

1. ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται
-
2. ἐπὶ παντὸς τοῦ ἐπισπιτοῦ
-
3. μέτρον ἄριστον
-
4. φοβοῦ τοὺς Δαναοὺς καὶ δῶρα φέροντας
-
5. ὀψόμεθα εἰς Φιλίππους
-
6. ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα
-

9. Ποια είναι η σημασία των ακόλουθων αρχαίων παροιμιών ή γνωμικών; Σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιούνται;

1. Ἄνθρακες ὁ θησαυρός.
2. Λυοῖν κακοῖν προκειμένοιν τὸ μὴ χεῖρον βέλτιστον.
3. Δρυὸς πεσοῦσης πᾶς ἀνήρ ξυλεύεται.
4. Καρπὸν ὧν ἔσπειρας, θερίζεις.
5. Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον.
6. Σπεῦδε βραδέως.
7. Τὰ ἐν οἴκῳ μὴ ἐν δήμῳ.
8. Τὸ πεπρωμένον φυγεῖν ἀδύνατον.
9. Ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν/Ὑπερέβη τὰ ἐσκαμμένα.
10. Τὸν καπνὸν φεύγων εἰς τὸ πῦρ ἐνέπεσεν.

10. Σας δίνονται οι παρακάτω αρχαίες παροιμίες. Να βρείτε παροιμίες της νεοελληνικής γλώσσας που να χρησιμοποιούνται σε παρόμοιες επικοινωνιακές περιστάσεις.

1. Χείρ χειρα νίπτει, δάκτυλος δὲ δάκτυλον.
.....
2. Πέτρων κοιλαίνει ρανὶς ὕδατος ἐνδελεχείη.
.....
3. Μία χελιδὼν ἕαρ οὐ ποιεῖ.
.....
4. Τὰ πέρυσι ἀεὶ βελτίω.
.....
5. Οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος.
.....
6. Οὐδεὶς ἐαυτῶ κακὰ ἐπίσταται.
.....
7. Τοξεύειν πρὸς οὐρανόν.
.....
8. Ὁ παθὼν ἀκριβὴς ἐστὶ τῆ πείρα διδάσκαλος.
.....
9. Ὅρος ὄρει οὐ μείγνυται.
.....
10. Καρπὸν ὧν ἔσπειρας θερίζεις.
.....

11. Πολλές παροιμιακές φράσεις που χρησιμοποιούμε και σήμερα προέρχονται από τους μύθους του Αισώπου. Να συζητήσετε πώς γεννήθηκαν και σε ποιες επικοινωνιακές περιστάσεις χρησιμοποιούνται οι ακόλουθες φράσεις:

1. Ἐνα ἀλλὰ λέοντα.
2. Ἴδου ἢ Ρόδος, ἰδου καὶ τὸ πῆδημα.
3. Ὅμφακές εἰσιν.
4. Σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει.
5. Οὐ σύ με λοιδορεῖς ἀλλ' ὁ τόπος.

12. Να επινοήσεις μία κατάλληλη επικοινωνιακή περίσταση, για να χρησιμοποιήσεις τις φράσεις:

1. Γαῖα πυρὶ μειχθήτω.
.....
2. Διαίρει καὶ βασίλευε.
.....
3. Ἐνδον σκάπτε.
.....
4. Ἐρρίφθη ὁ κύβος.
.....
5. Οὐδὲν κακὸν ἀμιγὲς καλοῦ.
.....
6. Οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ.
.....
7. Οὐκ ἂν λάβοις παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος.
.....
8. Πενία τέχνας κατεργάζεται.
.....
9. Τὰ ἀγαθὰ κόποις κτῶνται.
.....
10. Τὸ δις ἐξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ.
.....

13. Να εντάξετε τις παροιμίες ή τα γνωμικά που ακολουθούν σε ένα γλωσσικό περιβάλλον.

1. Ἀνάγκα καὶ θεοὶ πείθονται.
.....
2. Ἀργία μήτηρ πάσης κακίας.
.....
3. Ἄρκτου παρούσης τὰ ἴχνη ζητεῖς.
.....
4. Ἐξ ὄνουχου τὸν λέοντα.
.....
5. Ὅμοιος ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζει.
.....
6. Ὡδινεν ὄρος καὶ ἔτεκε μῦν.
.....
7. Οὐ με πείσεις, κἄν με πείσεις.
.....
8. Τὸ λακωνίζειν ἐστὶ φιλοσοφεῖν.
.....

14. Μερικές φράσεις που γεννήθηκαν από ιστορικά ή τοπικά περιστατικά ή που ειπώθηκαν από ιστορικά πρόσωπα χρησιμοποιούνται και σήμερα στο νεοελληνικό λόγο.

Να συζητήσετε κάτω από ποιες συνθήκες ειπώθηκαν οι ακόλουθες ιστορικές φράσεις πρώτη φορά και σε ποιες περιπτώσεις τις χρησιμοποιούμε σήμερα.

1. Μολών λαβέ.
2. Ἦ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς.
3. Ἄνθρωπον ζητῶ.
4. Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος.
5. Ἐν οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα.
6. Εὕρηκα! Εὕρηκα!
7. Θάλαττα! Θάλαττα!
8. Μηδένα πρὸ τοῦ τέλους μακάριζε.
9. Πάταξον μέν, ἄκουσον δέ.
10. Μή μου τοὺς κύκλους τάραττε.

15. Να δώσετε με συντομία το πορτρέτο του ανθρώπου που:

1. παίζει ἐν οὐ παικτοῖς
2. στείρει ζιζάνια
3. ποιεῖται τὴν νῆσσαν
4. ἄγεται καὶ φέρεται
5. λακτίζει πρὸς κέντρα
6. εἰσάγει καινὰ δαιμόνια
7. κομίζει γλαῦκα ἐς Ἀθήνας
8. ἀνακρούει πρύμναν

16. Οι ακόλουθες φράσεις προέρχονται από την εκκλησιαστική ζωή. Να βρείτε σε ποιες περιστάσεις χρησιμοποιούνται και να προσπαθήσετε να τις εντάξετε σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον.

1. Καὶ ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χειρῶν τῆς πρώτης.
2. Θεοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου.
3. Μὴ γνῶτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιῶ ἢ δεξιά σου.
4. Νίπτω τὰς χεῖρας μου.
5. Ὅφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

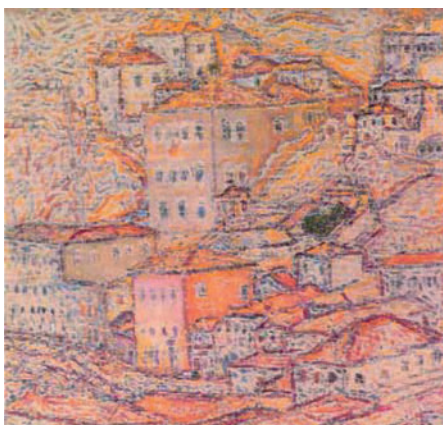
17. Από τη γλώσσα της Εκκλησίας έχουν μπει στη νεοελληνική πολλές στερεότυπες φράσεις. Μερικές από αυτές έμειναν κατά τη διάρκεια των αιώνων αμετάβλητες. Άλλες συγχρονίστηκαν και άλλες χρησιμοποιούνται με παραλλαγμένη σημασία (π.χ. άρον άρον = γρήγορα και βιαστικά). Χρησιμοποιήστε μέσα σε περιόδους λόγου τις ακόλουθες φράσεις από τη γλώσσα της Εκκλησίας.

1. μη μου άπτου
2. αγρόν νγόρασε
3. φωνή βοώντος εν τη ερήμω
4. ο έχων ώτα ακούειν ακουέτω
5. εκ βαθέων
6. τα άγια τοις κυσί
7. απολωλός πρόβατον
8. γης Μαδιάμ
9. επί ξύλου κρεμάμενος

18. Να βρείτε τι σημαίνουν οι ακόλουθες φράσεις που προέρχονται από την Παλαιά ή την Καινή Διαθήκη και να τις εντάξετε σε σύντομες περιόδους λόγου.

1. ἀποδιοπομπαῖος τράγος
2. περὶ πολλὰ τυρβάζει
3. παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο
4. ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν
5. μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων
6. ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω
7. θέτω τὸν δάκτυλον ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἥλων
8. ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι
9. ἀκρογωνιαίος λίθος
10. ἀντὶ τοῦ μάννα χολὴν

Σπύρος
Παπαλουκάς
(1892-1957).
**Σπίτια στου
Κυπριάδη**
1938.
Λάδι σε
μουσαμά
(65 εκ. Χ 80 εκ.).

19. Στις προτάσεις που ακολουθούν χρησιμοποιούνται κάποιες λέξεις ή φράσεις από την εκκλησιαστική γλώσσα. Άλλες από αυτές χρησιμοποιούνται κυριολεκτικά, οι περισσότερες όμως χρησιμοποιούνται συνυποδηλωτικά.

Να αντικαταστήσετε τη λέξη ή τη φράση που υπογραμμίζεται με μια φράση της νεοελληνικής που να αποδίδει τη σημασία της.

1. Η αστυνομική προανάκριση είχε τελειώσει. Σε λίγο τον έστειλαν
με τους κλητήρες στην εισαγγελία, όπου είχαν σταλεί και όλα
τα κατασχεμένα. Από τον Άννα στον Καϊάφα,
συλλογίστηκε ο κακόμοιρος.
2. Συχνά οι νέοι αρνιούνται όλα όσα είχαν πιστέψει, όλα όσα
τους είχαν συγκινήσει και αποζητούν με θέρμη τα καλά
και συμφέροντα.
3. Τόσο καιρό δεν τον γνωρίζαμε καλά και γι' αυτό νομίζαμε πως είναι
άνθρωπος σοβαρός και με περιεχόμενο. Αυτός όμως είναι
κύμβαλον αλαλάζον.
4. Αυτά που λες είναι προφάσεις εν αμαρτίαις· η αλήθεια είναι πως
δεν άνοιξες βιβλίο!
5. Πρώτη φορά έβλεπα ανθρώπους να πατούν πάνω στα κάρβουνα
και είχα μείνει στήλη άλατος.
6. Όλη του η ζωή ήταν ένας ατέλειωτος γολγοθάς.
7. Οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ γνωρίζουν καλά τι συνέβη με
την παρέμβαση του Προέδρου της Δημοκρατίας.
8. Φύγαμε άρων άρον και δεν προφθάσαμε να σας συναντήσουμε.

Σπύρος Παπαλουκάς (1892-1957).
Η Βαϊοφόρος.
Τοιχογραφία από τον μητροπολιτικό ναό της Άμφισσας.

20. Να συμπληρώσεις τα κενά με μία από τις φράσεις του πλαισίου που προέρχονται από τη γλώσσα της εκκλησίας.

1. Ήταν λίγο καιρό μαλωμένοι, μα τα ξανάφτιαξαν και τώρα πάλι είναι
2. Αυτό το πουκάμισο έχει λιώσει πάνω μου. Το έχω
3. Όσο κι αν μου χρειάζονται τα χρήματα, δεν πουλώ το σπίτι μου
4. Όταν πριν από τρία χρόνια ήρθε ο Μητροπολίτης στο χωριό μας, οι χωρικοί βγήκαν και τον υποδέχτηκαν
5. Τέτοιος φοβερός σεισμός δεν είχε γίνει ποτέ πριν. Δεν έμεινε
6. Όταν έχασε και τον πατέρα της, απόμεινε ολομόναχη μην έχοντας
7. Μπορείς να λες ό,τι θέλεις, οι δικαιολογίες σου δεν έχουν καμία αξία· είναι
8. Παρακολουθούσε από το κρεβάτι τα κατορθώματα των συντρόφων του και πολύ θα ήθελε να βρισκόταν και αυτός μαζί τους. Όμως
9. Όπως γνωρίζουν, ο πρωθυπουργός, παρά τη διάψευση του κυβερνητικού εκπροσώπου, θα προβεί σύντομα σε ανασχηματισμό της κυβέρνησης.
10. Μόλις μας ανακοίνωσαν στο σχολείο ότι θα γίνει περίπατος, ξεσπάσαμε όλοι σε φωνές χαράς. Έγινε μέσα στην τάξη το

οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ
προφάσεις εν αμαρτίαις
αντί πινακίου φακής
λίθος επί λίθου
ανάστα ο Θεός

μέλι γάλα
πού την κεφαλήν κλίνη
από τον καιρό του Νώε
μετά φανών και λαμπάδων
το μεν πνεύμα πρόθυμον, η δε σαρξ ασθενής

21. Να συμπληρώσετε τα κενά με την κατάλληλη φράση από αυτές που δίνονται μέσα στο πλαίσιο.

1. Βρισκόταν σε δεινή οικονομική κατάσταση· το υπέρογκο χρηματικό ποσό που κληρονόμησε ανέλπιστα ήταν γι' αυτόν.
2. Τις διαδηλώσεις τις υποκίνησε
3. Άκουσε από το διευθυντή του για την άστοχη ενέργειά του.
4. Ο νεαρός οργισμένος όρμησε μέσα στο γραφείο ως
5. Ο πρωθυπουργός τόνισε πως το πρόγραμμα για την Υγεία αποτελεί για την κοινωνική μεταρρύθμιση.
6. Η ελευθερία του Τύπου αποτελεί της δημοκρατίας.
7. Κατάγεται από πολιτική οικογένεια· ο ίδιος πήρε στις εκλογές του 1981.
8. Δυστυχώς δεν μπορώ να σε βοηθήσω· είμαι στην επιχείρηση.
9. Έκανε να επανεκλεγεί, αλλά δεν τα κατάφερε.
10. Με τη δολοφονία του διπλωμάτη δημιουργήθηκε ανάμεσα στις δύο χώρες.

αιχμή του δόρατος

λυδία λίθος

βάπτισμα του πυρός

μάννα εξ ουρανού

ξένος δάκτυλος

ο τελευταίος τροχός της αμάξης

τα εξ αμάξης

ταύρος εν υαλοπωλείω

τιτάνιος αγώνας

φλέγον ζήτημα

22. Να συμπληρώσετε τα κενά με τα λόγια επιρρήματα που σας δίνονται μέσα στο πλαίσιο.

1. Η πόλη παραδόθηκε
2. Ανέβηκε την παλιά πέτρινη σκάλα
3. Επανεέλαβε το κείμενο
4. Οι απόψεις του για το ζήτημα που προέκυψε άλλαξαν
5. Κατηγορεί όλους τους μετόχους.
6. Τάχθηκαν εναντίον του αρχηγού τους.
7. Διάβασε το κείμενο
8. Στο δωμάτιό του τα βιβλία του είναι
9. Τους αρέσει να κάθονται μπροστά στο τζάκι και να κουβεντιάζουν.
10. Το δέμα το λάβαμε

συλλήβδην, επιτροχάδην
άρδην, φύρδην – μίγδην
απνευστί, αναφανδόν, οκλαδόν,
αμαχητί, αυτολεξεί, αυθημερόν

23. Να αποδώσετε στη σημερινή γλώσσα τις παρακάτω λόγιες φράσεις και να τις εντάξετε σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον.

1. εκ περιτροπής
2. κατ' αντιμωλίαν (δίκη)
3. ο μη γένοιτο
4. άκρον άωτον
5. επί θύραις (για κίνδυνο)
6. εν κρυπτώ και παραβύστω
7. όπερ έδει δείξαι
8. εξώλης και προώλης
9. επ' αυτοφώρω
10. διά πυρός και σιδήρου
11. εξ οικείων τα βέλη
12. εκ των ων ουκ άνευ
13. από καταβολής κόσμου
14. έτερον εκάτερον

24. Τι σημαίνουν οι λόγιες φράσεις που ακολουθούν;

1. από θέσεως ισχύος
2. από καθέδρας
3. από καιρού εις καιρόν
4. από μηχανής θεός
5. αυτός καθαυτόν
6. μετά βίας
7. ως διά μαγείας
8. ως εκ τούτου
9. εξ απαλών ονύχων
10. εκ παραδρομής
11. εκτός εαυτού
12. εκ του ασφαλούς
13. εκ του μη όντος
14. εκ των ενόντων
15. εκ προοιμίου
16. εν ευθέτω χρόνω
17. εν λευκώ
18. εν ψυχρώ
19. ενώπιος ενωπίω
20. εξ επαφής
21. επί ίσοις όροις
22. επί του προκειμένου
23. κατά κράτος
24. εφ' όρου ζωής
25. κατά το μάλλον ή ήττον
26. μέχρις εσχάτων
27. ο περί ου ο λόγος
28. ούτως ή άλλως

25. Πότε λέμε ότι κάποιος:

1. βλέπει διά της τεθλασμένης

.....

2. δίνει «γην και ύδωρ»

.....

3. διέρρηξε τα μιάτιά του

.....

4. έγινε πυρ και μανία

.....

5. αίρεται στο ύψος των περιστάσεων

.....

6. εκτοξεύει μύδρους

.....

7. έλαμψε ως διάπτων (αστήρ)

.....

8. βρίσκεται μεταξύ δύο πυρών

.....

9. εξ ιδίων κρίνει τα αλλότρια

.....

10. πατάει επί πτωμάτων

.....

11. είναι υπ' ατμόν

.....

12. δεν έχει σώας τας φρένας

.....

13. τείνει κλάδον ελαιίας

.....

14. κρούει τον κώδωνα του κινδύνου

.....

15. βρίσκεται μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας

.....

16. παραβιάζει ανοικτάς θύρας

.....

17. τείνει ευήκοον ους

.....

18. τηρεί σιγήν ιχθύος

.....

26. Προσπαθήστε να αποδώσετε τη σημασία των υπογραμμισμένων λόγιων φράσεων, χρησιμοποιώντας ισοδύναμες λέξεις ή φράσεις της κοινής νεοελληνικής.

1. Ενώ τους έπεισε να αναλάβουν την υπόθεση, τη δύσκολη στιγμή ελαφρά τη καρδία τούς εγκατέλειψε, για να αποφύγει να αναλάβει τις ευθύνες του.
2. Είναι απορίας άξιο πώς κατόρθωσε αβρόχους ποσί να επιτύχει στις εξετάσεις για την εισαγωγή στις Ανώτατες Σχολές.
3. Πρέπει να αναλάβεις πάση θυσία τα νιά της επιχείρησής, για να πραγματοποιήσεις τους στόχους σου.
4. Ο έμπειρος αστυνομικός εν ριπή οφθαλμού αφόπλισε και ακινητοποίησε τον επίδοξο ληστή.
5. Ανέλαβε να μεσολαβήσει οικεία βουλήσει, για να λυθεί η παρεξήγηση μεταξύ τους, αν και ήξερε εκ των προτέρων ότι η προσπάθειά του θα ήταν δύσκολη.
6. Η χώρα μας επιδίωξε να τεθούν όλα τα θέματα επί τάπητος και να γίνει συζήτηση εφ' όλης της ύλης, όμως οι υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης το απέφυγαν.
7. Διέπραξε το ειδεχθές έγκλημα εν βρασμό ψυχής.
8. Θα πεισθώ μόνον αν το δω ιδίοις όμμασι.
9. Ο ρήτορας ανέπτυξε διά μακρών τις απόψεις του.
10. Αυτά τα έξοδα, ειρήσθω εν παρόδω, δε θα βαρύνουν τον προϋπολογισμό του κράτους, αλλά θα καταβληθούν από ιδιώτες.
11. Ο υπουργός εν τη ρύμη του λόγου ομολόγησε τα βαριά λάθη που διέπραξε.
12. Ενεργεί κατά το δοκούν, γι' αυτό και είναι δυσαρεστημένοι οι συνεργάτες του.

Κωνσταντίνος Μαλέας
(1879-1928).

Λύρα.

Λάδι σε μουσαμά
(50 εκ. X 54 εκ.)

Φώτης
Κόντογλου
(1896-1965).
**Βασίλειος ο Μακεδών
κοιμώμενος...**
Λεπτομέρεια
τοιχογραφίας
(11 εκ. Χ 28 μ.).

Γ' Από τη μορφολογία των λέξεων

Η ενότητα αυτή προσπαθεί να εστιάσει την προσοχή μας στις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες γίνονται λάθη που αφορούν το μορφολογικό επίπεδο της γλώσσας. Τέτοια είναι: π.χ. λάθη στο σχηματισμό των χρόνων κάποιων ρημάτων (π.χ. προηγόταν αντί προηγούνταν)· ο λανθασμένος σχηματισμός της προστακτικής με αύξηση (π.χ. ακούμε συχνά υπέγραψε αντί για το σωστό υπόγραψε)· λάθη στο σχηματισμό των συνοπτικών και των συντελεσμένων χρόνων των ρημάτων που έχουν β' συνθετικό το "άγω" και το "βάλλω" (π.χ. έχει εξάγει αντί για το σωστό έχει εξαγάγει)· λάθη στο σχηματισμό των μετοχών (π.χ. των πληγέντων περιοχών αντί για το σωστό των πληγείσων περιοχών)· λάθη στον τονισμό των ουσιαστικών και των επιθέτων (π.χ. η τακτική των αντιπάλων, αλλά η τακτική των αντίπαλων κομμάτων) και άλλα.

1. Να συμπληρώσετε τις φράσεις τοποθετώντας στον αόριστο τα ρήματα που σας δίνονται σε παρένθεση.

1. Ο πρωθυπουργός (προαναγγέλλω) με έμμεσο τρόπο τον ανασχηματισμό της κυβέρνησης.
2. Αν και ήταν τελευταίος σε ψήφους, το δεκαπενταμελές τον (εκλέγω) πρόεδρο.
3. Δεν τον κατηγορήσα άδικα· (συλλέγω) ήδη πολλά στοιχεία σε βάρος του.
4. Ο Θουκυδίδης (συγγράφω) την ιστορία του πελοποννησιακού πολέμου, ενώ βρισκόταν στην εξορία.
5. Ο ελληνικός λαός (προτάσσω) με αποφασιστικότητα τα στήθη του στον αλαζόνα εισβολέα.
6. Στη δουλειά αυτή είμαι καινούριος· με (προσλαμβάνω) πρόσφατα.
7. Λυπάμαι που θα το πω, αλλά αυτός ο άνθρωπος με (προσβάλλω) χθες αδικαιολόγητα.
8. Με δική μου εντολή ο δικηγόρος μου (προσβάλλω) τη διαθήκη.
9. Ο Γιάννης μάς (εκθέτω) ανεπανόρθωτα με τη συμπεριφορά του.
10. Πήγαμε όλοι μαζί στο διευθυντή και του (εκθέτω) ποια είναι η κατάσταση.
11. Το 6ο Σύνταγμα έκανε έφοδο και (καταλαμβάνω) την κορυφογραμμή.
12. (Καταλαβαίνω) τις προθέσεις μου, αν και προσπάθησα να τις αποκρύψω.

2. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις (ενεστώτα) των ρημάτων στις παρακάτω προτάσεις:

1. Δε χωρ..... καμιά αμφιβολία ότι έχεις δίκαιο.
2. Συνηθίζει να υποχωρ....., όταν διαπιστώνει πως έχει άδικο.
3. Η στάση του δε βοηθ..... να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα.
4. Το εξάρτημα αυτό υποβοηθ..... την κίνηση του οχήματος.
5. Προσπαθώ να καταλάβω ποιος κιν..... τα νήματα.
6. Σε λίγο ξεκιν..... η προσπάθεια για την κατάκτηση του τίτλου.
7. Μιλ..... πολύ και ακούς λίγο.
8. Δεν πρέπει να συνομιλ.....s με αγνώστους.
9. Το γραφείο του λειτουργ..... μόνο τις εργάσιμες ώρες.
10. Σε ποια εκκλησία λειτουργ..... ο παπα-Πέτρος;
11. Μπορείς να μου πεις ποιος σε προπον..... και είσαι σε τέτοια φόρμα;
12. Ξέρω πως πον..... η καρδιά σου κάθε φορά που φεύγω.

3. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος στο χρόνο που σας δίνεται στην παρένθεση. Όπου χρειάζεται να χρησιμοποιήσετε περίφραση κάνοντας και τις αναγκαίες αλλαγές.

1. Κάθε φορά που μου δινόταν η ευκαιρία (εισιηγούμαι, παρατ.) στο συμβούλιο τις προτάσεις μου.
2. Παλιότερα πολλοί γονείς (στερούμαι, παρατ.) τα πάντα, για να σπουδάσουν τα παιδιά τους.
3. Είναι άγνωστο από ποιους (αποτελούμαι, παρατ.) το συμβούλιο.
4. Τελικά, μόνο εμείς (εγγυώμαι, ενεστ.) την επιτυχία του αγώνα.
5. Η στάση τους έδειχνε πως (φοβούμαι, παρατ.) τις συνέπειες των πράξεών τους.
6. Πάντοτε (θεωρώ, παρατ.) καλύτεροι από τους άλλους.
7. Πολύ συχνά (διασπώμαι, παρατ.) το μέτωπο από τους βομβαρδισμούς.
8. Διαπίστωσα πως κάθε φορά που (προηγούμαι, παρατ.) η ομάδα μου, στο τέλος έφευγε ηττημένη.
9. Δεν (κρατιέμαι, παρατ.) από τις χειρολαβές και χτυπήσατε, μόλις φρέναρε το αυτοκίνητο.
10. Έδειχνε πως (ενοχλούμαι, παρατ.) από τις παρατηρήσεις μου.

4. Υπογράμμισε το σωστό τύπο της προστακτικής.

1. εγκατέλειπέ το	-	εγκατάλειπέ το	11. μετέτρεψε	-	μετάτρεψε
2. κατάθεσέ τα	-	κατέθεσέ τα	12. απόβαλε	-	απέβαλε
3. υπόγραψε	-	υπέγραψε	13. επανάλαβε	-	επανέλαβε
4. αντίγραψε	-	αντέγραψε	14. απόκλεισε	-	απέκλεισε
5. υπέθεσε	-	υπόθεσε	15. επίμεινε	-	επέμεινε
6. μετάβαλε	-	μετέβαλε	16. απέκρουσε	-	απόκρουσε
7. ανάστειλε	-	ανέστειλε	17. περίγραψε	-	περιέγραψε
8. ανήγγειλε	-	ανάγγειλε	18. ανέπτυξε	-	ανάπτυξε
9. διάγραψε	-	διέγραψε	19. αντέκρουσε	-	αντίκρουσε
10. διάταξε	-	διέταξε	20. επέλεξε	-	επίλεξε

5. Γίνεται συχνά λάθος στη χρήση κάποιων ρημάτων της νεοελληνικής γλώσσας. Στις προτάσεις που ακολουθούν κλείνονται μέσα στην παρένθεση δύο τύποι, ένας σωστός και ένας λανθασμένος. Επιλέξτε το σωστό και συμπληρώστε τα κενά.

1. Η εφημερίδα μας (αίρει - άρει) την αυλαία του προσυνοδριακού παρασκηνίου.
2. Δεν αντέχω άλλο· (έχω απηυδύσει - έχω απαυδύσει) να σε περιμένω.
3. Δήλωσαν κατηγορηματικά ότι στο εξής (θα απέχουν - απόσχουν) από κάθε εκδήλωση.
4. (είχα αποταθεί - είχα αποτανθεί) στον αρμόδιο υπάλληλο για το πρόβλημά μου.
5. Είναι αναγκαίο (να επιστευθεί - να επιστευσθεί) η ολοκλήρωση του έργου.
6. Σας (εφιστώ - επιστώ) την προσοχή στις επιπτώσεις του καπνίσματος.
7. Τους (έχω επιστήσει - έχω εφιστήσει) την προσοχή στις επιπτώσεις του καπνίσματος.
8. Θέλω να σας (εφιστίσω - επιστίσω) την προσοχή στις συνέπειες του καπνίσματος.
9. Στο κείμενό του (παρεισφρύνουν - παρεισφρέουν) λάθη, γιατί είναι επιπόλαιος.
10. Του (παράσχει - παρέχει) όλες τις δυνατότητες να πετύχει.
11. Εμείς συχνά (συμμετέχουμε - συμμετάσχουμε) στις εκδηλώσεις του συλλόγου.
12. Ο υπουργός (θα συμμετέχει - θα συμμετάσχει) την Κυριακή στην εκδήλωση του συλλόγου μας.
13. Μέχρι το βράδυ (θα έχουν περισυνελέξει - θα έχουν περισυλλέξει) όλους τους ναυαγούς.
14. Από τη συζήτηση που έγινε, (είχα συνάγει - είχα συναγάγει) το συμπέρασμα ότι δεν ήταν πρόθυμοι να μας βοηθήσουν.
15. Για να (παράξει - παραγάγει) ο δημοσιογράφος υπεύθυνο έργο, πρέπει να είναι ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

6. Πολλές φορές χρησιμοποιούμε λόγιους τύπους μετοχών στη θέση αναφορικών προτάσεων. Στις φράσεις που ακολουθούν να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο των μετοχών που σας δίνονται σε παρένθεση.

1. Ο πρωθυπουργός επισκέφθηκε τους κατοίκους των (ο πληγείς) περιοχών.
2. Οι σειсмоπαθείς εξέφρασαν την ευγνωμοσύνη τους στις ανθρωπιστικές οργανώσεις για τις (ο προσφερθείς) υπηρεσίες.
3. Ο κατηγορούμενος ζήτησε να θεωρηθούν αναξιόπιστες οι κατηγορίες του (ο ενάγων)
4. Οι έρευνες σταμάτησαν εξαιτίας των (ο επικρατών) καιρικών συνθηκών στην περιοχή.
5. Υπολογίζεται ότι στο υπολειπόμενο διάστημα θα αυξηθεί σημαντικά ο όγκος των (ο τρέχων) συναλλαγών.
6. Οι οικονομικές υπηρεσίες αδυνατούν να εκτιμήσουν το μέγεθος των (ο διαφυγών) κερδών.
7. Όλοι συμφωνήσαμε στη συζήτηση ότι αυτή είναι η (ο επικρατών) αντίληψη.
8. Ο «τουρίστας» με τη φωτογραφική του μηχανή είναι ένα (ο εξέχων) σύμβολο μιας αλλοτριωμένης σχέσης με τον κόσμο.
9. Οι (ο συμμετασχών) συζήτησαν προβλήματα που μπορούν να λυθούν μόνο με διεθνείς προσπάθειες.
10. Η ευθύνη του (διδάσκων) είναι μεγάλη.

7. Συμπληρώστε τα κενά με ο ή ω.

ιδ...μένος	ειπ...μένος	περν...ντας
γράφ...ντας	προσδοκ...μενος	παίρν...ντας
ενεργ...ντας	αφίν...ντας	περισπ...μενος
αφαιρ...ντας	δημιουργ...ντας	περιφερ...μενος
αναιρ...ντας	καμ...μένος	ενάγ...ν
διαμαρτυρ...μενος	πι...μένος	εναγ...μενος

8. Να επιλέξετε το κατάλληλο ρήμα από αυτά που βρίσκονται μέσα στο πλαίσιο και να συμπληρώσετε τα κενά με τον τύπο του ρήματος που ταιριάζει σε κάθε φράση.

- A**
1. Προσήλθε στην αρμόδια υπηρεσία, για να τα δικαιολογητικά της.
 2. Πήγα να την εισφορά μου.
 3. αίτηση και εγκρίθηκε.
 4. Όσες φορές μου έλυναν τις απορίες μου.
 5. Αν και ότι σ' εκείνη την περίπτωση είχα δίκιο, τελικά τον έπεισα.
 6. Θελήσαμε να τα κείμενα.
 7. Οι μετατάξεις τη σύνθεση του προσωπικού.
 8. Μην για αύριο ό,τι έχεις να κάμεις σήμερα.
 9. Μην αυτήν την υπόθεση για αύριο.
 10. Επιμένει πάντα να μας τις θέσεις του.
 11. Πέτυχε ύστερα από έντονη συζήτηση να την άποψή του.
 12. Έχει κάθε ίχνος ντροπής.
 13. Μην και περιπλέκεις χωρίς λόγο τα πράγματα.
 14. Άλλη μια φορά ριζικά τις απόψεις του.
 15. Αν πράγματι έσφαλε, να τον
 16. Δεν (παρατατικός) για την αλήθεια των λόγων του.
 17. Δεν (αόριστος) ούτε μια στιγμή.
 18. Πήγε να τα σέβη του.

υποβάλλω, υπερβάλλω, αμφιβάλλω, επιβάλλω, αποβάλλω,
αναβάλλω, μεταβάλλω, αντιπαραβάλλω, καταβάλλω

- B**
1. Η χώρα στο παρελθόν λιγνίτη.
 2. Το προηγούμενο έτος η χώρα μας είχε από το εξωτερικό πολλά βιομηχανικά προϊόντα.
 3. Θα τα πειστήρια.
 4. Η αντιπολίτευση ζήτησε από την κυβέρνηση να εκλογές.
 5. Εγκαλούσαν και τον καθένα ακόμη και για ασήμαντο λόγο.
 6. Προσπάθησαν να κάθε μορφής προϊόντα.
 7. Έχει τα συμπεράσματά του.
 8. Σκοπός του ήταν να τους στα δικαστήρια για το παράπτωμά τους.
 9. Θα τον συλλάβουν και θα τον στη δικαιοσύνη.

εισάγω, συνάγω, εξάγω, ενάγω, προσάγω, διεξάγω

9. Να συμπληρώσετε τις λέξεις με τα γράμματα που λείπουν:

A. ασκ...στε	κρατ...στε	B. κλα...ένος	κα...ένος
κρατηθ...τε	κλ...στε	διαμαρτυρ...μένος	διασ...ρμένος
αγαπ...στε	δροσ...στε	εντειχ...σμένος	συναθρ...σμένος
δροσιστ...τε	κυβερν...στε	δαν...σμένος	κλ...σμένος
αναρωτηθ...τε	διαμαρτυρ...θ...τε	κατακλ...σμένος	δακρ...σμένος
προχωρ...τε	καθαρ...στε	αποθαρρ...μένος	καταψ...φ...σμένος
αφ...στε	φυλαχτ...τε	εκλεπτ...σμένος	πρ...σμένος
υπηρετ...τε	λ...στε	συγχ...σμένος	επιβαρ...μένος
λυθ...τε	δακρ...στε	π...γμένος	μυ...μένος
κατακλ...στε	αντικρ...στε	μεθ...σμένος	θρε...ένος
		φαγ...μένος	κατατεθ...μένος

10. Στις παρακάτω φράσεις να υπογραμμίσετε τα λάθη και να γράψετε το σωστό.

1. Ερευνείστε το θέμα και απαντείστε μας σε σύντομο χρονικό διάστημα.
2. Κατήγγειλέ τους στην αστυνομία και μ' αυτόν τον τρόπο απίλλαξέ μας από μερικούς ενοχλητικούς.
3. Έχει δωθεί παράταση. Ήλεγξε τα κείμενα και ύστερα αντέγραφέ τα προσεκτικά.
4. Να ομολογίσεις ότι έσφαλλες αφήνοντας τη δουλειά σου.
5. Μόλις τον γνωρίσαμε, τον περιβάλαμε αμέσως με την εμπιστοσύνη μας. Όσο καιρό ήταν κοντά μας, τον περιβάλαμε με την αγάπη μας.
6. Έμεινε κρυμένος μην ξέροντας τι να κάνει.
7. Κανένας δεν ήταν διατεθειμένος να παραδεχτεί το σφάλμα του.
8. Το τιμόμενο πρόσωπο στην εκδίλωση ήταν μια εργαζόμενη πολύτεκνη μητέρα.
9. Μη δώστε σημασία ό,τι κι αν σας πούνε.
10. Προσπαθείστε να καταβάλλετε όλες σας τις δυνάμεις για την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου.
11. Τους υπέβαλλε μίνυση, γιατί τον απέρριψαν χωρίς να αιτιολογήσουν την απόφασή τους.
12. Έχει ανάγει σε προσωπική του υπόθεση το θέμα.

11. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με τα ονόματα που σας δίνονται σε παρένθεση.

1. η πρεσβεία της (Νικαράγουα)
2. το φουστάνι της (κ. Μυλωνά)
3. οι ταινίες της (Αλίκη Βουγιουκλάκη)
4. τα αξιοθέατα του (Όσλο)
5. το καρναβάλι του (Ρίο)
6. η γέφυρα του (Ρίο - Αντίρριο)
7. οι ουρανοξύστες του (Σικάγο)
8. το λιμάνι του (Μπάρι)
9. ο πύργος του Άιφελ, σύμβολο του (Παρίσι)
10. οι κασέτες του (βίντεο)
11. τα κέρδη του (καζίνο)

12. Να μεταφέρετε τις παρακάτω φράσεις στον πληθυντικό.

1. Ο αιχμάλωτος υπομένει τα πάνδεινα.
.....
2. Ο στρατηγός είχε την ικανότητα να εμπνέει θάρρος στους στρατιώτες.
.....
3. Η εμφάνισή του ήταν ευπρεπής και το ύφος του σοβαρό.
.....
4. Η εταιρεία ενδιαφερόταν πολύ για το κόστος του προϊόντος της.
.....
5. Το αποτέλεσμα της σκληρής δουλειάς του φάνηκε γρήγορα.
.....
6. Κάθε άνθρωπος θεωρεί την ειλικρίνεια προσόν.
.....
7. Η συνεχής προσπάθεια και η κούραση τον έφθειραν.
.....
8. Τον απείλησαν να τον θέσουν σε διαθεσιμότητα.
.....
9. Παρόλο που τον θεωρούσαν αφελή, αντιλήφθηκε τον υπαινιγμό.
.....
10. Ο αμφορέας που βρέθηκε ήταν μεγάλος και βαρύς.
.....

13. Να σχηματίσετε το θηλυκό των παρακάτω ουσιαστικών ή επιθέτων:

αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό
βουλευτής	πρέσβης
πρύτανις	πρεσβευτής
αυτοκράτορας	πολύς
συγγραφέας	αραιός
γυμνασιάρχης	χρυσαφής
λυκειάρχης	νόθος
γραμματέας	άδικος
νομάρχης	επιεικής
καλλιτέχνης	ελαφρύς
εισαγγελέας	διαρκής
ειρηνοδίκης		

14. Συμπληρώστε τα γράμματα που λείπουν.

δυσμέν...α	σύμπν...α	παράν...α
πορ...α	αρρώστ...α	αντιπροσωπ...α
πέζοπορ...α	παλίρρ...α	πλαστοπροσωπ...α
καπιλ...α	στρατ...ά	εποπτ...α
αρχαιοκαπιλ...α	εκστρατ...α	ανδρ...α
ανεξιθρησκ...α	δουλ...α	ανανδρ...α
κηδεμον...α	εθελοδουλ...α	λατρ...α
συμπόν...α	επιμέλ...α	αρχαιολατρ...α

15. Συμπληρώστε το σωστό τύπο του επιθέτου που σας δίνεται στην παρένθεση, ανάλογα με το ουσιαστικό που προσδιορίζει.

1. (ασυνήθης) φαινόμενο
2. (αυτάρκης) κράτος
3. (στοιχειώδης) καθήκοντα
4. (αγωνιώδης) ερώτημα
5. (θυελλώδης) ανέμων
6. (διαμπερής) διαμέρισμα
7. (εκτενής) αναφοράς
8. (λοιμώδης) νόσων
9. (δαιδαλώδης) οικοδομήματα
10. (ευσεβής) κληρικούς

16. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ουσιαστικού ή του επιθέτου που βρίσκεται στην παρένθεση. Τι παρατηρείτε σχετικά με τον τονισμό;

1. Η τακτική των (αντίπαλος) μας ήταν ανήθικη.
2. Η τακτική των (αντίπαλος) κομμάτων ήταν επικίνδυνη για τη χώρα.
3. Αναφέρθηκε διεξοδικά στη ζημιά του ελληνικού (Δημόσιο).
4. Η διασπάθιση του (δημόσιο) χρήματος ήταν μεγάλη.
5. Περιμένουμε πιο δραστήρια συμμετοχή των (διανοούμενος) στα καθημερινά προβλήματα της κοινωνίας.
6. Τα κράτη σπάνια ακολουθούν τις υποδείξεις των (διανοούμενος) πολιτών τους.
7. Θαύμασε την υπομονή του (άρρωστος).
8. Πλήθος (άρρωστος) παιδιών επισκέφθηκε τα εξωτερικά ιατρεία του νοσοκομείου.
9. Η παραβίαση των (κύριος) όρων της συνθήκης ήταν φανερή.
10. Το επίσημο ένδυμα των (κύριος) είναι το φράκο και των (κυρία) το σκούρο μακρύ φόρεμα.

17. Να συμπληρώσετε τα κενά και να διατυπώσετε τον κανόνα.

1. Η ασχολία με τα φυτά δίνει πολ... χαρά στον άνθρωπο.
2. Η εφαρμογή της οχτάωρης εργασίας είχε πολ... μεγάλη σημασία για τους εργαζομένους.
3. Οι μεγαλουπόλεις πολ... φτωχών χωρών είναι απλώς χωριά πολ... εκατομμυρίων.
4. Απαιτείται πολ... αγάπη, για να νιώθει ένα μικρό παιδί ασφαλές.
5. Οι άνθρωποι σήμερα κουράζονται πολ..., για να ανταποκριθούν στις ποικίλες ανάγκες της ζωής.
6. Είναι ανάγκη να αντιμετωπίζετε τα ζητήματα που έχουν σχέση με την υγεία σας με λίγ... μεγαλύτερη σοβαρότητα.
7. Με λίγ... επιμέλεια μπορεί κανείς να πετύχει πολλά.
8. Δεν αισθανόμασταν πολ... άνετα και γι' αυτό φύγαμε νωρίς από το σπίτι του.
9. Βάζεις πολ... ζάχαρη στον καφέ.
10. Κουράστηκες πολ..., αλλά είχες και πολ... καλή επίδοση.

18. Στα παραδείγματα που ακολουθούν η ίδια λέξη γράφεται δύο φορές, τη μια σωστά και την άλλη λανθασμένα. Να διαγράψετε αυτή που γράφεται λανθασμένα.

1. βεβαρυμένος	-	βεβαρημένος	10. παρεπιπτόντως	-	παρεπιπτόντως
2. δωσίλογος	-	δοσίλογος	11. ακατανόμαστος	-	ακατονόμαστος
3. εισιτήριο	-	εισιτήριο	12. φιλή (κυριότητα)	-	ψηλή (κυριότητα)
4. καταχώριση	-	καταχώρηση	13. ανταπεξέρχομαι	-	αντεπεξέρχομαι
5. πηχιαίος	-	πηχυαίος	14. κοινοτοπία	-	κοινοτυπία
6. πληρείς/πληρεί	-	πληροίς/πληροί	15. μεγέθυνση	-	μεγένθυνση
7. μ' εμένα/μ' εσάς	-	με μένα/με σας	16. αποθανατίζω	-	απαθανατίζω
8. παρεισφρέω	-	παρεισφρύω	17. απαρέκλιτος	-	απαρέγκλιτος
9. υποθάλπτω	-	υποθάλπω	18. ανδριάντας	-	αδριάντας

19. Μερικές ομόρριζες λέξεις της γλώσσας μας διαφέρουν στην ορθογραφία. Σ' αυτές που ακολουθούν να συμπληρώσετε το σωστό γράμμα (ή γράμματα).

αν...δυνοςδύνη
....ροφος	ημι....ροφος, δι....ροφος
αλ....φω	αλ....φή, εξάλ....ψη
αμ....βω	αμ....βή
αναμ....γνώω	μ....ξη, μ....γμα, αμ....γής, μ....γάς
ποικί....ω	ποικι....α, ποικί....ος
λ....πτω	έλλ....πίς, έλλ....ψη, έλλ....μμα, υπόλ....πο

20. Να προσθέσετε στα παρακάτω επιρρήματα τα γράμματα που λείπουν:

μακρ....ά	ολονυχτ....s	τώντ....
πλατ....ά	ολημερ....s	ενδεχομεν...
επομεν...	κοντολογ....s	τροχάδ....v
προηγουμεν....	καταγ....s	βάδ....v
ομολογουμεν....	επικεφαλ....s	αυθημερ....v
εμπρ....s	σταυροπόδ...	επιεικ....s
φέτ....	ειδεμ....	μονορούφ....
αποβραδ....s	αντίκρ....	πέρσ....
καταμεσ....s	παμψηφ...	εξαρχ....s

21. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τους σωστούς τύπους των αριθμητικών προσθέτοντας κάθε φορά το μισός, μισή, μισό.

1. Στον αγώνα κόπηκαν τεσσαρ..... χιλιάδες εισιτήρια.
2. Περίμενα δύομ..... ώρες στη στάση.
3. Η έρευνα διήρκεσε τεσσαρ..... μήνες.
4. Αγόρασα τρ..... (3,5) μέτρα ύφασμα.
5. Θα επιστρέψω σε ενάμισ..... μήνα.
6. Διήνυσα το ενάμισ..... χιλιόμετρο σε τρ..... λεπτά.
7. Εμφανίστηκε με καθυστέρηση δύομ..... ωρών.
8. Πέρασε κιόλας ενάμισ..... χρόνος από τότε που έφυγε ο αδελφός μου.
9. Τεσσαρ..... χιλιάδες θεατές παρακολούθησαν ένα πρόγραμμα τεσσαρ..... ωρών.
10. Ξόδεψα τρ..... (3,5) εκατομμύρια δραχμές για την ανακαίνιση του σπιτιού μου.
11. Πέρασαν τρ..... (3,5) μήνες από τότε που σε είδα για τελευταία φορά.
12. Τον αγώνα παρακολούθησαν δεκατεσσαρ..... χιλιάδες θεατές.
13. Θα βρίσκομαι στο αεροδρόμιο σε τεσσαρ..... λεπτά ακριβώς.

22. Να βάλετε διαλυτικά όπου χρειάζονται.

ναυσιπλοία

διυλιστήριο

άυλος

εξαύλωση

κοροιδεύω

κορόιδο

Μωυσής

μυικός

πρωινός

χαιδεύω

χάιδεψα

μωσαικός

χαρτοποιία

ευφυία

Μαίου

Μάιος

πλάι

πλαινός

Νίκος
Εγγονόπουλος
(1910-1986).
**Σύνθεση με
τη λάμπα,**
1959.
Λάδι σε
μουσαμά
(92 εκ. Χ 73 εκ.).

Δ' Από την ετυμολογία των λέξεων

Η ετυμολογία εξετάζει το *έτυμον*, δηλαδή τα συστατικά μέρη, την αρχική μορφή και την αρχική σημασία κάθε λέξης· ειδικότερα μελετά την προέλευση των λέξεων αλλά και την πιθανή γενετική συγγένειά τους με αντίστοιχους τύπους των γλωσσών κοινής καταγωγής, με απώτερο στόχο να βρεθεί ο αρχικός τύπος (ρίζα, θέμα κτλ.) και η αρχική σημασία κάθε λέξης. Παράλληλα, μελετά και εξετάζει την ένωση δύο ή περισσότερων λέξεων που οδηγεί στο σχηματισμό μιας νέας λέξης, η οποία μορφολογικά και σημασιολογικά συχνά διαφοροποιείται από τις λέξεις που την απαρτίζουν (π.χ. κακός + καιρός > κακοκαιρία).

Με τη μελέτη της ετυμολογίας διακρίνουμε καλύτερα την πηγή των λέξεων, κατανοούμε τις «περιπέτειές» τους και αντιλαμβανόμαστε ευκολότερα τη διαδικασία παραγωγής νέων λέξεων και το σημασιολογικό μεταχρωματισμό παλαιότερων (π.χ. δορυφόρος < δόρυ + φέρω, παιδεύω < παις).

Ο εκφραστικός πλούτος μιας γλώσσας βασίζεται στο πλήθος των λέξεων, στις σημασίες τους και ταυτόχρονα στην ευκολία που έχει η γλώσσα να σχηματίζει εκφραστικά παράγωγα και σύνθετα. Η ελληνική γλώσσα αποδεικνύεται πως έχει αυτές τις αρετές, καθώς συνταιριάζει στον παραγωγικό της πλούτο ακόμη και τις ξένες λέξεις που πολιτογράφησε και σχηματίζει από αυτές άφθονα παράγωγα και σύνθετα (π.χ. φούρνος>φουρνιά, φούρναρης, ξεφουρνίζω).

Η ελληνική γλώσσα έχει άφθονες παραγωγικές καταλήξεις (π.χ. -μα, -μη, -ος, -έας, -της, -άκι, -άριο, -είο, -εύω, -τος, -τήρι κτλ). Οι καταλήξεις αυτές, που χαρακτηρίζονται μάλιστα από το πλήθος των σημασιών τους, επιτρέπουν να εκφράζονται και οι πιο λεπτές ακόμη αποχρώσεις (π.χ. άνθρωπος> ανθρωπ-άκι, ανθρωπ-άκος, ανθρωπ-άριο). Συχνά από την ίδια αρχική λέξη σχηματίζονται με τις ίδιες καταλήξεις διαφορετικά παράγωγα συνώνυμα (π.χ. καλοκαίρι> καλοκαιρινός, καλοκαιριάτικος).

Ιδιαίτερα πλούσια είναι και η σύνθεση, που επιτρέπει να δημιουργούνται νέες λέξεις, πιο παραστατικές (π.χ. λιανοτράγουδο, μοσχομουρίζω κ.ά.) και με διαφορετική συχνά νοηματική απόχρωση σε σχέση με τις σημασίες που είχαν τα δύο συνθετικά χωριστά (π.χ. ανοιχτομάτης, αρχοντοχωριάτης, καλόγερος κ.ά.).

Η μελέτη της αρχικής μορφής και της σημασίας των λέξεων αποδεικνύει ότι η ελληνική γλώσσα, παρά τις αναπόφευκτες μεταβολές που έχει υποστεί στο πέρασμα του χρόνου, αποτελεί σπάνιο παράδειγμα γλώσσας με αδιάσπαστη ιστορική συνέχεια και με τέτοια δομική και λεξιλογική συνοχή, που να επιτρέπει να μιλάμε για μια ενιαία ελληνική γλώσσα από την αρχαιότητα έως σήμερα.

-
- Μ. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνική Γραμματική (της δημοτικής), ΟΕΣΒ, Αθήνα, 1941.
 - Γ. Μπαμπινιώτης, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα, 1998.

1. Στην ακόλουθη άσκηση σας δίνονται στην α' στήλη ομάδες λόγιων σύνθετων λέξεων. Να γράψετε στη β' στήλη την αρχαία λέξη που αποτελεί κοινό συνθετικό κάθε ομάδας λέξεων και στην γ' στήλη τη σημασία της.

(α')	(β')	(γ')
σύνθετες λέξεις	αρχαία λέξη	σημασία
ανθρωποκτονία, αυτοκτονία, εντομοκτόνο
νοσοκομείο, γηροκομείο, δασοκόμος, ανθοκόμος
δημοκρατία, γραφειοκρατία, αριστοκράτης
φυγόπονος, φιλόπονος, γεωπόνος
μικροσκόπιο, αστεροσκοπείο, καιροσκόπος, βολιδοσκοπώ
διχοτόμος, ρυμοτομώ, έντομο, σύντομος
φιλόλογος, φιλονικία, φιλότιμος
εξωφρενικός, φρενοκομείο, ταπεινοφροσύνη, αφροσύνη
ψευδορκία, ψευδάργυρος, ψευδώνυμο
αψιμαχία, χειραψία, απίκορος

2. Οι λέξεις που ακολουθούν είναι σύνθετες. Να βρείτε πρώτα τα συνθετικά τους και στη συνέχεια τη σημασία τους.

1. δοκσισοφος < δόκσις (δοκώ) + σοφός: αυτός που θεωρεί τον εαυτό του σοφό
2. χρησιμοθηρία <
3. δημοσκόπηση <
4. εθνεγερσία <
5. σφυρήλατος <
6. δωροληψία <
7. κληροδοτώ <
8. απόκλιση <
9. επίκληση <
10. εγκληματίζομαι <
11. εγκληματώ <

3. Να βρείτε τις σύνθετες λέξεις των οποίων η σημασία σας δίνεται. Το α' συνθετικό όλων των λέξεων είναι κοινό.

1. παράνομο φάρμακο:
2. αυτός που διαβάζει την εφημερίδα του διπλανού του:
3. παράνομη εισαγωγή ή εξαγωγή εμπορευμάτων:
4. αυτός που επιδίδεται στο εμπόριο απαγορευμένων ειδών:
5. αυτός που κυνηγάει σε απαγορευμένη περιοχή:
6. κόψιμο δένδρων χωρίς την άδεια της δασικής υπηρεσίας:
7. υπεξαίρεση, υποκλοπή:
8. αυτός που επιβιβάζεται κρυφά σε μεταφορικό μέσο χωρίς να πληρώσει εισιτήριο:
9. αυτός που μετακινείται και εγκαθίσταται σε χώρα άλλη από αυτή της καταγωγής του, χωρίς να έχει περάσει από τις νόμιμες διαδικασίες:

4. Βρείτε τις σύνθετες λέξεις των οποίων η σημασία σας δίνεται. (Όλες οι λέξεις έχουν α' συνθετικό τη λέξη «ναυς»).

1. λιμάνι ή όρμος όπου επισκευάζονται πολεμικά πλοία:
2. κατασκευάζω σκάφος:
3. μάχη ανάμεσα σε δύο στόλους:
4. λοστρόμος:
5. ο ανώτατος βαθμός στην ιεραρχία του πολεμικού ναυτικού:
6. επίσημο βιβλίο όπου εγγράφονται τα εμπορικά πλοία:
7. ομάδα εμπορικών πλοίων που πλέουν μαζί:
8. έρευνα που γίνεται σε εμπορικό πλοίο σε καιρό πολέμου:
9. βύθιση ή προσάραξη και συντριβή ενός πλοίου:
10. πλοίο που είναι επικεφαλής του πολεμικού στόλου:

5. Να γράψεις σύνθετες λέξεις, ομόρριζες με τα ρήματα που σου δίνονται, που να έχουν τις παρακάτω σημασίες:

α) ορθώνω

1. ανέγερση, αποκατάσταση, βελτίωση:
2. αποκατάσταση στην προηγούμενη θέση:
3. διόρθωση λάθους, αποζημίωση:
4. εξαιρετική επιτυχία, ανδραγάθημα:

β) δίνω

1. κείμενο που δεν έχει δημοσιευτεί:
2. ανυποχώρητος:
3. επιστολή που δεν έχει επιδοθεί στον παραλήπτη της:
4. αυτός που συνεργάστηκε με τον κατακτητή:
5. η ενέργεια αυτού που δωροδοκείται:

γ) βάλλω

1. αυτός που δεν μπορεί να βληθεί από εχθρικά πυρά:
2. η συμμετοχή στην επίτευξη ενός κοινού σκοπού:
3. κάποιος στον οποίο δεν μπορεί να προσάψει κανένας την κατηγορία της παρανομίας ή της μεροληψίας:
4. για ζωντανό οργανισμό που είναι ανθεκτικός στις ασθένειες:

6. Με πρώτο συνθετικό πρόθεση και δεύτερο συνθετικό τη ρίζα του ρήματος ορώ να σχηματίσετε σύνθετα ουσιαστικά που να έχουν τις εξής σημασίες:

1. άμεσος τρόπος γνώσης χωρίς την παρέμβαση του λογικού
2. η ικανότητα που έχει ένας άνθρωπος, με βάση κάποια δεδομένα, να διαβλέπει πιθανές εξελίξεις
3. σχέδιο που αναπαριστά σε οριζόντια τομή ένα οικοδόμημα, ένα μηχάνημα, μια κατασκευή
4. σκέψη ενοχοποιητική για κάποιον, η οποία στηρίζεται σε ενδείξεις και όχι σε αποδείξεις
5. η θεώρηση των πραγμάτων σε ένα χρονικό βάθος, η μελλοντική δυνατότητα, η προσδοκία

7. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις με πρώτο ή δεύτερο συνθετικό τη λέξη τάξη που να σημαίνουν:

1. διαίρεση, κατάταξη κατά κατηγορίες
2. τοποθέτηση στην αρχή ή μπροστά από άλλο
3. τοποθέτηση μέσα σε συγκροτημένο σύνολο
4. οριστική απομάκρυνση από το στρατό αξιωματικού ο οποίος έχει υποπέσει σε βαρύ παράπτωμα
5. διοικητική πράξη, συνταγματικά κατοχυρωμένη, με την οποία το κράτος παίρνει προσωρινά ορισμένα ιδιωτικά αγαθά και τα χρησιμοποιεί με σκοπό την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών

8. Να σχηματίσεις σύνθετα ουσιαστικά με δεύτερο συνθετικό παράγωγα του ρήματος λαμβάνω και πρώτο συνθετικό: α) μία πρόθεση και β) ένα ουσιαστικό. Τα σύνθετα με πρόθεση να τα συνδυάσετε με ένα επίθετο ή με άλλο ουσιαστικό σε γενική πτώση και να σχηματίσετε ονοματικά σύνολα.

π.χ. α) ανάληψη - ανάληψη χρημάτων
β) εργολήπτης

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. Να βρείτε λέξεις σύνθετες με α' συνθετικό το αρχαίο ρήμα αλέξω (=εμποδίζω, φυλάγω) και να τις εντάξετε μέσα σε φράσεις.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

10. Να βρεις σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό τα ρήματα λείπω, φέρω, λέ(γ)ω, οι οποίες να έχουν τη σημασία που σας δίνεται.

α) λείπω

1. έλλειψη ανδρών:
2. ξαφνική και προσωρινή απώλεια των αισθήσεων:
3. έλλειψη ή απώλεια θάρρους σε δύσκολες στιγμές:
4. αυθαίρετη και χωρίς άδεια εγκατάλειψη των τάξεων του στρατού:

β) φέρω

1. αυτός που παρέχει, που δημιουργεί ελπίδες:
2. αξιόπιστος:
3. αυτός που μπορεί να αποδώσει φόρους:
4. αυτός που δεν έχει ή δεν προβάλλει δική του άποψη, αλλά μεταφέρει άκριτα τις απόψεις των άλλων:

γ) λέ(γ)ω

1. η επίμονη αναζήτηση και χρήση σπάνιων λέξεων:
2. λεκτικό παιχνίδι:
3. η έκθεση πεπραγμένων, η απόδοση λογαριασμών για πράξεις και ενέργειες:
4. ο προληπτικός έλεγχος σε προϊόντα του γραπτού κυρίως λόγου αλλά και σε θεάματα κτλ.:

11. Να αλλάξετε το πρώτο συνθετικό των παρακάτω λέξεων και να γράψετε ποια είναι η σημασία των νέων σύνθετων λέξεων.

1. καταγραφί
2. ιδιοτέλεια
3. ύποπτος
4. μετριοπαθής
5. αλλόδοξος
6. πλεονεξία

12. Να βρείτε τη σημασία των παρακάτω λέξεων και τα συνθετικά τους μέρη. Στη συνέχεια να σχηματίσετε φράσεις με μερικές από αυτές.

1. απόρροια
2. αποκύημα
3. άτρωτος
4. ευπαθής
5. ανεξίτηλος
6. δειγματοληψία
7. ανεπίληπτος
8. σύγκλιση
9. πρόσκληση
10. εξιτήριο

13. Να συνθέσετε κάθε λέξη της ομάδας Α' με όσο περισσότερες λέξεις της ομάδας Β' μπορείτε και να σχηματίσετε σύνθετες και παρασύνθετες λέξεις.

Α'	Β'
αυτός	ορώ
εν	τέλος (=σκοπός)
δήμος	δόξα
επί	κρατώ
συν	έργον

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

16. Να αποδώσεις με μια σύνθετη λέξη τις ακόλουθες φράσεις:

1. ο επικεφαλής των μουσικών:
2. δυσκολία στην πέψη:
3. ζώα ή φυτά που ζουν και στην ξηρά και στο νερό:
4. ανώδυνος θάνατος:
5. αυτός που έχει το ίδιο κέντρο:
6. εξοικειώνω ένα ζώο ή ένα φυτό σε ξένο κλίμα:
7. εκείνος που δεν μπορεί να ξεβάψει, να σβήσει:
8. δικαστής που κρίνει, χωρίς να παίρνει το μέρος κανενός:
9. εκείνος που έχει την ίδια μπάρα:
10. παράνομη αλιεία:
11. ιδιότητα του οργανισμού να μην προσβάλλεται από ορισμένες αρρώστιες:
12. άγαλμα ή στήλη ή αγγείο σε αρχαίο τάφο:
13. εκείνος που διαρκεί μια μέρα, λίγο:
14. ύπαρξη δύο διαφορετικών απόψεων:
15. εκείνος που ασκεί την ίδια τέχνη:

17. Να γράψετε σύνθετες λέξεις με α' συνθετικό την αντωνυμία αυτός. Να χρησιμοποιήσετε όσο περισσότερες από αυτές μπορείτε σε ένα σύντομο κείμενο, για να περιγράψετε/ χαρακτηρίσετε έναν άνθρωπο που εκτιμάτε ιδιαίτερα.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

18. α) Να βρείτε τα συνθετικά των ακόλουθων σύνθετων λέξεων και τη σημασία που έχουν αυτά τα συνθετικά. β) Να σχηματίσετε και άλλες σύνθετες λέξεις που το β' συνθετικό τους να είναι ομόρριζο με το β' συνθετικό των παρακάτω λέξεων:

1. νοσταλγία
2. αφίκορος
3. αιμοβόρος
4. υδρογόνο
5. ιστοριοδίφης
6. πλειοδοσία
7. δειγματοληψία
8. οικονομία
9. βολιδοσκοπώ
10. εξωφρενικός
11. ματαιοπονία
12. καινοτόμος
13. άπορος
14. νοσοκομείο
15. υποψία
16. λιποθυμώ
17. θεσιθήρας
18. πλησίσιος
19. ιδιομορφία
20. παλινδρόμηση

19. Να βρείτε σύνθετες λέξεις με α' συνθετικό τις αντωνυμίες: άλλος, έτερος και αλλήλους. Να επιλέξετε κάποιες από τις σύνθετες λέξεις, για να τις εντάξετε σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

20. Να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα με α' συνθετικό μία πρόθεση και β' συνθετικό το ρήμα φέρω. Να χρησιμοποιήσετε τα σύνθετα ρήματα σε φράσεις, έτσι ώστε να φανεί η ιδιαίτερη σημασία του καθενός.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

21. Να γράψετε παράγωγα (απλά ή σύνθετα) των λέξεων που σας δίνονται. Χρησιμοποιώντας μερικά από τα παράγωγα αυτά να γράψετε ένα κείμενο που θα θίγει τα προβλήματα των σύγχρονων μεγαλουπόλεων.

αποξενώνω	μολύνω
αποκόπτω	ρουπαίνω
εντείνω	δυσχερής
γνωρίζω	καχύποπτος
συμβιώνω	δύσπιστος
ενοχλώ	ειλικρινής
δένω	έμπιστος
προσποιούμαι	άγχος

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

22. Να γράψεις επίθετα ομόρριζα με τις ακόλουθες λέξεις, που να έχουν πρώτο συνθετικό το στερητικό α- (αν-). Να σχηματίσεις με αυτά φράσεις.

1. π.χ.	κλωνισμός	ακλόνητος	
2.	έλεγχος		
3.	αποσπώμαι		
4.	αισθάνομαι		
5.	αλγώ		
6.	φθείρω		
7.	πείθω		
8.	ακολουθώ		
9.	συστέλλω		
10.	ελεώ		

23. Σου δίνεται ένα μικρό κείμενο που αναφέρεται στο ρόλο του υγιούς τύπου. Να συμπληρώσεις τα κενά με παράγωγα ουσιαστικά από τις λέξεις που υπάρχουν στο πλαίσιο.

Ο υγιής τύπος διαπαιδαγωγεί με την του καλού· προλαβαίνει και αποκαλύπτει,, καθηκόντων· κρίνει και ελέγχει τις των δημόσιων ανδρών, συντελεί στην του δημοκρατικού πολιτεύματος με το να προβάλλει και να υποστηρίζει τα των πολιτών.

κατοχυρώνω, υπερβαίνω, προβάλλω, αιτούμαι
 παραλείπω, πράττω, σφάλω

24. Να συμπληρώσεις τα κενά που υπάρχουν στο παρακάτω κείμενο με ουσιαστικά ή επίθετα παράγωγα των λέξεων που δίνονται στις παρενθέσεις.

Το (κρίση) και επίμαχο θέμα είναι βεβαίως η κλωνοποίηση του ανθρώπου. Θα αρχίσω με την (παραθέτω) ισχυρισμών που εύκολα καταρρίπτονται. Θα αναφέρω (εφαρμόζω) που ασφαλώς δεν είναι (δύναμαι) να γίνουν (αποδέχομαι) ποτέ και πρέπει εγκαίρως να θεσπιστούν μέτρα που να τις αποκλείουν. Θα τελειώσω με (εφαρμόζω) της κλωνοποίησης (ευεργέτης) για τον άνθρωπο. Οι γενικόλογες (διακηρύσσω) κατά του κλωνισμού του ανθρώπου... είναι τουλάχιστον επιπόλαιες...

25. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με παράγωγα ή ομόρριζα (απλά ή σύνθετα) των λέξεων που είναι στην παρένθεση.

1. Με την αρετή ο άνθρωπος προσπαθεί να σπάσει τα (δένω) των (έχω) και των (πάσχω) του.
2. Είναι (διαχέω) η αντίληψη ότι (εκλύω) των ηθών σαν τη σημερινή δύσκολα θα μπορούσαμε να συναντήσουμε σε άλλη περίοδο της ιστορίας.
3. Η κοινή μας ευθύνη είναι να διατηρήσουμε τον κοινό μας πολιτισμό (μολύνω) από πολιτικές (ρέω).
4. Η δημοκρατία είναι η (πείθω) μέχρι σήμερα (απαντώ) στο (προβάλλω) του περιορισμού της ελευθερίας από την εξουσία.
5. Για να γίνει ο (θεώμαι) ή ο (ακροώμαι) (ενεργώ) (δέχομαι) του (μηνύω) της τέχνης, είναι απαραίτητη η (παιδεύω), η (σύστημα) (εξοικειώνομαι) με τα (δημιουργώ) της.

26. α) Ποια καλλιτεχνικά κινήματα ξέρετε με την κατάληξη -ισμός και ποιο είναι το περιεχόμενο του καθενός;

.....
.....
.....

β) Ποιες κοινωνικοοικονομικές και φιλοσοφικές θεωρίες ξέρετε με την κατάληξη -ισμός και ποιο είναι το περιεχόμενο της καθεμιάς;

.....
.....
.....

γ) Ποιες θρησκευτικές διδασκαλίες ξέρετε με την κατάληξη -ισμός;

.....
.....
.....

27. Από το κάθε ρήμα που σας δίνεται να γράψετε ένα παράγωγο ουσιαστικό και ένα επίθετο.

1. επιβάλλω >
2. σκέφτομαι >
3. στρώνω >
4. προσφέρω >
5. σημαίνω >
6. προάγω >
7. διατηρώ >
8. πιέζω >
9. ανατρέπω >
10. προσποιούμαι >

28. Δίπλα στις λέξεις της στήλης Α' να γράψεις σύνθετες συνώνυμες λέξεις που να είναι ομόρριζες με την αντίστοιχη λέξη του πλαισίου.

Α'

- π.χ. συκοφαντία διαβολή
1. καινοτόμος
 2. αμείωτος
 3. λειψός
 4. ανυποχώρητος
 5. απομάκρυνση
 6. μοναδικός
 7. άφογος
 8. αβάσταχτος
 9. ξετσιπίωτος
 10. αβέβαιος

βάλλω
ρωγμή
πέφτω
λείπω
δίδω
πέμπω
επαναλαμβάνω
μέφομαι
υποφέρω
τρέπω
σφάλλω

29. Να γράψετε επίθετα ομόρριζα με τα παρακάτω ουσιαστικά:

1. έμφαση
2. βίος
3. κατάλυση
4. κριτής
5. απάτη
6. άστρο

30. Σας δίνονται τα ρήματα. Να γράψετε ουσιαστικά και επίθετα απλά ή σύνθετα που παράγονται από αυτά.

ρήματα	ουσιαστικά	επίθετα
αναλώνω
τρέφω
καλλιεργώ
φαίνομαι
εκλέγω
δένω
αποβάλλω
ανατρέπω
κινώ
θέτω
εμμένω
καταλαμβάνω
δίνω

31. Μια ομάδα μαθητών του σχολείου σου στην οποία συμμετέχεις έχει επισκεφτεί με ένα πρόγραμμα κινητικότητας μια χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε μια συζήτηση ένας ξένος μαθητής, που μαθαίνει στη χώρα του αρχαία ελληνικά, εκφράζει την άποψη ότι η νεοελληνική γλώσσα έχει δεχτεί πολλές επιδράσεις από γειτονικούς λαούς (π.χ. από τους Τούρκους, τους Σλάβους κ.ά.), με αποτέλεσμα να έχει σήμερα πολύ μικρή σχέση με την αρχαία ελληνική. Εσύ, χωρίς να αρνείσαι τις επιδράσεις, που είναι άλλωστε εντελώς φυσικές για όλες τις ανοιχτές κοινωνίες, θέλεις να αποδείξεις ότι η νεοελληνική γλώσσα είναι εξέλιξη της αρχαίας ελληνικής και ο πλούτος της προέρχεται κυρίως από αυτή. Χρησιμοποίησε, λοιπόν, τις γνώσεις σου από τα αρχαία ελληνικά που έμαθες στο σχολείο, για να αποδείξεις στον ξένο φίλο σου ότι κάνει λάθος.

Σου δίνεται ενδεικτικά ένα μικρό κείμενο από εφημερίδα. Πάρε μία μία τις λέξεις και δείξε του ποιες από αυτές κατάγονται από την αρχαία ελληνική. Μπορείς, φυσικά, να χρησιμοποιήσεις και όποιο άλλο κείμενο θέλεις.

Οδός Γούναρη

Τετάρτη 17 Νοεμβρίου, ώρα 10.30 το πρωί

Το απόλυτο παράλογο στίνεται κάθε πρωί σε μορφή κάδου απορριμμάτων στην οδό Γούναρη, ακριβώς μπροστά σε διάβαση πεζών και σε φανάρι που υπάρχει εκεί, προκειμένου να εξοικονομηθεί χώρος στάθμευσης για ένα συνεργείο αυτοκινήτων της γειτονιάς! Τι να πει κανείς για το θράσος αυτών που στίνουν κάθε ημέρα τον κάδο στο κεντρικότερο σημείο του Πειραιά αδιαφορώντας για την κυκλοφορία και τι να προσθέσει για την ανοχή των αρχών, που απλώς κοιτάζουν αυτό τον παραλογισμό χωρίς να κάνουν τίποτε...

32. Να υπογραμμίσετε τις λέξεις που ανήκουν στην ίδια γλωσσική οικογένεια με τις λέξεις του πλαισίου.

λαμβάνω	κατάληψη, λάμπη, λαβή, ακατάληπτος, κατάλοιπο
λείπω	υπόλοιπος, αδιάλειπτος, πρόσληψη, ελλιπής
όραση	όραμα, κάτοψη, αόρατος, κάτοπτρο, ορατόριο
διαβαίνω	βάση, βάθρο, βατήρας, βήμα, άβουλος
βάλλω	συμβολή, αδιάβλητος, επιβουλή, βλήμα
παράγω	άγημα, άξονας, άξιος, αγωγή, άγιος
κλίνω	κλίση, κλίμα, κλίση, κλειστός, επικλινής

33. Να γράψετε μία επιστολή (περίπου 300 λέξεις) στο διευθυντή μιας εφημερίδας για τα προβλήματα που δημιουργεί η συμπεριφορά ορισμένων οδηγών, κυρίως στις πόλεις (αδιαφορία για τους πεζούς, παράνομη στάθμευση, ηχορύπανση κτλ.). Στην επιστολή σας να χρησιμοποιήσετε, όσο είναι δυνατό, και λέξεις που ανήκουν στην ίδια γλωσσική οικογένεια με τα ρήματα: βάλλω, βαίνω, στέκομαι, φέρω.

34. Να συμπληρώσετε τα κενά με λέξεις, απλές ή σύνθετες, που να ανήκουν στη γλωσσική οικογένεια του ρήματος λέγω.

1. είναι η επίμονη αναζήτηση και χρήση σπάνιων και εξεζητημένων λέξεων.
2. Είναι μεγάλο πλεονέκτημα να μπορεί κανείς να και να εκφράζει την άποψή του χωρίς αοριστολογίες και περιστροφές.
3. Στην επόμενη γενική συνέλευση θα γίνει η του απερχόμενου διοικητικού συμβουλίου.
4. Οι περισσότεροι πολιτικοί κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου υπόσχονται πολλά που δεν είναι σε θέση να πραγματοποιήσουν.
5. Συνήθως τα δικτατορικά καθεστάτα επιβάλλουν αυστηρή στον τύπο αλλά και σε θεάματα και ακροάματα.
6. Μου έδωσε τη διαβεβαίωση ότι δε θα αναμειχθεί άλλη φορά στις υποθέσεις μας χωρίς την έγκρισή μας.
7. Ο της εταιρείας είναι μια κουκουβάγια.
8. Είναι απέναντι στο Διοικητικό Συμβούλιο για την ανάρμοστη συμπεριφορά του.

35. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω φράσεων με τα κατάλληλα ομόρριζα της αρχαίας ελληνικής λέξης αιρούμαι:

1. Είμαι σίγουρος πως το έκανε αυτό με αγαθή
2. Κατηγόρησαν τον ταμία της επιχείρησης για ιδιαιτέρως μεγάλου ποσού αυτό το ταμείο.
3. Ο κατηγορούμενος συγκέντρωσε όλα τα απαραίτητα στοιχεία και έκανε αίτηση στον Άρειο Πάγο για της καταδικαστικής απόφασης.
4. Αποτελεί δικαίωμά μου να μιλώ ελεύθερα.
5. Στα υπηρεσιακά συμβούλια συμμετέχουν δύο εκπρόσωποι των εργαζομένων.
6. Η κατάσταση ήταν περίπλοκη.
7. Τον διέγραψαν από το κόμμα, γιατί εξέφρασε απόψεις.

36. Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω φράσεις με λέξεις που ανήκουν στην οικογένεια της λέξης πυρ.

1. Όλα τα δημόσια κτίρια θα έπρεπε να είναι εφοδιασμένα με ηλεκτρονικά συστήματα και, για να προστατεύονται από τον κίνδυνο πυρκαγιάς.
2. Γράφει άρθρα στην εφημερίδα του κατά της γραφειοκρατίας, του νεποτισμού και της αναξιοκρατίας.
3. Τα υλικά από τα οποία κατασκευάστηκαν οι μηχανές είναι, για να αντέχουν σε πολύ υψηλές θερμοκρασίες.
4. λέγεται η τελετή κατά την οποία κάποιος περπατά με γυμνά πόδια επάνω σε αναμμένα κάρβουνα.
5. Η είναι η μέθοδος διακόσμησης στερεών επιφανειών, κυρίως ξύλινων, με πυρακτωμένη μεταλλική ακίδα.
6. Η φωτιά στη διπλανή πολυκατοικία προκλήθηκε από την ενός μικρού μαθητή, που συνήθιζε να παίζει με τα σπίρτα.
7. Επειδή ανάμεσα στα μέλη της επιτροπής ξέσπασε έντονη διαμάχη, ο πρόεδρος αναγκάστηκε να αναλάβει ρόλο.
8. Κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου συνήθως όλα τα κόμματα χρησιμοποιούν φραστικά, για να εντυπωσιάσουν και να κερδίσουν την εύνοια του λαού.
9. Ένας των Σωμάτων Ασφαλείας εξουδετέρωσε ευτυχώς τον εκρηκτικό μηχανισμό, πριν εκραγεί σε κεντρικό σημείο της πόλης.
10. Έχει ωραία μαλλιά.
11. Οι αγωνιστές του 1821 χρησιμοποιούσαν τα, για να καίνε τα τουρκικά πλοία.
12. Το λιμάνι φωτιζόταν από τους, που είχαν τοποθετήσει οι δημοτικές αρχές σε όλες τις επάλξεις των τειχών, για να δώσουν εορταστικό ύφος στην πόλη τη βραδιά της Ανάστασης.
13. Ο ήλιος την άσφαλτο το καλοκαίρι.

37. Να βρείτε λέξεις που να ανήκουν στην ίδια γλωσσική οικογένεια με τις παρακάτω:

1. ρωγμή
2. δώρο
3. αγωγός
4. βάθρο
5. θέση
6. απρόσβλητος
7. όλεθρος
8. ειδήμονας
9. τέμνω
10. αίρεση

38. Από τις υπογραμμισμένες λέξεις του παρακάτω κειμένου να βρεις ομόρριζα επίθετα, σύνθετα με το στερητικό α- (αν-).

π.χ. διαμόρφωση > α-διαμόρφωτος

[...] Άς μου επιτραπεί τώρα να επιμείνω στο ρόλο που παίζει η αρχιτεκτονική όχι στη διαμόρφωση ενός χώρου μόνο, αλλά στην όλη αισθητική αγωγή του κοινού. Ο αρχιτέκτονας που, όταν χτίζει ένα σπίτι, έχει στο νου του πώς να κάμει τον ιδιοκτήτη να κερδίσει περισσότερα και πώς κι ο ίδιος περισσότερα να κερδίσει, είναι κακός αρχιτέκτονας, επαγγελματίας και τίποτε άλλο. Γιατί λησμονεί πως το σπίτι δεν αποτελείται μόνο από ωφέλιμους χώρους, δεν είναι ένα σύνολο διαρρυθμισμένο εσωτερικά κατά τρόπον ώστε να ευχεραίνει τη ζωή των ενοίκων του, αλλά έχει και μια πρόσοψη, μια εξωτερική προβολή, που απευθύνεται πολύ λιγότερο προς τους ενοίκους του και πολύ περισσότερο προς όλους. Έτσι ο αρχιτέκτονας γίνεται και παιδαγωγός, γίνεται και δάσκαλος της κοινής καλαισθησίας. Δημιουργεί μια καινούρια ώραση. Κατασκευάζει το πρόσωπο της πολιτείας.

I.M. Παναγιωτόπουλος

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

39. Να βρεις την ετυμολογία των υπογραμμισμένων λέξεων:

Μίζερες και οι σχέσεις με τους άλλους λαούς. Με την καχυποψία του φουκαρά, βλέπαμε κάθε κίνησή τους σαν συνωμοσία εναντίον μας. Η πίστη στην παντοδυναμία του «ξένου δάκτυλου» (το εθνικό πλέγμα παράνοιας) μας αφαιρούσε κάθε ευθύνη για τις πράξεις μας – κι έτσι διευκόλυνε τελικά τις όποιες ξένες επεμβάσεις. Έλλειψη εθνικής αυτοπεποίθησης. Υφέσεις κατωτερότητας και εξάρσεις πατριδοκαπηλίας. Υστερίες δυσπιστίας και εκρήξεις δουλικότητας και μιμπτισμού.

N. Δήμου

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

40. Να δημιουργήσεις οικογένειες λέξεων από τις υπογραμμισμένες λέξεις του κειμένου.

Γλώσσα δεν είναι, καθώς φαντάζονται κάποιοι, αράδιασμα από λέξεις, τύπους και κανόνες, όπως αναγράφονται σε λεξικά και γραμματικές... παρά η έκφραση του εσωτερικού μας κόσμου, κύμα ζωής, άνοιγμα και επαφή ψυχών, ανταλλαγή αισθημάτων και σκέψεων μέσα σε συνομιλία, ερώτηση και απόκριση, άρνηση και κατάφαση, προσταγή, απαγόρευση και παράκληση, μικροεπεισόδια, πεζότητες και ταπεινότητες της καθημερινής ζωής και έξαρση και κατάνυξη, τραγούδι και κλάμα, χαρά και καπμός, τρικυμία και γαλήνη, αγάπη και πάθος, αγωνία και κατάρα, επιστήμη και ζωή, σκέψη, ενατένιση της μοίρας και φιλοσοφία – όλα αυτά είναι γλώσσα ατομική και εθνική. Γλώσσα είναι ολόκληρος ο λαός, λέει ένα φλαμανδικό ρητό.

Μανόλης Τριανταφυλλίδης

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

41. Να γράψετε από ένα ουσιαστικό με την ίδια ρίζα:

1. ανέχομαι
2. συνωθούμαι
3. ελλιπής
4. δράττομαι
5. κωλύομαι

42. Να βρείτε την ετυμολογία των λέξεων και να τις χρησιμοποιήσετε σε προτάσεις:

1. ρηξικέλευθος
2. καιροσκόπος
3. δεισιδαιμονία
4. μνησικάκος
5. οίηση
6. καρατομώ
7. ίσαλος
8. ενδοστροφήια
9. εγγειοβελτιωτικός
10. μεμψίμοιρος
11. αναφανδόν

43. Από τις λέξεις που σας δίνονται να σχηματίσετε ομόρριζα ουσιαστικά ή επίθετα. Ύστερα να γράψετε δύο παραγράφους, μία για να χαρακτηρίσετε έναν καθηγητή που συμπαθείτε ιδιαίτερα και άλλη μία για κάποιον που δε συμπαθείτε πολύ. Στα κείμενά σας προσπαθήστε να χρησιμοποιήσετε όσο περισσότερες λέξεις μπορείτε από αυτές που σας δίνονται και από αυτές που σχηματίσατε.

κατανοώ	εντείνω	γνώμη
λέγω	γλώσσα	πνεύμα
εργάτης	ευθύνη	είρωνας
πονώ	είδηση	επικρίνω
δάκνω (=δαγκώνω)	μέθοδος	ανέχομαι
προσβάλλω	πατέρας	απωθώ
-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

44. Να βρεις ποιες από τις λέξεις που δίνονται στη δεξιά στήλη είναι ομόρριζες με τις υπογραμμισμένες λέξεις των φράσεων.

1. Με τις εκτεταμένες και αλόγιστες επεμβάσεις του ανθρώπου στη φύση παραμορφώθηκε το φυσικό τοπίο.
2. Η τεχνολογία, που προκάλεσε τις πληγές στο περιβάλλον, η ίδια θα τις θεραπεύσει κιόλας.
3. Πόσοι άνθρωποι είναι πρόθυμοι να εγκαταλείψουν τις σύγχρονες ανέσεις;
4. Με κανένα τρόπο δε δέχονται οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι και ποιητές ότι η επέμβαση του Θεού αίρει την ανθρώπινη ευθύνη.
5. Η πορεία του ανθρώπινου πολιτισμού υπήρξε μια κίνηση από την άγνοια στη γνώση, από την ανευθυνότητα στην ευθύνη, από τη δουλεία στην ελευθερία.

α. βάθρο
β. βήμα
γ. βαλτός
α. κλίμα
β. έγκλημα
γ. κλίση
α. υπόλοιπος
β. ακατάληπτος
γ. ελλιπίς
α. άρση
β. αιρετός
γ. άρδην
α. νιώθω
β. νοιάζομαι
γ. ευνοϊκός

45. Να αντιστοιχίσετε κάθε λέξη της πρώτης στήλης με την ομόρριζή της στη δεύτερη στήλη.

1. θύμα	α. δράττομαι	
2. κλίση	β. ακατάληπτος	
3. κλίση	γ. κλίνω	
4. λήψη	δ. θυσία	
5. συμβολή	ε. έχω	
6. όραμα	στ. κάτοπτρο	
7. σπουδαίος	ζ. καλώ	
8. θρέμμα	η. απρόσβλητος	
9. δραχμή	θ. σπεύδω	
10. σχέση	ι. τρέφω	

46. Για κάθε λέξη που σας δίνεται υπάρχει μία ετυμολογικά συγγενής της στο κείμενο. Να βρείτε αυτές τις λέξεις του κειμένου.

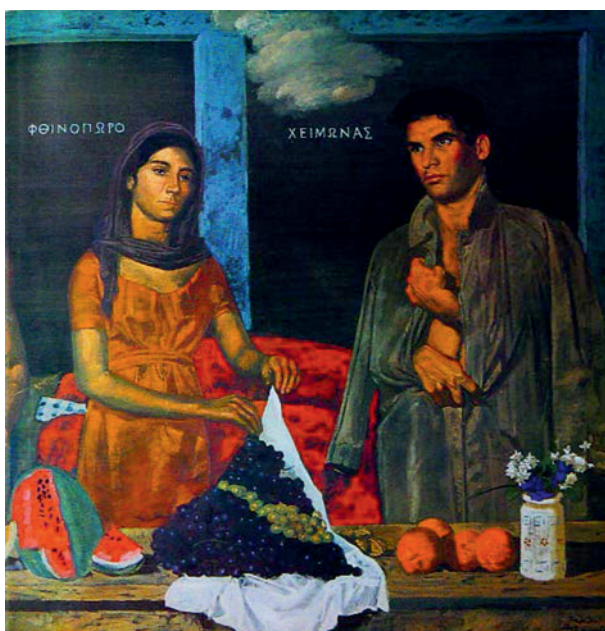
Η εικόνα των άλλων λαών στα σχολικά βιβλία συμβάλλει πριν απ' όλα στην πολιτική διαπαιδαγώγηση των μαθητών/τριών. Η αρνητική εικόνα οποιουδήποτε άλλου λαού αναγκαστικά ταυτίζει τις επιμέρους ομάδες εξουσίας ή τις κυβερνήσεις με το λαό ολόκληρο. Έτσι, τα έθνη εμφανίζονται σαν απόλυτα συνεκτικές ομάδες, χωρίς εσωτερικές διακρίσεις και διαφορές, χωρίς συγκρουόμενα συμφέροντα, με χαρακτηριστικά (καλά ή κακά) στατικά και αναλλοίωτα στο χρόνο, σαν από τη φύση δοσμένα. Αυτό οδηγεί τους μαθητές/τριες να αντιλαμβάνονται την αυταρχική διακυβέρνηση, τις αυτοκρατορίες ή την αποικιοκρατία, τον επεκτατισμό και τους πολέμους σαν «φυσικά» χαρακτηριστικά κάποιων «κακών» εθνών και όχι ως κοινωνικά φαινόμενα, που εξηγούνται με την ιστορική περίοδο, το είδος διακυβέρνησης, την οργάνωση των κοινωνιών, τα καθεστώτα, τις πολιτικές ηγεσίες.

Άννα Φραγκουδάκη

1. αμφορέας		4. διαβλητός		7. δώρο	
2. απών		5. άξονας		8. κρίμα	
3. ακατάληπτος		6. καχεξία		9. σταθμός	

Γιάννης
Τσαρούχης
(1910-1989).
**Άνοιξη -
Θέρος,**
αριστερό τμήμα από
τις **Τέσσερις εποχές,**
1969.
Λάδι σε λινό
(160 εκ. Χ 300 εκ.).

Γιάννης
Τσαρούχης
(1910-1989)
**Φθινόπωρο -
Χειμώνας,**
δεξιό τμήμα από
τις **Τέσσερις εποχές,**
1969.
Λάδι σε λινό
(160 εκ. Χ 300 εκ.)

Ε΄ Λέξεις από ξένες γλώσσες στην ελληνική

Η γλώσσα μας μέσα στα τέσσερις περίπου χιλιάδες χρόνια της ιστορικής της πορείας δέχτηκε πολλές ξένες λέξεις από τους άλλους λαούς, γειτονικούς ή μη, με τους οποίους οι Έλληνες ήρθαν, και έρχονται, σε επικοινωνία δίνοντας και παίρνοντας υλικά και πνευματικά προϊόντα (εμπόριο, τέχνες, γράμματα, επιστήμη, φιλοσοφία, θρησκεία κτλ.). Έτσι στη γλώσσα μας υπάρχουν:

Α. Λέξεις ξενικής προέλευσης που έχουν γίνει, όμως, τόσο ελληνικές όσο και οι καθαυτό ελληνικές. Τις λέξεις αυτές άρχισε να τις δέχεται η ελληνική γλώσσα από τους προχριστιανικούς ακόμη χρόνους και συνέχισε να τις δέχεται και αργότερα. Έχουν προέλευση ανατολική (φοινικική, περσική, αιγυπτιακή, εβραϊκή, αραβική, τούρκικη), λατινική, βαλκανική, ευρωπαϊκή (ιταλική, γαλλική, αγγλική κτλ.) π.χ. παράδεισος (περσ.), άλφα, βήτα κτλ. (φοιν.), πυραμίδα (αιγυπτ.), Μαρία (εβρ.), άλγεβρα (αραβ.), λουκούμι (τουρκ.), κάστρο (λατιν.), ρούχο (σλαβ.), πανταλόνι (ιταλ.), ζακέτα (γαλλ.), ρεκόρ (αγγλ.).

Οι λέξεις αυτές έχουν γίνει λαϊκές, αφού χρόνια τώρα χρησιμοποιούνται από τον ελληνικό λαό, έχουν προσαρμοστεί και πειθαρχούν στους νόμους της ελληνικής γλώσσας, στους νόμους δηλαδή της μορφολογίας της, του παραγωγικού της κτλ.

Β. Απροσάρμοστες ξένες λέξεις που εισέβαλαν στη γλώσσα μας μέσα από πολλές διόδους. Αυτές δεν πειθαρχήσαν στους κανόνες της γλώσσας μας· γι' αυτό και φέρουν έντονα, συχνά, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της γλώσσας από την οποία προέρχονται, με αποτέλεσμα: να μην προσαρμόζονται, από τη μια μεριά, στο κλιτικό μας σύστημα, και να μην αφήνουν, από την άλλη, απογόνους, αφού δεν τις εμπιστεύονται οι άλλες λέξεις και δεν τις αγγίζει το παραγωγικό σύστημα της γλώσσας. Τέτοιες λέξεις π.χ. είναι οι: τρακτέρ, τουρ, κάμπιγκ, γκολφ κτλ.

1. Αρκετές ξένες λέξεις χρησιμοποιούνται στη γλώσσα μας, ενώ υπάρχουν αντίστοιχες ελληνικές. Να αντικαταστήσετε τις ξένες λέξεις που υπογραμμίζονται με ελληνικές λέξεις ή φράσεις.

1. Τελευταία μάς σνομπάρεις πολύ, ενώ το ξέρεις πως εμείς σ' αγαπούμε.
2. Οι γόνιμοι αριστοκρατικών οικογενειών έπρεπε να γνωρίζουν το σαβουάρ βιβρ.
3. Ο κόσμος βρούσε ότι το παιχνίδι ήταν σικέ.
4. Ένα γνωστό διαφημιστικό σλόγκαν είναι το «βάλε τον τίγρη στη μηχανή σου».
5. Το μαγαζάκι πουλούσε σουβενίρ για τουρίστες.
6. Τελικά ποιο είναι το ρεζουμέ απ' όλη αυτή τη συζήτηση;
7. Εξαπέλυσε πογκρόμ κατά των αντιπάλων του.
8. Δε συμφωνούμε ποτέ, γιατί οι αντιλήψεις του είναι ντεμοντέ.
9. Η ηθοποιός Μ.Β. έπαιξε σε πολλά έργα μελό στη δεκαετία του 1960.
10. Το επάγγελμα του διπλωμάτη έχει υψηλό προεστίξ.

2. Στις φράσεις που ακολουθούν να αντικαταστήσετε τις ξένες λέξεις με ελληνικές λέξεις ή φράσεις:

1. Μην τον παρεξηγείς· είναι το στιλ του τέτοιο.
2. Θα πάω το αυτοκίνητο για σέρβις.
3. Το ξενοδοχείο ήταν μικρό, αλλά είχε καλό σέρβις.
4. Όλη η οικογένεια παρακολουθούσε με προσοχή το σόου.
5. Ο προπονητής ζήτησε τάμ άουτ, για να δώσει οδηγίες στους παίκτες του.
6. Ο καμεραμάν αποτύπωσε το ατυχές συμβάν εκθέτοντας σε κίνδυνο τη ζωή του.
7. Δε δέχτηκε την πρότασή του, παρόλο που είχε πολλά αβαντάξ.
8. Χρησιμοποιεί διάφορα τρικ, για να με πάρει με το μέρος του.
9. Οι πολιτικοί συνήθως δέχονται τα αποτελέσματα των γκάλοπ, όταν τους ευνοούν, και τα απορρίπτουν στην αντίθετη περίπτωση.
10. Ο πρωθυπουργός έδωσε προς κόνφερανς για την κατάσταση της οικονομίας.
11. Οι δημοσιογράφοι δεν έμειναν ικανοποιημένοι από τις εξηγήσεις του κυβερνητικού εκπροσώπου στο προς ρουμ.
12. Πολλά ανταλλακτικά αυτοκινήτων είναι μιτασιόν.
13. Στη γιορτή του κάλεσε την ελίτ της τοπικής κοινωνίας.

3. Να αντικαταστήσετε τις παρακάτω ξένες λέξεις με ελληνικές τις οποίες στη συνέχεια να εντάξετε σε φράσεις.

στοκ	τανκς
φέρι μποτ	ρεξερβουάρ
σέρφιγκ	μοντάζ
χάι φάι	ρεπόρτερ
τσάμπιονς λιγκ	σόου γούμαν
ρέφερι	σταρ σύστεμ
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Οι λέξεις που ακολουθούν προέρχονται από ξένες γλώσσες και είτε έχουν ενταχθεί στο κλιτικό σύστημα της νεοελληνικής είτε όχι. Να αποδώσετε τη σημασία τους ή να βρείτε συνώνυμες λέξεις ή φράσεις για την καθεμία.

αλτροπισμός	γούστο
αριβισμός	κρετίνοσ
σκαμπρόζικοσ	κονσόρτσιομ
μποϊκοτάζ	κοντράστ
βερσιόν	μανιφέστο
βερμπαλισμόσ	καμπάνια
γκάμα	εμιγκρέ
γκροτέσκο	βέροσ
κόμπλεξ	ασορτί
ινκόγκνιτο	κλισέ

5. Συχνά χρησιμοποιούμε, στην επίσημη κυρίως γλώσσα, ορισμένες φράσεις από τη λατινική. Σας δίνουμε τη σημασία μερικών από τις πιο συνηθισμένες. Εσείς να εντάξετε κάποιες από αυτές μέσα σε περιόδους λόγου.

- ad hoc:** γι' αυτό· δηλώνει το ειδικό και κατάλληλο αλλά και τον κατάλληλο άνθρωπο.
- a posteriori:** εκ των υστέρων· δηλώνει κρίση με βάση την εμπειρία.
- a priori:** εκ των προτέρων· δηλώνει κρίση πριν από την εμπειρία.
- ave Caesar, morituri te salutant:** χαίρε, Καίσαρ, οι μελλοθάνατοι σε χαιρετούν· πρόκειται για το χαιρετισμό των μονομάχων που περνούσαν κάτω από τον αυτοκρατορικό θάκο στο Κολοσσαίο. Χαρακτηρίζει την κατάπτωση των ανθρώπων που διακινδυνεύουν τη ζωή τους, για να τέρψουν τον αυτοκράτορα.
- casus belli:** αφορμή πολέμου· δηλώνει κάθε γεγονός που προκαλεί πόλεμο (χρησιμοποιείται και ειρωνικά για ιδιωτικές υποθέσεις).
- delenda Carthago:** πρέπει να καταστραφεί η Καρχηδόνα. Έτσι τέλειωνε τους λόγους ο Κάτων· η φράση δηλώνει έμμονη ιδέα και σταθερή απόφαση.
- dura lex, sed lex:** σκληρός νόμος αλλά νόμος. Λέγεται για το νόμο ή τον κανόνα στον οποίο πρέπει κανείς να υποταγεί, έστω κι αν είναι σκληρός.
- de facto:** από την πράξη, έμπρακτα
- errare humanum est:** «το πλανάσθαι είναι ανθρώπινο». Χρησιμοποιείται για να δικαιολογηθεί πλάνη ή λάθος.
- Hannibal ante portas:** Ο Αννίβας προ των πυλών· ήταν η κραυγή απόγνωσης των Ρωμαίων μετά τη μάχη των Καννών. Χρησιμοποιείται για άμεσο κίνδυνο.
- homo homini lupus:** ο άνθρωπος είναι λύκος για τον άνθρωπο. Σημαίνει πως οι άνθρωποι έχουν άγριες διαθέσεις ο ένας για τον άλλο εξαιτίας των ατομικών τους συμφερόντων.
- lapsus linguae:** ολίσθημα (αμάρτημα) της γλώσσας· λέγεται για το σφάλμα που γίνεται από απροσεξία, όταν λέγεται άλλο αντί άλλου.
- modus vivendi:** τρόπος διαβίωσης· υπονοεί τη συμβιβαστική λύση σε διένεξη αντίθετων συμφερόντων, κυρίως πολιτικών.
- o tempora! o mores!:** ω καιροί! ω ήθη! Αναφώνηση του Κικέρωνα με την οποία χαρακτηρίζει τη διαφθορά των ηθών της εποχής του.
- persona grata:** προσφιλές πρόσωπο· στη διπλωματική γλώσσα δηλώνει ότι κάποιο πρόσωπο θα γίνει δεκτό με

φιλική διάθεση από τη χώρα στην οποία είναι διαπιστευμένο. Συχνά χρησιμοποιείται και το: (χαρακτηρίστηκε...) *persona non grata*: όχι προσφιλές πρόσωπο.

- primum vivere, deinde philosophari:** πρώτα να ζει κανείς και έπειτα να φιλοσοφεί· γνωμικό που λέγεται ειρωνικά για εκείνους που ασχολούνται με συζητήσεις και φιλοσοφίες, ενώ δεν είναι σε θέση να εξασφαλίσουν ούτε το ψωμί τους.
- sic:** έτσι· λέξη που μπαίνει μέσα σε παρένθεση στο μέσο ενός κειμένου ή στο τέλος ξένου χωρίου που παρατίθεται, για να δηλώσει ότι το πρωτότυπο είναι ακριβώς έτσι όπως δίνεται, με τα λάθη ή την παραδοξολογία του.
- sine qua non:** ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ
- status quo:** (πλήρες: **in statu quo ante**): η προγενέστερη κατάσταση (διπλωματική έκφραση, όταν δεν επέρχεται καμιά μεταβολή).
- sui generis:** του δικού του γένους, ιδιότυπος
- summum jus, summa injuria:** η υπερβολική δικαιοσύνη είναι υπερβολική αδικία· απόφθεγμα του Ρωμαϊκού δικαίου, που σημαίνει πως η αυστηρή επιβολή του νόμου συνεπάγεται πολλές φορές αδικία.
- timeo Danaos et dona ferentes:** φοβούμαι τους Δαναούς, κι όταν ακόμη φέρνουν δώρα (αντίστοιχο με το: «Φοβοῦ τοὺς Δαναοὺς καὶ δῶρα φέροντας»)-· χρησιμοποιείται με την έννοια ότι πρέπει να προφυλαγώμαστε από έναν εχθρό, όσο γενναιόδωρος ή καλός κι αν φαίνεται κάποια στιγμή.
- urbi et orbi:** στην πόλη (τη Ρώμη) και την οικουμένη, παντού
- vae victis:** οὐαὶ τοῖς ἠττημένοις (αλίμονο στους ηττημένους)-· σημαίνει πως ο ηττημένος βρίσκεται στη διάθεση του νικητή.
- veni, vidi, vici:** ήρθα, είδα, νίκησα· φράση του Καίσαρα με την οποία ανήγγειλε στη σύγκλητο την ταχύτητα με την οποία νίκησε το Φαρνάκη, βασιλιά του Πόντου. Χρησιμοποιείται για να δηλώσει την εύκολη και γρήγορη επιτυχία.
- verba volant, scripta manent:** τα λόγια πετούν, τα γραπτά μένουν· λατινική παροιμία για την αποδεικτική αξία που έχουν τα γραπτά.

6. Να εντάξετε σε μία φράση καθέναν από τους παρακάτω γλωσσικούς όρους που προέρχονται από τη λατινική, αλλά χρησιμοποιούνται συχνά και στη γλώσσα μας.

1. curriculum vitae
2. mea culpa
3. mutatis mutandis
4. de profundis
5. alter ego
6. de jure
7. in vivo

7. Να επιλέξετε την κατάλληλη λατινική φράση από το πλαίσιο και να συμπληρώσετε τα κενά.

1. Η υγεία είναι όρος για τη σταδιοδρομία κάποιου.
2. Γίνεται προσπάθεια από ορισμένους κύκλους να ανατρέψουν το στην περιοχή μας.
3. Έγραφε ο υποψήφιος καθηγητής: «υποβάλας (.....) το υπόμνημά μου».
4. Δεν μπορείς να συνεννοηθείς εύκολα μαζί του· πρόκειται για άνθρωπο
5. Είναι αλήθεια ότι ο πρωθυπουργός της γειτονικής μας χώρας διακήρυξε ότι αποδοκιμάζει τα γεγονότα.
6. Το ψευδοκράτος των Τουρκοκυπρίων επιδιώκει να αναγνωριστεί
7. Η χώρα μας αρνείται να δεχτεί τον κ. Χ.Χ., γιατί τον χαρακτήρισε
8. Παρόλο που ο πρωθυπουργός χαρακτήρισε αυτή τη φράση, πολλοί υποστηρίζουν ότι την είπε συνειδητά.
9. Η Ελλάδα δήλωσε πως θα θεωρήσει κάθε παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Κύπρου.
10. Είναι βέβαιο πως η απόφαση αυτή είχε ληφθεί και χωρίς να μελετηθούν όλα τα δεδομένα.

**a priori, sic, de facto, casus belli, lapsus linguae, sine qua non,
sui generis, urbi et orbi, persona non grata, status quo**

Νικόλαος
Κουελάκης
(1829-1869).
**Η ανάσταση
της κόρης
του Ιαείρου.**
Λάδι σε μουσαμά
(115 εκ. Χ 155 εκ.).

Στ' Από τη σύνταξη των λέξεων

Στην ενότητα αυτή γίνεται προσπάθεια να επισημανθούν διάφορα λάθη που αφορούν το συντακτικό επίπεδο της γλώσσας, κάποια από τα οποία, επειδή επαναλαμβάνονται συχνά και από πολλούς, τείνουν να γίνουν αποδεκτά και δεν προσκρούουν πια στο γλωσσικό αίσθημα όλων. Τέτοια λάθη είναι: π.χ. η άστοχη χρήση του πληθυντικού αριθμού ορισμένων λέξεων (κυρίως αφηρημένων θηλυκών) εκεί όπου η λογική ζητάει τον ενικό (π.χ. να αλλάξουμε τις δομές του συστήματος αντί τη δομή του συστήματος)· η παράλειψη του οριστικού άρθρου ή η χρήση του αόριστου άρθρου στη θέση του οριστικού (π.χ. ανέλαβε εκστρατεία για μια οριστική λύση του θέματος αντί για την οριστική λύση του θέματος)· η συσσώρευση λέξεων, ιδίως αφηρημένων ουσιαστικών, σε γενική πτώση (π.χ. επέβλεψε των εργασιών αποκαταστάσεως των ζημιών αντί επέβλεψε τις εργασίες για την αποκατάσταση των ζημιών)· η χρήση των αποθετικών ρημάτων με διάθεση παθητική (π.χ. οι όροι της ειρήνης διαπραγματεύτηκαν από τους εμπόλεμους αντί τους όρους της ειρήνης διαπραγματεύτηκαν οι εμπόλεμοι)· η αλόγιστη χρήση του “σαν” εκεί όπου περιτεύει ή τίθεται λανθασμένα στη θέση του μορίου “ως” (π.χ. έχει ως στόχο να... αντί έχει στόχο να...)· λάθη στη χρήση κάποιων αντωνυμιών (π.χ. αυτό συμβαίνει σε όλους όσους δεν έχουν υπομονή αντί ...σε όλους όσοι δεν έχουν υπομονή)· λάθη στη σύνταξη κάποιων ρημάτων (π.χ. το θέμα αφορά στους συνταξιούχους αντί ...τους συνταξιούχους) και άλλα.

Είναι σφαιερή η αντίληψη ότι τη μητρική μας γλώσσα την ξέρουμε και επομένως δε χρειάζεται να αφιερώσουμε χρόνο στη μελέτη της. Η άγνοια και γενικά η μη τήρηση βασικών κανόνων της γραμματικής και του συντακτικού ενέχει τον κίνδυνο να καθιερωθούν τα λανθασμένα, γιατί όλοι γνωρίζουμε τη δύναμη της συνήθειας. Όσοι αγαπούμε τη γλώσσα μας και ενδιαφερόμαστε για την ποιότητά της έχουμε χρέος να τη μελετούμε, να την καλλιεργούμε και να την κατακτούμε σε όλο της τον πλούτο.

1. Να σχηματίσετε φράσεις συντάσσοντας τα ρήματα με τις λέξεις ή με τα ονοματικά σύνολα που σας δίνονται.

π.χ. περιβάλλω	κάποιος - εμπιστοσύνη	περιβάλλω κάποιον με εμπιστοσύνη
1. ανατρέχω	το παρελθόν
2. αντεπεξέρχομαι	οι δυσκολίες της ζωής
3. αποδύομαι	υπεράνθρωπες προσπάθειες
4. αποφαίνομαι	η ορθότητα μιας κρίσης
5. αφορώ	η ψυχική ισορροπία των εφήβων
6. εμποτίζομαι	οι ιδέες του χριστιανισμού
7. εμφορούμαι	αγνά αισθήματα
8. ενδίδω	οι προτάσεις του
9. ενστερνίζομαι	οι απόψεις του για την ηθική
10. επιδιαιλύω	εξαιρετικές τιμές - κάποιος
11. εφιστώ (αόρ. επέστησα)	η προσοχή μας - κάποια σοβαρά λάθη
12. κατατρέχομαι	έμμονες ιδέες
13. αμφιβάλλω	η επάρκεια των γνώσεων
14. περιπίπτω	μεγάλο σφάλμα
15. προσιδιάζω	άνθρωπος με αξίες
16. σεμνύνομαι	τα κατορθώματα των προγόνων μας
17. συγχρωτίζομαι	άνθρωποι πονηροί και κακοί
18. συναινώ	η προτεινόμενη λύση
19. συναισθάνομαι	οι υποχρεώσεις μας
20. συστοιχώ	οι ανάγκες της κοινωνίας
21. υποκαθιστώ	κάποιος - τα καθήκοντά του
22. υποπίπτω	η αντίληψη
23. φαλκιδεύω	οι ατομικές ελευθερίες
24. μετέροχομαι	όλες οι μέθοδοι

2. Μερικά ρήματα, επειδή επηρεαζόμαστε από την καθαρεύουσα ή επειδή τα συγχέουμε με άλλα, τα συντάσσουμε λανθασμένα. Να εντοπίσετε τα λάθη και να επαναδιατυπώσετε τις παρακάτω φράσεις κάνοντας τις αλλαγές που απαιτούνται.

1. Το μικρό παιδί διέφυγε της προσοχής μας και έπεσε στο νερό.
.....
.....
2. Επέβλεψε των εργασιών ο ίδιος προσωπικά, επειδή ήθελε το αποτέλεσμα να είναι αντάξιο του ονόματός του.
.....
.....
3. Μετίλθε κάθε μέσου, για να τον πείσει ότι η συμφωνία που του πρότεινε ήταν συμφέρουσα.
.....
.....
4. Άξιζε καλύτερης ζωής και καλύτερης τύχης.
.....
.....
5. Η συζήτηση αφορά στην αντιμετώπιση της μάστιγας των ναρκωτικών.
.....
.....
6. Ο κ. Χ. στερήθηκε της δυνατότητας να απευθύνεται από το βήμα της Βουλής στους συναδέλφους του.
.....
.....
7. Λέγεται ότι τις πληροφορίες για επικείμενο ανασχηματισμό τις διέρρευσε ένας στενός συνεργάτης του πρωθυπουργού.
.....
.....
8. Υποστήριξε με κατηγορηματικό τρόπο ότι το πρόγραμμα επιδέχεται βελτίωσης.
.....
.....
9. Δε δικαιούται αύξησης.
.....
.....
10. Η διεύθυνση στερεί τους εργαζομένους από το δικαίωμα της εργασίας στα ναυπηγεία.
.....
.....
11. Τόνισε ότι η χώρα του δεν προμηθεύει τους τρομοκράτες με όπλα.
.....
.....
12. Διαφέρει με τους συναδέλφους του στη νοοτροπία.
.....
.....
13. Περιηγήθηκε σε όλες τις χώρες.
.....
.....

3. Στα παρακάτω παραδείγματα η σύνταξη είναι λανθασμένη. Από πού προέρχεται το λάθος; Πώς θα εξομαλύνουμε τη σύνταξη και θα αποδώσουμε σωστά το νόημα κάθε φράσης;

1. Η παλιά φωτογραφία απεικόνιζε μία μεσόκοπη κυρία κρατώντας ένα μπουκέτο τριαντάφυλλα.
2. Ακούγαμε όλοι εκστασιασμένοι το ανδρόνι κελαηδώντας μέσα στις φυλλωσιές.
3. Ο μικρός, χαρούμενος, κυνηγούσε μια πεταλούδα πετώντας από λουλούδι σε λουλούδι.
4. Αξιοποιώντας τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών αναβαθμίστηκαν οι υπηρεσίες που προσφέρουν οι τράπεζες.

4. Στις προτάσεις που ακολουθούν τα αποθετικά ρήματα χρησιμοποιούνται λανθασμένα με διάθεση παθητική, ενώ έχουν μόνο ενεργητική. Αλλάξτε τις προτάσεις χρησιμοποιώντας στη θέση των αποθετικών ρημάτων ένα συνώνυμο ή μία περίφραση, αν θέλετε να έχετε παθητική σύνταξη, ή αλλάξτε τη σύνταξη ώστε να γίνει ενεργητική.

1. Οι όροι της συνθήκης ειρήνης διαπραγματεύτηκαν από τους εμπολέμους.
.....
.....
2. Όσοι από την τάξη μου είχαν αποτύχει στις εξετάσεις ειρωνεύτηκαν από τους άλλους.
.....
.....
3. Τα ανθρώπινα δικαιώματα σέβονται μόνο στις πραγματικά δημοκρατικές κοινωνίες.
.....
.....
4. Η συμφωνία εγγυήθηκε από τους συμβαλλομένους.
.....
.....
5. Οι χώρες του Τρίτου Κόσμου εκμεταλλεύονται από τις πλούσιες και προηγμένες χώρες.
.....
.....
6. Τα γεγονότα διηγούνταν από διαφορετικούς ανθρώπους, που τα αντιμετώπιζαν με εντελώς διαφορετικό τρόπο.
.....
.....
7. Μερικές φορές μικρά παιδιά κακομεταχειρίζονται από τους γονείς τους.
.....
.....
8. Ο νέος νόμος για τα ναρκωτικά θα επεξεργαστεί από μία επιτροπή που θα αποτελείται από αξιόλογους και επώνυμους επιστήμονες.
.....
.....

9. Η υπέρμετρη φιλοδοξία του και ο εγωισμός του δεν ανέχονται από κανέναν.

.....
.....

10. Το καινούριο παιχνίδι περιεργάστηκε από το μικρό γιο του.

.....
.....

- 5. Στη χρήση του άρθρου (οριστικού και αορίστου) μερικές φορές γίνονται τα εξής λάθη:**
α) παραλείπουμε το οριστικό, ενώ χρειάζεται β) χρησιμοποιούμε το αόριστο χωρίς να είναι αναγκαίο γ) χρησιμοποιούμε το αόριστο στη θέση του οριστικού.
Στις φράσεις που ακολουθούν να βρείτε πού υπάρχουν τέτοιου είδους λάθη και να τα διορθώσετε.

1. Ο δήμαρχος Βέροιας εκφώνησε τον πανηγυρικό της ημέρας στο κατάμεστο δημοτικό θέατρο της πόλης.
2. Περιμένουμε ότι το νέο εικοσιτετράωρο θα έχουμε έναν άστατο καιρό.
3. Οι απεργοί ανέστειλαν τις απεργιακές κινητοποιήσεις, για να δώσουν στον υπουργό μια ευκαιρία να επανεξετάσει τα προβλήματά τους.
4. Η Ελλάδα μπορεί να διαδραματίσει ένα σοβαρό ρόλο στη λύση των προβλημάτων της Βαλκανικής χερσονήσου.
5. Πραγματοποιούνται αλληπάλληλες συσκέψεις με στόχο μια καλύτερη κατανόηση των απόψεων των αντιπάλων μας.
6. Η σύνοδος των υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα γίνει στις δεκαπέντε Μάρτη.
7. Τα έργα του βρήκαν μια παγκόσμια απήχηση και του χάρισαν μια παγκόσμια δόξα.
8. Η χρήση των πυρηνικών όπλων θα καταστρέψει όλο το ανθρώπινο γένος και πολιτισμό.
9. Ο πρόεδρος μας ανέλαβε εκστρατεία για μια οριστική λύση του θέματος.
10. Οι κυβερνήσεις συνήθως δε συμμερίζονται τις αγωνίες και ανησυχίες των λαών.

- 6. Μερικές φορές στο λόγο παρατηρείται συσσώρευση ουσιαστικών σε πτώση γενική, φαινόμενο που δεν ταιριάζει στη δομή της νεοελληνικής γλώσσας. Να αναδομήσετε τις παρακάτω φράσεις, έτσι ώστε να περιοριστεί η χρήση της γενικής και να υπάρξει σαφήνεια.**

1. Αναθεωρείται ο τρόπος σύνταξης της κατάστασης επιβίβασης.
2. Οργανώθηκε εκδήλωση για την κήρυξη της έναρξης εκστρατείας διασώσεως της πανίδας και της χλωρίδας του τόπου μας.
3. Παρατηρείται αδυναμία αύξησης της εγχώριας παραγωγής κρέατος.
4. Ο ίδιος ο προϊστάμενος της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας επέβλεψε την πρόοδο των εργασιών αποκατάστασης των ζημιών των βυζαντινών εκκλησιών της πόλης μας.
5. Ο πρωθυπουργός θα ανακοινώσει τα μέτρα εξομάλυνσης της κατάστασης της ελληνικής οικονομίας.

6. Ανεξαρτίτως της θέλησης της κυβέρνησης η διαφορά βαδίζει προς την οριστική λύση της.
7. Έχουν ληφθεί μέτρα πρόβλεψης επέκτασης των κλάδων γεωργικής παραγωγής.
8. Η συνέχιση της προσπάθειας άσκησης οικονομικής πίεσης από ξένους παράγοντες θα αποδειχτεί και πάλι ατελέσφορη.

7. Συχνά παρατηρείται στη γλώσσα μας το φαινόμενο να χρησιμοποιείται άστοχα ο πληθυντικός αριθμός κάποιων ουσιαστικών εκεί όπου χρειάζεται ενικός. Στις φράσεις που ακολουθούν να εντοπίσετε πού υπάρχει αυτό το λάθος και να το διορθώσετε.

1. Ο πρωθυπουργός στην ομιλία του στο συνέδριο του κόμματος εξέφρασε την άρνηση των παλιών πρακτικών και λογικών.
2. Οι συγκρούσεις και οι εντάσεις ανάμεσα στους βουλευτές της συμπολίτευσης και της αντιπολίτευσης είναι καθημερινό φαινόμενο στη Βουλή.
3. Ο καλός δάσκαλος συντελεί θετικά στη διάπλαση των προσωπικοτήτων των μαθητών του.
4. Θα ανακοινωθούν σύντομα οι βαθμολογίες των μαθητών.
5. Τα δύο αδέρφια συμφωνούν σε όλα παρ' όλες τις διαφορές στις ηλικίες.
6. Οι διατυπώσεις για την έκδοση ενός πιστοποιητικού είναι πολλές.
7. Οι διατυπώσεις των απόψεών τους υπήρξαν σαφείς.
8. Οι πόλεμοι επηρεάζουν τις ζωές πολλών ανθρώπων.
9. Από τα μακρινά ταξίδια του απόκτησε πολλές εμπειρίες.
10. Μερικοί πολιτικοί ακολουθούν ανάλογα με τις περιστάσεις διαφορετικές τακτικές.

8. Διαγράψτε το σαν ή το ως στις περιπτώσεις στις οποίες θεωρείτε ότι είναι περιττό και διορθώστε το όπου χρησιμοποιείται λανθασμένα.

1. Τελικά η απόφαση που είχε ληφθεί αποδείχθηκε ως λανθασμένη.
2. Δουλεύει μέρα νύχτα σαν σκλάβος.
3. Διορίστηκε ως διευθυντής σε μια μεγάλη ιδιωτική επιχείρηση.
4. Πρωτοπαρουσιάστηκε στα γράμματα σαν διηγηματογράφος, αλλά έγινε ευρύτερα γνωστός ως ποιητής.
5. Έχει πολλές υποχρεώσεις σαν υπεύθυνος δημοσίων σχέσεων που είναι.
6. Αυτό το νεοκλασικό κτίριο χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέο μνημείο.
7. Ο κ. Χ. δικαιούται επίδομα ως πολύτεκνος.
8. Μερικοί μαθητές έχουν σαν πρότυπο το δάσκαλό τους.
9. Έχει ως στόχο να προσφέρει άριστες υπηρεσίες στον πολίτη.
10. Παρόλο που αυτός δείχνει ότι δε μας αγαπά, εμείς τον θεωρούμε σαν δικό μας άνθρωπο.
11. Ο πατέρας μου σαν διευθυντής του εργοστασίου είναι πολύ απασχολημένος.
12. Ο κ. Π. ως δήμαρχος πρόσφερε πολύτιμες υπηρεσίες στον τόπο του.

9. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των ουσιαστικών, ώστε να βρίσκονται στη σωστή πτώση.

1. Ήταν αξιέπαινη η προσπάθειά της ως συζυγ..... και μητέρ..... .
2. Αποδείχτηκε πως άξιζες τον έπαινό μας ως συζυγ..... και μητέρ..... .
3. Η αγωνία μας ως καθηγητ..... σας είναι να γίνετε υπεύθυνοι και σωστοί πολίτες.
4. Το πρώτο χρέος για μένα ως υπουργ..... είναι να πατάξω την εγκληματικότητα.
5. Έκανα το καθήκον μου ως καθηγητ..... .
6. Το καθήκον μου ως καθηγητ..... είναι να μορφώνω και να διαπαιδαγωγώ τους νέους.
7. Η χρησιμοποίηση της δύναμης ως μέσ..... καταπίεσης καταδικάζεται από όλους.
8. Το κύριο έργο μας ως μαθητ..... είναι η μελέτη.
9. Η αποστολή σας ως εκπροσωπ..... του σχολείου μας ήταν πολύ επιτυχημένη.
10. Η αξία του ως επιστήμον..... δεν μπορεί να αμφισβητηθεί.
11. Μας αντιμετώπισαν σαν εχθρ..... της πατρίδας.
12. Θα δείξει τις ικανότητές του ως μεσολαβητ..... .

10. Να διαγράψετε το για σε όσες φράσεις χρησιμοποιείται λανθασμένα ή δε χρειάζεται και να το αντικαταστήσετε με άλλη λέξη, όπου αυτό είναι απαραίτητο.

1. Η προσφορά θα ισχύσει για τέσσερις μήνες ακόμπ.
2. Για μια ακόμα φορά θα σε συγχωρήσω και θα παραβλέψω τις συνέπειες της πράξης σου.
3. Σε συγχωρούμε για πρώτη φορά.
4. Οι θεατές συνέχιζαν να καταφθάνουν για αρκετή ώρα μετά την έναρξη της θεατρικής παράστασης.
5. Το βιβλίο έχει για θέμα τους κινδύνους που διατρέχουν οι νέοι και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.
6. Η αρμόδια επιτροπή της Βουλής ανέλαβε να διεξαγάγει έρευνα για τη διαλεύκανση της υπόθεσης.
7. Πήγε για λίγες μέρες και τον καθυστέρησαν ένα μήνα.
8. Τον πέρασαν για κλέφτη και γι' αυτό τον συνέλαβαν.
9. Θα δοκιμάσω για να σας εξηγήσω την κατάσταση.
10. Ήρθα για να διαμαρτυρηθώ.
11. Αναφέρθηκαν στην ανελλιπή για δέκα χρόνια γόνιμη παρουσία του στο χώρο του ελληνικού κινηματογράφου.

11. Πολλοί κάνουν λάθος στη χρήση της δεικτικής αντωνυμίας τόσο, τόση, τόσο και του επιρρήματος τόσο. Εντοπίστε τα λάθη στις προτάσεις που ακολουθούν και διορθώστε τα.

1. Δεν αλλάζουν εύκολα συνήθειες τόσο πολλών χρόνων.
2. Αντιμετωπίζω τόσα πολλά προβλήματα τελευταία στη δουλειά μου, ώστε κυριεύτηκα από άγχος.
3. Ήταν τόσο καλός άνθρωπος, που πολλοί τον εκμεταλλεύονταν.
4. Μου δόθηκαν τόσες πολλές ευκαιρίες στη ζωή μου, αλλά δεν εκμεταλλεύτηκα καμία.
5. Μου σύστησε τόσοσους πολλούς ανθρώπους στη γιορτή της, που δε θυμάμαι πια σχεδόν κανένα.
6. Απογοιεύτηκα γιατί τόσοσους καλούς γιατρούς επισκέφτηκα και γιατρεία δε βρήκα.
7. Το ξέρετε όλοι σας ότι έχω διαπράξει στη ζωή μου τόσα σοβαρά λάθη.
8. Τόσες λίγες ήταν οι δυνάμεις μας στην Επανάσταση του 1821, που πολλοί υποστήριζαν ότι δε θα πετύχουμε τίποτε.

12. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της αντωνυμίας όσος ή εκείνος.

1. Ευχαριστούμε όλους μας συμπαραστάθηκαν.
2. Ευχαριστούμε μας βοήθησαν τη δύσκολη στιγμή.
3. Να επιβληθούν αυστηρές ποινές εναντίον όλων παραβαίνουν τον κώδικα οδικής κυκλοφορίας.
4. Δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για όλους βλέπει να πάσχουν και να υποφέρουν.
5. Η αγανάκτηση όλων που ταλαιπωρούνται από τη γραφειοκρατία είναι μεγάλη.
6. Το συνέδριο αφορά που ενδιαφέρονται να γνωρίσουν το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας.
7. Θυμάται με συγκίνηση όλους τη βοήθησαν ηθικά και οικονομικά.

13. Να μετασχηματίσετε τις παρακάτω φράσεις παραλείποντας τη μια φορά την αναφορική αντωνυμία όσος και την άλλη το επίθετο όλος.

π.χ. Η δίωξη θα γίνει εναντίον όλων όσοι παραβιάζουν τις διατάξεις του νόμου.

α) Η δίωξη θα γίνει εναντίον όλων εκείνων που παραβιάζουν τις διατάξεις του νόμου.

β) Η δίωξη θα γίνει εναντίον όσων παραβιάζουν τις διατάξεις του νόμου.

1. Είναι χρέος όλων όσοι είναι ευκατάστατοι να συνδράμουν τους σεισμοπαθείς.
2. Ευγνωμονούμε όλους όσοι ασχολήθηκαν με το πρόβλημα και πρότειναν λύσεις.
3. Η πολιτεία πρέπει να τιμωρεί παραδειγματικά όλους όσοι είναι έμποροι ναρκωτικών και όχι μόνον απλοί χρήστες.
4. Ο υπουργός υποσχέθηκε ότι θα ασχοληθεί ιδιαίτερα με τα προβλήματα όλων όσοι υπέστησαν ζημιές από την πρόσφατη θεομηνία.
5. Αυτό συμβαίνει δυστυχώς σε όλους όσοι δεν έχουν αρκετή υπομονή.

14. Να αντικαταστήσετε την άκλιτη αναφορική αντωνυμία που με το όπου ή με προθετικό σύνολο στις περιπτώσεις στις οποίες χρησιμοποιείται λανθασμένα.

1. Στην πρώτη γραμμή της συνειδητής κριτικής που ασκούν οι έφηβοι στις οικογένειές τους βρίσκεται στις περισσότερες περιπτώσεις η μομφή ότι δεν τους παρέχεται αρκετή ελευθερία.
2. Το οικογενειακά οργανωμένο «σπίτι» ήταν επί αιώνες το κέντρο που ικανοποιούνταν οι βασικές ανάγκες της ζωής του ανθρώπου.
3. Την εποχή που το εργατικό κίνημα ήταν στα πρώτα του βήματα, οι συνθήκες δουλειάς ήταν σκληρές, σχεδόν απάνθρωπες.
4. Μομφή καταλογίζεται στο δημοσιογράφο που αδιαφορεί για την ευθύνη και το κύρος της εφημερίδας που εργάζεται και δε φροντίζει να είναι βάσιμες και ακριβείς οι ειδήσεις που συγκεντρώνει.
5. Υπάρχει η άποψη ότι η μπρόντγουεϊ αποτελεί χειροπέδη της γυναίκας για την ισότητα με τον άντρα ενασχόλησή της με τα κοινά, που απαιτούν πρωτοβουλίες και αποφάσεις, παρόλο που παρουσιάζονται περιπτώσεις που η μητρική διαίσθηση είναι προτιμότερη από την αντρική ταχύτητα για τη λήψη αποφάσεων.

15. Σε ποιες περιπτώσεις το που χρησιμοποιείται λανθασμένα; Με τι θα έπρεπε να αντικατασταθεί, για να έχουμε σωστή διατύπωση;

1. Είναι από τους ανθρώπους που τιμούν την πατρίδα μας.
2. Τα μειονεκτίματα που παρουσιάζει η πρότασή σας θα φανούν αργότερα.
3. Πρόκειται για ασήμαντο άνθρωπο που κανένας δε δίνει σημασία.
4. Είναι η μόνη γυναίκα που μπορώ να συζητήσω σοβαρά.
5. Η περιοχή που κατάγεστε θεωρείται μία από τις πλουσιότερες της Ελλάδας.
6. Το χωριό που ζούσαν οι παππούδες μου καταστράφηκε εντελώς από τους σεισμούς.
7. Πέρασε ένας χρόνος που συνεδρίασε η επιτροπή και καμιά απόφαση δεν υλοποιήθηκε.

16. Να αλλάξετε τη διατύπωση στις παρακάτω φράσεις, έτσι ώστε οι αναφορικές προτάσεις να εισάγονται με την άκλιτη αναφορική αντωνυμία που.

π.χ. Με το θάνατό του έχασαν τον άνθρωπο στον οποίο στηρίζονταν.
Με το θάνατό του έχασαν τον άνθρωπο που τους στήριζε.

1. Πρόκειται για θέσεις τις οποίες δεν μπορώ να προσεγγίσω με την κοινή λογική.
2. Είναι ο μόνος άνθρωπος με τον οποίο ανταλλάσσω σκέψεις και ιδέες.
3. Μου σύστησε τη γυναίκα στην οποία αφιέρωσε το τελευταίο του βιβλίο.
4. Υπάρχουν μέτρα με τα οποία μπορούμε να δώσουμε λύσεις στο πρόβλημα.
5. Ο πρωθυπουργός έκανε δηλώσεις, τις οποίες θα παρακολουθήσουμε στο νυχτερινό δελτίο ειδήσεων.
6. Πρόκειται για άποψη την οποία θεωρώ απαράδεκτη.
7. Έχει τέτοια διπλωματική ικανότητα, την οποία θα ζήλευαν και πολλοί διπλωμάτες.
8. Ψάχνουν να βρουν την αιτία από την οποία προκλήθηκε η έκρηξη στο εργοστάσιο.

17. Ότι ή ό,τι; Γράψτε το σωστά στα παρακάτω παραδείγματα:

1. Ότι καιρό κι αν κάνει, θα πάμε εκδρομή.
2. Έλεγε ότι τον ενδιαφέρει ο αθλητισμός.
3. Ότι ακούσει, το πιστεύει.
4. - Μέσα είναι ο Πέτρος;
- Όχι, ότι βγήκε.
5. Ήρθε ότι ετοιμαζόμουν να φύγω.
6. Αντιλήφθηκε ότι προσπαθούν να τον εξαπατήσουν.

18. Στα παραδείγματα που ακολουθούν να αντικατασταθούν κάποιες από τις αναφορικές προτάσεις με μετοχές, για να αποφευχθεί η επανάληψη της αναφορικής αντωνυμίας «που» ή για να αποκτήσει ο λόγος συνοπτικότερη μορφή.

1. Έχουν ληφθεί όλα τα μέτρα που ενδείκνυνται για την ομαλή διεξαγωγή των εκλογών, που θα γίνουν σε μία εβδομάδα.
2. Πολλοί εργαζόμενοι αδυνατούν να ανταποκριθούν οικονομικά στις ανάγκες που διαρκώς αυξάνονται.
3. Οι προτάσεις που υποβλήθηκαν για τη βελτίωση του νομοσχεδίου ήταν λιγότερες από αυτές που αναμενόταν.
4. Οι μαθητές που προάγονται είναι σχεδόν πάντοτε πολύ περισσότεροι από αυτούς που απορρίπτονται.
5. Αυτοί που αρνούνται να αποδεχτούν τις αντιλήψεις που επιβάλλονται από το κοινωνικοπολιτικό σύστημα συχνά αντιμετωπίζουν προβλήματα.

19. Οι ακόλουθες φράσεις έχουν κάποια λάθη που συχνά γίνονται στο λόγο. Να τα εντοπίσετε και να τα διορθώσετε.

1. Καθένα παιδί πρέπει να έχει ίσες δυνατότητες για μόρφωση.
2. Δε θα το αγοράσω το παντελόνι· εκτός το ότι είναι ακριβό, είναι και πολύ στενό.
3. Τόσα πολλά άτομα πώς χώρεσαν σ' ένα μικρό δωμάτιο!
4. Οι άνθρωποι σίμερα δείχνουν τόση λίγη ανθρωπιά προς το συνάνθρωπό τους!
5. Έκανε τόσα σοβαρά λάθη, που δεν μπορούμε δυστυχώς να τα παραβλέψουμε.
6. Μετά από τις εξετάσεις έφυγε για διακοπές.
7. Θα έρθει πριν το τέλος του χρόνου.
8. Μετά από συνεννόηση των αντιμαχόμενων πλευρών επικράτησε ηρεμία.
9. Θέλω να ζω σ' έναν κόσμο που δε θα γίνονται πόλεμοι.
10. Χάρη στην έλλειψη προγραμματισμού ναυάγησε η προσπάθεια.
11. Πολλά χρήματα συγκεντρώνονται από τις διάφορες φιλανθρωπικές οργανώσεις χάρη στους πρόσφυγες.
12. Το πλοίο θα αναχωρήσει στις μία ή στις μιάμιση;
13. Ο νέος διευθυντής είναι ευπαρουσίαστος, καλλιεργημένος και μόλις σαράντα ενός έτους.
14. Ο μεγαλύτερος εχθρός στη σχέση καθεμιάς γυναίκας με την εξουσία είναι ο ίδιος ο εαυτός της.

20. Να διαβάσεις προσεκτικά το παρακάτω κείμενο και να εντοπίσεις σε ποια σημεία του κειμένου υπάρχει παθητική σύνταξη και σε ποια ενεργητική. Για ποιο λόγο νομίζεις ότι ο συγγραφέας προτίμησε να χρησιμοποιήσει τη μία σύνταξη ή την άλλη στα συγκεκριμένα σημεία;

Η λεηλασία της πολιτιστικής κληρονομιάς

Απογυμνωμένες πατρίδες ζητούν πίσω τους εθνικούς θησαυρούς τους που έχουν κλαπεί

Το μουσείο Γκέτι του Λος Άντζελες επέστρεψε πρόσφατα στην Ιταλία τρία σημαντικά αρχαία έργα, όταν αποδείχθηκε ότι αυτά είναι προϊόντα κλοπής. Πρόκειται για δύο ρωμαϊκά γλυπτά του 2ου μ.Χ. αιώνα και ένα ελληνικό αγγείο του 5ου π.Χ. αιώνα με την υπογραφή του κεραμέα και αγγειογράφου Ευφρονίου. Αντίθετα, τέσσερις εικόνες του 15ου αι. με μορφές Αποστόλων, οι οποίες έχουν κλαπεί από τη Δέση της Εκκλησίας του Αντιφωνητή, που βρίσκεται στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου, και πουλήθηκαν σε Ολλανδό συλλέκτη, δεν επιστρέφονται στην Εκκλησία της Κύπρου, σύμφωνα με απόφαση του Επαρχιακού Δικαστηρίου του Ρότερνταμ, παρά το ότι στη Σύμβαση της Χάγης (1954) προβλέπεται η επιστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης. Αν και στις δύο περιπτώσεις το δικαστήριο δέχθηκε ότι πρόκειται για προϊόντα κλοπής, και μάλιστα για την Κύπρο ότι προέρχονται από κατεχόμενα εδάφη, οι αποφάσεις ήταν τελείως διαφορετικές.

Στην περίπτωση του αμερικανικού μουσείου το ένα ρωμαϊκό γλυπτό είχε κλαπεί από αρχαιολογικό χώρο, το άλλο από ιδιωτική συλλογή και το ελληνικό αγγείο, που είχε εξαχθεί κατά την αρχαιότητα στην Ετρουρία, κλάπηκε από το χώρο της ανασκαφής, η οποία συνεχίζεται ακόμη.

Σε ό,τι αφορά τώρα τις τέσσερις κλεμμένες εικόνες από την Εκκλησία του Αντιφωνητή της κατεχόμενης Κύπρου, πρέπει να σημειωθεί ότι είναι η πρώτη φορά που τέτοια υπόθεση εκδικάζεται σε ευρωπαϊκό έδαφος και πρόκειται να συζητηθεί εκ νέου σε περίπου τρεις μήνες ύστερα από έφεση που υπέβαλε η Εκκλησία της Κύπρου. Ανάλογη με τις εικόνες του Αντιφωνητή είναι και η περίπτωση των βάρβαρα απο-

τοιχισμένων μωσαϊκών από την Εκκλησία της Κανακαριάς, που βρίσκεται επίσης στην κατεχόμενη Κύπρο. Τα μωσαϊκά μετάλλια με τις μορφές Αποστόλων, που χρονολογούνται στον 6ο αιώνα και θεωρούνται από τα λίγα δείγματα ψηφιδωτών και γενικά βυζαντινής ζωγραφικής της προεικονομαχικής περιόδου, εντοπίστηκαν το 1988 σε έμπορο έργων τέχνης στην Ινδιανάπολη και ύστερα από δικαστικό αγώνα της Εκκλησίας και της κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας αποδόθηκαν στον νόμιμο κύριό τους, δηλαδή στην Εκκλησία της Κύπρου. Σήμερα εκτίθενται στο Βυζαντινό Μουσείο του Ιδρύματος του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στη Λευκωσία. Το ίδιο συνέβη και με μια δεσποτική εικόνα Παναγίας Βρεφοκρατούσας, επίσης από τον Αντιφωνητή, που είχε αγοραστεί στο εξωτερικό από Έλληνα εφοπλιστή χωρίς να γνωρίζει την προέλευσή της. Η εικόνα ταυτίστηκε στην Αθήνα από την τ έως διευθύντρια του Βυζαντινού Μουσείου κυρία Μ. Π. και επιστράφηκε τον περασμένο Σεπτέμβριο στην Κύπρο.

Σε διαμαρτυρία της Επιτροπής Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς Κύπρου για την απόφαση του δικαστηρίου του Ρότερνταμ αναφέρεται ότι το ολλανδικό δικαστήριο αρνήθηκε στην προκειμένη περίπτωση να εφαρμόσει το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την «προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης», το οποίο είχε υπογράψει και επικυρώσει η Ολλανδία. Σε αυτό ρητά αναφέρεται ότι κάθε τρίτο κράτος –και στην περίπτωση αυτή η Ολλανδία– έχει υποχρέωση να επιστρέψει στις αρμόδιες αρχές του καταληφθέντος κράτους τα πολιτιστικά αγαθά τα οποία βρίσκονταν στο έδαφός του και εξήχθησαν παράνομα από τα κατεχόμενα εδάφη.

(από εφημερίδα)

Νικόλας
Σφήκας
(1961-).
Η μπαλάντα.
Ακουαρέλα
(33 εκ. Χ 45 εκ.).

Ζ΄ Στίξη

Όταν μιλούμε, κάνουμε μικρές ή μεγαλύτερες παύσεις ανάμεσα στις λέξεις ή σε ομάδες από λέξεις, σε προτάσεις ή περιόδους. Οι παύσεις αυτές γίνονται ανάλογα με το νόημα ή για να πάρουμε αναπνοή. Συχνά πάλι χρωματίζουμε τη φωνή μας, για να ρωτήσουμε ή να εκφράσουμε τη χαρά, την απορία, την αδιαφορία, την έντονη κατάφαση, το θαυμασμό και γενικά κάθε λογής συναισθήματα που μας διακατέχουν.

Όταν γράφουμε όμως και πρέπει να αποδώσουμε γραπτά την ομιλία μας, δεν είναι εύκολο να παρουσιάσουμε την ποικιλία του χρωματισμού της φωνής μας, όπως συμβαίνει με τον προφορικό λόγο. Για να μπορέσουμε λοιπόν να ζωντανέψουμε, όσο είναι δυνατό, ένα γραπτό κείμενο και να το καταλάβουμε καλύτερα, χρησιμοποιούμε μερικά σημάδια, τα σημεία στίξης, που μας βοηθούν να σταματούμε, όπου χρειάζεται, και να χρωματίζουμε τη φωνή μας σύμφωνα με το νόημα.

Τα συχνότερα σημεία της στίξης είναι η τελεία (.), η άνω τελεία (^), το κόμμα (,), το ερωτηματικό (;) και το θαυμαστικό (!).

Υπάρχουν και μερικά άλλα σημεία, που τα μεταχειριζόμαστε σπανιότερα. Αυτά είναι η διπλή τελεία (:), η παρένθεση () και οι αγκύλες ([]), τα αποσιωπητικά (...), η παύλα (-) και η διπλή παύλα (- -), τα εισαγωγικά (« »).

Πρέπει να τονίσουμε ότι ο αρχαίος Έλληνας δε χώριζαν πάντοτε τις λέξεις με κενά διαστήματα, όπως φαίνεται από τις διάφορες επιγραφές που σώζονται. Η συνήθεια των κενών ανάμεσα στις λέξεις γενικεύτηκε μόλις το 13ο αιώνα μ.Χ. και χρειάστηκε πολύς καιρός για να σημειωθούν οι τελείες και τα άλλα σημεία στίξης, αν και μερικά σημάδια είχαν ήδη χρησιμοποιηθεί από τους Αλεξανδρινούς γραμματικούς.

-
- Μ. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνική Γραμματική (της δημοτικής), ΟΕΣΒ, Αθήνα, 1941.
 - Νεοελληνική Γλώσσα για το γυμνάσιο, τ. Γ', ΟΕΔΒ, Αθήνα, 2002.

1. Στο κείμενο που ακολουθεί λείπουν όλα τα σημεία στίξης εκτός από τις τελείες. Να τα προθέσετε.

Γιατί η μιλιά δεν έγινε μπλέα

Στο διήγημα του Βιζυηνού που έχει τον τίτλο *Γιατί η μιλιά δεν έγινε μπλέα* ένας αρχαίο-πληκτος δάσκαλος προσπαθεί να πείσει το μαθητή του ότι το δέντρο που βρίσκεται στην αυλή του σπιτιού του δε λέγεται μιλιά όπως του έχουν μάθει οι γονείς του αλλά μπλέα. Ο Βιζυηνός βρίσκει ότι η λέξη το σημαίνουν είναι κάτι ξένο προς το πράγμα που υποδηλώνει το σημαϊνόμενο όταν δεν προέρχεται από μια ζωντανή γλώσσα. Ο αρχαιολάτρης δάσκαλος χωρίς να το καταλαβαίνει όταν προσπαθεί να πείσει τα παιδιά να αρνηθούν τη μητρική τους γλώσσα προσπαθεί ουσιαστικά να τα αποκόψει από τις ρίζες τους και από την ιστορία τους. Η αλληγορία είναι φανερή οι λογιότατοι και οι αττικιστές προσκολλημένοι στα αρχαία πρότυπα δεν μπόρεσαν να αισθανθούν το μεγαλείο της νεότερης παράδοσης και ιστορίας και της λαϊκής γλώσσας. Επίσης δε γνώρισαν ποτέ την αληθινή φύση των πραγμάτων αφού αυτό δεν μπορεί να συμβεί μέσω μιας συμβατικής γλώσσας. Είδαν στους αρχαίους συγγραφείς τον τύπο και όχι την ουσία είδαν αποκλειστικά τρόπους σύνταξης και γραμματικούς τύπους.

Έτσι όταν χρειάστηκε η πατρίδα τη βοήθειά τους λίγοι μόνο συνέβαλαν στον αγώνα για απομάκρυνση των Τούρκων κατακτητών ενώ αντίθετα οι άνθρωποι του λαού στήριξαν στο σύνολό τους την επανάσταση.

Μήγαρις έχω άλλο στο νου μου πάρεξ ελευθερία και γλώσσα αναρωτιέται ο Σολωμός στο Διάλογο. Ελευθερία και γλώσσα. Πώς να βιώσει το πάθος για ελευθερία κάποιος που έχει φυλακίσει όλες του τις ιδέες και τις σκέψεις σε μια γλώσσα νεκρή απορρίπτοντας ταυτόχρονα τη μητρική γλώσσα. Το δράμα των αττικιστών και των καθαρολόγων είναι ότι ήταν τόσο στενά προσπλωμένοι και αφοσιωμένοι στα αρχαία κείμενα ώστε δεν έβλεπαν την καθημερινή αναγέννηση της Ελλάδας και την αναβίωση στις μέρες τους του πνεύματος του ανθρωπισμού και της ιδέας της ελευθερίας τα οποία πρώτοι οι αρχαίοι Έλληνες είχαν διδάξει. Υπάρχουν βέβαια και φωτεινές εξαιρέσεις.

Ο Βιζυηνός καταλήγει συνειδητοποιώντας ότι προσπαθώντας οι δάσκαλοι να πείσουν τους μαθητές τους να διαγράψουν τη μητρική γλώσσα από τη μνήμη τους και να την αντικαταστήσουν με την καθαρεύουσα δημιουργούσαν μια αναστάτωση στον εσωτερικό κόσμο των παιδιών με αποτέλεσμα αυτά να μη διδάσκονται τη φύση των πραγμάτων αλλά ξερές λέξεις και ονομασίες. Στο τέλος του διηγήματος ο συγγραφέας γράφει με παιδική αφέλεια ότι με όλα αυτά πέρασε η χρονιά χωρίς να μάθει στο τέλος τι πράγμα είναι αυτή η μπλέα.

Διον. Στεργιούλας, Οι μαθητευόμενοι της οδύνης

2. Να βάλετε τα σημεία στίξης στα παρακάτω αποσπάσματα κειμένων:

Δεν άρπησα ωστόσο ν' ανακαλύψω και τη λογοτεχνία ένας παντοπώλης του χωριού διέθετε μια πλούσια βιβλιοθήκη από ληστρικά κυρίως μυθιστορήματα λαϊκές φυλλάδες και φυσικά τη δακρύβρεχτη Ωραία του Πέραν και την Γκόλφω μαζευόμαστε στην αποσπερίδα βεγγέρα και διάβαζα σε μία σύναξη από καμιά εικοσαριά γυναίκες οι άντρες ήταν στο καφενείο κατά το πλείστον αναλφάβητες

Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα

Ακόμα και σήμερα δεν είμαστε σίγουροι τι ακριβώς είναι το χιούμορ ένστικτο απαραίτητο για την επιβίωση αίσθημα ανωτερότητας ζευγάρωμα αταίριαστων ανακουφιστική αποδέσμευση συναισθηματική αμφιθυμία αν όμως ο κατάλογος των ορισμών του χιούμορ είναι μακροσκελής ο κατάλογος των θετικών λειτουργιών οι οποίες του αποδίδονται είναι όπως θα δούμε ακόμα μακροσκελέστερος η αίσθηση του χιούμορ και η απόλαυση του κωμικού έχει συνδεθεί με την ανάπτυξη της ευφυΐας την αυτονόμηση τη σωστή κοινωνικοποίηση την αναστολή της επιθετικότητας τη δημιουργικότητα τη συναισθηματική ωριμότητα ακόμα και την προστασία κατά του πολιτικού ολοκληρωτισμού

Ευγ. Τριβιζάς

Ένα παιδί από γενετής εύστροφο έχει ασφαλώς τη δυνατότητα ακόμα κι αν εμείς δεν ασχοληθούμε μαζί του να καλλιεργήσει το πνεύμα του ολομόναχο τι κόπος όμως αλλά αν το αφήσουμε στην τύχη του υπάρχει επίσης η πιθανότητα και δε νομίζω πως είναι ισχνή να χάσει ή μάλλον να καταχωνιάσει όλον αυτόν τον πλούτο που διαθέτει μέσα στο μικρό του εγκέφαλο τι αδικοχαμένες ευκαιρίες γιατί όχι τι έγκλημα το σκέφτομαι και με πιάνει φρίκη

Αμ. Μεγαπάνου

Αλλά κατά τη γνώμη μου οι δύο σημαντικότερες λειτουργίες που καταξιώνουν το χιούμορ και ιδιαίτερα του παράλογου είναι η α αισιοδοξία και η πίστη στο αδύνατο που προσφέρουν και β η δημιουργικότητα που ενθαρρύνουν

Ευγ. Τριβιζάς

Ο 19ος αιώνας αναγνωρίζει το παιδί και τον νέο ως προσωπικότητα που πρέπει να διαπλασθεί και να συγχρωτιστεί με τον κόσμο χωρίς να ενοχλείται και χωρίς να ενοχλεί δεν είναι τυχαίο ότι αρχόντισσες Comtesse de Ségur ή καταξιωμένοι και συνεπώς αποδεκτοί συγγραφείς Ντίκενς απευθύνονται στα παιδιά και τους νέους το ίδιο ισχύει και στην Ελλάδα Π. Δέλτα Ζ. Παπαντωνίου για παράδειγμα

Φ.Α. Δρακονταειδής

Ο Χαρούν Ταζιέφ ο μεγαλύτερος σύγχρονος ηφαιστειολόγος σε μια τελευταία του τηλεοπτική συνέντευξη όταν τον ρώτησαν τι τον έκανε να γυρίζει στα βουνά και να καταλήξει να εξερευνά και να μελετά τα ηφαιστεια αποκρίθηκε τα βιβλία που διάβαζα όταν ήμουν μικρός κι ιδιαίτερα αυτά του Ιουλίου Βερν.

Β. Αγγελοπούλου

3. Ποιες από τις δευτερεύουσες προτάσεις που υπάρχουν στους παρακάτω στίχους πρέπει να χωρίσουμε με κόμμα;

Βγάλε το όνομά μου από το δώρο
αν γίνει βάρος
μα φύλαξε το τραγούδι μου.

Αν και κρατάει στην αγκαλιά του τη νύφη-γν
ο ουρανός βρίσκεται παντοτινά σε τεράστια απόσταση.

Η συκοφαντία σου ενάντια στον μεγάλο είναι ασέβεια
και βλάφτει εσένα·
ενάντια στον μικρό είναι αγένεια
γιατί βλάφτει το θύμα.

Αλαφρώνω από το βάρος
σα γελώ με τον εαυτό μου.

Οι αδύνατοι μπορεί να γίνουν φοβεροί
γιατί μανιασμένα προσπαθούν να φανούν δυνατοί.

Αποκτούμε ελευθερία όταν έχουμε ακριβοπληρώσει
το δικαίωμά μας να ζήσουμε.

Ο κόσμος γνωρίζει ότι οι λίγοι
είναι περισσότεροι απ' τους πολλούς.

Μην αφήσεις την αγάπη μου να σου γίνει βάρος, φίλε μου,
γνώριζε ότι αντάλλαγμα δε θέλει.

Ο σοφός ξέρει πώς να διδάξει,
ο άμυαλος πώς να χτυπήσει.

Το λούλουδο που 'ναι σκλαβωμένο στο στεφάνι του βασιλιά
χαμογελάει πικρά όταν το λούλουδο του κάμπου το φθονεί.

Υπάρχουν εκείνοι που γυρεύουν τη σοφία και εκείνοι που
γυρεύουν τον πλούτο·
εγώ γυρεύω τη δική σου συντροφιά για να μπορώ να
τραγουδάω.

Τα πεθαμένα φύλλα όταν χάνονται σκόρπια στο χώμα
παίρνουν μέρος στη ζωή του δάσους.

Ο νους ζητάει παντοτινά τις λέξεις του
στους ήχους και στη σιωπή του
όπως ο ουρανός στη σκοτεινιά και στο φως του.

Ραμπιντρανάθ Ταγκόρ, Λαμπυρίδες

4. Να βάλετε κόμμα όπου είναι απαραίτητο.

1. Ο Ηράκλειτος ο Σωκράτης ο Πλάτων ο Αριστοτέλης υπήρξαν οι μεγαλύτεροι φιλόσοφοι του αρχαίου κόσμου.
2. (Κι ήταν) καράβια κομματιασμένα βαρκούλες μισοσπασμένες σκοινιά κατάρτια φιγούρες πανιά εικονίσματα παδέλες πιάτα λιβανιστήρια πυξίδες χρυσόξυλα.

A. Καρκαβίτσας

3. Ακούω κούφια τα τουφέκια
ακούω σμίξιμο σπαθιών
ακούω ξύλα ακούω πελέκια
ακούω τρίζιμο δοντιών.

Δ. Σολωμός

4. Το νερό κλωθογυρίζει μέσα στα νησιά δέρνεται στενάζει απάνω στα χάλαρα φεύγει στη νοτιά με γοργά πηδήματα.

A. Καρκαβίτσας

5. – Κώστα μόλις τελειώσεις τη δουλειά σου σε παρακαλώ να μου επιστρέψεις τα εργαλεία.
– Φυσικά θα σου τα επιστρέψω αμέσως.
6. Σας ρώτησα κύριοι αν ενημερωθήκατε για τις ενέργειες των αντιπάλων μας κι εσείς δεν απαντήσατε.
7. Η γενιά του Καρυωτάκη σε αντίθεση με τη γενιά του Παλαμά που παρακολουθεί τους αγώνες του έθνους δεν κεντρίζεται από παρόμοια ιδανικά.
8. Η Αφροδίτη η θεά της ομορφιάς αναδύθηκε από τα κύματα της θάλασσας.
9. Όποιος θέλει να μιλήσει είτε ο δάσκαλος να σηκώσει το χέρι του.
10. Ο ήλιος είχε βασιλέψει όταν έγινε το κακό και το σκοτάδι απλωνόταν παντού.
11. Δεν ήθελε να μιλά για την ατυχία του ούτε επέτρεπε σε κανέναν να του τη θυμίζει.
12. Τους άκουσε με προσοχή και επειδή ήταν άνθρωπος των γρήγορων λύσεων πήρε τη γενναία απόφαση.
13. Στα βουνά έλιωναν τα χιόνια και τα ποτάμια πλημμύριζαν τους κάμπους.
14. Πολλές φορές σκέφτηκα αν ήταν σωστό αυτό που έκανα.
15. Αυτά έτσι τα βρήκαμε και δεν μπορείς εσύ να μας τα αλλάξεις.

5. Στις φράσεις που ακολουθούν να βάλεις τα κατάλληλα σημεία στίξης (όπου χρειάζεται να χρησιμοποιήσεις κεφαλαία γράμματα).

1. Ο Διονύσιος Σολωμός ο εθνικός μας ποιητής είπε το έθνος πρέπει να μάθει να θεωρεί εθνικό ό,τι είναι αληθινό.
2. Μια νύχτα είδα ένα όνειρο ήμουν σκυμμένος πάνω σ' ένα σωρό χαρτιά κι έγγραφα έγγραφα έγγραφα.
3. Ο Οιδίπους Τύραννος είναι μια συγκλονιστική τραγωδία που μας άφησε ο πέμπτος αιώνας π.Χ. είναι η τραγωδία των τραγωδιών κανόνα την ονόμασε αυτή την τραγωδία ο Αριστοτέλης στην ποιητική του.
4. Δεν πρέπει πολλοί και άσχετοι να ανακατεύονται χωρίς πρόγραμμα σε μία δουλειά η δουλειά δεν προχωρεί θυμηθείτε και την παροιμία που λέει όπου λαλούν πολλά κοκόρια αργεί να ξημερώσει.
5. Ο πατέρας μου μύρο το κύμα που τον ετύλιξε δεν είχε σκοπό να με κάνει ναυτικό.
6. Ο πατέρας μου σκεπτόταν πάντοτε ό,τι του έλεγε αρνήθηκε να μου κάνει το χατίρι.
7. Έσφαλα ήμαρτον Δεσπότη μου απολογήθηκε τρέμοντας ο παπ' Αντριάς χαμένος εξουθενωμένος ήμαρτον δεν το ματακάνω αγράμματος άνθρωπος είμαι ξύλο απελέκτο είμαι σχώρεσέ με Δεσπότη μου σχώρεσέ με άρχοντά μου.
8. Κρίμα δεν το περίμενα από σένα.
9. Ορίστε ποιος φώναξε πάλι.
10. Γνωρίζεις ψυχή μου αυτόν τον ήχο
η καμπάνα σε ρωτάει για πού ξεκίνησες
η καμπάνα σε ρωτάει πώς λησμόνησες τον Κύριον Ημών.

6. Να βάλετε τα κατάλληλα σημεία στίξης εκεί όπου υπάρχουν αγκύλες.

1. Ο καθένας στο είδος του λέει ένας λαϊκός λόγος είναι κοινός τόπος ότι οι παροιμιακές εκφράσεις αποκρυσταλλώνουν τη σοφία του λαού με τα σημερινά δεδομένα αυτή η γνωμική έκφραση θα ήταν σωστότερη αν είχε διατυπωθεί έτσι καθένας στο είδος του και για την ανθρωπότητα
2. Η εργασία είναι ένας από τους τρεις συντελεστές της παραγωγής γη εργασία κεφάλαιο και μάλιστα ο σημαντικότερος γιατί χρησιμοποιεί τους δύο άλλους
3. Ο πολιτισμός δεν ταυτίζεται με τα κονδύλια του αντίστοιχου υπουργείου ούτε με τις διακηρύξεις είτε να πραγματοποιηθούν των δημοτικών αρχόντων
4. Είναι δύσκολο να σταθούμε απέναντι στους άλλους ψυχροί και ουδέτεροι παρατηρητές και κριτές τους προσεγγίζουμε από τη δική μας οπτική γωνία
5. Κανένας αληθινά σπουδαίος άνθρωπος λέγει ο Ρενάν δεν πιστεύει κατά βάθος ότι είναι σπουδαίος από τη στιγμή που θα το πιστέψει θα πάψει να είναι σπουδαίος
6. Δεν είναι μόνο ο άνθρωπος που έχει δικαιώματα δικαιώματα έχουν και άλλα όντα πολιτικά οι Αρχές ή νομικά τα σωματεία π.χ.

7. Στο κείμενο που ακολουθεί ο τυπογράφος δεν έβαλε κόμματα. Να τα βάλετε.

Επιλέξτε ηλεκτρονικά τα αναγνώσματα των διακοπών σας

Πολλοί υποστηρίζουν ότι το βιβλίο αποτελεί έναν πιστό σύντροφο και καλή παρέα. Στις καλοκαιρινές διακοπές που υπάρχει μεγαλύτερη ευχέρεια χρόνου πραγματικά γίνεται αναπόσπαστο «αξεσουάρ» του εξοπλισμού μας. Πριν φύγετε με το πλοίο της γραμμής κάντε μια βόλτα στο διαδίκτυο και τις σελίδες κάποιων ελληνικών εκδοτικών οίκων και μετατρέψτε τη βαλίτσα σας σε κινητή βιβλιοθήκη.

Εκινώντας από γενικές πληροφορίες μπορείτε να βρείτε πολλά στοιχεία για τις βιβλιοθήκες της χώρας μας που έχουν δημιουργήσει τη δική τους ιστοσελίδα στο διαδίκτυο καθώς και να μάθετε για τις νέες εκδόσεις όλων των ελληνικών εκδοτικών οίκων. Υπάρχει ακόμη και οτιδήποτε νεότερο συμβαίνει στο χώρο του βιβλίου από εκδηλώσεις μέχρι και βραβεία. Μπορείτε να μάθετε ποιο κρατούν στα χέρια τους τα νβία των εκδοτικών οίκων και να γνωρίσετε τον περιοδικό τύπο που ασχολείται με το θέμα αυτό. Αν απευθυνθείτε στη σελίδα κάποιου βιβλιοπωλείου εκτός από τις παραγγελίες που μπορείτε να κάνετε έχετε τη δυνατότητα να αναζητήσετε τους τίτλους που σας ενδιαφέρουν με βάση τη θεματολογία τους και να διαβάσετε μια μικρή παρουσίασή τους.

Αν πάλι επιλέξετε να ανοίξετε τη σελίδα ενός συγκεκριμένου εκδοτικού οίκου και περιμένετε να δείτε μόνο τα βιβλία που κυκλοφορούν τότε είστε μάλλον γελασμένοι. Οι εκδόσεις που υπάρχουν αυτήν τη στιγμή στην αγορά είναι μόνο η αρχή αφού μπορείτε να ενημερωθείτε για κάθε νέο βιβλίο που θα βγει στις προθήκες των βιβλιοπωλείων ακόμα και για αυτά που δεν έχουν πάρει την τελική τους μορφή. Με άλλα λόγια μπορείτε να διαβάσετε πρώτοι αποσπάσματα βιβλίων που βρίσκονται ακόμα υπό έκδοση. Η αναζήτηση μπορεί να γίνει με βάση τη θεματολογία ενώ τα στοιχεία που θα παρουσιαστούν στην οθόνη σας περιλαμβάνουν το εξώφυλλο τις διαστάσεις

τον αριθμό των σελίδων και την τιμή καθώς επίσης και την περίληψή του. Και για όσους ενδιαφέρονται να ξέρουν τις προτιμήσεις του ελληνικού αναγνωστικού κοινού υπάρχουν λίστες με τους δημοφιλέστερους και εμπορικότερους τίτλους του μήνα.

Εκτός από βιβλία μπορείτε να γνωρίσετε και τους ίδιους τους δημιουργούς τους από κάποια σύντομα βιογραφικά σημειώματα αλλά και να επικοινωνήσετε μαζί τους με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Μια ακόμη σημαντική υπηρεσία που σας προσφέρουν οι σελίδες αυτές είναι οι παραγγελίες βιβλίων και CD-ROM που μπορείτε να κάνετε ενώ αν είστε τυχεροί μπορείτε να επωφεληθείτε και από κάποιες προσφορές. Τέλος βρίσκετε πληροφορίες για τους ίδιους τους εκδοτικούς οίκους καθώς και για τις δραστηριότητες και τις εκδηλώσεις που διοργανώνουν.

(από εφημερίδα)

8. Οι αναφορικές προτάσεις μπορεί να είναι:

α) προσθετικές, που δεν αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα στον όρο που προσδιορίζουν και χωρίζονται με κόμμα.

β) προσδιοριστικές, που είναι απαραίτητο συμπλήρωμα του όρου στον οποίο αναφέρονται και δε χωρίζονται με κόμμα.

Στις περιόδους που ακολουθούν να χωρίσετε με κόμμα τις προσθετικές αναφορικές προτάσεις.

1. Η τεχνική είναι από τη φύση της μια λυτρωτική δύναμη που έδωσε μύρια δώρα στον άνθρωπο.
2. Δε δικαιολογούνται οι φόβοι των απαισιόδοξων που προβλέπουν δυσοίωνα το μέλλον της ανθρωπότητας. Αν ο άνθρωπος θελήσει να τιθασεύσει την τεχνική, η ίδια μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στο να παραμερίσει τις καταστροφές και τους κινδύνους που κλείνει μέσα της.
3. Η τυποποίηση της εργασίας που απαιτεί τη συνεχή κατατριβή του ανθρώπου μ' ένα μόνο τμήμα του έργου τού στερεί τη χαρά της προσωπικής δημιουργίας.
4. Η μαζική παραγωγή και οι εντατικές καλλιέργειες γέμισαν τον κόσμο με αγαθά που φτάνουν σε κάθε τόπο και προσφέρονται σε κάθε άνθρωπο.
5. Οι γνώσεις και τα τεχνικά μέσα που κατέχει ο άνθρωπος σήμερα υπάρχει κίνδυνος να χρησιμοποιηθούν για την αυτοκαταστροφή του. Η ανάπτυξη της πολεμικής τεχνικής που αμιλλάται την ανάπτυξη της ειρηνικής βιομηχανίας, καθώς προκαλεί την απερίσκεπτη υπεροψία του ανθρώπου, μας δημιουργεί την αγωνία αν τελικά ο τεχνικός πολιτισμός θα αποτελέσει ευλογία ή κατάρα για το ανθρώπινο γένος.
6. Αυτό που αλλάζει δεν είναι η τεχνική, είναι ο άνθρωπος και η χρησιμοποίηση της τεχνικής που διαθέτει. Δεν είναι ο τροχός του κεραμίστα που μετράει, είναι το βάζο που θα βγει από την κίνησή του· δεν είναι ο ηλεκτρονικός αργαλειός αλλά η ποιότητα του υφάσματος.
7. Ο άνθρωπος άρχισε να κατασκευάζει πρώτα εργαλεία που προεκτείνουν τη δύναμή του, κατόπιν μηχανές που μετατρέπουν τη μια ενέργεια σε άλλη και τελικά μηχανές που σαν χέρια αυτόματα εκτελούν το έργο του τεχνίτη.
8. Αν ο τροχός του αμαξιού ήταν ένα «δώρημα τέλειο», γιατί ο τροχός που κινεί τώρα τα πάντα, από το αυτοκίνητο ως το εργοστάσιο, δεν είναι επίσης ένας πολύτιμος αρωγός σε πολύ επίπονες προσπάθειες;

Στέργιος
Τσιούμας
(1954-).
**Τα πιο ωραία
παραμύθια,**
1993.
Ακρυλικό
σε μουσαμά
(150 εκ. Χ π. 220 εκ.).

Η΄ Παράγραφος

Παράγραφος είναι το τμήμα του γραπτού πεζού λόγου που αποτελεί μία νοηματική ενότητα. Εξωτερικά και εσωτερικά γνωρίσματα, δηλαδή γνωρίσματα μορφής και περιεχομένου, διαφοροποιούν κάθε παράγραφο από τις υπόλοιπες. Εξωτερικά η παράγραφος διακρίνεται, αφού ο πρώτος στίχος αρχίζει με την πρώτη λέξη πιο μέσα από τις πρώτες λέξεις των άλλων στίχων, ενώ ο τελευταίος τερματίζει ακανόνιστα· εσωτερικά, γιατί σε κάθε παράγραφο αναπτύσσεται μία επιμέρους ιδέα σε σχέση με την κύρια ιδέα της.

Τα δομικά στοιχεία της παραγράφου –η θεματική περίοδος, τα σχόλια και η κατακλείδα– αντιστοιχούν στον πρόλογο, το κύριο θέμα και τον επίλογο της έκθεσης και υπακούουν στους ίδιους νόμους. Άλλωστε, κάθε παράγραφος αποτελεί οργανικό μέλος του όλου και όλες οι παράγραφοι συναποτελούν την έκθεση. Γι΄ αυτούς τους λόγους η γνώση της ανάπτυξης μιας παραγράφου είναι βασικός παράγοντας για τη σύνθεση της έκθεσης.

Στα τρία τεύχη της “Νεοελληνικής γλώσσας για το γυμνάσιο” και στα τρία τεύχη της “Έκφρασης-Έκθεσης” για το λύκειο παρουσιάζεται αναλυτικά η θεωρία για την παράγραφο με σχετικές ασκήσεις. Συγκεκριμένα:

1. Για τη δομή της παραγράφου βλέπε:

- Νεοελληνική γλώσσα για το γυμνάσιο, τ. Α΄
- 2. Για τους τρόπους ανάπτυξης της παραγράφου βλέπε:
 - Έκφραση-Έκθεση Α΄ Λυκείου (ανάπτυξη με αναλογία)
 - Έκφραση-Έκθεση Β΄ Λυκείου (ανάπτυξη με παραδείγματα, με σύγκριση και αντίθεση, με ορισμό, με διαίρεση)
 - Έκφραση-Έκθεση Γ΄ Λυκείου (συγκεντρωτικά)

3. Για τη συνοχή της παραγράφου βλέπε:

- Νεοελληνική γλώσσα για το γυμνάσιο, τ. Α΄
- Έκφραση-Έκθεση Α΄ Λυκείου
- Έκφραση-Έκθεση Β΄ Λυκείου (συγκεντρωτικά)

1. Στις παρακάτω παραγράφους να σημειώσετε ποιος σκοπός ανταποκρίνεται στις λεπτομέρειές τους.

Α. Πράγματι, η τεχνολογία άλλαξε ριζικά τη ζωή μας. Σημαντικότερη όμως είναι η επίδρασή της στη μορφή και στο περιεχόμενο της εργασίας, εφόσον κάθε τεχνική εφεύρεση αποτελεί πάνω απ' όλα εργαλείο, μέσο δράσης. Με τη χρησιμοποίηση των μηχανών απαλλάχτηκε ο άνθρωπος από τη βαναυσότητα της χειρωνακτικής εργασίας, ενώ παράλληλα αυξήθηκε η παραγωγική ικανότητά του. Με την εξέλιξη που σημειώνεται στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, απαλλάσσεται ο εργαζόμενος και από τον πνευματικό μόχθο. Η εργασία σήμερα αποδίδει το μεγαλύτερο δυνατό αποτέλεσμα με τη μικρότερη δυνατή προσπάθεια, χάρη στην αυτοματοποίηση των μέσων παραγωγής και την καλύτερη οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας.

1. Η σημασία της αυτοματοποίησης
2. Πώς επηρέασε η τεχνολογία το περιεχόμενο της εργασίας
3. Η τεχνολογία και το περιβάλλον
4. Η επίδραση της τεχνολογίας στην οικονομία
5. Τρόποι για την καλύτερη οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας

Β. Αυτόν τον κόσμο το γεμάτο εχθρικότητα και δυσπιστία κληροδοτεί η γενιά των μεγάλων στους νέους. Η νέα γενιά, που αρχίζει τη ζωή της με τη δίψα για μια ειρηνική και ευτυχισμένη ζωή και που εμφορείται από πανανθρώπινα ιδανικά, δεν μπορεί να αποδεχτεί τα πράγματα όπως έχουν. Οι συνθήκες για την αλλαγή του κλίματος είναι ευνοϊκές: το άπλωμα της παιδείας σχεδόν σε όλους, οι απεριόριστες δυνατότητες επικοινωνίας (μέσα μαζικής ενημέρωσης, τουρισμός, κοινές αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις) υποβοηθούν τη γνωριμία των λαών και όταν γνωρίζει κανείς τον άλλο, καταλαβαίνει πως πιο πολλά είναι εκείνα που τους ενώνουν παρά εκείνα που τους χωρίζουν. Η γνώση της ιστορίας και του πολιτισμού των άλλων και προπαντός η άμεση επαφή με τη σύγχρονη κατάσταση και τις κατακτήσεις τους απομακρύνει εθνικούς εγωισμούς και προκαταλήψεις και συμβάλλει στον αλληλοσεβασμό και στην αλληλοεκτίμηση, που είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για κάθε μορφή συνεργασίας.

1. Τα γνωρίσματα των νέων
2. Οι συνθήκες που επικρατούν σήμερα στην κοινωνία
3. Ποιες είναι οι συνθήκες που επιτρέπουν ν' αλλάξει το κλίμα στις σχέσεις ανάμεσα στους λαούς
4. Η σημασία της παιδείας
5. Ο ρόλος των προκαταλήψεων στις σχέσεις των λαών

Γ. Σε όσες κοινωνίες επικράτησε ο άκρατος ατομικισμός παρατηρήθηκε στασιμότητα, παρακμή, εκμετάλλευση, αποδυνάμωση του συνόλου, ηθική κατάπτωση. Ο ατομικισμός ως κοσμοθεωρία αποδίδει απόλυτη αξία στο απομονωμένο άτομο σε αντιπαράθεση με την κοινωνία. Στην καθημερινή ζωή εκφράζεται με συγκεκριμένη συμπεριφορά. Τέτοια άτομα επιδιώκουν με κάθε μέσο την ικανοποίηση του ατομικού συμφέροντος· δε διστάζουν να βλάψουν το σύνολο προκειμένου να επωφεληθούν οι ίδιοι. Η απληστία και η αρπακτικότητά τους δεν έχουν όρια. Ακόμη κι όταν τα πάντα γκρεμίζονται γύρω τους, προσπαθούν να εκμεταλλευτούν τη γενική συμφορά και να αποκομίσουν κέρδη.

1. Τα ηθικά προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας

2. Η απληστία και η αρπακτικότητα
3. Η κατάσταση που επικρατεί σήμερα σε πολλές κοινωνίες
4. Οι συνέπειες από τον άκρατο ατομικισμό στην κοινωνία
5. Τα αίτια του ατομικισμού

Δ. Είναι πράγματι πολύ λίγοι εκείνοι που νοιάζονται, και θεωρητικά και έμπρακτα, για την τύχη της χώρας τους, για την ανάπτυξη της δημοκρατίας, για την προώθηση των ελευθεριών των πολιτών, για την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου, γενικότερα για τη μοίρα της ανθρωπότητας και τα μεγάλα προβλήματα που αντιμετωπίζει, όπως είναι ο ανταγωνισμός των εξοπλισμών, η εκμετάλλευση των αδυνάτων, η πείνα και η αθλιότητα, η καταστροφή του περιβάλλοντος, η έξαρση της βίας. Έχει χαθεί ο καθένας στον εαυτό του και στα προβλήματα του και, έχοντας αναγάγει σε υπέρτατη επιδίωξη την αποφυγή κάθε ενόχλησης, δεν μπορεί να δει πού τον οδηγεί ο δρόμος που ακολουθεί και ούτε άλλωστε τον ενδιαφέρει. Η ανευθυνότητα δεν έχει προηγούμενο.

1. Η στάση των περισσότερων ανθρώπων σήμερα απέναντι στα γενικότερα προβλήματα
2. Τα αποτελέσματα της αδιαφορίας
3. Πώς συμπεριφέρονται οι νέοι
4. Τα προβλήματα των ανθρώπων της εποχής μας

Ε. Υποχρέωση όλων είναι η επαγρύπνηση και η συμμετοχή σε προσπάθειες για έξοδο από την αδράνεια και το τέλμα. Είναι αφέλεια να πιστεύει κανείς ότι μπορούμε να ζούμε ακίνδυνα, χωρίς να χρειαστεί να πληρώσουμε βαρύ τίμημα για την αδιαφορία μας· είναι ακόμη ασύγγνωστη απερισκεψία, όταν τα σημάδια των επερχόμενων κακών πληθαίνουν, να κλείνουμε τα μάτια μας και να επαναπαυόμαστε με την ελπίδα πως μπορεί να συνεχιστεί η καλοπέρασή μας, γιατί κάποιος θα βρεθεί την ύστατη στιγμή να κάνει το θαύμα και να μας σώσει.

1. Οι συνέπειες από την αδιαφορία
2. Οι υποχρεώσεις του σωστού πολίτη
3. Η υποχρέωση όλων απέναντι στους επερχόμενους κινδύνους

2. Στις παρακάτω παραγράφους: α) Να επισημάνετε το σκοπό τους. β) Να επισημάνετε ποια επιχειρήματα δεν ανταποκρίνονται στο σκοπό κάθε παραγράφου.

Α. Για να υπάρξει όμως ομόνοια, πρέπει αναμφίβολα να τηρηθούν ορισμένες προϋποθέσεις. Αρχικά η ομόνοια προϋποθέτει μετριασμό του άκρατου εγωισμού, ανεκτικότητα, ανιδιοστέλεια, πνεύμα αυτοθυσίας. Στις κοινωνίες απαραίτητη προϋπόθεση για τη διατήρηση της ομόνοιας είναι η απονομή δικαιοσύνης, δηλαδή να συμμετέχει ο καθένας στους κόπους ανάλογα με τις δυνάμεις του, να κατανομούνται δίκαια τα αγαθά και να παρέχονται σε όλους ίσες ευκαιρίες για ανάδειξη. Αλλά και η ταύτιση των συμφερόντων αποτελεί μεγάλη συνεκτική δύναμη σε μια κοινωνία. Χάρη στην ομόνοια έχουμε υπερνίκηση των δυσκολιών, συγκέντρωση των δυνάμεων για τον ίδιο σκοπό, επίτευξη μεγάλων έργων, αντιμετώπιση των κινδύνων και εθνική ενότητα. Γίνεται φανερό ότι χωρίς αυτές τις προϋποθέσεις η ομόνοια δεν είναι απλώς δύσκολο να επιτευχθεί· είναι ακατόρθωτο.

Β. Το καλύτερο απόκτημα απ' όλα στη ζωή ενός ανθρώπου είναι ένας φίλος ειλικρινής. Όταν σε μια κρίσιμη καμπή του βίου μελετούμε ή επιχειρούμε κάτι πολύ σοβαρό, έχουμε ανά-

γκη από έναν καλόγνωμο σύμβουλο και αυστηρό κριτή, για να συζητήσουμε μαζί του ελεύθερα τα προβλήματά μας. Και αναμφίβολα για τη δημιουργία αυτών των προβλημάτων τη βασική ευθύνη έχουν η ένταση και το άγχος που καταδυναστεύουν τη ζωή μας. Ο απάνθρωπος τρόπος ζωής στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις οξύνει την κατάσταση και απαιτεί άμεσες λύσεις. Όταν λοιπόν βρισκόμαστε σε δύσκολες στιγμές, χρειαζόμαστε κάποιον να μας ενθαρρύνει ή να μας αποτρέψει. Κι αυτός δεν μπορεί να είναι άλλος από το φίλο. Θα είναι ο παραστάτης που θα μας βοηθήσει να μην κάνουμε σφάλματα, ο οδηγός στο σωστό δρόμο, ο συνεργός στα καλά έργα. Με την καλόπιστη κριτική θα επισημάνει τις αρετές αλλά και τις αδυναμίες μας και θα ασκήσει αυστηρό έλεγχο, αν σφάλουμε.

Γ. Πέρα από αυτά υπάρχουν και αιτίες έξω από εμάς που διαμορφώνουν ή επιδεινώνουν αυτή τη συμπεριφορά, την αδιαφορία δηλαδή για την τεκμηρίωση της αλήθειας και την αβασάνιστη συναγωγή συμπερασμάτων. Αναφερόμαστε κυρίως στον τρόπο διαπαιδαγώγησής μας. Οι συνθήκες της οικογενειακής ζωής συχνά δεν αφήνουν περιθώρια για συζήτηση, για έκφραση αντιρρήσεων, δε δίνουν καμιά αφορμή για πρωτοβουλία, για προσωπική έρευνα. Όλα προσφέρονται έτοιμα. Η εκπαίδευση πάλι σε όλες τις βαθμίδες της αποθαρρύνει την προσωπική έρευνα, προσφέρει έτοιμη γνώση, δεν κεντρίζει την αυτενέργεια, την απορία, την αμφιβολία. Η σωστή εκπαίδευση, αντίθετα, κοινωνικοποιεί το άτομο και το βοηθάει να ενταχθεί ομαλά στο κοινωνικό περιβάλλον. Ο προσωπικός εγωισμός, η πνευματική οκνηρία, η προκατάληψη και το ατομικό συμφέρον ορθώνουν αξεπέραστα εμπόδια. Τέλος, το κακό έρχεται να το συμπληρώσει ο επηρεασμός που ασκείται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης με τις τρομακτικές δυνατότητες που έχουν αποκτήσει στην εποχή μας. Βομβαρδιζόμαστε καθημερινά με μηνύματα, μας παρέχεται πληροφόρηση για το καθετί και εμείς τα «καταναλώνουμε» όλα χωρίς να μπορούμε να προβάλλουμε και την παραμικρή αντίσταση.

3. Να αναπτύξετε κάθε παράγραφο με βάση το σκοπό και τις σχετικές λεπτομέρειες που σας δίνονται.

A. **Σκοπός:** Τα κριτήρια που έχουν πολλοί για την επιλογή επαγγέλματος

Λεπτομέρειες: 1. κοινωνικό γόπτρο

2. οικονομικές απολαβές

3. πίστη πως θα αποκτήσουν υπόσταση και κύρος από το επάγγελμα

B. **Σκοπός:** Ποια κριτήρια πρέπει να πάρει υπόψη του ο νέος για την επιλογή επαγγέλματος

Λεπτομέρειες: 1. κλίσεις, ιδιαίτερες ικανότητες

2. προσωπική ικανοποίηση, χαρά από τη δημιουργική εργασία

3. συνεισφορά στην πρόοδο του κοινωνικού συνόλου

Γ. **Σκοπός:** Ποια πρέπει να είναι η στάση του πολίτη απέναντι στα μέσα μαζικής ενημέρωσης

Λεπτομέρειες: 1. επιφυλακτικότητα, κριτική στάση

2. να διαπιστώνει αν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα ή όχι τα δημοσιεύματα του Τύπου ή ό,τι προβάλλει η τηλεόραση

3. να τα υποβάλλει σε προσεκτική βάση

4. να διασταυρώνει ό,τι διαβάσει, ακούει ή βλέπει και να εξετάζει τα κίνητρα

Δ. **Σκοπός:** Οι κίνδυνοι από την άμιλλα

- Λεπτομέρειες:**
1. ματαιοδοξία, απληστία
 2. μετατροπή της σε αθέμιτο ανταγωνισμό
 3. φθόνος
 4. αντικοινωνική συμπεριφορά – ατομικισμός

4. **Να βρείτε τα δομικά στοιχεία των παρακάτω παραγράφων:**

Α. Η θεραπευτική λοιπόν κλωνοποίηση ως γεγονός δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται μετά βδελυγμίας. Ωστόσο θα πρέπει να γίνει, όταν θα είναι ώριμη η κατάσταση. Δηλαδή θα πρέπει πρώτα να υπάρξει πρόοδος στην αποκάλυψη των μηχανισμών ρύθμισης και έκφρασης των γονιδίων και ταυτόχρονα να μορφοποιηθεί το κατάλληλο βιοηθικό, δεοντολογικό και νομικό πλαίσιο, ώστε να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα διολίσθησης από τη θεραπευτική στην αναπαραγωγική κλωνοποίηση. Και στην εποχή της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας οι ισχυροί του πλανήτη θα πρέπει να ευαισθητοποιηθούν και στην παγκοσμιοποίηση της πειραματικής δεοντολογίας όσον αφορά το χειρισμό των γονιδίων.

Στ. Ν. Αλαχιώτης

Β. Τον παιδευτικό ρόλο της οικογένειας συνεχίζει το σχολείο, το οποίο στοχεύει όχι μόνο στην ηθικοπνευματική καλλιέργεια αλλά και στην επαγγελματική κατάρτιση του μαθητή. Οι εκπαιδευτικοί προσφέρουν ένα πλήθος γνώσεων στο μαθητικό κοινό, ενημερώνοντάς το και οξύνοντας την κρίση του. Η ποιότητα του εκπαιδευτικού συστήματος εξασφαλίζει τη διάπλαση έντιμων πολιτών με ηθικούς στόχους και ιδανικά. Η δημοκρατικότητα στο χώρο της διδασκαλίας εθίζει το νέο στο πνεύμα του αλληλοσεβασμού, της ελεύθερης σκέψης και έκφρασης και της ανάληψης των υποχρεώσεων με ταυτόχρονη συνειδητοποίηση των δικαιωμάτων. Άλλωστε, το σχολείο αποτελεί μια μικρή κοινωνία, όπου το άτομο μαθαίνει να πειθαρχεί, να συνεργάζεται και να διεκδικεί και προετοιμάζεται για την ομαλή ένταξή του στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Ο εκπαιδευόμενος λοιπόν εμπλουτίζει τις γνώσεις του, ηθικοποιείται και κοινωνικοποιείται μέσα στο θεσμοθετημένο φορέα της παιδείας.

Α. Τότσικας

Γ. Η δημοκρατία δεν είναι πανάκεια. Δεν μπορεί να οργανώσει τα πάντα· δεν έχει η ίδια επίγνωση των ορίων της. Όσο ιερόσυλη κι αν είναι μια τέτοια διαπίστωση, πρέπει να διατυπωθεί και να αντιμετωπιστεί. Όπως εφαρμόζεται σήμερα η δημοκρατία, δεν είναι κατάλληλη για τα καθήκοντα που επιβάλλονται στην ανθρωπότητα. Η πολυπλοκότητα και η τεχνική φύση πολλών από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε δεν επιτρέπει στους εκλεγμένους αντιπροσώπους του λαού να λαμβάνουν τις ορθές αποφάσεις στον κατάλληλο χρόνο. Ελάχιστοι πολιτικοί έχουν επαρκή επίγνωση της παγκόσμιας φύσης των προβλημάτων καθώς και των αμοιβαίων επιδράσεών τους. Η συζήτηση για τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα γίνεται στο ραδιόφωνο και την τηλεόραση παρά στο Κοινοβούλιο. Η πολιτική δραστηριότητα εστιάζεται στο χρονικό ορίζοντα των εκλογών, ενώ ο κομματικός ανταγωνισμός και η αντιπαλότητα εξασθενίζουν τη δημοκρατία, που υποτίθεται ότι υπηρετούν.

(από εφημερίδα)

5. Οι παράγραφοι που ακολουθούν δεν έχουν θεματική περίοδο. Να βάλετε εσείς μία, αφού μελετήσετε καλά τα σχόλια.

A.
.....

Όλο και περισσότερο, από δω κι εμπρός, ο διδάσκων θα κρίνεται, ο γκέτης θα ελέγχεται, ο γονιός θα πρέπει να δείχνεται άξιος της αποστολής του. Η αντίληψη πως έτσι και κατόρθωσες να «φτάσεις» δεν έχεις πια για τίποτα να νοιαστείς, ανήκει στην ιστορία. Ανατέλλει μια εποχή όπου ο κάθε ενδιαφερόμενος θα ξέρει πως το δύσκολο δεν είναι ν' ανέβεις, αλλά να σταθείς. Πως η πολιτεία σου και μόνη θα σε στηρίζει, όχι ο τίτλος.

B.
.....

Για παράδειγμα, το παιδί που οι γονείς του περιτριγυρίζονται από βιβλία και αγαπούν το διάβασμα ή κάνουν οι ίδιοι εργασίες με τα χέρια τους και αυτό τους ενθουσιάζει, το πιθανότερο είναι να μάθει να χαιρέται με τις ίδιες εργασίες. Συγκρίνετε αυτό το παιδί με εκείνο του οποίου οι γονείς πιστεύουν ότι το παιδί τους πρέπει να διαβάξει ή πρέπει να κάνει εργασίες με τα χέρια του, αλλά οι ίδιοι δεν κάνουν τίποτε από αυτά. Σ' αυτήν την περίπτωση το παιδί μάλλον δε θα ενθουσιάζεται κάνοντας αυτές τις εργασίες. Ένα παράδειγμα μπορεί να είναι γονείς που πιέζουν το παιδί τους να μάθει μουσική, γιατί μπορεί να του χρειαστεί και όχι γιατί αρέσει σε όλη την οικογένεια.

6. Να γράψεις δύο σύντομα κείμενα σχετικά με τις πενήνήμερες εκδρομές των μαθητών της Γ' τάξης. Στο πρώτο να καταγράψεις τις απόψεις κάποιου ο οποίος διαφωνεί με αυτές και στο δεύτερο τις απόψεις ενός θερμού υποστηρικτή των πενήνήμερων εκδρομών. Από τις λέξεις που σου δίνονται να χρησιμοποιήσεις τις πιο κατάλληλες για κάθε κείμενο.

χουλιγκανισμός

καταναλωτισμός

υπερβολές

συγκρούσεις

εξαχρείωση

ξεφάντωμα

κραιπάλη

αναμνήσεις

φιλία

δεσμοί

όνειρο

ξεγνοιασιά

διασκέδαση

γνωριμίες

ξενάγηση

γνώσεις

εμπειρίες

7. Να βρείτε σε ποια επιχειρήματα υπάρχει λογική σχέση αιτίας - αποτελέσματος και σε ποια όχι.

- α. Το κοινωνικό σύνολο έχει ανάγκη από ευταξία, γιατί χάρη σ' αυτήν:**
1. εξασφαλίζεται η ομαλή λειτουργία του
 2. συντονίζονται οι δραστηριότητες όλων
 3. τα άτομα κατευθύνονται με επιτυχία προς τους στόχους που έχει θέσει η οργανωμένη κοινωνία
 4. αποφεύγεται η ηθική κατάρπωση
 5. περιορίζονται και χαλιναγωγούνται πάθη και αδυναμίες
- β. Το καθήκον και η προσήλωση σ' αυτό:**
1. περιορίζει αλλά και διευρύνει την ύπαρξή μας
 2. μας κάνει περισσότερο ρεαλιστές
 3. πλουτίζει τις γνώσεις και τις εμπειρίες μας
 4. θέτει περιορισμούς στις φυσικές ορμές, στον εγωισμό και στην απληστία μας
 5. δίνει στη ζωή μας ανώτερο περιεχόμενο και υψηλό νόημα
 6. μας προφυλάσσει από επιζήμιες συνέπειες
- γ. Τα ιδανικά, τα υψηλά ιδεώδη έχουν μεγάλη σημασία, γιατί:**
1. ωθούν σε δημιουργική δράση
 2. η ζωή με αυτά αποκτά περιεχόμενο
 3. χάρη σ' αυτά οι λαοί επιβιώνουν και οδηγούνται σε ανώτερα επίπεδα πολιτισμού
 4. εξυπηρετούν τις προσωπικές επιδιώξεις
 5. συμβάλλουν στην αξιοποίηση των ικανοτήτων του ατόμου
- δ. Με την προνοητικότητα ο άνθρωπος:**
1. αποφεύγει σφάλματα και δε φτάνει στη δυσάρεστη θέση να μετανοήσει
 2. δεν εκθέτει τον εαυτό του σε κινδύνους
 3. εξευγενίζει το χαρακτήρα του
 4. προβλέπει τις πιθανές δυσκολίες και αποκτά έγκαιρα τα απαραίτητα εφόδια
 5. γίνεται περισσότερο ηθικός
- ε. Με το διάλογο:**
1. γίνεται ανταλλαγή γνώμων και επισημαίνονται οι δυσχέρειες στη λύση κάποιου προβλήματος
 2. ανυψώνεται το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων
 3. αναγκάζομαστε να ελέγχουμε διαρκώς τις διάφορες απόψεις και φτάνουμε στη ζητούμενη λύση
 4. ευνοούνται η προπαγάνδα, η παραπλάνηση και η εξαπάτηση
- στ. Όταν το άτομο βρίσκει τη δύναμη να αυτοπεριοριστεί, τότε:**
1. ζει την πιο υψηλή και την πιο δυνατή τελειώσή του
 2. αναπτύσσει ορισμένες ηθικές ιδιότητες, την ειλικρίνεια, την τιμιότητα, τη μετριοπάθεια, την ανεκτικότητα, την ανθρωπιά
 3. μαθαίνει ν' αγαπά τη φύση και να εκτιμά την προσφορά της
 4. αγαπά το διάλογο και αποφεύγει τη βία
 5. διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες και πλουτίζει τις εμπειρίες του

8. Να επισημάνετε τις συνδετικές λέξεις ή φράσεις των περιόδων του παρακάτω κειμένου:

Το πρόβλημα της ψυχαγωγίας

Όλοι, ασφαλώς, συμφωνούν ότι η ψυχαγωγία αποτελεί ανάγκη του ανθρώπου. Αυτό τουλάχιστον έχει καταδείξει η ιστορική εμπειρία. Όμως, για τη μελέτη του προβλήματος είναι απαραίτητη η σύνδεσή του με την εργασία και τον ελεύθερο χρόνο στη συνέχεια. Όποια άλλη αντιμετώπιση του προβλήματος έξω και πέρα από τις δύο αυτές παραμέτρους μάς οδηγεί σε λαθεμένη ερμηνεία. Και τούτο γιατί, αφού η εργασία έχει πάψει, στις περισσότερες περιπτώσεις, να είναι χαρά και δημιουργία, αφού –κατά βάση– η σύγχρονη αυτοματοποίηση και τυποποίηση, παρά την πρόοδο της τεχνικής, λειτουργούν αλλοτριωτικά, μοιραίο είναι η ψυχοσωματική κόπωση να αμβλύνει τη διάθεση του ανθρώπου. Κι αφού η ψυχαγωγία ως δραστηριότητα προϋποθέτει τη διάθεση, είναι ευνόητο πως δεν μπορεί να υπάρξει ουσιαστική ψυχαγωγία χωρίς αυτή.

Το γεγονός, εξάλλου, ότι ο σύγχρονος άνθρωπος πιεζόμενος από ένα πλέγμα αναγκών, που ολοένα διευρύνεται, εξαναγκάζεται να καταφεύγει στην «υπερεργασία» (υπερωρίες, δεύτερη ή και τρίτη πολλές φορές απασχόληση), καθιστά φανερό ότι και ο ελεύθερος χρόνος του περιορίζεται και η διάθεσή του λιγοστεύει. (Βέβαια, ο ελεύθερος χρόνος για τον άνεργο ή, πολύ περισσότερο, τον άεργο παίρνει άλλες διαστάσεις). Θα ήταν, όμως, απλοϊκό να δεχτούμε ότι μόνον η εργασία και η έλλειψη ελεύθερου χρόνου συνθλίβουν το σημερινό άνθρωπο των μεγαλουπόλεων. Υπάρχουν και άλλα προβλήματα, όπως οι ανταγωνιστικές επαγγελματικές και κοινωνικές σχέσεις, η σύγχρονη δόμηση, οι συγκοινωνίες, η ρύπανση του περιβάλλοντος, η δυσάρεστη –τις περισσότερες φορές– πληροφόρηση που συντείνουν σ' αυτό.

Προσεγγίζοντας, λοιπόν, μ' αυτόν τον τρόπο το ζήτημα, κατανοούμε την παθητικοποίηση του σύγχρονου ανθρώπου, την καταφυγή του στην ψυχαγωγία της τηλεόρασης, που είναι, σ' ένα μεγάλο βαθμό, παθητική ψυχαγωγία. Βέβαια, το αν και πώς θα εκμεταλλευτεί τον ελεύθερο χρόνο ο άνθρωπος, το αν θα τον εκμεταλλευτεί δημιουργικά, δεν εξαρτάται μόνο από την «ποσότητα» του ελεύθερου χρόνου, αλλά και από τα πρότυπα ζωής που έχει υιοθετήσει. Εν άλλους λόγους, είναι και θέμα παιδείας, κάτι που ασφαλώς συναρτάται και με την κοινωνική θέση του καθενός και, σε τελευταία ανάλυση, με τις οικονομικές του δυνατότητες.

Η έλλειψη διάθεσης που αναφέρθηκε πριν, η καταφυγή στην παθητική ψυχαγωγία, δεν είναι ένα φαινόμενο αποκλειστικά ατομικό-ψυχολογικό, που έχει έστω κοινωνικές αιτίες. Δεν αφορά τη ζωή και την ψυχική υπόσταση του ατόμου μόνο, δεν αφορά την ποιότητα της ζωής του (και η ψυχαγωγία, οι δυνατότητες για ψυχαγωγία, και η ποιότητά της, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την ποιότητα ζωής του ατόμου και της κοινωνίας), αλλά έχει και ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές προεκτάσεις. Και τούτο γιατί η ψυχαγωγία δεν υπάρχει σαν αυτόνομο ψυχαγωγικό αγαθό. Γιατί τα ψυχαγωγικά αγαθά είναι ταυτόχρονα και πολιτιστικά και –γιατί όχι;– και κοινωνικά. Μία ψυχαγωγία που αντί να αφυπνίζει οδηγεί στο λήθαργο, σίγουρα μεταβάλλεται σε παράγοντα που εμποδίζει την κοινωνική μετεξέλιξη και την πρόοδο, μεταβάλλεται σε ανασταλτικό στοιχείο.

Όμως, μια και η ψυχαγωγία είναι, τις περισσότερες φορές, συνειδητή ενέργεια και επιλογή, καθίσταται αναγκαίο να προσδιορίσουμε τι επιδιώκουμε με αυτήν. Επιδιώκουμε την εκτόνωση; Επιδιώκουμε την αναπλήρωση των δυνάμεων που χάνουμε κατά την εργασία ή η ψυχαγωγία είναι κάτι περισσότερο;

Είναι αναγκαίο να ξεκαθαρίσουμε εξ αρχής, σε σχέση με τον παραπάνω τριπλό προβληματισμό, ότι η επιδίωξη της εκτόνωσης δεν είναι κάτι το αρνητικό. Θα έλεγε κανείς μάλιστα ότι είναι εντελώς φυσικό. Άλλωστε και η λέξη διασκέδαση, που κατ' εξοχήν ταιριάζει σ' αυτές τις

περιπτώσεις (προέρχεται από το αρχαίο ρήμα *διασκεδάννυμι* που σημαίνει *διασκορπίζω*), αυτό ακριβώς σημαίνει. Απομάκρυνση, έστω και πρόσκαιρη, των προβλημάτων της ζωής από το συνειδητό, απαλλαγή από το βάρος τους. Ως προς την αντίληψη, επίσης, που δέχεται ότι η ψυχαγωγία οδηγεί στην αναπλήρωση των χαμένων κατά την εργασία δυνάμεων, πέρα από το ότι –κατ' αρχάς– στεγανοποιεί την εργασία και την ψυχαγωγία, τα θεωρεί δηλαδή στοιχεία που λειτουργούν ανεξάρτητα, πέρα από το ότι, επίσης, ουσιαστικά παραβλέπει την αναπόφευκτη βιολογική φθορά του ανθρώπου από την εργασία –και την ηλικία– οδηγεί σε αποπροσανατολισμό των εργαζομένων. Και για να γίνει αυτό πιο σαφές: Μια τέτοια αντίληψη οδηγεί τους εργαζόμενους σε μία παθητική κατάσταση, στο να προσδοκούν δηλαδή τη λύση του προβλήματος της κόπωσης που γεννά η εργασία μέσα από την ψυχαγωγία και να μην ενδιαφέρονται για τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας.

Πέρα όμως απ' αυτά, πρέπει να θεωρήσουμε ότι αν η ψυχαγωγία είναι «συντηρητική», με την έννοια ότι βοηθάει τον άνθρωπο να ανανεώνεται, από την ψυχαγωγία αναμένουμε –ασφαλώς όχι όλοι οι άνθρωποι– κάτι περισσότερο. Πνευματική δηλαδή καλλιέργεια, ψυχική ανύψωση, ανάπτυξη της ευαισθησίας μας. Άλλωστε η ψυχαγωγία, ως αγωγή της ψυχής θεωρούμενη, αυτό ακριβώς σημαίνει. Όμως η ψυχαγωγία που συντείνει σ' αυτά (μουσική, θέατρο, χορός, βιβλίο, κινηματογράφος) προϋποθέτει μια ευαισθησία, κάποια έφεση, είναι θέμα προ-παιδείας, όπως αναφέρθηκε και πριν. Το βέβαιο πάντως είναι ότι η ποιοτική ψυχαγωγία αποτελεί «τροφή» του πνεύματος και τρυφή της ψυχής, οδηγεί στην πλήρωση του ανθρώπου, στην ισορροπία, που είναι ένα από τα ζητούμενα του σύγχρονου ανθρωπισμού.

Αθ. Κιτσάκης, Προβλήματα της εποχής μας

9. Να εξηγήσετε πώς συνδέονται οι παράγραφοι μεταξύ τους και πώς συνδέονται οι περίοδοι λόγου στη δεύτερη παράγραφο.

Το τέλος της δεύτερης χιλιετίας –παρ' όλο που είναι ορόσημο αυθαίρετο– βρίσκει τη Γη και τους κατοίκους της απειλούμενους από μιαν ανάπτυξη χωρίς μέτρο· που μίτε το φυσικό περιβάλλον σέβεται, αλλά και τις πραγματικές ανάγκες του ανθρώπου αλλοιώνει. Αν ληφθεί υπ' όψιν ότι, κατά την ίδια περίοδο, μεγάλες είναι οι κατακτήσεις της επιστήμης και ότι η πρόοδος της τεχνολογίας είναι ικανή να απαλλάξει το ανθρώπινο είδος από πολλά προβλήματα, η κατάληξη αυτή των πραγμάτων έχει δυσδιάκριτες ερμηνείες.

Είναι αναμφισβήτητο ότι οι αντιλήψεις ή οι πρακτικές που οδήγησαν σ' αυτόν τον τύπο αναπτύξεως είναι βαθύτατα ριζωμένες στον σύγχρονο πολιτισμό. Κάποιες από τις αντιλήψεις αυτές, πιθανόν, ανακλούν στο βιολογικό μας παρελθόν: Ότι η φύση υπάρχει για να εξυπηρετεί τις ανθρώπινες ανάγκες και ότι με τα άλλα είδη ζώων ευρισκόμαστε εξ ανάγκης σε εμπόλεμη κατάσταση. Άλλες υποδηλώνουν μια εκπλήσσοσα αφέλεια, που οφείλεται ίσως στην γεωκεντρική αντίληψη για τον κόσμο –που εδέσποζε επί αιώνες– και στην άγνοια: Η πίστη για το ανεξάντλητο, για παράδειγμα, των ενεργειακών πηγών της Γης και τις απέραντες δυνατότητες των φυσικών πόρων. Άλλες, τέλος, από τις πρακτικές και αντιλήψεις της αναπτύξεως είναι, ασφαλώς, συνέπειες ενός κοινωνικού συστήματος που οι ιστορικοί ονόμασαν καπιταλιστικό· και που, ως προς τον σεβασμό του περιβάλλοντος τουλάχιστον, απεδείχθη ότι δεν διέφερε πολύ από το σύστημα που, οι ιστορικοί και πάλι, ονόμασαν σοσιαλιστικό.

Ασφαλώς, πολλές από τις γνώσεις ή τα προβλήματα που αναφέρονται στο περιβάλλον έχουν πρόσφατα μόνον και με πολλά κενά κατανοηθεί από την επιστήμη. Η πολυπλοκότητα, για παράδειγμα, και ο ρόλος των οικοσυστημάτων ή οι χημικές διεργασίες στην ατμόσφαιρα. Έτσι, δεν υπήρχε ίσως ο χρόνος να αφομοιωθούν οι πληροφορίες και να καταστεί συνείδηση η πραγματικότητα της απειλής.

Όποιες και αν είναι πάντως οι αιτίες γι' αυτήν την αλόγιστη στάση, ούτε η έκταση, ούτε οι συνέπειες της καταστροφής μπορούν να αμφισβητηθούν. Αποτελούν, άλλωστε, καθημερινή πια εμπειρία για τον άνθρωπο, είτε στις μεγάλες πόλεις ασφυκτιά είτε στη θάλασσα ή τη φύση αναζητά τη διέξοδο. Πολλοί, ασφαλώς, δεν συμμερίζονται την απαισιοδοξία ως προς τα περιθώρια που υπάρχουν να αποφευχθεί το χειρότερο· και υπολογίζουν ότι η τεχνολογία, που δίκαια βρίσκεται στο επίκεντρο των επικρίσεων, θα αποτελέσει και τον κύριο μοχλό για την αναστροφή της πορείας.

Το πρόβλημα είναι ότι η αναστροφή αυτή προϋποθέτει τολμηρές αποφάσεις, παγκόσμια συνεργασία και ατομική υπευθυνότητα. Ακόμη περισσότερο, προϋποθέτει αλλαγή νοοτροπίας και αξιών. «Χρειάζεται να καταλάβουμε», γράφει ο Α. Βεργανελάκης, «ότι η ανθρωπότητα μπήκε σε μια εντελώς νέα εποχή, για την οποία το παρελθόν δεν μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα. Τα τελευταία σαράντα χρόνια ο άνθρωπος άρχισε να αλληλεπιδρά με τη φύση και με καινούργια μέσα και τρόπους. Η αντιμετώπιση των προβλημάτων είναι ένα συλλογικό έργο, που επιβάλλεται να γίνεται σε τοπική, εθνική και διεθνή κλίμακα».

Και εδώ έγκειται η δυσκολία. Διότι ο χάρτης του πλανήτη αποκαλύπτει μια τεράστια ποικιλία κρατών και εθνοτήτων, ένα ευρύτατο φάσμα πολιτικών συστημάτων, βιοτικού επιπέδου και βαθμού παιδείας. Το περιβάλλον της Γης αλλού θίγεται από ισχυρά συμφέροντα, κάποιες φορές από γνήσια ανάγκη και κάποτε από άγνοια ή αναισθησία. Ενώ δε τα βιομηχανικά κράτη χρεώνονται από βουλιμία ενεργειακή και διεκδικούν τη μερίδα του λέοντος σε κάθε μορφή ρύπανσης, τα λεγόμενα «υπό ανάπτυξιν» κράτη σύρονται ή επιθυμούν την ίδια ταυτότητα προόδου. Το δε «σύνδρομο των συνόρων» είναι πάντοτε μια γραμμή ψυχολογικής αυτοάμυνας για τον άνθρωπο: Έξω από τη δική του περιοχή ή ιδιοκτησία, η καταστροφή δεν τον αφορά. Αυταπάτη βαθύτατη, αφού ένα πυρηνικό ατύχημα, η ρύπανση των υδάτων ή η καταστροφή του όζοντος δύσκολα αναγνωρίζουν εθνικά και ατομικά σύνορα.

Γ. Γραμματικάκης, Η κόμη της Βερενίκης

(Στο κείμενο κρατήθηκε η ορθογραφία και η στίξη του συγγραφέα)

10. Αναπτύξτε με την πιο κατάλληλη, κατά την άποψή σας, μέθοδο τις εξής θεματικές περιόδους:

1. Η υπερβολική παρακολούθηση της τηλεόρασης κάνει τους ανθρώπους εξαρτημένους.
2. Είναι αλήθεια ότι πολλές από τις ανάγκες του ανθρώπου δεν είναι πραγματικές, αλλά δημιουργούνται από τη διαφήμιση.
3. Οι σημερινοί νέοι, σε αντίθεση με την προηγούμενη γενιά, δεν είναι πια επιρρεπείς σε οποιαδήποτε μορφή στενοκέφαλου εθνικισμού.
4. Ενώ κάποτε η οικογένεια ήταν αυτή που έδινε την «ταυτότητα» στο παιδί, σήμερα η συμβολική μορφή του «πατέρα – εξουσία» έχει ανεπανόρθωτα ξεθωριάσει.
5. Με τον όρο επάγγελμα εννοούμε την ειδική εργασία με την οποία ασχολείται κάποιος, για να αποκτήσει τα αναγκαία για τη ζωή.
6. Ο άνθρωπος πρέπει να αξιοποιήσει κατά τον καλύτερο τρόπο τον ελεύθερο χρόνο του.
7. Ο πνευματικός άνθρωπος δεν μπορεί να είναι φανατικός.
8. Η επίσημη βία γεννά την «ανεπίσημη» αντίδραση, γι' αυτό και επινοήθηκε η διάκριση ανάμεσα στη νόμιμη και στην παράνομη βία.
9. Μια βασική προϋπόθεση για την πετυχημένη έκβαση ενός διαλόγου είναι οι συζητη-

τές να επιδιώκουν την εύρεση της αλήθειας και όχι την επιβολή των προσωπικών τους απόψεων.

10. Η δημοκρατία δεν είναι μόνο πολίτευμα και τρόπος διακυβέρνησης· είναι νοοτροπία και τρόπος ζωής.

11. **α) Να εξηγήσετε πώς συνδέονται μεταξύ τους οι παράγραφοι του κειμένου και πώς οι περίοδοι στην πρώτη παράγραφο.**
β) Να βάλετε πλαγιότιτλο σε κάθε παράγραφο.
γ) Να ξαναγράψετε την τέταρτη παράγραφο με πιο αιχμηρό ύφος.
δ) Να ξαναγράψετε την τελευταία παράγραφο διατυπώνοντας αισιόδοξη άποψη για το θέμα.

Αμαρτήματα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

Δύο είναι, κατά τη γνώμη μου, τα αμαρτήματα των Μ.Μ.Ε. Το πρώτο έχει σχέση με την ίδια την υπόστασή τους και το δεύτερο με τους ανθρώπους που βρίσκονται πίσω απ' αυτά. Υποτίθεται πως, ως μέσα μαζικής πληροφόρησης, πρέπει, δεοντολογικά, να δίνουν στους ακροατές ή θεατές τους μια σωστή πληροφόρηση. Τέτοια πληροφόρηση, για πολλούς λόγους, δεν μπορούν να δώσουν. Όσα συμβαίνουν στον κόσμο είναι πολυεδρικά και πολυσήμαντα. Τα Μ.Μ.Ε. είναι αδύνατον να δουν τα πράγματα απ' όλες τους τις μεριές. Εμποδίζονται από την ταχύτητα των γεγονότων και το κυνήγι της επικαιρότητας. Τρέχουν να προλάβουν· να νικήσουν, αν είναι δυνατόν, το χρόνο. Για να αγγίξουμε όμως την αλήθεια, πρέπει να σταθούμε. Με τη στάση μπορούμε να αποστασιοποιηθούμε από τα γεγονότα και να τα εξετάσουμε από περισσότερες πλευρές. Όταν είμαστε στο ποτάμι, δεν μπορούμε να δούμε πού πηγαίνει και τι κουβαλά και από πού το κουβαλά. Εκείνο που αισθανόμαστε είναι η δίνη που μας παρασύρει και τίποτε άλλο. Αυτή η δίνη μεταποιείται σε συναισθηματική φόρτιση, μια φόρτιση που μας οδηγεί σε χειρονομίες και κραυγαλέους λόγους κενούς. Τέτοιοι λόγοι μένουν συνήθως στην επιφάνεια και αντιστρατεύονται την ουσία.

Χειρότερα γίνονται τα πράγματα με την τηλεόραση. Η εικόνα και το χρώμα μάς θαμπώνουν και θολώνουν την ευθυκρισία μας. Μειώνουν ή μεγεθύνουν τα γεγονότα. Αποκρύπτουν λεπτομέρειες αλλά και υπερτονίζουν άλλες. Είναι φευγαλέα και δε μας αφήνουν περιθώρια να εμβαθύνουμε. Μένουμε πάντα με την πρώτη εντύπωση.

Άλλο μειονέκτημα των Μ.Μ.Ε. είναι η χειμαρρώδης ροή των πληροφοριών. Βομβαρδιζόμαστε κυριολεκτικά με πληροφορίες, όχι μόνον τοπικού αλλά και παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Αυτή η πληθώρα πληροφοριών ταραξεί την ατομική αλλά και την εθνική μας ισορροπία. Είναι αδύνατον πια ο άνθρωπος να μπορέσει να χωνέψει όλο αυτό το υλικό, δίχως να χάσει, ως ένα βαθμό, αυτή την ισορροπία. Από την άλλη, η ιδιαιτερότητα του εθνικού πολιτισμού κινδυνεύει να εξαφανισθεί και η παράδοση να απεμποληθεί. Όσο και να θέλουμε να κρατήσουμε τις παραδόσεις μας, ο κραδασμός που υφιστάμεθα από την εισβολή αλλοτρίων τρόπων ζωής – παραμορφωτικών τις πιο πολλές φορές – είναι τόσο μεγάλος, που στο τέλος η παράδοση εξασθενίζει και δεν είναι ικανή να θρέψει το καινούριο. Ο παραδοσιακός συγκρητισμός των πολιτισμών είχε πίστωση χρόνου. Το αλλότριο ενσωματωνότανε φυσιολογικά στο γηγενές και η εξέλιξη ήταν σχεδόν ομαλή.

Τα πιο πάνω αρνητικά στοιχεία είναι σύμφυτα με την ίδια τη φύση των Μ.Μ.Ε. Το δεύτερο αμάρτημα έχει σχέση με όσους εμπλέκονται σ' αυτά. Πίσω από το μικρόφωνο ή την τηλεοπτική κάμερα δε στέκονται, κατά κανόνα, ολοκληρωμένοι άνθρωποι, οι οποίοι νιώθουν την ευθύνη που έχουν απέναντι στην κοινωνία, στους θεσμούς της και την ιστορία της. Ελλοχεύει

πάντοτε ο κίνδυνος, χάριν της ακροαματικότητας και της δικής τους προβολής, να διολισθήσουν στο λαϊκισμό. Ο λαϊκισμός, τελικά, είναι το ήθος των Μ.Μ.Ε. Από τη στιγμή που αυτά επιδιώκουν, πάση θυσία, ακροαματικότητα και θεαματικότητα, είναι επόμενο να κολακεύουν το φτηνό γούστο του ακροατή ή θεατή. Από καλοί γίνονται κακοί παιδαγωγοί του λαού. Δεν κατεβαίνουν στο λαό για να τον ανεβάσουν, αλλά υποβαθμίζουν και το λαό και τους εαυτούς τους.

Ας πάρουμε το παράδειγμα της γλώσσας. Ο Σολωμός έλεγε πως πρέπει να κατεβούμε στο λαό, αλλά, από 'κει και πέρα, να υψωθούμε κάθετα. Έτσι, και εμείς οι ίδιοι, χωρίς να απομακρυνόμαστε από τις ρίζες μας, ανεβαίνουμε ψηλότερα στην πνευματική κλίμακα και το λαό βοηθούμε ν' ανέβει. Τι γίνεται με τη γλώσσα των Μ.Μ.Ε.; Γεμάτη από σολοικισμούς και ασυνταξίες, από περιθωριακές φράσεις και ξενικές εκφράσεις. Θα ήταν άστοχη αυτή η παρένθεση, αν η επίδραση των Μ.Μ.Ε. στο γλωσσικό αισθητήριο του λαού, και γενικά στην εξέλιξη της γλώσσας, ήταν περιορισμένη. Δυστυχώς όμως τα Μ.Μ.Ε. υποκατέστησαν σχεδόν όλα τα παραδοσιακά σχολεία και πήραν τη γλωσσική παιδεία (ίσως και όλη την παιδεία) στα χέρια τους. Η επίδραση του σχολείου, όσες προσπάθειες κι αν καταβάλει κι όσες μεθοδολογίες κι αν εφεύρει, είναι περιορισμένη. Ούτε το οικογενειακό περιβάλλον επιδρά όσο άλλοτε. Ούτε γιαγιά υπάρχει με τα παραμύθια της ούτε παππούς. Έτσι, η ανέκαθεν κληροδοτούμενη κουλτούρα (η γλώσσα είναι η σημαντικότερή της μορφή) ξέφυγε από τα χέρια των παραδοσιακών φορέων της. Τα Μ.Μ.Ε. έγιναν το σημαντικότερο πια σχολείο και το πιο αποτελεσματικό.

Μια κι έτσι έχουν τα πράγματα, οι άνθρωποι που δουλεύουν στα Μ.Μ.Ε. πρέπει να είναι επαρκείς από κάθε άποψη. Επαρκείς στη γνώση τού αντικειμένου τους, επαρκείς στη γενική τους συγκρότηση και, προπάντων, άνθρωποι με ήθος. Απαιτούμε από τους δασκάλους καλή κατάρτιση και ήθος. Γιατί δεν πρέπει να απαιτούμε το ίδιο και από εκείνους που δουλεύουν στα Μ.Μ.Ε., εφόσον, όπως είπα, και αυτοί εκτελούν έργο δασκάλου; Κι αν μιλούμε για λειτουργήματα για τις καθιερωμένες μορφές παιδείας, γιατί να μη μιλούμε και για τον τύπο, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση; Όμως, το λειτουργήματα συνεπάγεται και ορισμένες υποχρεώσεις. Αν όσοι εργάζονται στα Μ.Μ.Ε. δεν είναι ολοκληρωμένες προσωπικότητες, τίμιες και υπεύθυνες, πώς θα παραγάγουν έργο τίμιο και υπεύθυνο;

Ίσως νομισθεί ότι απαιτείται ηθικοποίηση των Μ.Μ.Ε. και κατευθυντήρια γραμμή δοσμένη άνωθεν. Η δικτατορία είναι πάντοτε καταστροφική. Μεταβάλλει την κοινωνία σε ομοιογενή μάζα, που την απαρτίζουν άτομα χωρίς δική τους βούληση. Η πλύση εγκεφάλου τραυματίζει ανεπανόρθωτα την προσωπικότητα του ανθρώπου. Όμως, η δικτατορία είναι δίμορφη. Δεν είναι μονάχα εκείνη που επιβάλλεται άνωθεν. Δικτατορία είναι, σε τελική ανάλυση, και η ασυδοσία και η ανευθυνότητα και ο λαϊκισμός. Η πρώτη είναι εμφανής και μπορεί ο καθένας να κονταροχτυπηθεί μαζί της. Η δεύτερη υφέρπει και ο αγώνας εναντίον της μπορεί να εκληφθεί ως συντηρητισμός και σκοταδισμός. Ο μεγαλύτερος έχθρος της δημοκρατίας είναι η κακώς λειτουργούσα δημοκρατία. Κι αν τα Μ.Μ.Ε. θεωρούνται ασπίδα της δημοκρατίας, μπορεί κάλλιστα να θεωρηθούν και προαγωγοί της δικτατορίας. Το θέμα είναι λεπτό και πολύ επικίνδυνο. Χρειάζεται ικανότητα ισορροπιστή, για να κρατηθούν όσοι εργάζονται στα Μ.Μ.Ε. όρθιοι σε τεντωμένο σχοινί. Όταν μάλιστα, εκτός από τη δική τους αδυναμία, ελλοχεύει η σαγήνη του κέρδους και διακυβεύονται τεράστια οικονομικά συμφέροντα.

Εύκολες λύσεις για τη σωστή λειτουργία των Μ.Μ.Ε. δεν υπάρχουν. Μπορεί, φυσικά, να λέμε πως πρέπει ο πολίτης να θωρακιστεί με τη σωστή παιδεία, έτσι που να αντέχει στα τυχόν διπλητηριώδη βέλη των Μ.Μ.Ε. Όμως, ο πολίτης διαμορφώνεται, εξ απαλών ονύχων, απ' αυτά. Το παιχνίδι είναι χαμένο από την αρχή. Ίσως ίσως κάποια αποτελέσματα να φέρουν οι συντονισμένες προσπάθειες των πνευματικών και πολιτικών ανθρώπων, που πρέπει να κινηθούν προς δυο κατευθύνσεις: στη διαφώτιση του κοινού και στην επάνδρωση των Μ.Μ.Ε. Προσπάθειες

και οι δυο πολύ δύσκολες σε μια κοινωνία που καταναλώνει άπληστα κάθε είδος προσφερόμενο. Και ό,τι προσφέρεται από τα Μ.Μ.Ε. είναι κατ' εξοχήν καταναλώσιμο και όσο πιο εύπεπτο και φανταχτερό είναι, τόσο πιο εύκολα γίνεται αποδεκτό. Οι καιροί για όλο τον κόσμο, και ιδιαίτερα για τον τόπο μας, είναι πολύ δύσκολοι.

Κυριάκος Πλησής (από περιοδικό)

12. Με ποιους τρόπους αναπτύσσονται οι παράγραφοι που ακολουθούν;

1) Τα τελευταία είκοσι χρόνια η αυτοματοποίηση έδειξε πως είναι ικανή να επιτελέσει κάθε παραγωγικό έργο. Όχι μόνο κάνει σχετικά απλές δουλειές, όπως η κατασκευή τμημάτων αυτοκινήτων ή ψυγείων, αλλά στοιχειοθετεί εφημερίδες, οδηγεί αυτόματα τα τρένα σύμφωνα με προκαθορισμένο πρόγραμμα και εξορύσσει το κάρβουνο που μας χρειάζεται. Άρχισε μάλιστα τελευταία να μας οργώνει τα χωράφια και να θερίζει τις σοδειές. Μπορεί να μην απέχει πολύ η μέρα που ουσιαστικά όλα τα αγαθά που χρειαζόμαστε θα κατασκευάζονται σε αυτόματα εργοστάσια χωρίς βοήθεια χειριστών μηχανημάτων και που οι άνθρωποι θα είναι αναγκαίοι -όσον αφορά την παραγωγή- μόνο για τη λήψη διευθυντικών αποφάσεων και για το σχεδιασμό και τη συντήρηση των αυτόματων μηχανών.

Ν. Γρηγοριάδης

2) Αποτέλεσμα της ανισοτιμίας ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα είναι η σύγκρουση του αντρόγунου, η οποία φέρνει την κρίση στο γάμο και τη δυσαρμονία στις προσωπικές σχέσεις των μελών της οικογένειας. Οι διαμάχες και οι ανταγωνισμοί που ακολουθούν αποξενώνουν τους συζύγους μεταξύ τους και διαμορφώνουν τα παιδιά τους σε αντικοινωνικά άτομα και ανήλικους επαναστάτες. Όταν η σχέση στην οικογένεια είναι ανταγωνιστική και όχι συνεργατική, ο στόχος είναι όχι η σύνθεση των αντίθετων απόψεων για τη συνοχή της οικογένειας, αλλά η επιβολή της μιας και μόνης άποψης και η προσπάθεια να υποκύψει ο άλλος.

Γ. Σκληρός

3) Η βία δεν είναι αποκλειστικό φαινόμενο της εποχής μας, όπως θέλουν να την παρουσιάσουν τα μέσα πληροφόρησης, οι ειδήμονες και οι πολιτικοί. Υπήρχε πάντα και με διάφορες μορφές, εκδηλώσεις και αιτιολογίες. Το κύριο στοιχείο της είναι η επιθετικότητα, που εξασφαλίζει στον άνθρωπο τη δύναμη για επιβίωση, ενώ σημαντικότερος φορέας της ήταν ανέκαθεν το κράτος, που στήριζε και στηρίζει την ύπαρξή του και στο φόβο και τον καταναγκασμό. Από την άλλη μεριά, στο παρελθόν οι πράξεις βίας δε γίνονταν ευρύτερα γνωστές, ενώ σήμερα, που υπάρχουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, μεταβιβάζονται ταχύτατα απ' άκρη σ' άκρη του πλανήτη πρώτα σαν είδηση και ύστερα σαν μίμηση· πολύ συχνά μάλιστα διογκώνονται, διαστρέφονται ή ακόμη εξιδανικεύονται χάρη στις τηλεοπτικές σειρές και τις ταινίες, με τις γνωστές επιπτώσεις, κυρίως στα παιδιά.

Γ. Μανωλίδης

4) Με τον όρο εργασία ονομάζουμε τη σκόπιμη σωματική και πνευματική απασχόληση του ανθρώπου που αποβλέπει σε παραγωγικό σκοπό. Όλα τα καταναλωτικά αγαθά είναι προϊόντα της φύσεως και της εργασίας του ανθρώπου. Η εργασία ανάλογα με το πολιτιστικό επίπεδο και το κοινωνικό-οικονομικό σύστημα που επικρατεί έχει διάφορες μορφές. Στις πρωτόγονες κοινωνίες εργασία ήταν η άμεση εξεύρεση των απαραίτητων για τη διατήρηση στη ζωή,

ενώ στην κλειστή οικονομία καθένας κάνει όλες τις εργασίες μόνος του ή με τη βοήθεια της οικογένειάς του. Ακόμα και σήμερα η αγροτική οικογένεια μπορεί να έχει αυτή τη μορφή.

KEME, οδηγίες για την εφαρμογή του ΣΕΠ

5) Πρώτα απ' όλα ας προσπαθήσουμε να περιγράψουμε συνοπτικά το Διαδίκτυο και ειδικότερα τον παγκόσμιο ιστό (Web) με μια αναλογία. Ας φανταστούμε τον κυβερνοχώρο ως μια τεράστια έκθεση. Ο κάθε «εκθέτης» δημιουργεί το δικό του περίπτερο (site) που καταχωρείται σε μία διεύθυνση (www. address). Ο χρήστης του διαδικτύου, μέσα από τους τηλεπικοινωνιακούς διαδρόμους που δημιούργησε η σύζευξη τηλεφώνου-υπολογιστή, επισκέπτεται αυτήν την άυλη, διαρκή και παγκόσμια ψηφιακή έκθεση. Περνά από διάφορα sites, επικοινωνεί με τον «εκθέτη», και βεβαίως μπορεί να πάρει («κατεβάσει») πληροφοριακό υλικό. Αρκεί να έχει εξασφαλίσει την είσοδό του μέσω ενός προμηθευτή (provider) σύνδεσης στο Διαδίκτυο.

Le Monde diplomatique

6) Είναι γεγονός ότι ο Έλληνας δε διαβάζει. Δεν αγαπά το βιβλίο και τη μελέτη. Γιατί όμως; Κληρονομικά βάρη και φυλετικός χαρακτήρας; Μα τότε θα 'πρεπε μάλλον το αντίθετο να συμβαίνει!... Η εθνική κληρονομιά του Έλληνα είναι βαθιά πνευματική. Τότε; Πρέπει να παραδεχτούμε πως ο άνθρωπος δε γεννιέται αγκαλιά με το βιβλίο, του μαθαίνουν να το αγαπάει. Είναι θέμα γενικότερης παιδείας, που ξεκινάει βέβαια από την εκπαίδευση, από τα σχολεία όλων των βαθμίδων. Και εκεί φαίνεται πως υστερούμε. Γιατί εμείς από τα σχολεία βγάζουμε ανθρώπους που ακούν για βιβλίο, ακούν για μελέτη και το «βάζουν στα πόδια»! Κακογραμμένα βιβλία και μέθοδοι σκουριασμένες απωθούν τους νέους από το βιβλίο και την ευπρόσδεκτη και γόνιμη γνώση. Εκπαίδευση που βασίζεται στη μηχανική πρόσληψη γνώσεων, στην ψυχρή χρησιμοθηρία, στη «διά παντός μέσου» βαθμοθηρία, στη στείρα αποστήθιση, δημιουργεί στη συνέχεια απέχθεια για το βιβλίο, το σχολείο, τη μάθηση. Το «πρόβλημα του μαθήματος της έκθεσης» δεν είναι άσχετο με όλη αυτήν την κακή εκπαίδευση. Κακές επιδόσεις στην έκθεση δε σημαίνουν τίποτε άλλο από κακές σχέσεις με το βιβλίο γενικά.

(από τον ημερήσιο Τύπο)

7) Αυτή τη διαδικασία με την οποία ένα άτομο μαθαίνει και υιοθετεί τα σχήματα συμπεριφοράς και τους κανόνες που θεωρούνται κατάλληλοι για το κοινωνικό του περιβάλλον την ονομάζουμε κοινωνικοποίηση. Από την άποψη της κοινωνίας, η κοινωνικοποίηση είναι ένας τρόπος με τον οποίο μεταδίδεται η κουλτούρα και το άτομο προσαρμόζεται σ' έναν οργανωμένο τρόπο ζωής. Από την άποψη του ατόμου, η κοινωνικοποίηση είναι μια πραγματοποίηση των δυνατοτήτων του, ένας τρόπος που «ανθρωποποιεί» το βιολογικό οργανισμό του και τον μεταμορφώνει σε ένα «εγώ» με μια αίσθηση ταυτότητας. Έτσι, η κοινωνικοποίηση καθορίζει τη συμπεριφορά του ατόμου, είναι ένα μέσο με το οποίο η κοινωνία ασκεί έλεγχο στο άτομο, αλλά αποτελεί και την απαραίτητη συνθήκη για την ανάπτυξη της ατομικότητας.

Γ. Μανωλίδης

8) Η διαφήμιση επιδρά αρνητικά και στην ωρίμανση της συνείδησης του καταναλωτή. Οδηγεί στην άμβλυνση της επίγνωσης της θέσης που αυτός κατέχει στο συγκεκριμένο σύστημα παραγωγής. Αναπτύσσει τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενός τεχνητού κλίματος ευφορίας, μικρής διάρκειας, αλλά επαναλαμβανόμενου, μέσα από την ατέλειωτη ποικιλία των διαφημιζόμενων προϊόντων, που υπόσχονται «ότι θα γίνει κάποιος» που δεν πρόκειται να γί-

νει. Οι ψυχολογικές διακυμάνσεις και η κούραση από την προσπάθεια που δεν ολοκληρώνεται αφήνουν ορατά ίχνη στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Η κατάσταση αυτή βρίσκει έκφραση και στο θεωρητικό επίπεδο, όπου γίνονται απόπειρες για την αφομοίωση απόψεων, όπως ότι δεν υπάρχουν τάξεις και κοινωνικά στρώματα ή ότι η ουσία των τάξεων είναι ψυχολογική. Η λογική κατάληξη είναι ότι όλοι οι καταναλωτές απολαμβάνουν το ίδιο περίπου επίπεδο ζωής και είναι άτομα που ανήκουν σε μια μεγάλη «μεσαία τάξη». Για να θεμελιωθούν τέτοιες απόψεις, τα όρια ανάμεσα στο πραγματικό και στο φανταστικό πρέπει να γίνονται ασαφή. Στην κατεύθυνση αυτή βοηθά σημαντικά και η διαφήμιση [...]

Γ.Χ. Ζώτος

9) Επιβάλλεται, φυσικά, η διάκριση μεταξύ πληροφοριών αναγκαίων αφενός για τη δημόσια λειτουργία (όπως στοιχεία για την ταυτότητα των πολιτών, για το εισόδημα και τις φορολογικές τους υποχρεώσεις ή για ορισμένες διασφαλίσεις στις συναλλαγές και για την αποτροπή μονοπωλιακών εκμεταλλεύσεων) και αφετέρου πληροφοριών που αφορούν τα ατομικά δικαιώματα και τις πολιτικές ελευθερίες του πολίτη. Όσο για τη συγκέντρωση στοιχείων που επιβάλλουν λόγοι εθνικού και δημοκρατικού πολιτικού συμφέροντος, ο βαθμός και οι μέθοδοι ηλεκτρονικής επεξεργασίας των στοιχείων αυτών πρέπει να ορίζονται περιοριστικά με νόμο. Η παρακολούθηση της προσωπικής ζωής ή διαπροσωπικών επικοινωνιών, εφόσον αφορά εξακρίβωση στοιχείων για εγκληματική δραστηριότητα, είναι νοητή μόνο με δικαστικές αποφάσεις. Οι περιπτώσεις αυτές αποτελούν ακραίες εξαιρέσεις του βασικού κανόνα και οι σχετικές ενέργειες πρέπει να υπόκεινται σε αυστηρό έλεγχο.

Ι. Πεσμαζόγλου

10) Όλες αυτές οι κατευθύνσεις της ανθρώπινης προσπάθειας (οικονομική, κοινωνική, πολιτική, επιστημονική, ηθική, καλλιτεχνική, θρησκευτική) είναι νόμιμες, όλες μαζί συνεκφράζουν τη ζωή, όλες μαζί συνοικοδομούν τον πολιτισμό και τελικά αποκρυσταλλώνονται σε κάποιες συγκεκριμένες μορφές που εκφράζουν ορισμένο περιεχόμενο· κι όλες μαζί συναποτελούν την πολιτισμική παράδοση. Λόγου χάρι: το άροτρο, η κοινοτική οργάνωση και η αντίστοιχη φορολογική τεχνική, η νομοθεσία του Σόλωνα, το βήμα του ρήτορα πάνω στην Πνύκα, η γεωμετρία του Ευκλείδη, τα λατρευτικά σύμβολα της μινωικής Κρήτης, οι Καρυάτιδες στο Ερέχθειο ή το εργόχειρο μιας νησιωτοπούλας, όλα αυτά εκφράζουν ανθρώπινη προσπάθεια, υπηρετήσαν κάποτε ή υπηρετούν ακόμη τη ζωή μιας κοινωνίας, διατηρούνται αυτούσια ή μεταμορφώνονται και αναμορφώνονται μέσα σε νέες συνθήκες ή επιζούν μόνο ως σύμβολα στη μνήμη των λαών, ως έκφραση της δημιουργικότητάς τους, ως πολιτισμική περιουσία και καύχημά τους.

Φ. Βώρος

23. «Σήμερα τα βιβλία είναι οι γέροι μας»

(Ουμπέρτο Έκο)

Αναπτύξτε το νόημα αυτής της φράσης σε μία παράγραφο (150 περίπου λέξεις).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

24. Δηλώνουν ικανοποιημένοι από το εκπαιδευτικό σύστημα:

μαθητές 11%, εκπαιδευτικοί 28%, γονείς 19% (από εφημερίδα)

Προσπάθησε σε μία παράγραφο να αναλύσεις το βασικότερο λόγο για την τόσο χαμηλή αποδοχή του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας μας.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Γεράσιμος
Στέρης
(1898-1987).
Σύνθεση
(1970-78).
Παστέλ
(29 εκ. Χ 21 εκ.).

Γιάννης
Μόραλης
(1916-).
Επιθαλάμιο,
Δίπτυχο,
1974.
Ακρυλικό
σε μουσαμά
(106 εκ. X 146 εκ.).

Θ΄ Περίληψη

Η περίληψη είναι μία μορφή πύκνωσης του λόγου. Αποδίδουμε μ' αυτήν σύντομα και με το δικό μας ύφος το περιεχόμενο ενός λόγου ή ενός κειμένου. Και στις δύο περιπτώσεις -στο γραπτό και στον προφορικό λόγο- εφαρμόζουμε την ίδια αφαιρετική μέθοδο: κρατούμε τα βασικά και παραλείπουμε τα δευτερεύοντα, τα λιγότερο σημαντικά. Με την περίληψη, επομένως, ελέγχεται η ικανότητά μας να κατανοούμε ένα κείμενο, να αποδίδουμε τα κύρια νοήματά του και να παράγουμε ένα νέο κείμενο με συνοχή και σαφήνεια.

Για την περίληψη βλέπε:

1. Νεοελληνική γλώσσα για το γυμνάσιο, τ. Β΄, ενότητα 2Δ.
2. Νεοελληνική γλώσσα για το γυμνάσιο, τ. Γ΄, ενότητα 8 Ε.
3. Έκφραση-Έκθεση Β΄ Λυκείου, όπου η "περίληψη" παρουσιάζεται αναλυτικά σε ιδιαίτερο κεφάλαιο.

1. Να παρουσιάσεις στην τάξη σου περιληπτικά (150 περίπου λέξεις) το κείμενο του Γ. Γραμματικάκη που ακολουθεί.

Την ταινία «Τιτανικός» έχουν δει ήδη εκατομμύρια θεατές σε όλο τον κόσμο. Τα σχόλια που τη συνοδεύουν έχουν συνήθως ποσοτικό χαρακτήρα και εκφράζονται σε υπερθετικό βαθμό. Πόσο στοίχισε η ταινία, η κολοσσιαία διαφημιστική της προβολή, ότι σάρωσε τα Όσκαρ, τα τεχνολογικά θαύματα που χρειάστηκαν για να πραγματοποιηθεί. Ενώ λοιπόν δεν παύει να είναι μια εντυπωσιακή κινηματογραφική ταινία, ο «Τιτανικός» αποτελεί μέτρο και κριτήριο μιας ολόκληρης εποχής.

Η ταινία κινείται σε δύο άξονες. Ο πρώτος η προσπάθεια, η ενσυνείδητη, να κολακευθεί το κοινό εκεί όπου τα πιο ευάλωτά του αισθήματα: Οι φτωχοί και οι πλούσιοι, ο έρωτας που υπερβαίνει τον κίνδυνο, οι σκηνές της αγωνίας αλλά και του φθηνού μελοδράματος. Ο δεύτερος άξονας, αυτός άλλωστε που δίνει στην ταινία τον «αμερικανικό» της χαρακτήρα, είναι το στοιχείο του εντυπωσιασμού. Κυριαρχεί το μέγεθος, η ακραία επίδειξη τεχνολογίας και πλούτου. Η προσπάθεια να προκληθεί αίσθηση στην επιφάνεια –όχι αναγκαστικά στο βάθος– παίρνει καμιά φορά γραφικό χαρακτήρα.

[...] Το παρόν όμως κείμενο δεν επιθυμεί να κάνει κριτική της ταινίας. Τον υπογράφοντα απασχολεί μια διάσταση του φαινομένου για την οποία ελάχιστος λόγος έγινε. Είναι ο αυξανόμενος ρόλος που παίζει ο «Τιτανικός», οι «τιτανικοί» στη ζωή μας. Εκείνο το διαρκώς διογκούμενο ρεύμα που επιβάλλει τα μεγέθη και το εντυπωσιακό στη θέση μιας άλλης ματιάς για τον κόσμο.

Εννοείται ότι η τάση αυτή της εποχής, που ξεκίνησε από την Αμερική και ως επιδημία ύπουλη εξαπλώνεται σε κάθε σημείο του πλανήτη, έχει συνήθως μια προφανή γενεσιουργό αιτία: το κέρδος. Σε αυτό μάλιστα έγκειται η διαφορά από παλαιότερους πολιτισμούς, που έδωσαν έργα τέχνης με επιβλητική και ογκώδη παρουσία. Εκείνα είχαν τη ρίζα τους στις θρησκευτικές ή στις καλλιτεχνικές αναζητήσεις των ανθρώπων.

Σήμερα είναι φανερό η κυριαρχία των οικονομικών κριτηρίων.

[...] Η κυριαρχία του μεγέθους και του εύκολου εντυπωσιασμού, που ευκολύνεται άλλωστε από τη σημερινή τεχνολογία, δεν παρατηρείται φυσικά μόνο στον κινηματογράφο. Επεκτείνεται σε κάθε μορφή τέχνης, αλλά και στην καθημερινή ζωή. Ένα μεγάλο μέρος συναυλιών της σύγχρονης μουσικής υποτάσσει τον ήχο σε φαντασμαγορικά θεάματα, σε ακτίνες λέιζερ και κύμβαλα που αλαλάζουν. Η τάση της εποχής είναι να υπερβαίνει το μέτρο του ανθρώπου, να βιάζει την εσωτερική του ισορροπία. Αυτό φυσικά δεν αποκλείει κάποια αριστουργήματα αισθητικής, όπως σε μερικούς από τους ουρανοξύστες της Νέας Υόρκης.

Το «μέγεθος», η ποσοτική λογική, είναι φανερό άλλωστε ότι αποτελεί κατευθυντήρια γραμμή στη σύγχρονη οικονομική πολιτική· που, υπό την πίεση μιας θολής ανάγκης ανταγωνισμού, επιβάλλει συγχωνεύσεις και συνενώσεις, επιβάλλει το μέγεθος εκεί που κάποτε υπήρχε μια αναγνωρίσιμη ταυτότητα. Βιομηχανίες αυτοκινήτων, αεροπορικές εταιρείες, τράπεζες, ακόμα όμως και πολιτιστικές δραστηριότητες μετασχηματίζονται σε μεγαθήρια όπου η επιδίωξη του κέρδους αποτελεί το μόνο συνθετικό ιστό.

[...] Με τη συνθησιμένη χρονική υστέρηση απέναντι στα ρεύματα που έρχονται από αλλού, η ιδεολογία του «Τιτανικού» έχει εισβάλει στη χώρα μας. Τα πράγματα γίνονται οδυνηρότερα, αφού την άλλη ματιά, που απέβλεπε στο μέτρο και σε μια βαθύτερη αισθητική, η Ελλάδα λέγεται ότι δίδαξε στον κόσμο. Όχι μόνον η αρχαία Ελλάδα, όπως δυστυχώς γίνεται σχεδόν αυτόματα ο συνειρμός, αλλά και η νεότερη. Η αρχιτεκτονική των νησιών, η μουσική –η έντεχνη και η λαϊκή–, ο τρόπος που διασκεδάζαν οι Έλληνες είχαν πάντα ένα στοιχείο αποδοχής των ανθρώπινων μεγεθών, έναν τόνο ηπιότητας και σεβασμού του μέτρου.

[...] Η ιδεολογία του «Τιτανικού» είναι παρούσα και εξαπλώνεται ραγδαία σε κάθε τομέα της καθημερινής ζωής. Το μεγάλο, το εντυπωσιακό, αντικαθιστά το σεμνό και το ανθρώπινο. Σ' ένα ξενοδοχείο δεν προέχει πια η προσαρμογή του στο τοπίο, ή η ζεστή φιλοξενία που παρέχει. Είναι ο αριθμός των κλινών που μετρά, οι πισίνες και τα «νάιτ κλαμπ»: λίγο ενδιαφέρει αν το ύψος και ο όγκος του διαλύουν το χώρο –και την ιστορία του χώρου– όπου εκτίσθηκε. Οι αγορές μας δε γίνονται πια στα καταστήματα ή στο φούρνο της περιοχής, στα σπρωτοπωλεία ή στις λογής εμπορικές γωνιές της. Θηριώδη συχνά συγκροτήματα, με την ονομασία σουπερμάρκετ –τι χαρακτηριστικός γλωσσικά όρος!– υπόσχονται δώρα, καλύτερες τιμές, πλούσιο εύρος προϊόντων. Αυτό που δεν λέγεται ποτέ είναι ότι στη θέση του πελάτη υπάρχει τώρα ο «καταναλωτής», εκεί που άνθιζε η κουβέντα και το χαμόγελο υπάρχει τώρα η ψυχρή οργάνωση και το μέγεθος, την ανθρώπινη γνωριμία αντικαθιστούν οι αριθμοί!

[...] Η αξία του πρωτογενούς «λόγου» εξαφανίζεται άλλωστε στα σύγχρονα περιοδικά ή στον τηλεοπτικό χώρο: Προέχει το περιτύλιγμα, οι έγχρωμες σελίδες και τα δώρα, αυτό που θα κάνει τον αναγνώστη –ή τον τηλεθεατή– να βυθιστεί ανήμπορος στην ανώδυνη λάμψη του κενού και των διαφημίσεων. Λίγο φαίνεται να μετρά σε όλα αυτά ότι το *Άξιον εστί* του Μίκη Θεοδωράκη, ο *Δράκος* του Νίκου Κούνδουρου ή οι *Ακυβέρνητες Πολιτείες* του Στρατή Τσίρκα, ενώ υπάκουσαν στις δύσκολες προδιαγραφές των δημιουργών τους, αγαπήθηκαν πολύ και αποτελούν πάντα καίριες ανάσες του ελληνισμού.

Ένα ιδιότυπο πάντως παράδειγμα «Τιτανικού» στη ζωή μας –που θα ήταν απλώς γραφικό, αν δεν κατέστρεφε μια παράδοση και μια απαράμιλλη λαϊκή αισθητική– προέρχεται από την Εκκλησία. Σε πόλεις αλλά και χωριά, ακόμα και σε μέρη δύσβατα, τα μικρά εκκλησάκια, τα δεμένα με το χώρο και το πραγματικό «ήθος» της πίστεως αντικαθίστανται με υπερμεγέθεις, άχαρες εκκλησίες, ασαφούς αρχιτεκτονικής και ρυθμού.

Ότι η εποχή μας είναι εποχή του εντυπωσιασμού και της επιφάνειας, η εποχή των «τιτανικών», κάνει την άλλη ματιά –αυτήν που περικλείει το ουσιώδες και μιλά χαμηλόφωνα– όσο ποτέ αναγκαία. Δεν λείπει, εδώ και εκεί, στον ελληνικό χώρο. Αν ο αγώνας που διεξάγει φαίνεται καμιά φορά απελπισμένος και χωρίς προοπτική, κανείς δεν ξέρει τι κουβαλούν οι καιροί.

[...] Ίσως λοιπόν, από την εποχή των «τιτανικών», αρχίσει κάποτε η αργή επιστροφή στα ανθρώπινα μέτρα. Σήμερα, ό,τι θυμίζει αυτά τα μέτρα λειτουργεί ως ένα είδος «κρυφό σχολειό», για να διασώσει αξίες και κριτήρια.

[...] Είναι το μαγαζί της γειτονιάς, με τα άπειρα ράφια, όπου ο ιδιοκτήτης μουρμουρίζει τις ιστορίες τις δικές του και της ζωής. Είναι μερικοί άνθρωποι του θεάτρου ή της μουσικής, που έδωσαν πάλι στο λόγο και στους ήχους το πρωταρχικό τους βάρος. Είναι η σεμνή, ανθρώπινη αρχιτεκτονική, που ως η μαργαρίτα στο λιβάδι ξεπροβάλλει καμιά φορά ανάμεσα στο θρασύ τσιμέντο που καλύπτει τη χώρα. Και απέναντι στις πολυδάπανες τηλεοπτικές πομφόλυγες, υπάρχουν οι σοβαροί δημιουργοί και σχολιαστές της εικόνας, και ακόμα οι νέοι άνθρωποι που φτιάχνουν ταινίες κινηματογραφικές με ορατά τα στοιχεία μιας άλλης ποιότητας.

Στις τέχνες, τις εμπορικές δραστηριότητες, τις εκδόσεις η αισθητική και το καίριο ανθίστανται ακόμα, με πάθος και συχνά με απόγνωση, ανθίστανται για τον εαυτό τους και για μας. Είναι άλλωστε σοβαρές οι παρακαταθήκες: Η μουσική του Μάνου Χατζιδάκι, η ποίηση του Ελύτη και του Σεφέρη, το έργο του Πικιώνη και του Κωνσταντινίδη, τόσα άλλα δημιουργήματα του τόπου και της ζωής του που διακρίνονται για την ποιότητα και μια ομορφιά που δεν φωνασκούσε. Υπάρχουμε ακόμα εμείς οι ίδιοι, που ασφυκτιούμε από τους ρυθμούς και τα μεγέθη μιας βάνουσης εποχής.

2. Το σχολείο σου διοργανώνει μια ημερίδα για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Σου ανατίθεται να παρουσιάσεις το θέμα: «Αρνητικά φαινόμενα στην πληροφόρηση». Για να ετοιμάσεις την εισήγησή σου, διαβάζεις διάφορα κείμενα (άρθρα, επιφυλλίδες, δοκίμια κτλ.) και συντάσσεις από το καθένα μία περίληψη με το δικό σου ύφος. Κάνε το ίδιο (120-130 λέξεις) και για το κείμενο του Χρ. Γιανναρά.

Η «χωματερή» των «πληροφοριών»

Στο συλλογικό μας βίο σήμερα η συνείδηση του πολίτη λογαριάζεται για «χωματερή» πληροφοριακών απορριμμάτων. Τεράστιες ποσότητες «ειδήσεων» κάθε μέρα είναι το προϊόν μιας γιγαντιαίας μεταποιητικής βιομηχανίας – μεταποιεί τη ζωή σε θέαμα ή σε έντυπη πρόκληση ψυχολογικών εντυπώσεων.

Το θέαμα και η εντύπωση παράγονται, για να λειτουργήσουν εφήμερα, είναι προϊόντα μιας χρήσης. Γι' αυτό και η χρήση είναι ταυτόχρονα απόρριμμα και ταφή στη «χωματερή» των συνειδήσεων. Πρέπει η «είδηση» να προκαλεί τον εντονότερο δυνατό εντυπωσιασμό αλλά μόνο για ορισμένες ώρες, αφού θα υποκατασταθεί οπωσδήποτε από καινούριες «πληροφορίες» εξίσου ή περισσότερο συναρπαστικές.

Δεν ενδιαφέρουν τα γεγονότα, η λογική τους, η διασάφηση των συνθηκών, των προϋποθέσεων και των σκοπιμοτήτων που τα προκαλούν. Ενδιαφέρει μόνο η διέγερση της περιέργειας, η ένταση του ψυχολογικού αντικτύπου – τελικά η καταναλωτική πρόσληψη της «πληροφορίας» από το κοινό, η μεγιστοποίηση της θεαματικότητας, ακροαματικότητας και θεαματικότητας, ακροαματικότητας και αναγνωσιμότητας των ειδήσεων. Η τεράστια βιομηχανία της «πληροφόρησης» μεταποιεί τα γεγονότα σε ηδονικά καταναλώσιμη «ενημέρωση» – ποντάρει στη ναρκισσική, σαδιστική, μαζοχιστική ή απλώς ευφραντική καταναλωτική απαίτηση.

Προσέξτε μια Κυριακή βράδυ, μετά το δελτίο ειδήσεων στην τηλεόραση, την παράθεση ονομάτων των συντελεστών και των ειδικοτήτων που εργάστηκαν, για να παραχθεί μέσα στην εβδομάδα ο καταγιστικός όγκος του υλικού της «πληροφόρησής» μας. Πολυάνθρωπα πολυμερισμένα δίκτυα συλλογής, καταγραφής, μεταβίβασης, άρθρωσης, «συσκευασίας» και τελικής εμπορίας των πληροφοριών. Ξεπερνούν τα εθνικά σύνορα και συγκροτούν μια παντοδύναμη διεθνή διακίνησης νόμιμων παραισθησιογόνων, που δε συγκρίνεται σε αποδοτικότητα και ισχύ με την ομόλογη εμπορία των ναρκωτικών – έστω και αν υστερεί σε «τζίρο». Είναι παραισθησιογόνος η εμπορευματοποιημένη «πληροφόρηση» σήμερα, γιατί «αντί να ζυπνώνει τον κόσμο, τον κάνει να κοιμάται βαθύτερα, καθώς τον μαθαίνει να ονειρεύεται ότι είναι ζύπνιος».

Η μαστροπία της είδησης, η χρήση της για την αποχαίνωση των μαζών, ξεγυμνώνεται απροκάλυπτα στην τηλεοπτική εξίσωση και ισοτιμία της πολιτικο-κοινωνικής και της αθλητικής μας «ενημέρωσης». Μια σύνοδος υπουργών Γεωργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που κρίνει τις τύχες εκατομμυρίων αγροτών, έχει τον ίδιο ή λιγότερο τηλεοπτικό χρόνο από την είδηση για ένα «ντέρμπι» ποδοσφαίρου ή καλαθοσφαίρισης. Μια σφαγή αμάχων ή η σύλληψη ενοχλητικών για κάποιο καθεστώς δημοσιογράφων υποβιβάζεται ακόμη περισσότερο σε σύγκριση με τις αθλητικές ειδήσεις. Κορύφωμα αυτών των τηλεοπτικών ιεραρχήσεων είναι τα δελτία ειδήσεων «σε ένα λεπτό». Όσος χρόνος διατίθεται για τους τίτλους της πολιτικο-κοινωνικής ενημέρωσης, ίσος ή περισσότερος για τον ψυχοπαθολογικό κρετινισμό του «φιλαθλητισμού».

Έτσι, οι σκανδαλωδώς κερδοσκοπικές εταιρείες του εμπορευματικού-επαγγελματικού αθλητισμού συγκροτούν μέσω του τηλεοπτικού θεάματος άξονα συμφερόντων ισχυρότερον

και από την πολιτική εξουσία. Μόλις προ ημερών, με νωπή την εξέγερση των αγροτών και επικείμενη νέα εξέγερση, ομόφωνα η Βουλή των Ελλήνων απάλλαξε τους παίκτες της καλαθοσφαίρισης από φορολογικές οφειλές τους - χώρια τα χρέη εκατοντάδων δισεκατομμυρίων που κάθε τόσο χαρίζονται στις εταιρείες του επαγγελματικού αθλητισμού. Καμία κυβέρνηση και κανένα κόμμα δε διανοείται να δυσαρεστήσει τα ινδάλματα της μαζικής «φίλαθλης» υστερίας ούτε να θίξει την πλουτοφόρο αξιοποίηση της υστερίας από το τηλεοπτικό θέαμα.

Οι αποχαυνωτικές ιεραρχήσεις των «ειδήσεων» συνοδεύονται και από την αυτονόμηση κάθε πληροφορίας, την «ξεκρέμαστη» αποσπασματική εκφορά της. Από τη μικρή οθόνη, συχνά και από τις στήλες των εφημερίδων, παρελαύνουν περιστατικά και περιστασιακά συμβάντα δίχως ερμηνευτικό πλαίσιο, δίχως αναφορά στις αιτίες που τα προκάλεσαν και στις συνέπειες που θα έχουν. Είναι ένα πανόραμα φαινομενικότητας συμπτωμάτων, μια διαπιστωτική ξενάγηση στην επιφάνεια του επικαιρικού γίνεσθαι της πολιτικής ή της οικονομίας. Οι εσωκομματικές αντιπαραθέσεις στην αξιωματική αντιπολίτευση ή η διαφορά πολιτικών θέσεων του υπουργού Άμυνας και του πρωθυπουργού, ενδιαφέρουν τη βιομηχανία της «πληροφόρησης» μόνο για τη διέγερση της περιέργειας που προκαλούν στο κοινό, την ένταση του ψυχολογικού τους αντικτύπου. Δεν υπάρχει (ή είναι υποτυπώδης) η σύνδεση των γεγονότων με τα στοιχειώδη της πολιτικής και ιστορικής ανάλυσης, με συναρτήσεις, επιπτώσεις, προοπτικές για την πορεία της πατρίδας και του κοινωνικού μας σώματος, την ποιότητα της ζωής μας, τη συλλογική μας αξιοπρέπεια.

Αξίζουν την τιμή και το θαυμασμό μας όσοι δημοσιογράφοι αντιστέκονται στη λογική της «χωματερής», της εμπορικά καταναλώσιμης πληροφορίας. Όσοι επιμένουν με πάθος στη μαστορική της δημοσιογραφίας: Να «χτίζουν» την είδηση με το υλικό της επικαιρότητας ιεραρχώντας την ενημέρωση ως υπέριστη του εντυπωσιασμού, ενεργοποιώντας τη σκέψη και την κρίση του πολίτη, την αφύπνισή του στις ευθύνες του.

Να αναγγείλεις τον αποκλεισμό των εθνικών οδών από τα γεωργικά τρακτέρ, είναι πληροφορία. Να καταγράψεις την επιχειρηματολογία των καταληψιών και τον κυβερνητικό αντίλογο, είναι μια πρόσθετη αναλυτική πληροφόρηση. Να συνδέσεις την περιστατική αντιδικία με το γεγονός ότι το 1996 το 116% των κρατικών εισπράξεων κάλυψαν τοκοχρεολύσια (επομένως ολόκληρος ο δημόσιος βίος λειτούργησε μόνο με δανεικά), αυτό είναι συγκρότηση είδησης με άξονα και ραχοκοκαλιά. Ενημερώνει για τις αιτίες της αντιπαλότητας πολίτη και κράτους, αφυπνίζει στην ανάγκη ριζικών θεσμικών αναδιαρθρώσεων, ενηλικιώνει τον πολίτη στην απεξάρτησή του από ένα αφερέγγυο κομματικό σύστημα που τον εμπαίζει με ακάλυπτες «παροχές».

Η ασυμβίβαστη δημοσιογραφία είναι προκεχωρημένη γραμμή άμυνας στην ανθρώπινη αλλοτρίωση που επιβάλλει η καταναλωτική «πληροφόρηση».

Χρήστος Πανναράς
(από εφημερίδα)

- 3. Διαβάστε προσεκτικά το κείμενο που ακολουθεί και:**
- α) Δώστε έναν άλλο τίτλο που να εκφράζει διαφωνία και αγανάκτηση.**
 - β) Δώστε έναν ουδέτερο τίτλο, ο οποίος θα αναφέρεται μόνο στο γεγονός.**
 - γ) Υποθέστε πως γράψατε εσείς αυτό το κείμενο και ο αρχισυντάκτης της εφημερίδας στην οποία εργάζεστε σας ζητά να το συντομεύσετε, ώστε να μείνει το ένα τέταρτο περίπου.**
 - δ) Αν χρειάζοταν να γράψετε ένα σύντομο κείμενο (50-60 λέξεις), το οποίο θα περιλαμβάνει την είδηση και το σχόλιο/στάση σας, πώς θα το διαμορφώνατε;**

Αντί για πολίτες, αδιάφοροι ιδιώτες

Από την πολυθρόνα τους θα μπορούν λοιπόν εφεξής να ψηφίζουν οι Άγγλοι ψηφοφόροι. Το υπουργείο Εσωτερικών της Βρετανίας επεξεργάζεται τα πρώτα πιλοτικά προγράμματα ψηφιακής ψηφοφορίας, που θα συνδέουν μέσω Διαδικτύου τα εκλογικά τμήματα της χώρας με τους προσωπικούς ηλεκτρονικούς υπολογιστές των εκλογέων-χρηστών. Πιθανότατα, τα πρωτοφανή ποσοστά αποχής στις ευρωεκλογές να ήσαν αυτά που οδήγησαν τον Μπλερ να αντλήσει τα οδυνηρά συμπεράσματα. Για να πεισθούν να ψηφίσουν οι οκνηροί και αδιάφοροι πολίτες, θα πρέπει πλέον να γνωρίζουν πως δε θα ταλαιπωρηθούν, δε θα περιμένουν στην ουρά, δε θα κρυώσουν, δε θα ιδρώσουν και ότι θα καταναλώσουν ελάχιστη ενέργεια. Αλλιώς, απλώς θα απόσχουν.

Έτσι όμως, οι σύγχρονοι όροι της δημοκρατικής λειτουργίας θα χρειασθεί να επαναπροσδιορισθούν. Θα πρέπει ίσως να το πάρουμε απόφαση πως οι πολίτες θα λειτουργούν ως πολίτες, υπό την προϋπόθεση ότι αυτό δε θα τους στοιχίζει τίποτε. Πάει η εποχή όπου το εκλογικό δικαίωμα, που με τόση δυσκολία είχε κατακτηθεί από το λαό, ασκούνταν με ιερό φανατισμό και παλλαϊκή προσήλωση. Πάει η εποχή όπου οι εκλογές νοούνταν ως πάνδημη δημοκρατική γιορτή ή ακόμη και ως μικρός τελετουργικός εμφύλιος πόλεμος. Πάει ακόμη και η εποχή όπου, έστω για άλλους λόγους, η μη συμμετοχή στις εκλογές μπορούσε να θεωρείται αξιόποινη πράξη. Σήμερα η εκλογική πράξη γίνεται σαν οποιαδήποτε άλλη ιδιωτική ενέργεια: πρέπει να εκμαιεύεται μέσα από μια συγκεκριμένη πολιτική κινήτρων.

Το ζήτημα δεν είναι βεβαίως νέο. Ήδη, στην αθηναϊκή δημοκρατία, στην εποχή της παρακμής, η παρουσία των πολιτών εξασφαλιζόταν μόνο με την παροχή χρηματικών ανταλλαγμάτων σε εκείνους που συμμετείχαν στα συλλογικά σώματα. Και ακριβώς στο πλαίσιο αυτό γεννήθηκε η ιδέα ότι η συμμετοχή στα κοινά αποτελεί στοιχειώδη υποχρέωση του συνειδητού και ενεργού πολίτη, σε πλήρη αντιδιαστολή με τον εσωστρεφή και ιδιοτελή «ιδιώτη» που κοιτά μονάχα τη δουλειά του. Ο σκεπτόμενος πολίτης, που υπερηφανεύεται πως του αξιώθηκε μια τέτοια πόλη, προτάσσει τις δημοκρατικές υποχρεώσεις έναντι όλων των άλλων. Η δημοκρατία απαιτεί κόπο και έχει ατομικό κόστος.

Φαίνεται όμως ότι στην απομυθοποιημένη εποχή μας ο κόπος, ο χρόνος, η βούληση και η ενέργεια αποτελούν είδη εν απολύτω στενότητι που αποτιμώνται αποκλειστικά σε χρήμα. Στο μέτρο δε που δεν τίθεται ακόμη θέμα να θεσπισθούν μορφές «εκλογικής αποζημίωσης» στους μετέχοντες πολίτες, είναι σαφές ότι ο εκλογικός κόπος θα πρέπει να περιορισθεί στο ελάχιστο. Έτσι η τεχνολογία καλείται απλώς να διευκολύνει τους πλιύπτοντες, τους διαστακτικούς και τους αδιάφορους στο να υπερβούν την εσωτερικοποιημένη αντίστασή τους σε οποιαδήποτε μη αναγκαία ανάληψη ενέργειας. Μην ξεχνάμε πως ακόμη και η πιο ζωντανή και πολύβουη αγορά, τόπος συναλλαγών, παιγνίων και παζαριών, αλλά και τόπος συνάντησης και ανταλλαγής τυχαίων σχολίων και απόψεων, εμφανίζεται πλέον ως περιττά κοπιώδης. Αντί να θαυμάζουν το χρώμα και την υφή του φρέσκου βερίκοκου, να ελέγχουν με το

μάτι αν το τυρί είναι «ιδρωμένο» ή να χαϊδεύουν το λείο δέρμα του καινούριου υποδήματος, οι ράθυμοι καταναλωτές-θεατές έχουν αχθεί στο να προτιμούν να ψωνίζουν γουρούνι στο σακί, πατώντας τα οικεία πλήκτρα που αντιστοιχούν σε αμετακίνητες και μη διαπραγματευσιμες εικόνες και τιμές. Το νέο οικουμενικό παιχνίδι είναι με αυτή την έννοια η έσχατη διαμεσολάβηση ανάμεσα στην ορατή πραγματικότητα και στη φαντασιακή προσομοίωσή της. Η ιδιωτικοποίηση ισοδυναμεί με «ιδιωτικοποίηση». Η ψήφος δεν είναι παρά μια ακόμη προαιρετική ιδιωτική ενέργεια που αφορά τον αμετανόητο κομπιουτερόβιο. Μαζί με την υλικότητα της αγοράς των αγαθών, πεθαίνει και η υλικότητα της ενέργειας του συμμετέχει στα κοινά, δηλαδή στην πόλη.

Τι απομένει όμως από την ιδέα της δημοκρατίας, όταν η συμμετοχή του πολίτη εξασφαλίζεται μόνο με το τσιγκέλι; Σε ποια ενσυνείδητη «κοινή γνώμη» μπορεί να αντιστοιχεί το αποτέλεσμα μιας εκλογικής διαδικασίας στην οποία οι περισσότεροι δεν επιθυμούν καν να μετάσχουν; Ποια μπορεί να είναι η έννοια της δημοκρατικής επιλογής, όταν τα κίνητρα του ατόμου δεν είναι αρκετά ισχυρά, ώστε να υπερκεράσουν τη βαρεμάρα να περπατήσει ως την ενορία του; Πώς μπορεί να νοηθεί μια πολιτική βούληση που η πυκνότητά της κινδυνεύει από το πρώτο λιοπύρι ή την πρώτη μπόρα;

Ερωτήματα αδυσώπητα, που όμως αντιστοιχούν με απόλυτη ακρίβεια στις εξελίξεις. Εξελίξεις που είναι βέβαια φυσικές και ίσως αναπότρεπτες στο πλαίσιο των υπερώριμων και ημιαποσυντεθειμένων κοινωνιών μας. Ανεξάρτητα από τα αίτιά της, η αύξουσα αποπολιτικοποίηση που συναντάμε σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες μετατοπίζει αποφασιστικά τους όρους του πολιτικού παιχνιδιού, σε σημείο ώστε να πρέπει ίσως να εγκύψει κανείς και πάλι στο νόημα της νομιμοποίησης του πολιτικού. Όταν η πολιτική αγορά των ιδεών και των προταγμάτων θα έχει χάσει εντελώς την αυτονομία της, είναι φυσικό να χάσει και την όποια εναπομείνασα εμβέλεια της η πραγματική κινητοποίηση των ράθυμων ιδιωτών. Εκείνο που θα υπολείπεται σε λίγα χρόνια θα είναι ίσως μόνο μια αχνή προτίμηση του Α έναντι του Β, μια προτίμηση που θα κατασκευάζεται από διαφημιστές «εικονοποιούς» (image-makers) και τσαρλατάνους.

Απομένει βέβαια μια έσχατη λύση που είναι πλέον και τεχνολογικά δυνατή. Σε μια κοινωνία αδιάφορων ιδιωτών, η εικαζόμενη «κοινή γνώμη» θα μπορούσε να συναχθεί από την πραγματική γνώμη ενός και μόνο προσώπου που θα επιλέγεται από ηλεκτρονικούς υπολογιστές ως «χαρακτηριστικός» μέσος όρος της όλης κοινωνίας.

Αν επιλεγόταν «επιστημονικά», ένας τέτοιος τυχαίος «ψηφοφόρος» θα αρκούσε ίσως για να «εκπροσωπήσει αυθεντικά» το εκλογικό σώμα, αρκεί βέβαια να είναι αποδεδειγμένως αρκετά αδιάφορος, ράθυμος, ιδιοτελής και επιρρεπής στον τηλεοπτικό επηρεασμό. Υπό τους όρους αυτούς, ο μύθος της δημοκρατίας θα μπορούσε να συντηρείται δίχως τις γενικές εκλογές, πολυέξοδες, διαταρακτικές και, σε τελική ανάλυση, αδιάφορες.

Ο «μοναδικός ψηφοφόρος» θα μπορούσε λοιπόν να απαλλάξει τις κοινωνίες μας από όλη την προεκλογική ταλαιπωρία και από τη συνακόλουθη ρητορεία. Πάνε πολλές δεκαετίες που κάτι τέτοιο προβλεπόταν σε ένα αμερικανικό διήγημα επιστημονικής φαντασίας.

Ιδού λοιπόν που η πραγματικότητα πρόλαβε.

*Κωνσταντίνος Τσουκαλάς
(από εφημερίδα)*

4. Με το διευθυντή και έναν καθηγητή σου συμμετέχεις στη συντακτική επιτροπή ενός μηνιαίου περιοδικού που εκδίδει το σχολείο σου. Έχεις σκοπό να προτείνεις να γίνει στο επόμενο τεύχος ένα αφιέρωμα στο ερωτικό φαινόμενο. Ένα από τα κείμενα που επιλέγεις να συμπεριληφθούν στο αφιέρωμα είναι και αυτό που ακολουθεί. Να συντάξεις μία σύντομη περίληψή του (50-60 λέξεις), για να ενημερώσεις τα δύο άλλα μέλη της επιτροπής, και μία εκτενέστερη (150-180 λέξεις), για να δημοσιευτεί στο περιοδικό.

Ανάλυση του ερωτικού φαινομένου

Η πιο εύστοχη παρατήρηση που γίνεται στο Συμπόσιον του Πλάτωνα είναι ότι ο έρωτας δεν είναι μόνο φοβερός κυνηγός και γόνος, αλλά και φτωχός και «ένδεια σύνοικος». Είναι γιος της Πενίας και του Πόρου, της φτώχειας και του πλούτου. Μέσα στον έρωτα υπάρχει η ένδεια, η στέρηση που αποζητά την πληρότητα έξω από τον εαυτό της. Με τον έρωτα γεμίζουμε κάποιο κενό που υπάρχει μέσα μας, αποκτούμε κάτι που μας λείπει και που, όταν το αποκτήσουμε, νιώθουμε πλήρεις και αυτόρκεις και φυσικά και ευτυχισμένοι. Στην πραγματικότητα στο φαινόμενο του έρωτα έχουμε την πολύ δυνατή έλξη που ασκεί επάνω μας η ομορφιά, σωματική, ψυχική ή και τα δυο μαζί. Η ομορφιά αυτή αντικρίζεται και ως τελειότητα. Ο ερωτευμένος κατέχεται από τον πόθο να πλησιάσει το πρόσωπο που ενσαρκώνει την ομορφιά, θέλει να απολαύσει την ομορφιά. Στην απόλαυση αυτή περιλαμβάνεται και η ικανοποίηση του σεξουαλικού ενστίκτου. Στον έρωτα δεν υπάρχει ανιδιοτέλεια, απλή θέα της ομορφιάς, θαυμασμός της και χαρά για την παρουσία της, παρότι κι όλα αυτά αποτελούν στοιχεία του έρωτα. Η ανιδιοτελής θέα της ομορφιάς προσεγγίζει την έννοια του πλατωνικού έρωτα...

Ο έρωτας θεωρήθηκε από πολλούς ως εγωιστικό φαινόμενο. Στον έρωτα ζητούμε να πάρουμε κάτι που θεωρούμε πολύ σημαντικό, επιζητούμε την απόλαυση και σκεφτόμαστε την ευτυχία μας. Θέλουμε να ικανοποιήσουμε μια προσωπική μας ψυχική ανάγκη. Όταν όμως και το πρόσωπο που ερωτευόμαστε ζητά από μας τα ίδια πράγματα, τότε υπάρχει αμοιβαιότητα, αμοιβαία ανταπόκριση, σύμπτωση αναγκών. Εγωιστικός γίνεται ο έρωτας, όταν ζητάμε να παίρνουμε δίχως να δίνουμε, όταν δε λαβαίνουμε υπόψη τις επιθυμίες και τις ανάγκες του ερωτικού συντρόφου, αλλά ενδιαφερόμαστε μόνο για την προσωπική μας απόλαυση. Στον αληθινό έρωτα υπάρχει αλtruισμός και αγάπη. Ο έρωτας απευθύνεται και στο ίδιο το «ερώμενον» πρόσωπο, όχι μόνο στην ομορφιά του ή τις άλλες ελκυστικές του ιδιότητες, στα σωματικά του χαρίσματα.

As μπορούμε και στην παθολογία του έρωτα. Πολλοί ερωτεύονται πολλά πρόσωπα, ταυτόχρονα ή διαδοχικά, χωρίς να καταλήγουν σε κανένα. Αυτό θεωρήθηκε νευρωτική προσπάθεια για ερωτική κατάκτηση πολλών προσώπων και επιβεβαίωση ενός μη σίγουρου ανδρισμού ή αποδόθηκε σε φόβο για μια μόνιμη σχέση με το άλλο φύλο. Άλλοι προτιμούν να ερωτεύονται μειονεκτικά άτομα, για να νιώθουν ασφαλείς, για να κυριαρχούν επάνω τους, να εξασφαλίζουν την απόλυτη αφοσίωσή τους κτλ. Άλλοι αποφεύγουν τις ερωτικές σχέσεις και φοβούνται τον έρωτα ή εκφράζονται άσχημα γι' αυτόν. Αυτό που τους φοβίζει δεν είναι ο έρωτας καθαυτός αλλά ο ερωτικός σύντροφος. Αγόρια καταπιεσμένα από τις μητέρες τους αποκτούν έναν υποσυνείδητο φόβο για κάθε γυναίκα. Το φόβο αυτόν διατηρούν σε όλη τη ζωή τους. Τον ίδιο φόβο και την ίδια αποστροφή για τους άντρες αισθάνονται και τα κορίτσια που γνώρισαν τη βάνουση και αυταρχική συμπεριφορά του πατέρα τους. (...)

As επιστρέψουμε όμως στη γήινη ομορφιά και τον γήινο έρωτα. Όπως ήδη σημειώσαμε, ο έρωτας αυτός δεν είναι πάντα μια ιδανική σχέση ή μια γνήσια σχέση. Είναι

χαρακτηριστικό ότι ο Φρόνυτ έδωσε τη μεγαλύτερη βαρύτητα στην ικανοποίηση του σεξουαλικού ενστίκτου, ενώ αυτό που λέμε «έρωτας» θεωρήθηκε απ' αυτόν ένας εξευγενισμός, μια ρομαντική εξιδανίκευση του σεξουαλικού ενστίκτου. Είναι ωστόσο φανερό ότι, όταν ζητάμε από το άλλο φύλο απλώς την ικανοποίηση ενός βιολογικού ενστίκτου μας, μεταχειριζόμαστε τον άλλο περισσότερο σαν πράγμα. Δεν τον βλέπουμε σαν πρόσωπο, στο οποίο πρέπει να χαρίσουμε αγάπη, στοργή, εκτίμηση και όλα τα σχετικά ανθρώπινα συναισθήματα.

Ο έρωτας δεν είναι μόνο σωματική αλλά και ψυχική έλξη. Ενδέχεται να εξιδανικεύουμε τον ερωτικό μας σύντροφο και να μας εξιδανικεύει κι αυτός, ενώ αργότερα ο πέπλος της αλληλοεξιδανίκευσης πέφτει και τα αγαπώμενα πρόσωπα αποκαλύπτονται το ένα στο άλλο με το πραγματικό του πρόσωπο και τον πραγματικό του χαρακτήρα, που φυσικά δεν έχει καμιά σχέση με την τελειότητα. Είναι φυσικό να εξιδανικεύουμε το πρόσωπο του έρωτά μας, να το φανταζόμαστε και ψυχικά όμορφο και τέλειο, για να το κάνουμε πιο αξιαγάπητο ή για να πείσουμε τον εαυτό μας ότι ανταποκρίνεται σε κάποιο φανταστικό ερωτικό ιδεώδες μας. Ο έρωτας έχει σχέση με το ρομαντισμό, όχι με το ρεαλισμό. Ο ρομαντισμός όμως δεν κρατά για πάντα. Τελικά κυριαρχεί η πραγματικότητα, που μπορεί μερικές φορές να μας απογοητεύει. Αποκαλύπτει το πραγματικό πρόσωπο των ερωτευμένων και δείχνει αν αυτό είναι αξιαγάπητο, απλώς υποφερτό ή και αποκρουστικό. Στην τελευταία περίπτωση η ερωτική σχέση διαλύεται.

Στον έρωτα μπορεί να μην υπάρχει ειλικρίνεια. Οι υποσχέσεις για αιώνια αγάπη είναι ένα καθαρό ψέμα. Όταν φεύγει η ομορφιά, φεύγει και ο έρωτας. Κανένας δεν αγαπά το μη όμορφο. Γι' αυτό λέμε ότι αυτό που έχει μεγαλύτερη σημασία στη σχέση απόμων διαφορετικού φύλου δεν είναι ο έρωτας αλλά η αγάπη και η αλtruιστική διάθεση. Η τελευταία βλέπει στον ερωτικό σύντροφο περισσότερο το συνάνθρωπο, απέναντι στον οποίο πρέπει να δείχνει κατανόηση για τις αδυναμίες του, να μη βλάπτει την ελευθερία και την αξιοπρέπειά του και από καθαρά ερωτική σκοπιά να προσέχει όλες εκείνες τις ομορφιές, σωματικές ή ψυχικές, που διατηρεί ακόμα. Όλα αυτά είναι στενά συναρτημένα με το χαρακτήρα των ανθρώπων. Δεν επιβάλλονται από καμιά ηθική.

Νομισιαρχικοί τύποι υποτίμησαν τον έρωτα. Τον είδαν σαν ένα τυφλό συναίσθημα, που δεν έχει ίχνος λογικής μέσα του. Σαν τέτοιος ο έρωτας είναι ένα τυφλό πάθος, που μας βασανίζει ή μας σπρώχνει σε επικίνδυνες και ανεξέλεγκτες καταστάσεις. Πρωταρχικά βέβαια ο έρωτας είναι ένα δυνατό συναίσθημα, που δημιουργείται από μια δυνατή πραγματικότητα, την ομορφιά. Η ομορφιά πείθει καθαυτή. Δε χρειάζεται να χρησιμοποιήσει επιχειρήματα. Το άτομο χρειάζεται να έχει μέσα του το αισθητήριο και το κριτήριο της ομορφιάς. Μερικοί εκλαμβάνουν ως όμορφο το μη όμορφο, ακόμα και το άσχημο. Άλλοι βλέπουν μόνο τη σωματική ομορφιά, χωρίς να αντιλαμβάνονται καθόλου την ψυχική ομορφιά. Άλλοι ερωτεύονται βαθμιαία και με περίσκεψη, λαβαίνουν υπόψη και το χαρακτήρα του προσώπου που πάνε να αγαπήσουν, ενώ άλλοι καλλιεργούν έντονα ερωτικά συναισθήματα και ζητούν την άμεση ικανοποίηση των συναισθημάτων τους αυτών, χωρίς να προσέχουν τίποτε άλλο. Η κρίση τους, όση διαθέτουν, εξαφανίζεται κάτω από τα ισχυρά ερωτικά τους συναισθήματα.

Ο τρόπος με τον οποίο ερωτεύεται κάποιος εξαρτάται ασφαλώς και από το χαρακτήρα του. Διαφορετικά ερωτεύεται ένας νομισιαρχικός τύπος και διαφορετικά ένας συναισθηματικός. Διαφορετικά ερωτεύεται ένας που διαθέτει κάποια νομιμοσύνη και διαφορετικά ένας κουτός, ένας άνθρωπος που δεν μπορεί λόγω ανεπαρκούς νομιμοσύνης να αξιολογεί πρόσωπα και καταστάσεις ή δεν καταλαβαίνει ότι εκτός από τον έρω-

5. α) Να γράψετε με το δικό σας ύφος ένα μικρό κείμενο (150 περίπου λέξεις) που θα στηρίζεται στο κείμενο του Κορνήλιου Καστοριάδη, για να δημοσιευτεί στη στήλη «Οικολογικά» του περιοδικού που εκδίδει το σχολείο σας.
β) Να σκεφτείτε για το κείμενό σας έναν τίτλο διαφορετικό από αυτόν του κειμένου του Κορνήλιου Καστοριάδη.

Οικολογία και Βιομηχανική Κοινωνία

Η οικολογία είναι ανατρεπτική, γιατί θέτει υπό αμφισβήτηση τον ανύπαρκτο καπιταλισμό που κυριαρχεί στον πλανήτη. Απορρίπτει τη βασική του αρχή σύμφωνα με την οποία προορισμός μας είναι να αυξάνουμε συνεχώς την παραγωγή και την κατανάλωση. Καταδεικνύει την καταστρεπτική επίδραση της καπιταλιστικής λογικής στο φυσικό περιβάλλον και στη ζωή των ανθρώπινων όντων.

Η λογική αυτή είναι από μόνη της παράλογη και οδηγεί σε μια φύσει αδύνατη κατάσταση σε παγκόσμια κλίμακα, αφού φθάνει στο σημείο να καταστρέφει τις ίδιες τις προϋποθέσεις.

Δεν είναι μόνον η μη αντιστρεπτή διασπάθιση των αναντικατάστατων πόρων και μέσων είναι και η ανθρωπομορφική καταστροφή των ανθρώπινων όντων που μετατρέπονται σε παραγωγικά και καταναλωτικά ζώα, σε αποχαυνωμένους ζάπερ· είναι και η καταστροφή του ζωτικού μας περιβάλλοντος. Οι πόλεις, επί παραδείγματι, υπέροχο δημιούργημα της όψιμης νεολιθικής εποχής, καταστρέφονται με τους ίδιους ρυθμούς που καταστρέφονται και τα δάση του Αμαζονίου· αποσυντίθενται σε γκέτο, πλούσια προάστια και συνοικίες γραφείων που νεκρώνουν μετά τις 8 το βράδυ.

Δεν πρόκειται λοιπόν για μια βουκολική υπεράσπιση της «φύσης», αλλά για έναν αγώνα που έχει ως στόχο τη διάσωση του ανθρώπου και του φυσικού του περιβάλλοντος.

Είναι προφανές, για μένα τουλάχιστον, ότι αυτή η διάσωση είναι ασυμβίβαστη με τη διατήρηση του υπάρχοντος συστήματος και ότι συνδέεται με μια πολιτική αναδιάρθρωση της κοινωνίας. Θα συνέβαλλε μάλιστα στο να δημιουργηθεί επιτέλους μια δημοκρατία των έργων και όχι των λόγων. Σ' αυτό ακριβώς το σημείο βρίσκω, εξάλλου, ότι τα περισσότερα από τα υπάρχοντα οικολογικά κινήματα είναι συνήθως λιπόψυχα.

Πέρα όμως από τις προφανείς αυτές διαπιστώσεις, ανακύπτουν άλλα, δυσκολότερα και βαθύτερα ερωτήματα. Αυτό που κυριαρχεί σήμερα είναι η αυτονόμηση της τεχνο-επιστήμης. Δε διερωτώμεθα πλέον αν υπάρχουν ανάγκες που πρέπει να ικανοποιήσουμε, παρά κατά πόσον το ένα ή το άλλο επιστημονικό ή τεχνικό επίτευγμα είναι εφικτό. Αν είναι πράγματι εφικτό, τότε θα υλοποιηθεί οπωσδήποτε και κατόπιν θα κατασκευασθεί και η αντίστοιχη «ανάγκη».

Οι παρενέργειες σπανίως λαμβάνονται υπόψη. Αυτό ακριβώς πρέπει να σταματήσουμε, και εδώ αρχίζουν οι δυσκολίες. Όλοι επιθυμούμε –ή τουλάχιστον εγώ επιθυμώ– την ανάπτυξη της επιστημονικής γνώσης. Θέλουμε, λοιπόν, για παράδειγμα, να υπάρχουν άκρως αποτελεσματικοί δορυφόροι παρακολούθησης. Αυτοί όμως προϋποθέτουν και όλο το σύμπλεγμα της σύγχρονης τεχνο-επιστήμης. Είναι λοιπόν και αυτό επιθυμητό;

Δεν μπορεί να τίθεται θέμα περιορισμού της ελευθερίας της επιστημονικής έρευνας. Τα όρια όμως ανάμεσα στην καθαρή γνώση και στις, ενίοτε μοιραίες, εφαρμογές της είναι ασαφή, αν όχι ανύπαρκτα. (...)

Πώς να χαράξουμε τα όρια; Για πρώτη φορά, σε μια μη θρησκευτική κοινωνία, ερχόμαστε αντιμέτωποι με το ερώτημα: Πρέπει να ελέγξουμε την εξάπλωση της ίδιας της γνώσης; Και πώς να το κάνουμε αυτό χωρίς να καταλήξουμε σε μια δικτατορία επί του πνεύματος; Πιστεύω πως μπορούμε να θέσουμε ορισμένες απλές αρχές:

1. Δεν επιθυμούμε μια απεριόριστη και απερίσκεπτη εξάπλωση της παραγωγής, θέλουμε μια οικονομία που να είναι μέσον και όχι σκοπός της ανθρώπινης ζωής.

2. Επιθυμούμε την ελεύθερη εξάπλωση της γνώσης, δεν μπορούμε όμως πλέον να υποκρινόμαστε ότι δε γνωρίζουμε πως αυτή η εξάπλωση εμπεριέχει κινδύνους που δεν είναι δυνατόν να καθοριστούν εκ των προτέρων.

Για να αντιμετωπίσουμε αυτούς τους κινδύνους, μας χρειάζεται αυτό που ο Αριστοτέλης αποκαλούσε «φρόνησις». Η εμπειρία δείχνει ότι η σύγχρονη τεχνογραφειοκρατία είναι οργανικά και δομικά ανίκανη να διαθέτει αυτή τη φρόνηση, γιατί δεν υπάρχει και δεν κινείται παρά μόνον χάρι στο παραλήρημα της απεριόριστης εξάπλωσης.

Μας χρειάζεται λοιπόν μια πραγματική δημοκρατία που να θεσπίζει διαδικασίες διαβουλεύσεως και λήψεως αποφάσεων όσο το δυνατόν ευρύτερες, στις οποίες να συμμετέχουν οι πολίτες εν συνόλω. Αυτό, με τη σειρά του, δεν είναι δυνατόν παρά μόνον εάν οι πολίτες διαθέτουν πραγματική ενημέρωση, πραγματική παιδεία και ευκαιρίες να εφαρμόσουν στην πράξη την κρίση τους.

Μια δημοκρατική κοινωνία είναι και μια κοινωνία αυτόνομη, αυτόνομη σημαίνει όμως επίσης -και κυρίως- αυτοπεριοριζόμενη· όχι μόνο σε ό,τι αφορά τις ενδεχόμενες πολιτικές καταχρήσεις (το να μη σέβεται, επί παραδείγματι, η πλειοψηφία τα δικαιώματα μιας μειοψηφίας), αλλά και σε ό,τι αφορά τα έργα και τις πράξεις του συνόλου.

Τα όριά της, τα σύνορά της, δεν μπορούμε να τα διαγράψουμε εκ των προτέρων - γι' αυτό και μας χρειάζεται η φρόνηση. Τα σύνορα όμως υπάρχουν, και από τη στιγμή που θα τα παραβιάσουμε θα είναι εξ ορισμού πολύ αργά - όπως οι ήρωες της αρχαίας τραγωδίας που δεν αντιλαμβάνονται ότι βρίσκονται μέσα στην υπερβολή παρά μόνον αφού έχουν ήδη καταστραφεί. Η σύγχρονη κοινωνία είναι θεμελιωδώς άφρων.

Κορνήλιος Καστοριάδης
(από εφημερίδα)

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Υλωσησικέσ ασκήσει

Υλωσησικέσ ασκήσει

Κωδικός βιβλίου: 0-22-0011

ISBN 978-960-06-2303-1

(01) 000000 0 22 0011 8